

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๑ เรื่อง

การศึกษาประวัติศาสตร์และกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอม
ในจังหวัดสุรินทร์

Historical Study and Tourism Activities at Prasat Khmer Community
in Surin Province

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์
Foundation economic development of Prasat Khmer community
in Surin Province

โดย

พระปรัชญา ชยวุฒโฒ(ถิ่นแก้ว)

พระครูสาธุกิจโกศล,ผศ.ดร.

นางสาวเกษศิริรินทร์ ปัญญาเอก

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

พ.ศ. ๒๕๖๔

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

CU RS 800764017

รายงานการวิจัย

รายงานการวิจัยย่อยที่ ๑ เรื่อง

การศึกษาประวัติศาสตร์และกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอม
ในจังหวัดสุรินทร์

Historical Study and Tourism Activities at Prasat Khmer Community
in Surin Province

ภายใต้แผนงานวิจัย เรื่อง

การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์
Foundation economic development of Prasat Khmer community
in Surin Province

โดย

พระปรัชญา ชยวุฒโฒ(ถิ่นแก้ว)

พระครูสาธุกิจโกศล,ผศ.ดร.

นางสาวเกษศิริรินทร์ ปัญญาเอก

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

พ.ศ. ๒๕๖๔

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS MCU RS 800764017

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Sub-Research Report 1

Historical Study and Tourism Activities at Prasat Khmer Community
in Surin Province

Under the Research Plan

Foundation economic development of Prasat Khmer community
in Surin Province

BY

Phra Prachaya Chayavudto (Thinthaew)

Asst.Prof. Phrakrusathukitkason

Ms. Ketsirin Panya-ake

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Surin Campus

B.E. 2564

Research Project Funded

by Science Research and innovation Promotion Fund

MCU RS 800764017

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย	: การศึกษาประวัติศาสตร์และกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์
ผู้วิจัย	: พระปรัชญา ชยวุฑโฒ (ถิ่นแถว) และคณะ
ส่วนงาน	: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์
ปีงบประมาณ	: ๒๕๖๔
ทุนอุดหนุนการวิจัย	: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาประวัติศาสตร์และกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์” มีวัตถุประสงค์ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ ๒) เพื่อศึกษากิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ ๓) เพื่อศึกษาการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ งานวิจัยนี้ใช้วิธีการศึกษาเป็นลักษณะการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชนปราสาทขอม จำนวน ๒๖ คน โดยศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติและกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ รวบรวมข้อมูลและนำข้อมูลมาวิเคราะห์แบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า

๑. ประวัติความเป็นมาของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ จากหลักฐานโบราณคดีที่ขุดพบในพื้นที่ของจังหวัดสุรินทร์ยังพบแหล่งอารยธรรมเก่าแก่ของชุมชนโบราณยุคโลหะตอนปลายเป็นจำนวนมากแสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองทั้งศิลปกรรม สถาปัตยกรรม วัฒนธรรม ศาสนา เศรษฐกิจ และการปกครอง และปราสาทหินที่เก่าแก่ที่สุดและมากที่สุดในประเทศไทย ที่สร้างมาในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๒ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของ “อาณาจักรเจนละ ปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ พบว่ามีจำนวน ๓๙ แห่ง ใน ๑๕ อำเภอ ที่ปรากฏว่ามีปราสาทขอมตั้งอยู่ ได้แก่ อำเภอเมืองสุรินทร์ อำเภอกาบเชิง อำเภอปราสาท อำเภอบัวเขต อำเภอศีขรภูมิ อำเภอจอมพระ อำเภอท่าตูม อำเภอสังขะ อำเภอพนมดงรัก อำเภอโนนนารายณ์ อำเภอรัตนบุรี อำเภอเขวาสินรินทร์ อำเภอลำดวน อำเภอสำโรงทาบ และอำเภอสนม ซึ่งในแต่ละแห่งมีสภาพของตัวอาคารและพื้นที่ๆ แตกต่างกัน บางแห่งสภาพค่อนข้างสมบูรณ์ แต่ก็ยังมีหลายแห่งที่สภาพของปราสาทได้ชำรุดอย่างมากและยังไม่มีการบูรณะ ปราสาทขอมบางแห่งมีเพียงเศษหินศิลาแลงและชิ้นส่วนไม้ที่ขึ้นที่สามารถบ่งบอกได้ว่าเป็นโบราณสถาน

๒. กิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ จากการศึกษาพบว่าปราสาทขอมมีจำนวน ๑๒ แห่งเท่านั้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และชุมชน

สนับสนุนให้มีกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ปราสาทขอม โดยนิยมจัดในรูปแบบของการบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และการแสดงแสง สี เสียง เล่าเรื่องราวประวัติความเป็นมาและตำนานที่เกี่ยวกับปราสาทขอมในแต่ละพื้นที่ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่กำหนดจัดขึ้นตามกรอบระยะเวลา เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวจึงต้องมาในช่วงที่มีการจัดกิจกรรมโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเท่านั้น เพราะกิจกรรมที่สามารถทำได้ในพื้นที่ชุมชนปราสาทขอมมีกิจกรรมที่จำกัด ซึ่งสามารถทำได้เพียงการถ่ายภาพคู่กับปราสาท การศึกษาประวัติของปราสาทแห่งนั้นๆ และมีบางแห่งที่สามารถเลือกซื้อสินค้าที่มาจากในบริเวณปราสาทได้ ซึ่งปราสาทขอมทั้ง ๑๒ นั้นได้แก่ ปราสาทศีขรภูมิ ปราสาทช้างปี ปราสาทบ้านอนันต์ ปราสาทภูมิโปน ปราสาทบ้านจารย์ ปราสาทหมื่นชัย ปราสาทตาเมือนธม ปราสาทตาควาย ปราสาทเบง ปราสาทยายเหงา ปราสาทตามอญ ปราสาทตระเปียงเตีย เป็นต้น ที่สามารถต่อยอดกิจกรรมในพื้นที่และสร้างเศรษฐกิจในชุมชนต่อไป

๓. การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ จากข้อจำกัดในหลายๆด้านทั้งพื้นที่ และความสมบูรณ์ของตัวปราสาทขอมเอง ส่งผลให้ความน่าสนใจของตัวปราสาทขอมมีน้อยลง การจัดการท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่ยังคงเป็นหน่วยงานหลักคือสำนักศิลปากรที่ ๑๐ (นครราชสีมา) กรมศิลปากร เป็นเจ้าของพื้นที่ในการบริหารจัดการและจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกให้เกิดขึ้นในพื้นที่ แต่ด้วยจำนวนของปราสาทขอมทั้งที่ขึ้นทะเบียนแล้วและยังไม่ขึ้นทะเบียนมีประมาณ ๓๙ แห่งนั้น ก็เกินขีดความสามารถของสำนักศิลปากรที่ ๑๐ (นครราชสีมา) กรมศิลปากร บางแห่งจึงได้มอบหมายหน่วยงานองค์การปกครองในท้องถิ่นที่มีขีดความสามารถในการช่วยบำรุงรักษาและสามารถมาช่วยในการบริหารจัดการขั้นต้นเพื่อดูแลพื้นที่ปราสาทขอม จากข้อจำกัดข้างต้น ในจังหวัดสุรินทร์จึงมีปราสาทขอมเพียงไม่กี่แห่งเท่านั้นที่มีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวชั้นนำของจังหวัดได้ ซึ่งก็มีข้อจำกัดในหลายๆด้าน เช่น สถานที่ตั้งที่อยู่ห่างไกล สิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยว การบริการในพื้นที่ปราสาท เป็นต้น โดยปราสาทขอมที่มีศักยภาพโดดเด่นประกอบไปด้วย กลุ่มปราสาทตาเมือน ปราสาทตาควาย ปราสาทศีขรภูมิ ปราสาทภูมิโปน ปราสาทบ้านพลวง ปราสาททง ปราสาทบ้านไพล ปราสาทยายเหงา ที่ยังคงความสวยงามและสมบูรณ์อยู่ หากได้รับการพัฒนาต่อจะได้รับความสนใจจากกลุ่มนักท่องเที่ยวเฉพาะที่มีความสนใจเกี่ยวกับปราสาทขอม ซึ่งกลุ่มนักท่องเที่ยวเหล่านี้คือกลุ่มเฉพาะที่มีจำนวนไม่มากนัก

Research Title : Historical study and Community Tourism activities of Khmer castle in Surin province
Researchers : Phraprachya Chayavutho (Thin Thaew) and others
Department : Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Surin Campus
Fiscal Year : 2021
Research Scholarship Sponsor : Mahachulalongkornrajavidyalaya University

ABSTRACT

The research titled “Historical Study and Community Tourism Activities of Khmer castle in Surin province” had the 3 objectives as follows: 1) to study the history of Khmer castle community in Surin 2) to study the tourism activities of Khmer castle community in Surin 3) To study tourism management of the Khmer castle community in Surin. This research uses a qualitative research method. It consists of in-depth interviews from 26 people involved in the Khmer castle community by studying the documents related to the history and tourism activities of the Khmer castle community in Surin. The data were collected and analyzed by means of descriptive analysis.

The results showed that

Regarding the history of the Khmer castle community in Surin, from the archaeological evidence excavated in the area of Surin province, there are many ancient civilizations of the Late Metal Age community, representing the prosperity of art, architecture, culture, religion, economy, and governance, and the oldest most ancient stone castle. The best in Thailand built during the 12th Buddhist century as part of "Chenla Empire Khmer castles in Surin province found that there are 36 places in 15 districts. It appears that there are Khmer castles located, namely, Mueang Surin District, Kap Choeng District, Prasat District, Buachet District, Sikhoraphum District, Chom Phra District, Tha Tum District, Sangkha District, Phanom Dong Rak District, Non Narai District, Rattanaaburi District, Amphoe Khwao Sinrin, Amphoe Lamduan, Amphoe Samrong Thap, and Amphoe Sanom, each of which has a different condition of the building and area, some of which are quite perfect. However, there are many places where the condition of the castle is severely damaged and has not been restored.

2. Tourism activities of the Prasat Khmer community in Surin, from the study, there were only 12 Khmer castles that the local government, the private sector, and the community-supported tourism activities in the Khmer castle area. This is popularly organized in the form of sacrificial offerings and a light and sound show telling the story of the history and legends about the Khmer castle in each area which are activities that are organized according to the time frame. When tourists come to travel, they must only come during activities organized by the local government because activities that can be done in the Khmer castle community area are limited. Besides, they can be done only by taking pictures and studying the history of that castle. Moreover, there are some places where you can buy items that are sold on the castle grounds. The 12 Khmer castles are Sikhorphum castle, Chang Bei Castle, Ban Anan Castle, Phum Phon castle, Ban Chan Castle, Muenchai Castle, Ta Muen Thom castle, Ta Kwai castle, Beng castle, Yai Ngao castle, Tam Mon castle, and Tapiang Tia castle, etc., can continue to expand local activities and create an economy in the community.

3. Tourism management of the Khmer castle community in Surin Province, from limitations in many areas including and the integrity of the Khmer castle itself, the attractiveness of the Khmer castle is less. Tourism management in each area is still the main agency, the Fine Arts Office 10 (Nakhon Ratchasima), the Fine Arts Department owns the area to manage and provide facilities to occur in the area. But with the number of Khmer castles, both registered and unregistered, there are about 39, which exceeds the capacity of the Fine Arts Office 10 (Nakhon Ratchasima). The ability to help maintain and be able to assist in the initial management to take care of the Khmer castle area. From the above limitations in Surin, there are only a few Khmer castles that have the potential to be the province's leading tourist attractions which have limitations in many aspects such as a remote location tourism facilities services in the castle area, etc., by the Khmer castle with outstanding potential, consisting of Ta Muen castle Group, Ta Kwai castle, Sikhorphum castle, Phum Phon castle, Ban Pluang castle, Thanong castle, Ban Plai castle, and Yai-Ngao castle. All of them are still beautiful and complete if they are further developed, they will attract

the attention of specific tourists who are interested in Khmer castles. These tourist groups are the specific group that has a small number.

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
บทที่ ๑ บทนำ.....	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	๓
๑.๓ ขอบเขตการวิจัย.....	๔
๑.๔ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย.....	๔
๑.๕ ประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย.....	๕
๑.๖ กรอบแนวคิดของการวิจัย.....	๖
๑.๗ ข้อตกลงเบื้องต้นและข้อจำกัดในการวิจัย.....	๖
๑.๘ หน่วยงานที่นำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์.....	๖
บทที่ ๒ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๗
๒.๑ ข้อมูลพื้นฐานจังหวัดสุรินทร์.....	๗
๒.๒ ประวัติปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์.....	๒๖
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว.....	๔๒
๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีการจัดการท่องเที่ยว.....	๕๐
๒.๕ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับชุมชนท่องเที่ยว.....	๕๓
๒.๖ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	๕๙
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย.....	๖๓
๓.๑ รูปแบบการวิจัย.....	๖๓
๓.๒ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	๖๔
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	๖๖
๓.๔ การสร้างเครื่องมือวิจัย.....	๖๗
๓.๕ การหาคุณภาพของเครื่องมือวิจัย.....	๖๙
๓.๖ การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	๖๙
๓.๗ การวิเคราะห์ข้อมูล.....	๖๙
บทที่ ๔ ผลการศึกษาวิจัย.....	๗๐
๔.๑ ประวัติปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์.....	๗๐
๔.๑.๑ ปราสาทขอมสมัยก่อนเมืองพระนคร.....	๗๐

๔.๑.๒	ปราสาทขอมในสมัยเมืองพระนคร	๗๒
๔.๒	กิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ปราสาท.....	๑๐๕
๔.๒.๑	กิจกรรมการศึกษาประวัติศาสตร์และศิลปะของปราสาทขอม.....	๑๐๕
๔.๒.๒	กิจกรรมการถ่ายภาพ.....	๑๑๙
๔.๒.๓	กิจกรรมการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์จากชุมชนปราสาทขอม.....	๑๒๒
๔.๒.๔	กิจกรรมที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดขึ้น.....	๑๒๙
๔.๓	การจัดการการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอม.....	๑๓๖
๔.๓.๑	การท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอม.....	๑๓๗
๔.๓.๒	นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยือนในชุมชนปราสาทขอม.....	๑๓๗
๔.๓.๓	แหล่งท่องเที่ยวสำคัญชุมชนปราสาทขอม.....	๑๓๗
๔.๓.๔	รูปแบบของการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอม.....	๑๓๗
๔.๓.๕	การจัดการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมอย่างมีคุณภาพ.....	๑๓๗
๔.๔	องค์ความรู้จากการวิจัย.....	๑๔๑
บทที่ ๕	สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	๑๔๓
๕.๑	สรุปผลการวิจัย.....	๑๔๓
๕.๑.๑	ประวัติความเป็นมาของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์.....	๑๔๓
๕.๑.๒	กิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์.....	๑๔๕
๕.๑.๓	การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์.....	๑๔๖
๕.๒	อภิปรายผล.....	๑๔๖
๕.๓	ข้อเสนอแนะ.....	๑๕๓
๕.๓.๑	ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย.....	๑๕๓
๕.๓.๒	ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ.....	๑๕๓
๕.๓.๓	ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป.....	๑๕๓
บรรณานุกรม.....		๑๕๔
ภาคผนวก.....		๑๕๘
ภาคผนวก ก	บทความวิจัย.....	๑๕๙
ภาคผนวก ข	กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์.....	๑๗๕
ภาคผนวก ค	ตัวอย่างแบบสอบถาม.....	๑๘๑
ภาคผนวก ง	หนังสือที่เกี่ยวกับงานวิจัย.....	๑๘๘
ภาคผนวก จ	ประมวลภาพกิจกรรม.....	๑๙๑
ประวัติคณะผู้วิจัย.....		๑๙๓

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เมื่อกระแสแห่งการเปลี่ยนแปลงได้เกิดขึ้นในสังคมสมัยใหม่ ยุคที่เทคโนโลยีมีการเติบโตอย่างรวดเร็วในทุกมุมโลก มีการใช้เทคโนโลยีอย่างแพร่หลาย เยาวชนในประเทศไทยก็เช่นเดียวกัน ได้เข้าไปมีส่วนร่วมกับเทคโนโลยีเหล่านั้น ปรากฏการณ์ของสังคมสมัยใหม่ทำให้เยาวชนขาดความผูกพันและความรักในท้องถิ่น มองไม่เห็นคุณค่าของโบราณสถาน โบราณวัตถุและเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นของตนเอง เป็นสาเหตุให้เยาวชนไม่ทราบประวัติความเป็นมาและเรื่องราวในท้องถิ่น ขาดความภาคภูมิใจ และความหวงแหนในสมบัติของชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตนเอง ดังพระโอวาทของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพว่า “จะพัฒนาบ้านเมืองให้รุ่งเรืองได้ ต้องเริ่มจากให้คนไทยรักชาติเป็นเสียก่อน มีความจริงใจให้กันอีก ทั้งเรียนรู้ประวัติศาสตร์ ถ้าไม่รู้ว่าตนเองเป็นใครแล้วจะรักชาติเป็นได้อย่างไรกัน” จากพระโอวาทดังกล่าวมานี้ ทำให้เรามองเห็นว่าแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตนเอง ได้บ่งบอกความเป็นตัวตนของบุคคลนั้นๆ ความประพฤติกและการหล่อหลอมล้วนเกิดจากการบ่มเพาะจากสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นที่เราอาศัยอยู่ การจะพัฒนาบุคคลให้มีความรู้ความสามารถ มีความรักในประเทศชาติบ้านเมืองได้นั้น ล้วนต้องอิงอาศัยการรู้จักแหล่งกำเนิดของตนเองให้ดีเสียก่อน ในแต่ละท้องถิ่นล้วนมีองค์ความรู้ทั้งในด้านภูมิปัญญา ศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต สิ่งแวดล้อม ประเพณี อันเป็นมรดกอันล้ำค่าที่จะต้องช่วยกันสืบทอดพร้อมทั้งเรียนรู้ทำความเข้าใจกับท้องถิ่นของตนเอง เพื่อส่งต่อให้อนุชนรุ่นหลังได้ชื่นชมและนำไปเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต

พระธรรมปิฎก (ปอ.ปยุตฺโต) ได้มีแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาประวัติศาสตร์ในท้องถิ่นไว้ว่า การศึกษาสมัยใหม่ได้มีผลทำให้นักเรียนห่างไกลออกจากชุมชนหรือท้องถิ่นของตนเอง เพราะการเรียนการสอนได้อิงไปกับหลักสูตรแกนกลางที่เข้ามาบังคับให้นักเรียนต้องเรียนรู้ตามที่หลักสูตรกำหนดมา ทำให้เกิดความแปลกแยกรุนแรง นักเรียนบางคนถึงกับดูถูกวิถีชีวิตของชุมชน ไม่ยอมรับและไม่ศึกษา ไม่เกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตนเอง ไม่มีการสืบสานภูมิปัญญาทำให้คุณค่าเหล่านั้นค่อยๆสูญหายไป จึงจำเป็นที่จะต้องมีการปรับเปลี่ยนระบบการศึกษา ใน

ปัจจุบันที่อิงการศึกษาของชาวตะวันตกมากเกินไป ไปสู่การจัดการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ใกล้ตัวนักเรียนเอง และนำความรู้ในท้องถิ่นนั้นมาจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ ผู้เรียนมีความภูมิใจในรากเหง้าของตนเอง

จังหวัดสุรินทร์ เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีความเก่าแก่ทั้งประเพณี และภูมิปัญญาอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น มีปราสาทขอมหลายแห่ง เป็นจังหวัดที่อยู่ติดชายแดน ประเทศเพื่อนบ้านกัมพูชา มีประวัติศาสตร์ที่ยาวนานน่าศึกษาค้นคว้า ซึ่งควรได้ศึกษาเรียนรู้ เพื่อให้ เข้าใจถิ่นฐานบ้านเกิดของตนเองให้มากขึ้น จากการสำรวจปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ พบว่า จังหวัดสุรินทร์มีปราสาทขอมไม่ต่ำกว่า ๔๐ แห่ง ทั้งที่มีความสมบูรณ์และพังทลายลงมาแล้ว ซึ่งยัง ขาดการนำข้อมูลเหล่านี้มาช่วยในการสร้างสรรค์เศรษฐกิจในชุมชน ผู้วิจัยเป็นชาวสุรินทร์ มีความ สนใจประวัติศาสตร์ของปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับปราสาทขอมใน พื้นที่จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวในจังหวัดได้เป็นอย่างดี จึงสนใจที่จะศึกษา ถึงการนำปราสาทขอมในพื้นที่มาสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับเศรษฐกิจในชุมชนได้อย่างไร จึงได้รวบรวม ข้อมูลของปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ ทั้งด้านประวัติศาสตร์และกิจกรรมที่เกี่ยวกับชุมชน ซึ่ง เยาวชนในท้องถิ่นเองก็ได้รับการเรียนรู้จากสถานการณ์จริง มีทักษะเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นของตนดัง คำกล่าวของนายนิรันดร์ กัลยาณมิตร อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดสุรินทร์ ท่านได้กล่าวไว้ว่า “ความเป็น ปึกแผ่นของชาติบ้านเมืองล้วนมีฐานจากท้องถิ่น เหตุนี้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจึงเสมือนเป็นภาพเล็กๆ ที่เสริมเติมให้เราได้เห็นภาพประวัติศาสตร์ชาติอันสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ทำให้เราเห็นความเป็นมา เห็น รากเหง้าของตนเองที่ชัดเจนละเอียดยิ่งขึ้นและที่สำคัญคือทำให้เราเห็นว่าท้องถิ่นบ้านเมืองเล็กๆ ที่ เป็นส่วนหนึ่งของราชอาณาจักรมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์และมีบทบาทอย่างไร ซึ่งความรู้ทาง ประวัติศาสตร์เหล่านี้มีความสำคัญยิ่งต่อคนรุ่นหลังที่จะสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบ้านเมืองของ ตนเองในอนาคต”

ผู้วิจัยได้ตระหนักและมองเห็นความสำคัญของปราสาทขอมในท้องถิ่นสุรินทร์ ที่สามารถ ใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจภายในชุมชน และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการ ออกแบบกิจกรรมที่เกี่ยวกับปราสาทขอมในพื้นที่ของตนเอง ทำให้เป็นแหล่งเรียนรู้และการท่องเที่ยว ทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดสุรินทร์ อีกทั้งเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับเยาวชน เกิดความภาคภูมิใจ รักรู้ ถึงภูมิหลังความเป็นมา เข้าใจเรื่องราวทางประวัติศาสตร์อันยาวนานของจังหวัดสุรินทร์ และสถานที่ๆ ปรากฏหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดสุรินทร์ ในหลายๆมุม ผ่านปราสาทขอมในท้องถิ่น ผู้วิจัยจึงมีความมุ่งหวังให้ชุมชนเกิดความรักความหวงแหนปราสาทขอมที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตน เป็น กำลังสำคัญในการอนุรักษ์และดูแลปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ ให้คงอยู่ และนำเรื่องราวทาง

ประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นมาพัฒนาสิ่งที่เป็นอยู่ในปัจจุบันให้มีความสอดคล้องกัน โดยอาศัยข้อมูลที่เกิดขึ้นในอดีตมาเป็นฐานในการพัฒนาบ้านเกิดเมืองนอนของตนให้เจริญรุ่งเรืองควบคู่กับการเห็นคุณค่าของความเป็นท้องถิ่นที่ตนเองอาศัยอยู่ต่อไป อันจะส่งผลต่อเศรษฐกิจโดยรวมของชุมชนและประเทศชาติ

ผู้วิจัยสนใจในการที่จะศึกษาถึง “การศึกษาประวัติศาสตร์และกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์” โดยทำการศึกษาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของปราสาทขอมทุกแห่งในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ และกิจกรรมของชุมชนที่ใช้ปราสาทขอมในการจัดกิจกรรม อันจะส่งเสริมให้เกิดระบบเศรษฐกิจชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืน โดยมีปราสาทขอมในพื้นที่เป็นฐานสำคัญในการต่อยอดสู่การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน สอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาประเทศโดยใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นสู่การพัฒนา

๑.๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษากิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์

๑.๓. ขอบเขตการวิจัย

๑.๓.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรนั้นประกอบด้วยกลุ่มประชากรจำนวน ๗ กลุ่ม ประกอบด้วย) กลุ่มนักวิชาการ ประกอบด้วยนักวิชาการด้านประวัติศาสตร์, นักวิชาการด้านการท่องเที่ยว, นักวิชาการด้านโลจิสติกส์ นักวิชาการด้านการพัฒนาชุมชน ด้านละ ๑ คน รวม ๔ คน ๒) กลุ่มผู้บริหารโบราณสถานจำนวน ๔ แห่งๆ ละ ๑ คน ๓) กลุ่มนักปราชญ์ท้องถิ่น เช่น พระสงฆ์, นักปราชญ์ท้องถิ่น เป็นต้น จำนวน ๔ แห่ง ๆ ละ รูป/คน กลุ่มผู้ประกอบการท่องเที่ยวแห่ง ๆ ละ ๔ คน ๕) กลุ่มผู้ประกอบการขายของที่ระลึกแห่งละ ๕ คน รวมเป็น ๒๐ คน ๖) กลุ่มวิสาหกิจชุมชน จำนวน ๔ แห่ง ๆ ละ ๒๐ คน

๑.๓.๒ ขอบเขตด้านเนื้อหา การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ศึกษาแนวคิด ทฤษฎี ความหมาย ประเภท ความสำคัญ เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ เพื่อเชื่อมโยงถึงกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ และการบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ เพื่อเป็นต้นแบบของการท่องเที่ยวปราสาทอย่างไรให้เกิดกิจกรรมอย่างยั่งยืนและชุมชนได้ประโยชน์จากปราสาทขอมที่ตั้งอยู่ในชุมชน

๑.๓.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่ทำการศึกษาวิจัย ได้แก่ พื้นที่ปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ จำนวน ๑๕ อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองสุรินทร์ อำเภอกาบเชิง อำเภอปราสาท อำเภอบัวเขต อำเภอศีขรภูมิ อำเภอจอมพระ อำเภอท่าตูม อำเภอสังขะ อำเภอพนมดงรัก อำเภอโนนนารายณ์ อำเภอรัตนบุรี อำเภอเขวาสินรินทร์ อำเภอลำดวน อำเภอสำโรงทาบ และอำเภอสนม

๑.๓.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา

ตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ.๒๕๖๓ ถึงเดือนกันยายน ๒๕๖๔

๑.๔ นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

๑.๔.๑ การศึกษาประวัติศาสตร์ หมายถึง วิธีการหรือขั้นตอนต่างๆ ที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า วิจัยเกี่ยวกับเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะอาศัยจากหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร เป็นสำคัญ ประกอบกับหลักฐานอื่นๆ เช่น ภาพถ่าย แลบบันทึกลงเสียง วัตถุทัศน หลักฐานทางโบราณคดี เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้สามารถฟื้นอดีตหรือจำลองอดีตขึ้นมาใหม่ ได้อย่างถูกต้องสมบูรณ์และน่าเชื่อถือ

๑.๔.๒ กิจกรรมการท่องเที่ยว หมายถึง การดำเนินการลักษณะใดลักษณะหนึ่งเพื่อให้เกิดกิจกรรมขึ้นในชุมชนปราสาทขอม ซึ่งมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไปตามบริบทของพื้นที่และการสร้างสรรค์รูปแบบกิจกรรมของชุมชน

๑.๔.๓ ชุมชน หมายถึง พื้นที่ในการอยู่ร่วมกันของกลุ่มคนจำนวนหนึ่งในพื้นที่บริเวณปราสาทขอมแห่งใดแห่งหนึ่ง มีการอาศัยพื้นที่ของปราสาทขอมในการสร้างกิจกรรมทางด้านการท่องเที่ยวให้เกิดขึ้นในชุมชน เพื่ออาศัยทรัพยากรในบริเวณนั้นในการดำรงชีวิต โดยเหตุที่มีคนกลุ่มดังกล่าวอาศัยอยู่ร่วมกันใช้ทรัพยากรเพื่อการผลิต

๑.๔.๔ ปราสาทขอม หมายถึง อาคารที่เป็นศาสนสถาน เพื่อประดิษฐานรูปเคารพ และการทำพิธีกรรมทางศาสนา ไม่ใช่พระราชมณเฑียร อันเป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์ด้วยเหตุนี้จึงมีความแตกต่างในเรื่องของวัสดุ กล่าวคือ ปราสาทที่เป็นศาสนสถานนั้น สร้างด้วยวัสดุที่มั่นคงแข็งแรงประเภทอิฐหรือหิน ส่วนพระราชมณเฑียร ที่ประทับของพระมหากษัตริย์ สร้างด้วยไม้ทั้งสิ้น

๑.๔.๕ การจัดการแหล่งท่องเที่ยว หมายถึง กระบวนการในการจัดการการท่องเที่ยวที่มีรูปแบบการดำเนินการที่เหมาะสม ภายใต้สภาพแวดล้อมของพื้นที่นั้น ๆ อีกทั้งมีเป้าหมายที่มีความสอดคล้องกับหลักการ ทฤษฎี และแนวคิดที่มีความเหมาะสม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

๑.๔.๖ ชุดองค์ความรู้ หมายถึง ความรู้ที่อยู่ในศาสตร์ ได้แก่ ความคิดรวบยอด หลักการ วิธีการ ที่อยู่ในตำรา อยู่ในห้องสมุด ซึ่งอยู่ภายนอกตัวบุคคล ที่สั่งสมกันมาเพื่อให้คนรุ่นหลังได้เรียนรู้ โครงสร้างความรู้ หมายถึง ความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคล ที่เกิดจากการเรียนรู้ของบุคคลนั้นๆ ซึ่งไม่ได้

ลอกเลียนมาจากองค์ความรู้ แต่ผู้เรียนต้องสร้างขึ้นมาจากด้วยตนเอง เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นใหม่ เมื่อพัฒนาโครงสร้างความรู้ต่อไปก็สามารถสร้างผลงานเป็นองค์ความรู้ให้คนอื่นค้นคว้าได้

๑.๕ ประโยชน์ที่จะได้รับการวิจัย

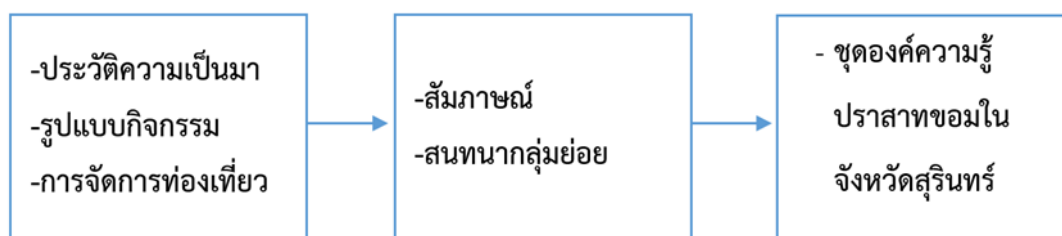
๑.๕.๑ ได้ศึกษาและรวบรวมประวัติความเป็นมาของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์

๑.๕.๓ ได้รูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์

๑.๕.๓ ได้ชุดความรู้การจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์

๑.๖ กรอบแนวคิดของการวิจัย

จากการศึกษาประวัติความเป็นมา กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับปราสาทขอม และการจัดการท่องเที่ยวปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ เป็นการนำการมีส่วนร่วมของชุมชนที่อยู่ในพื้นที่ของปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัยเพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา การทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับปราสาทขอมและการจัดการด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยการกำหนดแบบสัมภาษณ์และลงพื้นที่ปฏิบัติการในพื้นที่เป้าหมายเพื่อนำมาวิเคราะห์และสรุปผลการวิจัย

แผนภาพที่ ๑.๑ กรอบแนวคิดของการวิจัย

๑.๗ ข้อตกลงเบื้องต้นและข้อจำกัดในการวิจัย

การศึกษาประวัติศาสตร์และกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์

๑.๘ หน่วยงานที่นำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑.๘.๑ หน่วยราชการการท่องเที่ยว (เผยแพร่ให้นักท่องเที่ยวเพื่อการเข้าถึง, ประชาสัมพันธ์)

๑.๘.๒ หน่วยงานทางวัฒนธรรม (ใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาถึงประวัติศาสตร์ปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์)

๑.๘.๓ หน่วยงานทางการศึกษา (ใช้เป็นแหล่งศึกษาข้อมูลเพื่อการเข้าถึง, ใช้อองค์ความรู้ไปใช้ในการเรียนรู้และพัฒนาต่อยอดกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชน)

๑.๘.๔ หน่วยงานประชาชน (ฐานข้อมูลเพื่อการท่องเที่ยวในชุมชนและสืบค้นข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์)

บทที่ ๒

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาประวัติศาสตร์และกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์” ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยทำการศึกษาหัวข้อต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- ๒.๑ ข้อมูลจังหวัดสุรินทร์
- ๒.๒ ประวัติปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว
- ๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีการจัดการท่องเที่ยว
- ๒.๕ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการท่องเที่ยวชุมชน
- ๒.๖ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๑ ข้อมูลพื้นฐานจังหวัดสุรินทร์

บริบททั่วไปของสุรินทร์ ในบริบททั่วไปของจังหวัดสุรินทร์มีประวัติความเป็นมา สภาพลักษณะ การปกครอง การคมนาคม เศรษฐกิจและประเพณีวัฒนธรรม ความเชื่อ และศิลปะการแสดงที่สำคัญต่างๆของจังหวัดสุรินทร์มีดังต่อไปนี้

๒.๑.๑ ประวัติความเป็นมาของสุรินทร์

ในสภาพที่กล่าวถึงในสมัยโบราณ มีความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดสุรินทร์ไม่มีปรากฏเป็นหลักฐานเอกสารที่แน่นอนจนจดบันทึกไว้เพียงสังเขป ส่วนมากได้มาจากคำบอกเล่าของผู้มีอายุ และได้เล่าต่อกันมา เอาแน่นอนไม่ได้ แต่จากการสันนิษฐานของนักประวัติศาสตร์ และนักโบราณคดี ได้สันนิษฐานว่า พื้นที่ซึ่งเป็นภาคอีสานในปัจจุบันนี้เคยเป็นที่อยู่ของพวกละว้า และลาว มีแคว้นแคว้นอันเป็นเขตปกครองเรียกว่า “อาณาจักรพูนัน” (ตามจดหมายเหตุจีนเรียกประเทศเขมรโบราณว่า พูนัน ภาคกลางและภาคอีสานของไทย ก็เป็นอาณาจักรพูนัน ประชาชาติในประเทศเขมรก็เรียกว่าชาวพูนัน ซึ่งเป็นพวกตระกูลมอญ – เขมร พ.ศ.๑๐๙๓ แคว้นเจนละบกเมืองขึ้นก่อนกบฏ เจ้าจิตรเสน ซึ่งเอากรุงโตมู (สุโขทัย) ได้เป็นกษัตริย์มีพระนามว่า พระเจ้าเหศวรมัน เรียกชื่อประเทศใหม่ว่าเจนละ พ.ศ. ๑๒๐๙ – ๑๓๔๕ อาณาจักรเจนละได้เกิดแตกกันเป็นสองประเทศ ทางแผ่นดินสูงตอนเหนือได้แก่ ภาคอีสาน และประเทศลาว เรียกว่า เจนละบก ทางแผ่นดินต่ำตอนใต้

ได้แก่ ประเทศเขมร จรดชายทะเล เรียกว่า เจนละน้ำ คล้ายกับคำว่าที่ชาวสุรินทร์พูดว่า คแมร์ กรอม คแมร์เลอร์ (เขมรต่ำ - เขมรสูง) กรอมแปลว่า ต่ำ ใต้ ล่าง และเรียกชาวเขมรที่อยู่ใน ประเทศกัมพูชาว่า คแมร์กรอม จนมาถึงในปัจจุบันนี้ ภาคอีสานนั้นเคยเป็นอาณาจักรเจนละบก เป็นอาณาจักรเขมรโบราณบางหัวเมืองคงรวมกับอาณาจักรเขมรตลอดสมัยกรุงสุโขทัย เช่น ในมณฑล อุดร นครราชสีมา จันทบุรี จนถึงกรุงศรีอยุธยาตอนต้นไทยได้รับเขมรที่ได้นครหลวง (นครธม) เขมรเป็นเมืองขึ้นของประเทศไทยตั้งแต่ พ.ศ. ๑๘๘๕ ได้ขยายอาณาเขตไปทางตะวันออกได้ดินแดน นครราชสีมา และจันทบุรีไว้เป็นราชอาณาจักร เข้าใจว่าเมืองสุรินทร์และหัวเมืองแถบนี้รวมอยู่ใน เขตราชอาณาจักรมาตั้งแต่ครั้งนั้น

เมื่อนับย้อนถอยหลังไปเป็นระยะเวลาประมาณ ๒,๐๐๐ ปี สมัยที่ละว้ามีอำนาจ ปกครอง อาณาจักรพูนัน นั้น คงจะได้สร้างเมืองสุรินทร์ขึ้นและต่อมาเมื่อประมาณ พ.ศ. ๑๑๐๐ พวกละว้าเสื่อม อำนาจลง ขอมเข้ามามีอำนาจแทน และตั้งอาณาจักรเจนละ หรืออีสานปุระ ส่วน พวกละว้าก็ถอยร่นไปทางทิศเหนือ ปล่อยให้พื้นที่ที่กว้างว่างเปล่าลงเป็นจำนวนมากจังหวัดสุรินทร์ก็ คงทิ้งไว้เป็นที่รกร้างว่างเปล่าและเป็นป่าดงอยู่ เมื่อของแผ่อำนาจการครอบครองดินแดนเดิมของวะ ว้าแล้วขอมได้แบ่งการปกครองออกเป็น ๓ ภาค โดยตั้งเมืองศูนย์กลางการปกครองบังคับบัญชาขึ้น ๓ เมืองคือ เมืองละโว้ (ลพบุรี) เมืองพิมาย (อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา) และเมืองสกลนคร แต่ละเมืองฐานะเป็นเมืองประเทศราชเท่าเทียมกันและปกครองบังคับบัญชาขึ้นตรงต่อนครวัด อัน เป็นราชธานีของขอม ซึ่งอยู่ในดินแดนเขมร

สมัยที่ขอมมีอำนาจนั้น เมืองสุรินทร์อาจเป็นดินแดนแห่งหนึ่งที่อยู่ในเส้นทาง การไป มาของขอมระหว่างเขาพระวิหาร เขาพนมรุ้ง นครธม ก็ได้ จึงปรากฏว่าได้มีการสร้างปราสาทหิน ขนาดเล็กจำนวนอายุประมาณ ๑,๑๐๐ ปีเศษ เรียงรายอยู่ห้องที่อำเภอต่างๆ ตามชายแดนท้องที่ จังหวัดสุรินทร์ ศรีสะเกษ และบุรีรัมย์ โดยเฉพาะในห้องที่อำเภอกาบเชิงจังหวัดสุรินทร์ มีปราสาท อยู่ริมเขาพนมดงรัก หรือ ดงแหวก เรียกว่าช่องตาเมื่อน มีปราสาทตาเมื่อนโต้ง (ปราสาทตามเมื่อน เล็ก) ปราสาทตาเมื่อนธม (ปราสาทตามเมื่อนใหญ่) มีวิหาร ระเบียงคด สระน้ำเรียงรายอยู่รอบๆ บริเวณปราสาท นอกจากปราสาทเหล่านี้ ก็มีปราสาทอื่นๆ อีกมากมาย ประมาณ ๒๕ แห่ง อยู่ ตามท้องที่ อำเภอต่างๆ ในเขตจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งสันนิษฐานว่าขอมสร้างขึ้นเพื่อเป็นที่พักพล และ ประกอบ พิธีกรรมทางศาสนา ระหว่างเดินทางจากนครวัด นครธม ข้ามเทือกเขาพนมดงรัก หรือดง แหวก มาสู่เมืองศูนย์กลางการปกครองทั้ง ๓ เมือง ดังกล่าวแล้ว และขอมยังยึดเอาเมืองสุรินทร์เป็น เมืองหน้าด่านใหญ่ เพราะขอมมีราชธานีอยู่ด้านใต้ของเทือกเขาใหญ่ คือ พนมดงรัก หรือ ดงแหวก เมื่อข้ามเทือกเขามาสู่ที่ราบทางทิศเหนือไปยังเมืองศูนย์กลาง คือ เมืองละโว้ เมืองพิมาย และเมือง สกลนคร เพราะเมืองสุรินทร์นั้นมีกำแพงดินและคูเมืองล้อมรอบ ๒ ชั้น เหมาะสมที่จะสร้างค่ายคู ประตูหอรบเพื่อป้องกันการรุกรานของข้าศึกเป็นอย่างดี นอกจากนั้นยังมีเมืองหน้าด่านรองลงไปอีก เช่น เมืองสิง (อยู่ในเขตอำเภอจอมพระในปัจจุบัน) บ้านปะปิด (อยู่ในเขตตำบลเขวาสินรินทร์) บ้านแสงพัน (เขตตำบลแกใหญ่) บ้านสลักไผ่ (อำเภอเมืองสุรินทร์ในปัจจุบันนี้) อำเภอเมือง สุรินทร์ในปัจจุบันนี้ ทั้ง ๔ แห่งนั้นปรากฏร่องรอยเช่น กำแพงเมืองเก่าให้เห็นอยู่ ส่วนที่ยังมีสภาพ

สมบูรณ์กว่าแห่งอื่น คือ บ้านประปิต ตำบลเขวาสินรินทร์ ซึ่งมีกำแพงดินแดนและคูเมือง ๒ ชั้น ให้เห็นอยู่จนปัจจุบันนี้^๑

๒.๑.๒ เศรษฐกิจ

การอาชีพโดยส่วนใหญ่ของประชาชน คือ ทำนาทำไร่ (การเกษตรกรรม) ยังมีการปลูกพืชไร่ ไม้ยืนต้น การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม การปลูกยางพาราตามที่ทำนาสูงที่ไม่สามารถปลูกข้าวได้ และมันสำปะหลัง อ้อย ยูคาลิปตัส การค้าโดยส่วนมากนั้นจะเป็นการค้าภายในท้องที่ ในแหล่งชุมชน การอุตสาหกรรมมีบ้างแต่ก็เป็นอุตสาหกรรมขนาดเล็ก ทั้งนี้เนื่องจากจังหวัดสุรินทร์มีทรัพยากรธรรมชาติอยู่ในวงจำกัด จึงไม่เอื้ออำนวยต่ออุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ภาวะเศรษฐกิจของจังหวัดสุรินทร์มีผลจากองค์ประกอบที่สำคัญหลายประการ เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ อาชีพของประชาชน ผลผลิตสินค้าพื้นเมือง และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมตามแหล่งปราสาทต่างๆ และงานประจำปีของจังหวัดสุรินทร์ อาทิ งานช้าง งานแซนโฎนตา แต่งงานบนหลังช้าง งานบวชนบนหลังช้าง งานขึ้นเขาสวาย (พนมสวาย) งานแสดงชุดผ้าไหมสุรินทร์ ทรัพยากรด้านนี้ของจังหวัดสุรินทร์นำมาซึ่งเศรษฐกิจและถือว่ามีความเสี่ยงเป็นที่รู้จักกันมาก เป็นต้น

๒.๑.๓ ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ

ประเพณีและวัฒนธรรมที่สำคัญของเมืองสุรินทร์ถิ่นอีสานใต้ สถานที่สำคัญและมีชื่อเสียง ทางวัฒนธรรมที่สำคัญและมีชื่อเสียง เช่น วัดบูรพารามซึ่งเป็นที่ประดิษฐานหลวงพ่อบุญรอด (ประจักษ์) ซึ่งเป็นพระพุทธรูปโบราณที่ชาวจังหวัดสุรินทร์ให้ความเคารพนับถือมาก สถานที่ตั้งคือ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ นอกจากนี้ยังมีปราสาทที่สร้างในอริยธรรมขอมโบราณ เช่น ปราสาทเมืองที ปราสาทช่างปี่ ปราสาทตาเมือนโต๊จ ปราสาทตามเมือนธม ปราสาทยายเหงา ปราสาทภูมีโปน ปราสาทบ้านไพล ปราสาทบ้านพลวง ปราสาทบ้านปราสาท ปราสาทหมื่นสีใหญ่ ปราสาทหมื่นสีน้อย ปราสาทบ้านโพธิ์ศรีธาตุ และที่ปรากฏในอำเภออื่นๆ อีกมากมาย มีสถาบันการศึกษาระดับวิทยาลัย ๑๓ แห่ง นอกจากนี้ก็เป็น สถาบันที่สังกัดกรมอาชีวศึกษา โรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษา และโรงเรียนประถมศึกษา ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ประเพณีสำคัญในรอบปีของชาวสุรินทร์คือ ประเพณีขึ้นเขาสวาย ประเพณีแซนโฎนตา บูชาบรรพบุรุษ และงานช้างจังหวัดสุรินทร์ งานประจำปีสำคัญของระดับมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักกันคือการแสดง (siff) สุรินทร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์ งานเกษตรแห่งชาติมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสานสุรินทร์ เป็นต้น

๑. ความเชื่อ

ความเชื่อที่กล่าวนี้ เป็นความเชื่อของชาวไทยเขมรสุรินทร์ที่มีการผสมผสานของกลุ่มชาติพันธุ์ แต่โดยมากนั้น กลุ่มประชากรจะเป็น กลุ่มชาวไทยเขมร แต่เดิมพื้นที่ หรือบริบทจังหวัดสุรินทร์ มักมีความเชื่อที่สืบทอดกันมาแต่โบราณในเรื่อง ในเรื่องภูติผีวิญญาณ อำนาจเหนือธรรมชาติ เครื่องรางของขลัง และการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อของท้องถิ่นด้วย ผู้วิจัยจะได้นำเสนอรายละเอียด ดังต่อไปนี้

^๑ศิริพร สุเมธรัตน์, ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองสุรินทร์, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๔), หน้า ๒๐ - ๒๔.

ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับนับถือในหลักการอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือในคำสอน หรือในบุคคล หรือการยึดถือในสิ่งที่เชื่อว่ามีอำนาจเหนือมนุษย์ หรือธรรมชาติของบุคคลกลุ่มชน หรือสังคม เช่น คนไทยมีความเชื่อใน พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ชาวไทยภูมยมีความเชื่อเกี่ยวกับผีมอ^๒ ชาวไทยเขมรมีความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติ เทพ เทวดา ชาวไทยลาวมีความเชื่อในอำนาจพญาแถน ผีปู่ผีย่า เป็นต้น

ความเชื่อ หมายถึง ทศนคติ (ความคิด) ของผู้ประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อ ในการที่จะยอมรับและยึดถือสิ่งที่ ได้รู้ ได้เห็น โดยไม่ต้องการเหตุผลมาอธิบาย และไม่จำเป็นว่าสิ่งที่เชื่อนั้น จะมีหลักฐานหรือไม่มีหลักฐาน เป็นการยอมรับต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริง ในสังคมหนึ่งยอมรับและให้ความยำเกรง^๓

ความเชื่อ หมายถึง สิ่งที่เกิดจากความหวาดกลัวภัยธรรมชาติระยะแรกๆ ของมนุษย์ต่อมาก็มีความหวาดกลัวเรื่องวิญญาณของบรรพบุรุษและผู้กล้าหาญในชุมชนของตนที่ล่วงลับไปแล้ว เมื่อเกิดความหวาดกลัวในสิ่งเหนือธรรมชาติจึงต้องมีการบวงสรวงเช่นไหว้บูชา ซึ่งความเชื่อเหล่านี้ยังยึดถืออยู่ คือเป็นความเชื่อดั้งเดิมที่คนในชุมชนนั้นยึดถืออยู่^๔

๒.ความเชื่อเกี่ยวกับผีวิญญาณ

ความเชื่อได้ส่งผลผลิตให้เกิดวัฒนธรรมประเพณีพิธีกรรม และกำหนดเป็นจารีตเพื่อเป็นแนวปฏิบัติตาม เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับภูตผีวิญญาณ และความเชื่อเกี่ยวกับอำนาจลึกลับต่างๆ มนุษย์จึงนำเอาแนวความเชื่อนั้นๆ มาถือปฏิบัติในกลุ่มของตน^๕ การเกิดขึ้นของ ความเชื่อ เนื่องด้วยเกิดจากความหวาดกลัวภัยธรรมชาติระยะแรกๆ ของมนุษย์ต่อมาก็มีความหวาดกลัวเรื่องวิญญาณของบรรพบุรุษและผู้กล้าหาญในชุมชนของตนที่ล่วงลับไปแล้ว เมื่อเกิดความหวาดกลัวในสิ่งเหนือธรรมชาติจึงต้องมีการบวงสรวงเช่นไหว้บูชาความเชื่อเหล่านี้ยังยึดถือและปฏิบัติตามอยู่ คือเป็นความเชื่อดั้งเดิมที่คนในชุมชนนี้ได้ยึดถือสืบต่อกันมาอยู่^๖ ความเชื่อดั้งเดิมของชนชาติไทยเป็นเช่นเดียวกับชนชาติอื่น คือ เชื่อในอำนาจลึกลับของธรรมชาติ ของวิญญาณ ซึ่งเรียกว่าผี^๗ ผีวิญญาณในความเชื่อชาวไทย จำแนกได้ ๖ ประเภทคือ

^๒ เรณู เหมือนจันทร์ฉาย, “อิทธิพลความเชื่อประเพณีและพิธีกรรมของชาวไทยซึ่งมีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต”, **ปรัชญาศิลปะศาสตร์มหาบัณฑิตสาขาวิชาพัฒนาชนบทศึกษา**, (บัณฑิตมหาวิทยาลัย มหาลัยมหิดล), หน้า ๔๒.

^๓ พระเกียรติยศ อุตตสนโน (โอชาวัฒน์) , “การศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของร่างทรง : กรณีศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร”, **ปรัชญาพุทธศาสนมหาบัณฑิต**, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , ๒๕๔๘), หน้า ๕ .

^๔ ศิริพร สุเมธรัตน์, **ประวัติศาสตร์ถิ่นเมืองสุรินทร์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑ จำนวน ๕๐๐ เล่ม , (มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์: โรงพิมพ์ ส. พันธุ์เพ็ญ , ๒๕๕๓), หน้า ๓๗๒.

^๕ อิศราพร จันทร์ทอง, “**บทบาทหน้าที่ของพิธีกรรมแก้ลมอของชาวกูย บ้านลำโรงทาบ อำเภอลำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์**”, ม.ป.ท.,(มนุษย์วิทยา มหาวิทยาลัยราชภัฏ, ๒๕๓๗), หน้า ๔๑.

^๖ ศิริพร สุเมธรัตน์, **ประวัติศาสตร์ถิ่นเมืองสุรินทร์**, หน้า ๓๗๒.

^๗ วิลาสินี ศรีนุเคราะห์, “ปลัดโจล :กรณีศึกษาพิธีไหว้ครูเพื่อสืบทอดพิธีกรรม อันเนื่องมาจากความเชื่อของชาวไทย เขมร สุรินทร์”, (คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏสุรินทร์ , ๒๕๔๓), หน้า ๒ -๓.

ผีหรือวิญญาณ ส่วนเรื่องภูตผีวิญญาณที่มีพลังอำนาจ จนสามารถเข้าสิงมนุษย์ได้ หรือสามารถติดต่อกับมนุษย์ได้ ก็มีกล่าวไว้ในพระไตรปิฎกเช่นเดียวกันดังแสดง ไว้ดังนี้ “...อันตราย ๑๐ ประการ...สมัยนั้น พวกภิกษุฉัพพัคคีย์ ยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงโดยย่อเมื่อไม่มีอันตราย...พระผู้มีพระภาคเจ้ารับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เมื่อไม่มีอันตรายไม่พึงยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงโดยย่อ ภิกษุสงฆ์หมู่ใด ยกขึ้นแสดงต้องอาบัติทุกกฏ ภิกษุทั้งหลายเมื่อมีอันตราย เราอนุญาตให้ยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงโดยย่อ” อันตรายทั้งหลาย มีต่อไปนี้ ๑) พระราชาเสด็จมา ๒) โจรมาปล้น ๓) ไฟไหม้ ๔) น้ำหลากมา ๕) คนมามาก ๖) ผีเข้าสิงภิกษุ ๗) สัตว์ร้ายเขามา ๘) งูร้ายเลื้อยเข้ามา ๙) ภิกษุจะถึงเสียชีวิต ๑๐) มีอันตรายแก่พรหมจรรย์ “สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งเป็นไข้เพราะถูกอมมนุษย์เข้าสิง” อาจารย์และอุปัชฌาย์ช่วยกันรักษาภิกษุนั้น แต่ไม่สามารถรักษาให้หายได้ ภิกษุนั้นเดินไปที่ร้านขายหมูแล้วกินเนื้อดิบๆ ต้มเลือดสดๆ โรคมมนุษย์เข้าสิงของภิกษุนั้นจึงสงบ ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าให้ทรงทราบ. พระผู้มีพระภาคเจ้ารับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เรา อนุญาตเนื้อดิบเลือดดิบ ในเมื่อมีโรคมมนุษย์เข้าสิง ที่ผู้วิจัยได้ยกมาแสดงตามที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เรื่องผีวิญญาณ จัดเป็นพลังอำนาจภายนอก และมีอิทธิพลต่อมนุษย์ได้ และเรื่องหมอทรง จึงเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงและเป็นไปได้ในทางพระพุทธศาสนา ส่วนเรื่องผีบางเทวดาที่สามารถติดต่อกับมนุษย์ เช่น พระพุทธเจ้า และ พระสาวก ก็มีหลักฐานในพระไตรปิฎกเช่นกัน

ความเชื่อเรื่องผี (กะโหมย) ชุมชนมีความเชื่อเรื่องผีที่ฝังแน่นอยู่ในวิถีชีวิตทั้งพิธีกรรม ประเพณีตั้งแต่เกิดจนตายโดยความเชื่อเรื่องผีในหลักใหญ่คล้ายคลึงกันแต่ต่างกันในเรื่องละเอียดการปฏิบัติเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ความเชื่อเรื่องผีเป็นความเชื่อที่ใช้อธิบายหรือแสดงที่มาของสิ่งที่อยู่เบื้องหลังปรากฏการณ์ต่างๆ ที่มนุษย์ไม่อาจเข้าใจได้ด้วยสัมผัสทั้งห้า ดังนั้น “ผี” จึงมีความหมายเหนือคนอาจทำให้มนุษย์ได้รับผลดี หรือ ผลร้ายได้ สังคมมีความเชื่อเรื่องผีซึ่งความเชื่อเกี่ยวกับผีจะมีการแบ่งประเภทของผีในลักษณะต่างๆ ได้แก่

๑. ผีฟ้า: เทวดา ความเชื่อเรื่องผีฟ้าสำหรับสังคม ชุมชนของชาวสุรินทร์ “กูด” จะเชื่อว่า “ผีฟ้า” คือผีที่ยิ่งใหญ่ที่สุดเหนือผีอื่นๆ โดยบริเวณที่อยู่ตามเทือกเขาสูง บริเวณต้นน้ำและอยู่ไกลสุดขอบฟ้าดังปรากฏในพงศาวดารเมืองแกลง เล่าถึงแกลงเป็นผู้สร้างโลกและกำเนิดมนุษย์ที่เกิดจากน้ำเต่าลูกเดียวกันและต่อมามนุษย์ก็กระจายเผ่าพันธุ์ แกลงจะส่งผู้ปกครองลงมาดูแลมนุษย์ให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ดังนั้น “เทวดา” คือผีที่อยู่บนฟ้าเป็นทั้ง “ผี” เป็นทั้ง “ฟ้า” โดยใช้การรวมคำว่า “ผีแกลง” ดังนั้นความเชื่อเรื่อง “เทวดา” เป็นระบบความเชื่อที่เกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติบนท้องฟ้าที่มีอิทธิพลภาพที่มนุษย์ต้องสยบกราบไหว้บวงสรวงบูชา อ่อนวอน^๕ เป็นความเชื่อของกลุ่มชนในระดับชนชาติที่มีขอบเขตการแพร่กระจายในภูมิภาค ดังนั้น “ผีแกลง” จึงไม่ใช่ผีที่ทำร้ายหลอกหลอนผู้คนแต่เป็นผีที่ “ให้คุณและให้โทษ” ในลักษณะ “พิชิตคนพาลอภิบาลคนดี”^๖ สำหรับความเชื่อของชาวไทยเขมร (คแมร์) นั้น จะไม่เรียกว่า “ผีฟ้าพญาแกลง” แต่จะใช้คำว่า ติว – ดา (เทวดา) แทนโดยจะบูชาบวงสรวงในฐานะเทพเจ้าศักดิ์สิทธิ์ที่มีอำนาจอิทธิฤทธิ์ที่จะดลบันดาลสิ่งที่คุณครองปกป้องรักษาให้ได้รับความเป็นอยู่ที่ดีร่มเย็นเป็นสุข

^๕ ศิริพร สุเมธรัตน์,ประวัติศาสตร์ถิ่นเมืองสุรินทร์, พิมพ์ครั้งที่๑ จำนวน ๕๐๐ เล่ม , (มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์: โรงพิมพ์ ส. พันธุ์ปัญญา,๒๕๕๓),หน้า ๓๗๒ – ๓๗๓.

^๖ เรื่องเดียวกัน หน้า ๓๗๓.

๒. ฝึเมือง คือ เทวดาประจำหลักเมือง (ตาละมิ่ง) ฝึเมืองเป็นผีที่ปกป้องรักษาเมือง คือ เจ้าเมืองผู้ตั้งเมืองในอดีตที่ผ่านมามีความมั่นใจว่าจะตายไปแล้ววิญญาณก็จะอยู่ปกป้องรักษาเมือง กลายเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำเมือง ดังนั้นผีประจำเมืองจึงทำหน้าที่ดูแลรักษาเมืองจึงเรียกว่า “อารักษ์เมือง” เวลาเรียกขานจะเรียกว่า “พระเสื้อเมืองทรงเมือง” คำว่า “เสื้อ” มาจากคำว่า “เชื้อ” ซึ่งเป็นสายตระกูลของฝึเมือง สำหรับความเชื่อเรื่องฝึเมืองนี้จะปรากฏหลักฐานบันทึกจาก คณะสำรวจนายเอเตียน แอมอนิเยร์ (Etienne Aymonier) เจ้าหน้าที่ของรัฐบาลฝรั่งเศสซึ่ง เดินทางมาเมืองสังขะ (อำเภอสังขะ จ.สุรินทร์) เมื่อวันที่ ๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๒๖ มีข้อความ ดังนี้ “เมืองสังเกียะ (Sangkanh) มีกระท่อมราว ๑๐๐ หลังตั้งอยู่บนเนินดิน...รอบเมืองเป็นที่ราบต่ำ มีลำห้วยเสนไหลผ่านทางทิศตะวันออก... ใกล้กับวิหารของวัดกลางมีเจดีย์เล็กๆ อยู่ ๓ องค์ เป็นที่บรรจุอัฐิของเจ้าเมืองสังขะและภรรยา... มีชาวสยามและชาวจีนจำนวนหนึ่งเดินทางผ่านมาเพื่อมาทำมาค้าขายแต่พวกเขาก็ไม่ได้พักค้างแรม เนื่องจากหวาดกลัววิญญาณศักดิ์สิทธิ์ที่คนพื้นเมืองเรียกว่า “โดนเหงา”: Daun Ngao ซึ่งมีสถานพำนักอยู่ทางทิศตะวันออกของเมือง วิญญาณศักดิ์สิทธิ์ของโดนเหงาได้สำแดงเดชให้คนแปลกถิ่นต้องล้มตายไปหลายคนด้วยกัน... หากผู้ใดแสดงท่าทีไฮโซโอหัง จองห้องหรือ หยาบคาย^{๑๐} แสดงถึงความเชื่อเรื่องฝึเมืองซึ่งเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในชุมชน ทำให้ผู้คนที่เดินทางต้องทำการระมัดระวังมาอยู่อาศัยกับคนในท้องถิ่น

๓. ฝึเจ้าที่ เจ้าทาง คือ พระภูมิ สำหรับฝึเจ้าที่ เจ้าทางนี้เป็นความเชื่อว่า “ฝึ” อยู่ประจำที่ในทุกหนทุกแห่งที่เรียกว่า “ภูมิ” ซึ่งแปลว่า “ที่อยู่” ภาษาเขมร (คแมร์) สุรินทร์เรียกว่า “ปุม Phum” ดังนั้นสรรพสิ่งทุกอย่างจึงมีฝึเจ้าที่เจ้าทางเต็มไปหมดเพื่อคอยดูแลบริเวณเฉพาะของตนเองจึงต้องมีการสร้างที่อยู่ให้ เรียกว่า “ศาลพระภูมิ” จึงมีการตั้งศาลไว้เฉพาะแห่งเพื่อทำพิธีบูชา เช่น ไหว้บางที่อาจจะเป็นการตั้งศาลเป็นการถาวร หรือ บางแห่งอาจจะตั้งศาลเล็กชั่วคราวก็ได้ เช่น พระภูมิเขตพื้นที่บ้านเรือน (ศาลพระภูมิ) พระภูมินา –สวน หรือที่เป็นบริเวณต้นไม้ใหญ่ หนองบึง ทางน้ำไหล จอมปลวก ความเชื่อเรื่องฝึเจ้าที่เจ้าทางนั้นชาวชุมชนจะให้ความเชื่อมาก โดยแต่ละบ้านจะมีการตั้งศาลพระภูมิ แม้แต่เมื่อถึงเวลา แขนอหะยะ (พิธีเช่นสรวงบรรพบุรุษ) ทุกคนจะให้ความร่วมมือกัน โดยที่ชาวชุมชนจะมีการตั้งศาลปุดา ไว้ทางทิศตะวันตกของหมู่ ทั้งหมู่ ๘ และหมู่ ๓ จึงเป็นการแสดงให้เห็นว่าชาวชุมชนจะให้ความเชื่อในเรื่องภูต ฝึเจ้าที่เจ้าทาง ค่อนข้างสูง

๔. ฝึประก่า คือ บ่วงบาศ สำหรับความเชื่อเรื่องฝึประก่า นั้น หมายถึง การกระทำพิธี อัญเชิญฝึ หรือ ดวงวิญญาณของบรรพบุรุษ ปู่ย่าตายาย ครูอาจารย์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายมาสถิตอยู่ในเชือกที่ทำขึ้น “ฝึประก่า” จะช่วยดูแล ค้ำครองดูแลให้ประสบความสำเร็จในการใช้เชือก หรือ บ่วงบาศที่ปลุกเสกแล้วนั้นเป็นเครื่องมือสำคัญในการจับช้างป่า ซึ่งเชือกประก่านี้จะทำด้วยหนังควายที่มีความเหนียวทนทานมาก ถ้าต้องการให้เชือกบาศยาวเท่าใดก็ต่อแผ่นหนังยึดออกไปเท่านั้น การเพิ่มความขลังของเชือกบาศคือการใช้ทองคำหนักประมาณ ๑ หุนหรือ ๑ หลี ใส่ไว้ในเกี้ยวเชือกหนึ่งเพื่อเป็นเคล็ดถือเป็นการเพิ่ม “ความขลัง” เมื่อผ่านการประกอบพิธีเชิญฝึสถิตในเชือกแล้ว เชือกนี้จะเรียกว่า “เชือกประก่า” คนในครอบครัวทุกคนจะให้ความเคารพนับถือ และต้องจัดวางไว้เป็นสัดส่วนเฉพาะแยกต่างหากจากสิ่งของชนิดอื่น – ส่วนใหญ่จะสร้างโรงเก็บไว้บูชาโดยตั้งไว้หน้า

^{๑๐} ศิริพร สุเมธรัตน์, ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองสุรินทร์, พิมพ์ครั้งที่ ๑ จำนวน ๕๐๐ เล่ม, (มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์: โรงพิมพ์ ส. พันธุ์เพ็ญ, ๒๕๕๓), หน้า ๓๗๖.

บ้านเรียกว่า ศาลประจำ เป็นศาล ๔ เสา ยกพื้นสูงประมาณ ๒ เมตร มีการวางเครื่องเช่นไห้ว เมื่อถึงคราว ถ้าเช่นไห้ว บูชาถูกจะทำให้มีความสำเร็จแก่ผู้บูชา^{๑๑} ชาวชุมชนจะให้ความเชื่อเคารพยำเกรง ในเชือกประจำมาก ถ้าผู้ใดป่วยไข้โดยที่รู้สาเหตุว่าเป็นผีประจำทำแล้วจะมากกระทำพิธีกรรม เช่นไห้ว อาการของผู้นั้นก็หายขาดโดยอัศจรรย์ อันเป็นที่เคารพแก่ผู้คนในชุมชน ส่วนที่มีเชือกประจำนี้ ชาวชุมชนอดีตชาวชุมชนผู้เฒ่าผู้แก่นั้นเคยเป็นผู้เลี้ยงช้าง จับช้างป่ามาแต่ก่อน จึงมีการนับถือ บูชาสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

๕. ผีปอบ หมายถึง “หะหะ” หรือ “ทโม่บ” เป็นผีจำพวกหนึ่งที่เกิดจากการเรียนคาถาอาคมปฏิบัติตามไม่ได้จึงกลายเป็นปอบ ปอบนั้นเป็นสิ่งที่คนในชุมชนให้ความรังเกียจมากเพราะปอบเป็นอันตรายแก่คน ที่อยู่ร่วมกัน สร้างความเดือดร้อน ผู้ที่เป็นปอบส่วนมากจะถูกไล่ให้ออกไปจากหมู่บ้าน หรือต้องฆ่าทิ้ง ชาวชุมชนบ้านศาลาสามัคคี นั้นให้ความเชื่อในเรื่อง ปอบ นี้มาก ตามบ้านต่าง ๆ เมื่อรู้ว่าผีเป็น ปอบ เช่นชาวชุมชนจะเดือดร้อนมาก แทบนอนกันไม่หลับเลยทีเดียว ต้องมีการทำพิธีกรรมบางอย่าง อาจเชิญอาจารย์ ไม่ว่าจะ เป็น พระสงฆ์ หรือ อาจารย์ (หมอผี) มาทำพิธีขับไล่เลยทีเดียว แสดงให้เห็นว่าชาวชุมชนมีความเชื่อในเรื่องนี้ค่อนข้างสูงทีเดียว

๓. ความเชื่อที่มีต่อเทวดาอารักษ์ คำว่าอารักษ์ หมายถึง รุกขเทวดา เจ้าทุ่ง เจ้าท่า เจ้าป่า เจ้าเขา พระภูมิเจ้าที่และผีประจำเมือง เป็นต้น มีการนับถือมาตั้งแต่อดีตบรรพกาลแม้แต่ในสมัยสุโขทัยยังมีจารึกกล่าวไว้ ในจารึกสุโขทัยกล่าวถึงผีที่เป็นเทวดาอารักษ์ว่า “เบื้องหัวนอนเมืองสุโขทัยนี้ มีภูมิจักรุกขอยู่ มี สรีดงค มีป่าพรวัว ป่าลาง มีป่าม่วง ป่าขาม มีน้ำโคก มีพระชะพง ผี เทพดา ในเขานั้นเป็นใหญ่กว่าผีในเมืองนี้ ขุนผู้ใดถือเมืองสุโขทัยนี้แล้วไหว้ดีพลีถูกเมืองนี้เที่ยง เมืองนี้ดี ผีไหว้ดี พลี บ่ถูก ผีในเขายังบ่คุ้มบ่เกรง เมืองนี้หาย”^{๑๒} ตามความหมายอารักษ์ คือ ผีหรือเทวดาที่ดูแลรักษาเมืองตั้งแต่บรรพกาลแม้ปัจจุบันก็ยังมีการเช่นไหว้วางสังฆภัณฑ์ ด้วยมีความเชื่อว่ามีวิญญาณเหล่านี้สามารถให้คุณและให้โทษได้ ความเชื่อในเทวดาอารักษ์นี้เป็นความเชื่อดั้งเดิมของชาวไทยเขมร ที่ให้ความเชื่อถือและเคารพต่อต้นไม้ใหญ่ ต่อสถานที่สำคัญเก่าแก่ ที่ยังมีปรากฏในปัจจุบันนี้

๔. ความเชื่อในวิญญาณบรรพบุรุษ ความเชื่อที่มีต่อผีบรรพบุรุษ ได้แก่ ผีปู่ย่าตายาย และหรืออาจเป็นผีเรือน^{๑๓} ชาวไทยสมัยโบราณเชื่อว่าเมื่อตายไปแล้ววิญญาณจะออกจากร่างไปสู่ที่ต่างๆ ตามกรรมที่ตนทำไว้ เช่น ไปเกิดบนสวรรค์หรือ ตกนรกไปเกิดใหม่หรือยังเวียนว่าย คุ่มครองรักษาบุตรหลานอยู่ตามบ้านเรือน ผีเรือนนั้น นอกจากจะคอยคุ้มครองบุตรหลานแล้วยังคอยคุ้มครองบุตรหลานไม่ให้ทำผิดประเพณี ถ้าทำผิดประเพณี เช่น ฟันธงทะเลาะวิวาทกัน หรือลูกหลานปล่อยตัวให้ชายเขยชมก่อนแต่งงาน ผีเรือนจะโกรธผู้กระทำผิดจะต้องเสียผี คือ ทำพิธีบวงสรวงขอขมามีฉะนั้นผีวิญญาณบรรพบุรุษ หรือผีเรือนจะทำร้าย^{๑๔}

ดังนั้น ผีบรรพบุรุษ หมายถึง บรรพบุรุษที่ตายไปแล้วจะมาคุ้มครองครอบครัวให้มีความเจริญ สุขและลูกหลานต้องเชิญวิญญาณบรรพบุรุษมาอยู่ที่ “กะล่อห้อง” วิญญาณที่เชิญ

^{๑๑} ศิริพร สุเมธรัตน์, ประวัติศาสตร์ถิ่นเมืองสุรินทร์, หน้า ๓๘๑.

^{๑๒} กรมศิลปากร, พุทธศักราช ๒๕๑๕, หน้า ๙.

^{๑๓} สัมภาษณ์ นางสมคิด เรื่องสุข, ที่ ๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๔

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๖.

มาอยู่เรียกว่า “ผีเรือน” ทุก ๒ ปี ๓ ปี จะเช่นไหว้ผีเรือน เรียกว่า พิธีแซนปะเตียะ^{๑๕} ผีบรรพบุรุษ ได้แก่ วิญญาณ ที่ยังอาศัยอยู่กับลูกหลาน ที่สถิตนั้นก็คือบ้านเรือน ที่ลูกหลานจะสร้างหิ้งบูชาเล็กๆไว้ที่หัวนอน หรือห้องใดห้องหนึ่ง เพื่อกราบไหว้บูชา ผีบรรพบุรุษนั้นเป็นผีต้นตระกูลตั้งแต่อดีตเป็นต้นมา ที่เราเรียกว่า ผีปู่ย่าตายายนั่นเอง ซึ่งผีบรรพบุรุษนั้นจะให้การคุ้มครองรักษาบ้านเรือน ลูกหลานให้ร่มเย็นเป็นสุข แต่ลูกหลานทุกคนก็ต้องอยู่ในกฎบ้านด้วยเช่นกัน เช่นพี่น้องไม่ทะเลาะกัน ลูกหญิงไม่เสียตัวก่อนแต่งงาน และภายในบ้านในปีหนึ่งๆ จะมีการเช่นไหว้แก่ผีบรรพบุรุษ บวงสรวงสังเวย บางทีก็จัดพิธีทำบุญให้เพื่อความ เป็นมงคลแก่ตนและครอบครัว มีการรักษา สืบทอด ในการนับถือเมื่อมีเวลางานปี ลูกหลานที่อยู่ต่างบ้านต่างเมืองนั้นจะมาร่วมพิธีกรรมเช่นไหว้ด้วยเสมอ แต่จะไปเช่นไหว้ที่บ้าน โคตรใหญ่ของตนเท่านั้น

ความหมาย ของผีบรรพบุรุษ คือ ผีปู่ย่าตายายแห่งำต้นตระกูลในชุมชนแต่ละแหล่งที่ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งผีบรรพบุรุษคู่แรกของชุมชนนั้นภาคเหนือเรียกว่า “ปู่สะย่าสะ” ภาคอีสานเรียกว่า “ปู่สังกะสาอย่าสังกะสี” ส่วนภาคกลางเรียกว่า “ยายกะลา ตากะลี” ดังนั้นในการเล่าเรื่องโบราณที่หาระยะเวลาไม่ได้จะเริ่มต้นเล่าเรื่องมักเริ่มต้นว่า “กาลครั้งหนึ่ง นานมาแล้ว” ซึ่งผีบรรพบุรุษจะแยกเป็นผีบรรพบุรุษประจำหมู่บ้าน เรียกว่า “ผีบ้าน” หรือ ผีประจำบ้านแต่ละหลัง เรียกว่า “ผีเรือน” เป็นต้น^{๑๖}

๕. ศิลปะวัฒนธรรมท้องถิ่น

ในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ ถือเป็นดินแดนที่มีความเป็นมาอันยาวนาน มีศิลปะวิทยาการ ในด้านการแสดงต่างๆ ทั้งเป็นแบบท้องถิ่น พื้นบ้าน ดังนี้

ศิลปะการแสดงเจรียงของชาวไทยเขมรสุรินทร์ หมายถึง แสดง ที่มีผู้ร้องทั้งชายและหญิง การร้องเจรียงมีหลายชนิด เช่น เจรียงนอระแวก เป็นเพลงร้องโต้ตอบกันระหว่างชายหญิง ต่างฝ่ายมีบทร้องนำ จากนั้นลูกคู่จะร้องรับหลักจากแม่เพลงแต่ละฝ่ายร้องจบแล้ว เจรียงซันตุง หรือ การละเล่นเจรียงตักเบ็ด มักเล่นในงานมงคลต่างๆ เป็นการร้องเพลงเกี่ยวผู้หญิง ฝ่ายชายจะมีเบ็ดสำหรับเกี่ยวขนมและอาหารไปให้ผู้หญิงที่ตนหมายปองในขณะที่ขับเจรียงแล้วหย่อนเบ็ดที่ติดขนมไว้ตรงหน้าหญิงสาว ถ้าผู้หญิงเฉยก็แปลว่า เบ็ดไม่ติดหญิงไม่สนใจ แต่ถ้าผู้หญิงรับขนมจากเบ็ด แปลว่าสนใจชายหนุ่ม นอกจากนี้ยังมีเจรียงเบริน เจรียงบังนา เจรียงรอบเกย เจรียงตรัว เจรียงจเปย เจรียงเจอร์วง^{๑๗} เป็นต้น

^{๑๕} เรณู เหมือนจันทร์ฉาย, “อิทธิพลความเชื่อประเพณีและพิธีกรรมของชาวไทยโชนที่มีผลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต”, *ปริญญาศิลปศาสตร์มหาบัณฑิตสาขาวิชาพัฒนาชนบทศึกษา*, (มหาลัษณ์หิตล), หน้า ๑๔๑.

^{๑๖} ศิริพร สุเมธรัตน์, *ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองสุรินทร์*, พิมพ์ครั้งที่ ๑ จำนวน ๕๐๐ เล่ม, (มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์: โรงพิมพ์ ส. พันธุ์เพ็ญ, ๒๕๕๓), หน้า ๓๗๗.

^{๑๗} วิลาสินี ศรีนุเคราะห์, *ปัจโจล: กรณีศึกษาพิธีการไหว้ครูเพื่อสืบทอดพิธีกรรมอันเนื่องมาจากความเชื่อของชาวไทยเขมรสุรินทร์* (งานวิจัยที่ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสถาบันราชภัฏสุรินทร์ คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๔๓), หน้า ๒๘.

ศิลปะการแสดงเรือมอันเร หรือ โลดอันเร ซึ่งหมายถึง รำสาก หรือ ต้นสาก ซึ่งมีอุปกรณ์ประกอบในการรำ คือ สากคู่ และไม้รอง ๑ คู่ มีดนตรีกันตรึมประกอบด้วย ผู้รำจะรำไปตามจังหวะ^{๑๘}

การแสดงศิลปะ เรือมตรต หรือ เรือมตรุต เป็นการละเล่นในวันตรุษสงกรานต์ ซึ่งถือว่าเป็นงานขึ้นปีใหม่ ผู้เล่นมีหัวหน้า ตรุต พาคณะเรือมตรุตร้องรำเรียงแถวกันไปตามบ้านต่างๆ เพื่อให้ชาวบ้านได้ร่วมทำบุญโดยการบริจาคจตุปัจจัย เครื่องไทยทาน เพื่อนำไปบุญที่วัด

ศิลปะการแสดงกันตรึม เป็นชื่อวงดนตรีพื้นบ้านของจังหวัดสุรินทร์ แต่เดิมใช้เล่นประกอบขับขานบวงสรวงเวลาทรงเจ้าเข้าผี ซึ่งชาวสุรินทร์ที่ใช้ภาษาเขมรเป็นภาษาถิ่นยังใช้อยู่ในปัจจุบัน การเล่นเพลงพื้นบ้านกันตรึม แต่เดิมเจ้าภาพในงานจะจัดให้วงกันตรึมเล่นบนบ้าน โดยมีแขกนั่งล้อมฟังอยู่ข้างๆ ต่อมามีการปลูกโรงพิธีขึ้นสูงปล่อยให้โถงทั้ง ๔ ด้าน ผู้ดูจะดูได้รอบๆ เวทีนักดนตรีจะนั่งเป็นวงที่พื้นเวที ส่วนนักร้องจะยืนร้อง และรำประกอบทำนองสลับกันชาย หญิง เป็นคู่ๆ หรือ ชาย ๑ คนร้อง โต้ตอบกับนักร้องหญิง ๒ คน แล้วแต่ทำนองเพลงว่านักดนตรีจะขึ้นทำนองไหน มักจะคิดกลอนให้เหมาะสมกับงานที่เล่นหรือใช้บทร้องเก่าๆ ที่จำกันมา^{๑๙}

ศิลปะการแสดง อายัย เป็นเพลงของชาวไทยเขมร ที่ใช้ร้องโต้ตอบเชิงกี่ยวพาราสิระหว่าง ชาย หญิง มีชื่อดวง ซออุ โทณ ฉิ่ง ฉาบ และกรับเป็นเครื่องดนตรี ประกอบเพลงอายัยเป็นเพลงที่ได้มาจากกัมพูชาในสมัยสงครามอินโดจีน ปัจจุบันนี้ใช้เล่นเป็นบทเบ็ดเตล็ดในวงกันตรึม จากการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมของจังหวัดสุรินทร์จะเห็นได้ว่าเมืองสุรินทร์ในอดีตคงจะเป็นเมืองที่ขอมได้ใช้เป็นเมืองหน้าด่าน ในการที่ข้ามเทือกเขาพนมดงรัก หรือ ดงแหรก สู่ นครธม และคงจะได้มีการปรับปรุงบ้านเมืองให้ดีขึ้น เพราะเมื่อพิจารณาถึงการสร้างเมืองสุรินทร์ที่ประกอบด้วยกำแพงดินเป็นชั้นๆ และคูน้ำล้อมรอบตัวเมืองในสมัยโบราณ ซึ่งมีเครื่องจักรกลหรือเครื่องทุ่นแรงเช่นในปัจจุบันแล้วคงต้องใช้คนจำนวนมากและใช้ระยะเวลาในการสร้างนานพอสมควร จึงจะสำเร็จ ในปัจจุบันนี้สภาพกำแพงเมืองสุรินทร์ ได้มีการเปลี่ยนแปลงไปจนแทบจะไม่มีเหลือไว้แล้วถนนภายใต้ตัวเมืองแต่เดิมมีสภาพเป็นทางเกวียนคดเคี้ยวไปตามคุ่มบ้านต่างๆ ปัจจุบันนี้ได้มีการสร้างถนนใหม่ เช่น ถนนธนสาร สร้างขึ้นเมื่อ ปี พ.ศ. ๒๔๓๔ โดยเอาชื่อของหลวงธนสาร ซึ่งเป็นข้าหลวงกำกับราชการเมืองสุรินทร์ ได้เป็นชื่อถนนเพื่อเป็นอนุสรณ์ ในเขตอำเภอเมืองสุรินทร์นี้จึงเป็นดินแดนที่พำนักของ อาณาจักรขอมโบราณ เพราะกำแพงดินเป็นชั้นๆ มีคูน้ำล้อมรอบตัวเมืองตลอดจนโบราณสถานเก่าแก่ เช่น ปราสาทหินเป็นหลักฐานขึ้นสำคัญต่อมาจึงมีชาวส่วยอพยพเข้ามาในดินแดนแห่งนี้ ภายหลังมีชาวเขมร จากกัมพูชาอพยพหนีภัยสงครามมาอยู่ทำให้อำเภอเมืองสุรินทร์มีภาษาพูดและวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะจังหวัดสุรินทร์จึงเป็นแหล่งอารยธรรมอันเก่าแก่ที่น่าทำการศึกษาอีกแห่งหนึ่งของประเทศไทย

๒.๑.๔ กลุ่มชาติพันธุ์

^{๑๘}เรื่องเดียวกัน , หน้า ๒๘.

^{๑๙}วิลาสินี ศรีนุเคราะห์, ปัจโจล: กรณีศึกษาพิธีการไหว้ครูเพื่อสืบทอดพิธีกรรมอันเนื่องจากความเชื่อของชาวไทยเขมรสุรินทร์ (งานวิจัยที่ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสถาบันราชภัฏสุรินทร์ คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๔๓) , หน้า ๒๙.

ในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ตามพื้นที่ต่างๆมีกลุ่มชาติพันธุ์เช่น ชาวไทยลาว ชาวไทยกวย ชาวไทยกวย ที่อาศัยในพื้นที่ซึ่งจะกระจายตัวตามพื้นที่ต่างๆในจังหวัดสุรินทร์ เพื่อให้ทราบและเข้าใจในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ได้ดีนั้นจึงจำเป็นต้องเข้าใจและรู้ถึงกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดสุรินทร์ ดังนี้

๒.๑.๔.๑ กลุ่มชาวไทยลาวในจังหวัดสุรินทร์

ชนเผ่าลาวเทิงในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จากงานวิจัยของไพฑูรย์ มีกุศล ได้กล่าวถึงความเป็นมาของชนเผ่าต่างๆในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวก่อนมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองตามระบบสังคมนิยมมีประชากรลาวและชนเผ่าต่างๆ มีทั้งหมด ๖๘ ชนเผ่า ซึ่งแบ่งเป็นชนเผ่าที่พูดภาษาไทย (Tai family) จำนวนร้อยละ ๖๘ ภาษาตระกูลมอญ-เขมร ร้อยละ ๒๓ ตระกูลแม้ว-เย้า ร้อยละ ๖ ทิเบต-พม่า ร้อยละ ๒.๘ และฮ่อ (Ho) ร้อยละ ๐.๗ซึ่งแบ่งตามลักษณะภูมิศาสตร์ได้ ๓ กลุ่มใหญ่ๆ ประกอบด้วย กลุ่มลาวลุ่ม ลาวเทิง ลาวสูง มีดังนี้

๑.กลุ่มลาวลุ่ม (Lao Lum) อาศัยอยู่ในเขตบริเวณพื้นที่ราบลุ่มแม่น้ำโขงและสาขาของแม่น้ำโขง ในระดับความสูงจากระดับน้ำทะเลระหว่าง ๒๐๐-๔๐๐ เมตร มีหลายกลุ่มซึ่งประกอบไปด้วยกลุ่มลาวเวียง ลาวพวน ผู้ไท ลื้อ หรือประชากรที่พูดภาษาตระกูลไท รูปร่างลักษณะกลุ่มนี้ โดยทั่วไปจะมีผิวขาวทั้งชายและหญิง มีอาชีพหลัก คือการปลูกข้าว (ข้าวเหนียว) และยังนับถือผีวิญญาณ (animism) มาจัดพิธีกรรมเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษ เช่นเดียวกับกลุ่มชนเผ่าอื่นๆ ในแถบนี้ ต่อมาในช่วงกลางคริสต์ศตวรรษที่ ๕ เป็นต้นมา ได้หันมานับถือพระพุทธศาสนา

๒.กลุ่มลาวเทิง (Lao Theung) หรือชากลุ่มต่างๆ จะอาศัยอยู่ตามที่ราบเชิงเขาหรือที่ ราบสูงจากระดับน้ำทะเลระหว่าง ๓๐๐-๕๐๐ เมตร ประกอบด้วยชนเผ่าอ่าล็ก ตาเลียง ตะโอย กะลิม ดักกิง เจาะ กะตุ บรู ละวี ละเวน ส่วย และชนเผ่าอื่นๆ ชนเผ่าลาวเทิงจะพูดภาษาตระกูลมอญ-เขมรดั้งเดิม มีอาชีพทำไร่เลื่อนลอยทางภาคเหนือและภาคใต้ ปลูกข้าวในบริเวณที่ราบริมลำห้วย (ลำเซ)

๓.ลาวสูง (Lao Sung) อาศัยอยู่บริเวณพื้นที่สูงเหนือระดับน้ำทะเลประมาณ ๘๐๐-๑,๖๐๐ เมตร ประกอบไปด้วยชาวเขากลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เช่น ม้ง เย้า อาข่า (อีโก้) มูเซอร์ ลานแตน และอื่นๆ เป็นกลุ่มชนเผ่าที่อพยพมาจากทางตอนใต้ของจีน พม่า และทิเบตในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ กลุ่มลาวสูงมีอาชีพสำคัญ คือการปลูกข้าวไร่ และข้าวโพดโดยวิธีเผา (จุด) แล้วปลูกพืช ซึ่งใช้วิธีง่ายๆ โดยใช้ไม้สักลงไปในดิน (กระทุ้งดิน) พอประมาณ ๒-๓เซนติเมตร แล้วหยอดเมล็ดลงไปในหลุมๆ ละ ๒-๓ เมล็ด และกลบหลุมเพื่อไม่ให้สัตว์อื่นกินเป็นอาหาร นอกจากนี้ยังมีการเลี้ยงสัตว์ต่างๆ ประเภทวัว ควาย หมู และไก่ เลี้ยงสัตว์ไว้เป็นอาหารชนเผ่า ยังมีการนำไปแลกเปลี่ยนเพื่อนำมาทำอาวุธปืนสำหรับล่าสัตว์ต่างๆ^{๒๐} ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงการปกครอง จึงทำให้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในคริสต์ศักราช ๑๙๙๑ ซึ่งประกอบด้วยมาตรา ๘๐ มาตรา มีการประกันสิทธิของชนเผ่าให้ได้รับการปฏิบัติที่เท่าเทียมกัน โดยมีพรรคประชาชนปฏิวัติลาวเป็นแกนนำ (ตามมาตรา ๒) ในระดับหมู่บ้านจะมีนายบ้าน หรือญาติบ้าน เป็นผู้ดูแลหมู่บ้าน มีประชาชนระดับบ้านควบคุมการบริการ ซึ่งมีการบริหารของหมู่บ้านปกครองดูแลหมู่บ้านประชาชนที่ที่มีความเข้าใจในระบบพรรค มีความเสียสละในการช่วยเหลือกิจกรรมของพรรคก็จะได้เป็นสมาชิกของพรรคประชาชนปฏิวัติลาว เมืองค์กรมวลชนหลายองค์กร

^{๒๐} ไพฑูรย์ มีกุศล “ไทยกวย.” ในโครงการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย ในสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : สมาคมศาสตร์แห่งประเทศไทย,๒๕๕๑),หน้า ๓๓๗- ๓๓๘.

ได้แก่ แนวลาวสร้างชาติ สัมพันธ์กรรมบาลลาว องค์การเยาวชนปฏิวัติลาว สภามแม่หญิงลาว คณะกรรมการลาวเพื่อสันติภาพโลก คณะกรรมการของแต่ละองค์กรจะจัดตั้งเจ้าหน้าที่ระดับสาขาต่างๆ จากระดับชาติลงไปยังระดับท้องถิ่นลดหลั่นลงไปถึงเมืองและหมู่บ้าน องค์กรแรกที่สำคัญคือ แนวลาวรักชาติ (Lao Front for National Construction LFNC) ซึ่งกำเนิดมาตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๖๕๐ มีภารกิจในการรวมองค์กรมวลชนทั้งหมดทุกชนเผ่าทุกชนชั้นเข้าเป็นพันธมิตรกับกลุ่มกรรมกรชาวนา ภายใต้การนำของพรรคประชาชนปฏิวัติลาวเพื่อพัฒนาบทบาทของประชาชนร่วมกันนำความเสมอภาคมาสู่ทุกชนเผ่าและระหว่างเพศ คณะกรรมการของพรรคทุกระดับจะต้องแต่งตั้งสมาชิกที่มีความสามารถ เข้าร่วมชั้นในในระดับท้องถิ่น เพื่อช่วยกิจกรรมในแต่ละหมู่บ้านจะมีสมาชิกพรรคประมาณ ๑๐-๑๒ คน ประกอบเป็นคณะกรรมการประจำหมู่บ้าน มีหน้าที่หลัก ๓ ประการ คือ สร้างความสามัคคีในหมู่ประชาชน (ชนเผ่า) และทุกชนชั้นวรรณะของสังคม ยกระดับความสำคัญทางการเมืองของประชาชน โดยการส่งสอนทางการเมืองระดับมวลชนไปใช้สิทธิของตนในการปฏิบัติงานร่วมกัน^{๒๑}

การได้ดำเนินการชีวิตแบบลาวโดยเฉพาะวัฒนธรรมพุทธศาสนาที่ผูกพันมาตั้งแต่โบราณ จะเห็นได้จากเมื่อถึงเทศกาลสำคัญทางศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษาลอดจนวันปีใหม่ (วันสงกรานต์) จะมีประชาชนลาวทั้งเด็ก หนุ่มสาว ผู้ใหญ่ และคนสูงอายุไปทำกิจกรรมที่วัดและสถานที่สำคัญทางศาสนาประเพณีความเชื่อของชนเผ่าแต่ละชนเผ่า ได้รับการประกันจากรัฐธรรมนูญ คริสต์ศักราช ๑๙๙๑ มาตรา ๓ ว่า “สิทธิเป็นเจ้าประเทศชาติของประชาชน บรรดาชนเผ่าได้รับการปฏิบัติและได้รับการประกันด้วยการเคลื่อนไหวของระบบการเมืองซึ่งมีพรรคประชาชนปฏิวัติลาวเป็นแกนนำ” ประชาชนลาวทุกชนเผ่าจึงได้รับการปฏิบัติที่เท่าเทียมกัน จากสิทธิความเป็นเจ้าของประเทศชาติตามรัฐธรรมนูญ (มาตรา ๓) ดังกล่าว จึงเรียกชนกลุ่มน้อยต่างๆ ว่า “ชนเผ่า” ในอดีตกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่เรียกว่าลาวเทิง เคยตกเป็นทาสหรือผู้รับใช้ของชนชั้นผู้ปกครองในช่วงสงครามปฏิวัติหรือกู่ชาตินั้นทุกชนเผ่าได้ร่วมกันต่อสู้ โดยเฉพาะลาวเทิงกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ จึงได้รับการปฏิบัติที่เท่าเทียมกันและสามารถใช้ภาษาชนธรรมนิยมประเพณีและความเชื่อของตนได้และไม่ขัดต่อนโยบายของชาติที่มีส่วนในการขึ้นนำโดยรัฐและสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ลาวประชาชนลาวทุกชนเผ่าจึงสามารถรักษาอัตลักษณ์ของตนเองไว้ได้แต่ต้องมีความสำคัญในความเป็นชาติร่วมกัน เช่น การศึกษาในโรงเรียน และสถาบันชั้นสูงต้องใช้ภาษาลาวทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน เป็นต้น

๒.๑.๔.๒ กลุ่มชาวไทยกูยในจังหวัดสุรินทร์

ชาวไทยกูยที่อาศัยในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ ที่เข้าใจกันอีกคำหนึ่งคือ กวย- ส่วย ที่อาศัยในภาคอีสานใต้ดินแดนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นบริเวณที่มีหลักฐานทางโบราณคดี ทั้งสมัยก่อนประวัติศาสตร์และสมัยประวัติศาสตร์ มีการพบร่องรอยความเจริญทางอารยธรรม ความเจริญรุ่งเรือง อาทิ การทอผ้า การสร้างที่อยู่อาศัย การทำเครื่องปั้นดินเผาเครื่องจักสานตลอดจนชนธรรมนิยมประเพณีต่างๆ

^{๒๑} สุรชัย ศิริไกร. การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองลาว, (กรุงเทพมหานคร : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๕.

โดยการศึกษาจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์บรรพบุรุษของชาว “กวย” คือคนที่มีพื้นเพเดิมมาจากทางตอนเหนือของประเทศอินเดียและต่อมาได้เคลื่อนย้ายมาตั้งหลักแหล่งอยู่ในเขตประเทศลาวตอนใต้แถบเมืองอัตปือแสนแปแขวงจำปาศักดิ์ แต่ด้วยเหตุผลทางการเมืองและสงคราม จึงได้มีชาวไทยกวยกลุ่มหนึ่งรวบรวมสมัครพรรคพวกได้พอประมาณ แล้วเคลื่อนย้ายเป็นกองคราวาน โดยช้างเป็นยานพาหนะจากเมืองอัตปือแสนแป มุ่งสู่ดินแดนอันเป็นที่จังหวัดอุบลราชธานี ผ่านมาทางศรีสะเกษและสิ้นสุดในจังหวัดสุรินทร์ แล้วมุ่งหมายมาทางตะวันตกเมืองสุรินทร์ใกล้ลุ่มแม่น้ำชีน้อย ต่อมาในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย ช้างเผือกในสมเด็จพระที่นั่งสุริยมนตรี แดกหนีเข้าป่าเขตชาวกวยอาศัยอยู่ เจ้าเมืองพิมายจึงแนะนำให้คณะผู้ติดตามช้างมาพบกับหัวหน้าหมู่บ้านของชาว กวย เพื่อขอความช่วยเหลือตามจับช้างเผือก ในที่สุดสามารถตามจับช้างเผือกถวายคืน และได้ความชอบ ดังนั้นชาวไทยกวย (ส่วย) จึงเป็นที่รู้จัก และเรียกคนไทยทั่วไปในสมัยนั้นว่า “ส่วย” คำว่าส่วยจึงเป็นคำพูดหมายถึง กลุ่มชาว กวย นับตั้งแต่นั้นมาจนถึงปัจจุบัน กวยหรือกวย เจริญ ไวรวัจน กุล ได้อธิบายว่า “กวย” เป็นภาษาที่ใช้เรียกตนเองซึ่งแปลว่า “คน” ความจริงชาว กวย ที่สุรินทร์ควร จะเรียกว่า “กวยอะจิง” คือกวยเลี้ยงช้างหรือคนเลี้ยงช้าง หากแต่ชนนอกกลุ่มพากันเรียกว่า “ส่วย” นั้นเพราะแต่เดิมชาว กวย มีหน้าที่ควบคุมของป่าเป็นอาชีพไปยังอยุธยาโดยใช้ช้างบรรทุกไป ชาวเมืองให้ ความสนใจกับช้างจึงจดจำได้ว่ากลุ่มชนที่มาส่งภาษีหรือ “ส่งส่วย” นี้ว่าเป็นคนเลี้ยงช้าง ดังนั้นผู้ไป ส่งจึงเป็นพวกไปส่งส่วยหรือพวก ส่วย (Soai) ปัจจุบันยังมีความหมายโดยนัยเป็นการขาดแคลนด้วย ส่วนคำว่ากวยหรือกวย (Kui) เป็นคำที่ออกเสียงเพี้ยนไปตามสำเนียงของแต่ละหมู่บ้านเท่านั้น ความ เป็นมาของชาว กวย นี้มีผู้ศึกษา ได้กล่าวไว้หลายท่านหลายมุมมองดังจะได้นำมากล่าว^{๒๒} ได้ดังนี้

คำอธิบายของพระยาอนุমানราชชน ที่กล่าวถึงที่มาของคำว่า “ส่วย” ไว้ว่า “กวย” ใน ภาษาของเขาแปลว่าคนแต่ทางอีสานเรียกพวก กวย ว่า ส่วย คือเป็นพวกที่เสียส่วยให้แก่รัฐบาลแทน การเกณฑ์ทหาร แต่คำว่า ส่วย แม้ส่วนใหญ่ใช้เรียกแต่พวก กวย แต่หมายถึงส่วยที่กลายเป็นเขมรเป็น ลาวด้วย เช่น ลาวส่วย เขมรส่วย ถ้าเรียกส่วยเฉยๆ ก็หมายถึงพวก กวย โดยตรง”^{๒๓} นอกจากนั้น ไพฑูรย์ มีกุล กล่าวถึง ประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์กวยในประเทศไทยว่า กลุ่มชาติพันธุ์ “กวย” มีหลักฐานปรากฏในกฎหมายอยุธยา ฉบับ พ.ศ. ๑๙๗๔ ระบุพ่อค้าต่างชาติที่เดินทางเข้ามา ค้าขายยังกรุงศรีอยุธยา ได้แก่ อินเดีย มาลาญ ชาน (ไทยใหญ่) กวย แกว (ญวน) และชาติอื่น ๆ และ พงศาวดารเมืองสระแก้ว ได้กล่าวถึงนครธม ทรงขอความช่วยเหลือจากเจ้ากวยให้ส่งทหารไปช่วยปราบขบถสำเร็จ ระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๒๐-๒๑ ชาว กวย เคยมีการปกครองเป็นอิสระอยู่ทางตอน เหนือของเขมรหรือดินแดนลาวตอนใต้ในปัจจุบัน คำว่า “กวย” เป็นคำที่ชาว กวย เรียกตนเอง แปลว่า “คน” แต่ “กวยกลวง” หรือคนป่าที่ดุร้าย ชาว กวย เรียกว่า ชะมัด (ข่ามัด) ซึ่งเป็นข้าที่อาศัยอยู่แถบ ที่สูงบริเวณแดนลาวและเวียดนามใต้ ชาวเขมรเรียก กวย ว่า “กวย” ซึ่งตรงกับเสียงที่ชาว กวย บางกลุ่ม

^{๒๒} เจริญ ไวรวัจนกุล. “ประวัติศาสตร์สุรินทร์ : การศึกษาเชิงชาติพันธุ์วิทยา.” (ใน การประชุมทาง วิชาการเรื่องวิถีวิทยาการวิจัยทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่น : กรณีศึกษาจังหวัดสุรินทร์. สุรินทร์ : ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม สถาบันราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๔๑), หน้า ๓๗.

^{๒๓} พระยาอนุমানราชชน, งานนิพนธ์ชุดสมบูรณ์ของศาสตราจารย์พระยาอนุমানราชชน หมวดยุทธ ธรรมนิยมประเพณี เล่ม ๒-๓ เรื่องชีวิตชาวไทยสมัยก่อนเรื่องการศึกษาเรื่องประเพณีไทย. (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ คุรุสภา, ๒๕๒๘), หน้า ๒๙-๓๐.

เรียกตนเอง ส่วนชาวตะวันตกเรียก Kui หรือ Soai ตามชื่อที่พบในเอกสารหรือประสมการณ์ที่ได้เข้าไปศึกษาในกลุ่มชาติพันธุ์ของกวยทั่วไป^{๒๔}

รักษพล สกกุลวัฒนาได้กล่าวถึงการอพยพของชาวกวยโดยสรุป คือชนเผ่านี้ได้อพยพข้ามแม่น้ำโขงที่อำเภอโขงเจียมตรงที่แม่น้ำมูลไหลมาบรรจบกับแม่น้ำโขงในประเทศลาว คำว่า โขงเจียมภาษากวย แปลว่า โขงข้าง แล้วอพยพผ่านมาทางเหนือของแม่น้ำมูลส่วนที่ต้นที่สุดทุกวันนี้คือ แก่งสะพือ ซึ่งน่าจะเพี้ยนมาจาก กะชันปัด ในภาษากวยแปลว่า งูใหญ่ เมื่อข้ามแม่น้ำมูลแล้วเดินทางผ่านไปทางตะวันตกเพื่อหาทำเลการตั้งถิ่นฐานถึง เมืองซุซันท์ สังขะและสุรินทร์ในที่สุด การอพยพในครั้งนี้ เป็นกองคาราวานใหญ่ เป็นสมัยที่อำนาจของขุนเจืองเสื่อมลงหลังจากสวรรคตไปแล้วเป็นเหตุให้ชาวกวยซึ่งไม่ยอมอยู่ใต้บังคับบัญชาของหัวหน้าคนใหม่ จึงได้อพยพเพื่อหาที่ทำกินอย่างเสรี^{๒๕} จากรายงานวิจัยได้สรุปความเป็นมาของชาวกวยในประเทศไทย พบประเด็นความเป็นมาของชาวกวย ก่อนที่จะมาอยู่ยังบริเวณจังหวัดสุรินทร์และใกล้เคียงไว้ ๓ ประเด็นคือ ประเด็นที่ ๑. มีถิ่นกำเนิดในแคว้นอัสสัมประเทศอินเดีย

ไซเดนฟาเดน (Seidenfad) กล่าวถึงถิ่นกำเนิดของชาวกวยในประเทศไทยว่าอยู่บริเวณตอนเหนือของประเทศอินเดีย โดยอพยพลงมาทางใต้เข้าสู่ประเทศพม่า จนกระทั่งถึงบริเวณภาคอีสานของประเทศไทยเมื่อประมาณ ๑๒๐๐ ปีก่อนคริสตกาล^{๒๖} นอกจากนี้ไพบูลย์ สุนทรารักษ์กล่าวว่ากวยเป็นเผ่าเขมรดั้งเดิมพวกหนึ่งที่เรียกว่า เชื้อชาติมณฑล ซึ่งอพยพมาจากอินเดียหลังถูกรุกรานจากเผ่าอารยัน ย้ายถิ่นฐานมาตามลำน้ำโขงมีร่องรอยมาถึงล้านช้าง ต่อไปถึงจำปาศักดิ์ อัดตะปือแสนปาง จนกระทั่งเข้าสู่ทางตอนใต้ ภาคอีสานของประเทศไทย

ประเด็นที่ ๒ มีถิ่นกำเนิดในมณฑลไกวเจา คนสุรินทร์รุ่นปู่ย่าตายายจะบอกว่า “กวย” มีเชื้อเชื้อชาติ หากเป็นชื่อเมืองที่อพยพมาคือ เมือง “กวยจิว” โดยมีหลักฐานหลายชั้นประกอบ ว่า กวยจิว เป็นภาษาแต้จิ๋ว เป็นเมืองในมณฑลไกวเจา อยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของประเทศจีน กล่าวกันว่าเคยเป็นที่อยู่ของคนไทยมาก่อน

ประเด็นที่ ๓. ถิ่นกำเนิดอยู่บริเวณถิ่นที่ตั้งในปัจจุบัน ชาวกวยเป็นชนเดิมที่ถิ่นอาศัยอยู่ในบริเวณปัจจุบัน ตั้งแต่ตอนใต้ของภาคอีสานของไทย ทางตอนใต้ของลาวและทางตอนเหนือของเขมร ชาวกวยอยู่เฉพาะทางขวาของแม่น้ำโขง ตั้งแต่กำแพงมในเขมรจนถึงจำปาศักดิ์ของลาว นอกจากนี้ รักษพล สกกุลวัฒนาได้แบ่งประวัติศาสตร์ของชาวกวย ออกเป็น ๓ ยุค คือ

ยุคที่ ๑ ยุคสมัยที่อาศัยในปากเซ ประเทศลาวที่ซึ่งพวกกวยมีการติดต่อเป็นครั้งแรกกับขอมและลาวเวลานั้น ได้รับศาสนาฮินดูและศาสนาพุทธจากชนทั้งสองกลุ่ม และศาสนาทั้งสองก็ไม่ได้ขัดแย้งกันกับความเชื่อดั้งเดิมในการถือเทพเจ้าและภูตผีของชาวกวย

^{๒๔} ไพบูลย์ มิกุล. “ไทยกวย.” ในโครงการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย ในสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย. (กรุงเทพมหานคร : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๓๑), หน้า ๖๔.

^{๒๕} รักษพล สกกุลวัฒนา. คนเลี้ยงช้างชาวไทยกวย จังหวัดสุรินทร์. (วิทยานิพนธ์มานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหาวชิราวุฒยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๘), หน้า ๔๒ - ๔๔.

^{๒๖} Seidenfaden, Erick. (๑๙๕๒). “The Kuy People of Cambodia and Siam.” Journal of The Siam Society. ๓๙ (๒) : ๑๑๔-๑๘๐.

ยุคที่ ๒ ยุคของการอพยพจากลาวมาสู่จังหวัดสุรินทร์ กุยบางส่วนได้เปลี่ยนมาทำนา ทำไร่และขายช้างไป หรือการคล้องช้างเป็นเพียงอาชีพเสริมช่วงว่างจากการทำนา และมีศาสนาพุทธเข้ามามีอิทธิพลอยู่เหนือภูตผี

ยุคที่ ๓ ยุคของการศึกษาและเศรษฐกิจ ระบบทุนนิยมได้เข้ามาสู่หมู่บ้าน มีการให้เทคโนโลยีและสื่อโฆษณาต่าง ๆ ประกอบกับการหยุดคล้องช้างป่า การรับเอาวัฒนธรรมตะวันตกการทำเกษตรกึ่งอุตสาหกรรม ความหย่อนยานในความเชื่อเดิม ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจึงขัดแย้งกับวิถีชีวิตเดิมมากกว่าการเคารพสิ่งที่อยู่เหนือธรรมชาติ^{๒๗}

วิลาศ โภธิสาร จากเอกสารประวัติตำบลแตลและชุมชนชาวกุย ได้กล่าวว่าบรรพบุรุษของชาวบ้านในตำบลแตลที่เป็น “กุย” คือ คนที่มีพื้นเพเดิมอยู่ทางภาคเหนือของประเทศไทย และต่อมาได้เคลื่อนย้ายมาตั้งหลักแหล่งอยู่ในเขตประเทศลาวตอนใต้แถบเมือง อัดปือแสนแปง แขวงจำปาศักดิ์ แต่ด้วยเหตุผลทางการเมืองและการสงคราม จึงได้มีชาวกุยกลุ่มหนึ่งรวบรวมสมัครพรรคพวกได้พอประมาณ แล้วเคลื่อนย้ายเป็นคาราวาน โดยใช้ช้างเป็นพาหนะจากเมือง อัดปือแสนปาง มุ่งสู่ดินแดนอันเป็นที่จังหวัดอุบลราชธานี ผ่านมาทางจังหวัดศรีสะเกษ และสิ้นสุดในเขตจังหวัดสุรินทร์ แล้วมุ่งหมายมาทางตะวันตกเมืองสุรินทร์ใกล้ลุ่มแม่น้ำชีน้อย ต่อมาในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายช้างเผือกในสมัยสมเด็จพระที่นั่งสุริยามรินทร์ ตกหนีเข้าป่าในเขตชาวกุยอาศัยอยู่ เจ้าเมืองพิมายจึงได้แนะนำให้คณะผู้ติดตามช้างมาพบกับหัวหน้าหมู่บ้านของชาวกุย เพื่อขอความช่วยเหลือตามจับช้างเผือก ในที่สุดสามารถช่วยจับช้างเผือกถวายคืนและได้รับความชอบ^{๒๘}และฐิติรัตน์ เวทศิริยานันท์ ได้กล่าวว่า ประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชาวกุยได้สะท้อนให้เห็นว่า ในอดีตชาวกุยมีการปกครองด้วยตนเอง และรักสงบ ต่อมาถูกกลุ่มชนต่าง ๆ รุกราน บังคับข่มเหง ต้องมีการอพยพจากแคว้นอัสสัม ในประเทศไทย เมืองอัดปือ แขวงจำปาศักดิ์ มาถึงแนวเขาพนมดงรัก และในที่สุดอพยพมาอยู่ในจังหวัดสุรินทร์ โดยชาวกุยมีอยู่สองกลุ่มใหญ่ คือ กุยเลี้ยงช้างและกุยทำนา ซึ่งเดิมคนทั่วไปรู้จักแต่กุยเลี้ยงช้าง ทั้งนี้เนื่องจากในอดีตผู้นำชาวกุยได้อาสาจับช้างเผือกกลับคืนสู่กรุงศรีอยุธยา จึงทำให้ชาวกุยเลี้ยงช้างเป็นที่รู้จักและได้รับการยอมรับ ส่วนชาวกุยทำนานั้นไม่เป็นที่รู้จักและทัศนคติของกลุ่มชาติพันธุ์อื่นในจังหวัดสุรินทร์มองว่า หากนึกถึงกุยทำนาบ้านตรึมมีสิ่งต่าง ๆ ที่แสดงถึงความเป็นกุย ได้แก่ ความเชื่อเรื่องปู่ตาตะกวด และพิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง ภาษา การแต่งกาย การทอผ้าและศิลปะ และนันทนาการ แต่ความเชื่อเรื่องปู่ตาตะกวดเป็นสิ่งที่แสดงถึงความเป็นกุยที่เด่นกว่าอย่างอื่น^{๒๙}

จากเอกสารที่กล่าวถึงความความเป็นมาของชาวกุยแม้จะมีทิศทางเดียวกัน กล่าวโดยรวมได้ว่า ชาวกุยเป็นหนึ่งในกลุ่มชนที่ดำรงอยู่ในดินแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนใต้ของประเทศไทย และทางตอนใต้ของลาว หรือตามเทือกเขาพนมดงรัก ชาวกุยอาจอพยพย้ายถิ่นไปมาในบริเวณ

^{๒๗} รัชพล สกฤตพัฒนา. คนเลี้ยงช้างชาวไทยกวยจังหวัดสุรินทร์, หน้า ๒๓-๒๔.

^{๒๘} วิลาศ โภธิสาร. ประวัติตำบลแตลและชุมชนชาวกุย. สุรินทร์ : โรงเรียนแตลศิริวิทยาอำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์, ๒๕๓๙, หน้า ๑.

^{๒๙} ฐิติรัตน์ เวทศิริยานันท์. ความเชื่อเรื่องปู่ตาตะกวดกับวิถีชีวิตของชาวกุยบ้านตรึมตำบลตรึม อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๕), หน้า ๑๐๗ - ๑๐๘.

ใกล้เคียง ภาษาของชาวภูยจัดอยู่ในภาษามอญ-เขมร มีความใกล้เคียงกับเยอ โช่และกลุ่มชนใกล้เคียง มีลักษณะเฉพาะที่สำคัญ คือ การบังคับข้าง มีข้างไว้เป็นสัตว์เลี้ยงและใช้งาน สืบเนื่องมาจากกระทั่งปัจจุบัน อย่างไรก็ตามชาวภูย เป็นกลุ่มชนที่มีถิ่นฐานอยู่บริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนใต้ของไทยมีอาชีพทำนาและทอผ้าหลังจากว่างจากการทำนา มีการตั้งถิ่นฐานมาไม่น้อยกว่า ๒๐๐ ปี นับแต่สมัยปลายกรุงศรีอยุธยาแล้วสืบทอดมาจนปัจจุบันและมีลายผ้าวัฒนธรรมการแต่งกายที่เป็นเอกลักษณ์และรูปแบบของชาวภูยอยู่

๒.๑.๔.๓ กลุ่มชาวไทยเขมรในจังหวัดสุรินทร์

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร เป็นกลุ่มชนพื้นเมืองที่สำคัญกลุ่มหนึ่งในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนใต้ของประเทศไทยและเป็นกลุ่มที่มีบทบาทเด่นชัด ในการควบคุมอิทธิพลทางการเมืองของดินแดนอีสานระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๘ พวกเขมรหรือขอมอาจจะอพยพมาจากทางภาคเหนือของแม่น้ำโขง โดยตามพวกมอญลงมาข้างล่างแต่ไปตั้งหลักแหล่งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงใต้ในดินแดนที่เป็นประเทศลาวในปัจจุบัน และในที่ราบสูงโคราช รวมทั้งยังมีบางส่วนได้อพยพขึ้นไปตามลำน้ำโขง ตั้งถิ่นฐานปะปนกับกลุ่มดั้งเดิมอื่นๆ มีหลักฐานว่าในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๓ ได้ปรากฏการก่อตั้งบ้านเรือนขนาดใหญ่ตามแบบวัฒนธรรมไทยเขมรที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดแห่งหนึ่งในประเทศไทย คือ ที่ชุมชนบ้านภูมิโปน ตำบลดม อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์

กลุ่มคนชาวเขมรคงได้มีการเคลื่อนย้ายถิ่นฐาน ด้วยเหตุผลทางการเมืองและอิทธิพลความเชื่อทางศาสนาพราหมณ์ ฮินดู อยู่เป็นระยะโดยเฉพาะในรัชกาลพระเจ้าสุริยวรมันที่ ๑ (พ.ศ. ๑๕๔๕-๑๕๙๓) สมัยพระเจ้าสุริยวรมันที่ ๒ (พ.ศ. ๑๖๕๖-๑๖๙๐) และพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ (พ.ศ. ๑๗๒๔-๑๗๖๒) ซึ่งเป็นช่วงอิทธิพลทางการเมืองและวัฒนธรรมเขมรได้แพร่เข้าสู่บริเวณอีสานตอนล่างอย่างมากมาย ในช่วงเวลานี้ได้มีการก่อสร้างศาสนสถานขึ้นเป็นจำนวนมาก และน่าจะเป็นช่วงสำคัญช่วงหนึ่งที่มีการอพยพของชาวเขมรจากประเทศกัมพูชา โดยเฉพาะช่างฝีมือและแรงงานเขมรเข้าสู่ประเทศไทย ชาวเขมรเหล่านี้ได้ตั้งบ้านเรือนอยู่บริเวณเดียวกันกับที่กลุ่มภูยอาศัยอยู่ในป่าดงทั่วไปในสมัยนั้น อันเป็นที่มาของคำว่า “หัวเมืองเขมรป่าดง”

ในสมัยกรุงธนบุรีได้มีการทำสงครามแผ่ขยายอาณาเขต ตามหัวเมืองเขมรหลายเมืองตกเป็นเมืองขึ้นของไทย และมีการอพยพครอบครัวของชาวเขมรเข้ามาตั้งบ้านเรือนโดยเฉพาะในจังหวัดสุรินทร์

ชาวเขมรที่เข้ามานี้ได้นำเอาวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ เข้ามาใช้ และเข้ามามีอิทธิพลต่อกลุ่มชนอื่นๆ ก่อให้เกิดการผสมกลมกลืนทางเชื้อชาติ ภาษา และวัฒนธรรม จนเกิดเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นขึ้น ซึ่งการประชุมการจัดตั้งระบบการเขียนภาษาเขมรด้วยอักษรไทยที่ได้จัดขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๒๙-๒๕๓๐ และ ๒๕๓๑ จังหวัดสุรินทร์ นักภาษาศาสตร์จากสถาบันวิจัยทางภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล และนักวิชาการท้องถิ่นที่พูดภาษาเขมรเป็นภาษาแรกจากจังหวัดสุรินทร์ บุรีรัมย์และศรีสะเกษ ได้เห็นพ้องให้ใช้คำว่า “เขมรถิ่นไทย” เพื่ออ้างถึงภาษาเขมรและผู้ที่พูดภาษาเขมรซึ่งอาศัยอยู่ในประเทศไทยโดยทั่วไป ชาวเขมรถิ่นไทยเรียกตนเองว่า “คแมร” แต่หากจะบ่งบอกถึงถิ่นของภาษาและชาติพันธุ์ ชาวเขมรถิ่นไทยจะเรียกภาษา

และชาติพันธุ์ตนเองว่า “คแม-ลือ” ซึ่งแปลว่า “เขมรสูง” เรียกภาษาเขมรและชาวเขมรในประเทศกัมพูชาว่า “คแม-กรอม” แปลว่า เขมรต่ำ” และเรียกคนไทยที่พูดภาษาไทยเป็นภาษาแม่ว่า “ชิม” ซึ่งตรงกับคำว่า “สยาม ในภาษาไทย” ในบางอำเภอของจังหวัดนครราชสีมา อุบลราชธานี มหาสารคาม ร้อยเอ็ด และมีในบางเขตของภาคตะวันออก คือ ในอำเภอของจังหวัดปราจีนบุรี จันทบุรี ตราด สระแก้ว และฉะเชิงเทรา กล่าวโดยทั่วไปแล้วเขมรและกวยคล้ายกันมาก ผิดแต่พวกเขมรมักจะมีผิวคล้ำกว่ากวย และมักไว้หนวดเครารุ่มร่าม ส่วนความเป็นอยู่ การนับถือศาสนา ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม จะมีส่วนคล้ายคลึงกับวัฒนธรรมของไทย หรือของไทยลาวมาก เพราะต่างก็อยู่ในวัฒนธรรมแบบพุทธศาสนาและสังคมชานาเหมือนกัน แต่ความเชื่อบางอย่างที่มีความแตกต่างกันออกไป สำหรับเขมรยังคงรักษาภาษาของตนไว้อย่างดี ผิดกับพวกกวยซึ่งละเลยภาษาพูดของตนเอง

๒.๑.๔.๔ ประเภทการแบ่งภาษาของชาติพันธุ์

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมาของกลุ่มภาษาชาติพันธุ์การจัดกลุ่มภาษาของชาติพันธุ์ในอนุภูมิภาคนี้เพื่อให้ทราบที่มาและกระจายตัวของชนเผ่า จำเป็นต้องศึกษาถึงภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์ในเขตอนุภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การแบ่งกลุ่มชาติพันธุ์ในอนุภูมิภาคตะวันออกเฉียงใต้ ตามตระกูลภาษาหลักแบ่งออกเป็น ๕ กลุ่มดังนี้

๑. ภาษาตระกูลไท (Tai Language Family) มีจำนวน ๒๔ กลุ่มภาษานับรวมภาษาหลักและภาษาถิ่นย่อย เนื่องจากแต่ละกลุ่มมีผู้พูดเป็นจำนวนมาก และการพิจารณาสถานะว่าเป็นภาษาหลัก หรือภาษาถิ่นย่อยขึ้นอยู่กับเกณฑ์ทางสังคมและทางการเมือง ภาษาตระกูลนี้เป็นภาษาพูดของคนส่วนใหญ่ในประเทศไทย และสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เป็นกลุ่มภาษาตระกูลที่มีการกระจายไปในส่วนต่างๆ ทั่วภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และยังพบผู้พูดภาษาตระกูลไท ในพม่า สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เวียดนาม และจีน รวมทั้งบางหมู่บ้านทางตอนเหนือของประเทศมาเลเซีย

๒. ภาษาตระกูลออสโตรเอเชียติก (Austroasiatic Language Family) หรือกลุ่มที่พูดภาษาตระกูลมอญ-เขมร ดิฟโฟลธ (Diffloth) กล่าวว่า มีจำนวน ๒๒ กลุ่มภาษาหลักเป็นกลุ่มชนดั้งเดิมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ภาษาตระกูลนี้มีมากกว่า ๑๕๐ ภาษากระจายอยู่ในบริเวณกว้างทั่วภูมิภาคนี้ ภาษาเหล่านี้มีคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ และความเข้าใจในมนุษยชาติ มีอยู่หนาแน่นในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนใต้ แบ่งออกเป็น ๓ กลุ่มใหญ่ (กลุ่มเปียร์ กลุ่มเขมร กลุ่มกะตู่) และกลุ่ม มอญ-เขมรใต้ (กลุ่มมอญ กลุ่มอัสเลียน)

๓. ภาษาตระกูลจีน-ทิเบต (Sino-Tibetan Language family) มีจำนวน ๑๑ กลุ่มภาษาหลัก ผู้ที่พูดภาษาตระกูลนี้ เป็นชนกลุ่มใหญ่ อยู่ทางตอนเหนือของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ติดต่อกับจีนมีจำนวนกว่า ๒๐๐ ภาษา ในราชอาณาจักรไทยพบในภาคเหนือและภาคตะวันตกเป็นส่วนมาก ส่วนภาษาจีนต่างๆ จะพบในเขตเมือง

๔. ภาษาตระกูลออสโตรเนเซียนหรือมาลาโยโพลีเนเซียน (Austronesian of Malayo Polynesian Language family) มีจำนวน ๓ กลุ่มภาษาหลักกลุ่มชนที่พูดภาษาออสโตรเนเซียน

ส่วนมากเป็นกลุ่มชนพื้นเมืองที่อยู่ในเขตหมู่เกาะทางตอนใต้ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้แก่ มาเลเซีย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ เป็นต้น ภาษาตระกูลนี้ในประเทศไทย พบในเขตภาคใต้เป็น ส่วนใหญ่

๕. ภาษาตระกูลม้ง-เมี่ยน (หรือแม้ว-เย้า) (Hmong-Mien or Miao-Yao Language family) มีจำนวน ๒กลุ่มภาษาหลัก กลุ่มม้ง-เมี่ยน หรือ แม้ว-เย้า เป็นกลุ่มชนที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ อยู่ทางตอนเหนือเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในประเทศไทยพบในภาคเหนือเป็นส่วนมาก

กลุ่มชาติพันธุ์ทั้ง ๕ กลุ่มดังกล่าวมีปฏิสัมพันธ์กันมาแต่อดีตมีประวัติการอพยพโยกย้าย ถิ่นฐานไปมา ในเขตภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เนื่องมาจากสาเหตุหลายประการ เช่น ด้วย ปัญหาการทำมาหากิน ปัญหาภัยพิบัติต่างๆ ปัญหาจากสงคราม ปัญหาภายในประเทศ ฯลฯ กลุ่มชนเผ่าที่อพยพเข้ามาในประเทศไทย เช่น ชนเผ่าญ้อ โย้ย กะเลิง ผู้ไท แสก ฯลฯ อพยพมาจาก ผังซ้ายของแม่น้ำโขง เข้ามาอยู่ในพื้นที่ภาคอีสานประเทศไทยปัจจุบัน กลุ่มชนเผ่ากระเหรี่ยง ลีซูลูมเซอ อาข่า ม้ง เมี่ยน กลุ่มไทลื้อ ไทยอง ไทใหญ่ ปลั่ง วัว ปะหล่อง ขมุ ละเมิด ฯลฯ อพยพจากประเทศจีน พม่า ลาวเหนือ เข้ามาอยู่ในพื้นที่ภาคเหนือ และภาคตะวันตกของประเทศ ไทย เป็นต้น ส่วนกลุ่มมอญ-เขมร ที่เรียกว่ากลุ่มชาติพันธุ์ออสโตรเอเชียติกถือว่าเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ กระจายตัวอยู่ในบริเวณกว้างในพื้นที่ประเทศไทย สาธารณประชาธิปไตยประชาชนลาว ประเทศ กัมพูชา ประเทศฟิลิปปินส์ สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม

๒.๑.๔.๕ กลุ่มชาติพันธุ์ (Ethnic Group)

เป็นเรื่องของวัฒนธรรม และเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมย่อย หรือวัฒนธรรมรอง ซึ่ง งามพิศ สัตย์สงวน^{๓๐} ได้ให้ความหมายของกลุ่มชาติพันธุ์ว่า เป็นกลุ่มชนที่มีวัฒนธรรมย่อยร่วมกัน คือ มีค่านิยม ความคิด อุดมการณ์ ประเพณี พิธีกรรมทางศาสนา ระบบสัญลักษณ์และวัฒนธรรม ด้านอื่นๆ ร่วมกัน กลุ่มชาติพันธุ์จะมีวัฒนธรรมที่แตกต่างกันไปจากวัฒนธรรมใหญ่ และมักจะ เชื่อมโยงกับการอพยพมาจากประเทศอื่น เมื่อกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ อพยพมาอาศัยอยู่ในสังคมใหม่ มัก มีความสำคัญในสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Culture Identity) สูงมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งอพยพเข้า มาในสังคมใหม่เป็นจำนวนมาก และกลุ่มคนเหล่านี้มักจะถูกเลือกปฏิบัติ และได้รับการปฏิบัติอย่าง อกติ แต่เมื่อเวลาผ่านไป ลูกหลานของกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มแรกๆ อาจยอมรับวัฒนธรรมใหญ่และ พยายามหาทางเคลื่อนที่ทางชนชั้นสูง และในที่สุดอาจทิ้ง อัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มตน

๒.๑.๔.๖ ภาษาของกลุ่มชาติพันธุ์

การแบ่งภาษาออกเป็นในตระกูลต่างๆ ดังที่สุวิไล เปรมศรีรัตน์^{๓๑} มีความสำคัญ กล่าวคือ

๑. ภาษาเป็นสิ่งที่ใกล้ชิดตัวมนุษย์ เป็นลักษณะเฉพาะของความเป็นมนุษย์เป็นสิ่งที่เมื่อได้ ยินได้ฟังสามารถบอกได้ว่าผู้พูดเป็นกลุ่มเดียวกันกับผู้ฟังหรือไม่ หรือกลุ่มใด นอกจากนี้ภาษา ส่วนมากในแถบเอเชียอาคเนย์หรือในประเทศไทย มักจะมีความสอดคล้องกับลักษณะความเป็นกลุ่ม ชาติพันธุ์ หรือหากไม่สอดคล้อง มีการเปลี่ยนแปลง ก็อาจสามารถสืบประวัติได้

^{๓๐} งามพิศ สัตย์สงวน. **หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๕, หน้า ๓๔- ๓๖.

^{๓๑} สุวิไล เปรมศรีรัตน์. **โครงการวิจัยภาษาและกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ในประเทศไทยสถาบันวิจัยภาษา และวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล**, ๒๕๔๒, หน้า ๒๖๙-๒๗๖.

๒. ภาษาที่พูดกันในบ้านระหว่าง ปู่ ย่า ตา ยาย บิดา มารดา ลูกหลาน จะเป็นคุณสมบัติที่สำคัญของความเป็นชาติพันธุ์หนึ่งๆ เมื่อใดที่ภาษาพูดในบ้านเปลี่ยนไปเป็นภาษาอื่นๆ ก็หมายความว่า มีการเปลี่ยนแปลงความรู้สึกของความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์นั้นๆ

๓. ภาษาบางครั้งเป็นการยากที่ชาวบ้านจะบอกว่า ตนเองเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ใด เนื่องจากอาจมีปัญหาการเมืองและสังคม แต่ถ้าจะบอกว่าพูดภาษาอะไร หรือเพื่อนบ้านพูดภาษาอะไร จะบอกได้ไม่ยาก ทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ได้ไม่ยากนัก

๔. ภาษาและความเป็นกลุ่มชาติพันธุ์จะไม่สอดคล้องกันเสมอไป แต่การที่มีความรู้เกี่ยวกับภาษาพูดที่กลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งๆ ใช้อยู่ ย่อมจะเป็นประโยชน์อย่างมาก และเป็นกุญแจนำไปสู่ความเข้าใจหลายสิ่งหลายอย่างเกี่ยวกับชาติพันธุ์ภาษาและวัฒนธรรมและโลกทัศน์ของกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ จะทำให้เกิดความมั่นใจในตัวเอง มีกำลังใจในการพัฒนาตนเองและมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญ

๒.๑.๕ สภาพการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวในจังหวัดสุรินทร์ มีกำหนดให้การท่องเที่ยวเป็นยุทธศาสตร์หนึ่งของทางจังหวัดสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์มีจุดเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ในเรื่องของศิลปวัฒนธรรมประเพณี ที่เกิดขึ้นในจุดต่างๆ ตามพื้นที่ คณะรัฐมนตรีจึงมีมติอนุมัติให้จังหวัดสุรินทร์เป็นจังหวัดท่องเที่ยวตามที่กระทรวงมหาดไทยเสนอเมื่อวันที่ ๑๑ กันยายน ๒๕๒๗ ความมีชื่อเสียงเกี่ยวกับข้าวหอมมะลิ ผ้าไหม และช้าง อาทิเช่น การมีช้างเลี้ยงมากที่สุดในประเทศไทยเป็นเมืองช้าง การเป็นเมืองเกษตรอินทรีย์ การผลิตถั่วงอกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ที่ได้รับรองมาตรฐานและส่งออกขายไปทั่วโลก การได้รับคัดเลือกให้ออกแบบและทอผ้าไหมสำหรับตัดเสื้อให้ผู้นำเขตเศรษฐกิจ APEC นอกจากนี้สุรินทร์ยังเป็นดินแดนที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมายาวนานเป็นศูนย์กลางการเชื่อมโยง “อารยธรรมขอมโบราณ” มีปราสาทที่เก่าแก่ประมาณ ๓๘ แห่งกระจายอยู่ทั่วไป เช่น ปราสาทยายเหงา ปราสาทภูมิโปน ตั้งอยู่ในพื้นที่ อ.สังขะ สร้างราวพุทธศตวรรษที่ ๑๓ เป็นปราสาทที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย และกรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนไว้ ปราสาทศีขรภูมิ อ.ศีขรภูมิ ปราสาทบ้านพลวง อ.ปราสาท และกลุ่มปราสาทตาเมือน ตั้งอยู่ในพื้นที่ อ.พนมดงรัก ตั้งอยู่ในเขตชายแดนและเป็นจุดเชื่อมต่อ ตามรอยเส้นทางอารยธรรมของโบราณที่สำคัญ เป็นต้น สถิตินักท่องเที่ยวของจังหวัด ปี ๒๕๕๑ มีจำนวน ๕๘๓,๑๒๘ คน (เป็นชาวไทย ๕๗๒,๙๙๓ คน และชาวต่างประเทศ ๑๐,๑๓๕ คน) กลายเป็นจุดเชื่อมต่อของ “อารยธรรมขอมโบราณ” การเป็นเมืองที่ติดต่อกับชายแดนที่ติดต่อกับชายแดนประเทศกัมพูชา มีจุดผ่านแดนถาวรช่องจอมเป็นประตูแหล่งท่องเที่ยวระดับโลก อย่างปราสาทหินนครวัด นครธม ในกัมพูชาจึงเป็นเสน่ห์อย่างหนึ่งที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี เหล่านี้ล้วนทำให้ชื่อของจังหวัดสุรินทร์เป็นที่รู้จักในระดับโลก^{๓๒}

๒.๑.๖ ภูมิศาสตร์และภูมิประเทศ

๑.ที่ตั้งและอาณาเขต จังหวัดสุรินทร์ตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศ ไทยระหว่างเส้นแวงที่ ๑๐๓ องศา และ ๑๐๕ องศาตะวันออก และอยู่ในระหว่างเส้นรุ้งที่ ๑๔

^{๓๒} <http://www.surin.go.th/saparbsusin.คิ.htm> ๒๔/ [ออนไลน์] [๓ ก.ย.๒๕๖๔].

องศาที่ ๑๖ องศาเหนือ ห่างจากกรุงเทพมหานคร ๔๒๐ กิโลเมตร โดยทางรถไฟ โดยเส้นทาง
 รถยนต์โชคชัย – เดชอุดมห่างจากกรุงเทพมหานคร ๔๕๐ กิโลเมตร สูงจากระดับน้ำทะเล ๑๕๐๐
 – ๑๘๐๐ ฟุต เป็นจังหวัดชายแดนติดต่อกับประเทศกัมพูชา โดยมีทิวเขาพนมดงรักกั้นเขตแดน
 ตลอดทางทิศใต้ มีช่องทางขึ้นลงข้ามเทือกเขาระหว่างประเทศไทยกับ กัมพูชามากมาย ช่อง ความยาว
 ตามแนวชายแดนประมาณ ๙๐ กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ ๘.๑๕๒ ตารางกิโลเมตร หรือ
 ประมาณ ๕,๐๗๗,๕๓๕ ไร่ และมีอาณาเขตติดต่อกับจังหวัดอื่น คือ ทิศเหนือติดต่อกับอำเภอเกษตร
 วิสัย และอำเภอสุวรรณภูมิร้อยเอ็ด อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม มีลำห้วยปลับปลา
 กั้นเขตแดน ทิศใต้ติดต่อกับประเทศกัมพูชามีทิวเขาพนมดงรักกั้นเขตแดน ทิศตะวันออกติดต่อกับ
 อำเภอชูนันท์ อำเภออุทุมพรพิสัย อำเภอห้วยราชทับทัน อำเภอราศีไศล จังหวัดศรีสะเกษ มีลำ
 ห้วยทับทันกั้นเป็นเขตแดน ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอกระสัง อำเภอประโคนชัย และอำเภอสตึก
 จังหวัดบุรีรัมย์ มีลำน้ำชีกั้นเขตแดน สภาพทางภูมิศาสตร์ของจังหวัดสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ตั้งอยู่
 ทางทิศใต้ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีเนื้อที่ประมาณ ๘๑๒๔.๐๕๖ ตารางกิโลเมตร (ประมาณ
 ๕,๐๗๗,๕๓๕ ไร่) ห่างจากกรุงเทพฯ ประมาณ ๔๕๐ กิโลเมตร ทิศเหนือ ติดต่อกับจังหวัดร้อยเอ็ด
 และจังหวัดมหาสารคาม ทิศตะวันออก ติดต่อกับจังหวัดศรีสะเกษ ทิศตะวันตก ติดต่อกับจังหวัด
 บุรีรัมย์ ทิศใต้ ติดต่อกับจังหวัดอุดรธานี ราชอาณาจักรกัมพูชา ในพื้นที่ ๔ อำเภอ บัวเขต สังขะ กาบ
 เขิง และพนมดงรัก ความยาวตลอดแนวชายแดนประมาณ ๙๐ กิโลเมตร^{๓๓}

๒. ลักษณะภูมิประเทศ จังหวัดสุรินทร์แบ่งออกเป็น ๒ ตอน คือตอนเหนือซึ่งเป็นเขต
 ติดต่อกับจังหวัดร้อยเอ็ดและจังหวัดมหาสารคามเป็นที่ราบลุ่ม มีป่าโปร่งทุ่งหญ้าใหญ่เป็นบางตอน
 มีแม่น้ำมูลไหลผ่าน ส่วนทางตอนใต้ซึ่งติดต่อกับประเทศกัมพูชา เป็นลุ่มๆ ดอนๆ มีป่าทึบ
 สลับซับซ้อนมากมายนัก แม่น้ำสายสำคัญที่ไหลผ่านจังหวัดสุรินทร์ ได้แก่ แม่น้ำมูล ไหลผ่านอำเภอ
 ชุมพลบุรี อำเภอท่าตูม อำเภอรัตนบุรี แม่น้ำสายนี้มีประโยชน์ต่อการเกษตร การเพาะปลูก การ
 คมนาคมนอกจากนั้นยังมีแม่น้ำซึ่งเป็นแม่น้ำที่ใหญ่ที่สุดในจังหวัดสุรินทร์ และลำห้วยต่างๆ ไหล
 ผ่านลงสู่แม่น้ำชีอีกด้วยนอกจากแหล่งน้ำตามทิวเขาแล้ว รัฐบาลยังได้จัดสร้างโครงการชลประทาน
 หลวงขึ้นคือ โครงการชลประทานหลวงห้วยเสนง อยู่ในท้องที่อำเภอเมืองสุรินทร์เป็นโครงการส่งน้ำ
 และทดน้ำให้เป็นประโยชน์แก่เนื้อที่นา ประมาณ ๔๘,๑๘๐ ไร่^{๓๔}

๒.๒ ประวัติปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์

ในจังหวัดสุรินทร์นั้นมีปราสาทหินหลายแห่งด้วยกันทั้งที่มีสภาพสมบูรณ์และปรักหักพัง
 มีทั้งที่บูรณะแล้วและยังไม่ได้รับการบูรณะจำนวนหลายแห่งด้วยกัน บางแห่งได้รับการขึ้นทะเบียน
 เป็นแหล่งโบราณคดีจากกรมศิลปากรแล้วแต่บางแห่งก็ยังเป็นโบราณสถานที่ยังไม่ขึ้นทะเบียน ซึ่ง
 ผู้วิจัย จะได้นำเสนอโดยแยกเป็นปราสาทหินในอำเภอต่างๆของสุรินทร์ ดังนี้

^{๓๓} <http://www.surin.go.th/saparbsusin>, [ออนไลน์] [๓ ก.ย.๒๕๖๔].

^{๓๔} เกรือจิต ศรีบุญนาถ, แกลมอ การพ่อนรำในพิธีกรรมของชาวไทยภูเขา, รายงานการวิจัยสถาบันราชภัฏ
 สุรินทร์, (๒๕๓๙), หน้า ๒๑.

๒.๒.๑ ปราสาทหินในอำเภอสังขะ

๒.๒.๑.๑ ปราสาทภูมิโปน^{๓๔}

ปราสาทภูมิโปน ตั้งอยู่ที่บ้านภูมิโปน ตำบลดม อำเภอสังขะ จ.สุรินทร์ ลักษณะของปราสาทภูมิโปน ประกอบด้วย โบราณสถาน ๔ หลัง คือ ปราสาทก่ออิฐ ๓ หลัง และศิลาแลง ๑ หลัง มีอายุการก่อสร้างอย่างน้อย ๒ สมัย ปราสาทก่ออิฐหลังใหญ่ และหลังทางทิศเหนือสุด นับเป็นปราสาท แบบศิลปะเขมร ที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย คือราวพุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๒ ส่วนปราสาทอิฐหลังเล็ก ที่ตั้งตรงกลาง และปราสาทที่มีฐานศิลาแลง ด้านทิศใต้นั้น สร้างขึ้นในสมัยหลังปราสาทภูมิโปน คงจะสร้างขึ้น เป็นศาสนสถาน ในศาสนาฮินดู ไศวนิกาย แบบเดียวกันกับศาสนสถานอื่น ๆ ในรุ่นเดียวกัน แม้จะไม่พบ รูปเคารพ ซึ่งควรจะเป็นศิวลึงค์ อยู่ภายในองค์ปราสาท แต่ที่ปราสาทองค์ใหญ่ยังมี ท่อโสมสูตร คือ ท่อน้ำมนต์ที่ต่อออกมาจากแท่นฐานรูปเคารพในห้องกลาง ติดอยู่ที่ผนังในระดับพื้นห้อง

๒.๒.๑.๒ ปราสาทสังข์ศิลป์ชัย^{๓๕}

ปราสาทแห่งนี้ตั้งอยู่ที่ บ้านจารย์ ตำบลบ้านจารย์ อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ มีลักษณะเป็นปราสาทองค์เดียว หลังค่อนข้างใหญ่แผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุมสิบสอง ตั้งอยู่บนฐานสูง ปัจจุบันหลังคาได้พังทลายลงมาเหลือผนังบางส่วนและกรอบประตูด้านทิศตะวันออก สิ่งสำคัญของปราสาทหลังนี้คือ ทับหลังที่พบบริเวณด้านหน้า มีขนาดใหญ่กว่าที่พบทั่วไปคือ ขนาดยาว ๒.๗๐ เมตร สูง ๑.๑๐ เมตร และหนา ๐.๘๕ เมตร ตรงกลางสลักเป็นภาพพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณทำร้ายรำพนมมือประกอบ แนวทับหลังตอนบนเป็นภาพเทพพนมในซุ้มเรือนแก้ว ๑๐ ซุ้มเรียงกันจากทับหลังที่เหลือให้เห็นในปัจจุบันมีลักษณะคล้ายกับทับหลังแบบเกาะแกร์ ดังนั้นปราสาทสังข์ศิลป์ชัยน่าจะสร้างขึ้นในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๕ นอกจากนี้ ยังพบเสาประดับกรอบประตูแปดเหลี่ยม สลักรูปภาชนะนั่งอยู่ภายในซุ้มบริเวณโคนเสาด้วย

๒.๒.๑.๓ ปราสาทหมื่นชัยและปราสาทบ้านปราสาท^{๓๖}

ปราสาทหมื่นชัยและปราสาทบ้านปราสาท ตั้งอยู่ที่บ้านถนน ตำบลกระเทียม อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ ปราสาทหมื่นชัยมีลักษณะเป็นปราสาทก่ออิฐหลังเดียว ผังรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาดกว้าง ๖.๕ เมตร ยาว ๖.๕ เมตร ปัจจุบันหักพังเหลือเพียงผนังสองข้าง และส่วนผนังด้านหน้ามีร่องรอยคูน้ำล้อมรอบ แต่ไม่พบภาพสลักใดๆ จึงไม่อาจสันนิษฐานอายุการก่อสร้างได้ถนัดมาทางด้านทิศตะวันออกประมาณ ๗๕ เมตร เป็นที่ตั้งของปราสาทบ้านปราสาท ซึ่งเป็นอโรคยศาลหรือศาสนสถานพยาบาลแห่งหนึ่งในจำนวน ๑๐๒ แห่ง ที่พระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ (พ.ศ.๑๗๒๔-ราว

^{๓๔} สมัย สุทธิธรรม, สารคดีชุดเส้นทางปราสาท ปราสาทศิขรภูมิ, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรีนติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๗), หน้า ๑๗-๒๑.

^{๓๕} กรมศิลปากร, วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดสุรินทร์, (กรุงเทพมหานคร : ศุภสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๒), หน้า ๔๗.

^{๓๖} กรมศิลปากร, ทำเนียบโบราณสถานขอมในประเทศไทย (จังหวัดสุรินทร์) เล่ม ๓ (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด อาร์ตโปรเกรส, ๒๕๓๘), หน้า ๙๓-๙๖.

พ.ศ.๑๗๖๓) แห่งอาณาจักรขอมโปรดให้สร้างขึ้นทั่วพระราชอาณาจักร ประกอบด้วยปราสาท
ประธานวิหารหรือบรรณาลัย กำแพงแก้วและสระน้ำ

๒.๒.๑.๔ ปราสาทเต่าทอง^{๓๘}

ปราสาทเต่าทอง ตั้งอยู่ที่วัดเต่าทอง บ้านตาโมม ตำบลสะกาด อำเภอสังขะ จังหวัด
สุรินทร์ ปราสาทเต่าทอง หลังเดิมนั้นสร้างด้วยอิฐขัดเรียบ ตั้งอยู่บนเนินรูปหลังเต่า มีคูน้ำล้อมรอบ
ตามฉบับผังเมืองโบราณ มีทางเข้า ๕ ทาง ปราสาทเป็นศิลปะสมัยใดไม่อาจทราบได้ เพราะองค์
ปราสาทนั้นถูกสร้างทับด้วยสิ่งก่อสร้างสมัยใหม่อันมีเหตุเนื่องมาจากมีการพบทองคำและเครื่อง
ประดับโบราณมากมายใน พ.ศ.๒๕๒๑ อาทิ กรองศอทองคำประดับพลอย อามรงค์ทองคำ หอก ด้าว
ง้าว ขอบดาบ พระขรรค์ ที่ล้วนทำจากเงิน สำริดและทองคำ เป็นปราสาทหลังเดียวในประเทศไทย
ที่ยังมีทรัพย์สินสมบัติฝังอยู่ในเรือนธาตุ ทั้งนี้เพราะความร่วมมือของชาวบ้านในพื้นที่ ที่พยายาม
จะปกป้องทรัพย์สินสมบัติของบรรพชน โดยหารู้ไม่ว่าเป็นการทำลายโบราณสถานในคราวเดียวกัน
ปัจจุบันจึงทำให้ปราสาทไม่เหลือเค้าปราสาท เป็นเหตุให้ยากต่อการขุดค้น แต่อย่างไรก็ตามจากการ
สันนิษฐานตามหลักฐานแวดล้อมในพื้นที่ใกล้เคียงแล้ว ก็สามารถสรุปได้ว่า ปราสาทเต่าทองน่าจะมี
อายุไล่เลี่ยกับบรรดาปราสาทใกล้เคียงซึ่งได้แก่ ปราสาทภูมิโพน ปราสาทบ้านจารย์ (สังข์ศิลป์ชัย)
และปราสาท หมื่นชัย ต.กระเทียม คือราว พุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๔

๒.๒.๑.๕ ปราสาทยายเหงา^{๓๙}

ปราสาทยายเหงา ตั้งอยู่ที่บ้านพุนทราย ตำบลบ้านชบ อำเภอสังขะ จังหวัด
สุรินทร์ ลักษณะปราสาทของปราสาทยายเหงา เป็นศาสนสถาน แบบขอม ที่ประกอบด้วยปราสาท ๒
องค์ ตั้งอยู่เรียงกัน ในแนว ทิศเหนือ-ใต้ หันหน้าไปทางทิศตะวันออก องค์ปราสาทก่อด้วยอิฐ ตั้งอยู่บน
ฐานศิลาแลง มีการแกะสลักอิฐเป็นลวดลาย เช่น ที่กรอบหน้าบันเป็นรูปมังกร คาบนาค ๕ เศียร
ลักษณะแผนผังของอาคารปราสาทยายเหงา แต่เดิมน่าจะประกอบด้วยปราสาท ๓ หลัง ตั้งเรียงกัน
แต่ปัจจุบัน เหลือเพียง ๒ หลังเท่านั้น ภายในบริเวณปราสาท พบชิ้นส่วนสถาปัตยกรรมที่แกะสลัก
ด้วยหินทราย เช่น กลิบบนุนยอดปราสาท เสาประดับกรอบประตู สันนิษฐานว่าปราสาทแห่งนี้
สร้างขึ้นในสมัยศิลปะขอมแบบปาปวนตอนปลาย หรือนครวัดตอนต้น อยุ่ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๗

๒.๒.๑.๖ ปราสาทสังแก^{๔๐}

ปราสาทสังแกตั้งอยู่ภายในสำนักสงฆ์วัดธาตุโบราณ บ้านโคกสมบูรณ หมู่ที่ ๕
ตำบลสังขะ อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ ห่างจากตลาดสดเทศบาลตำบลสังขะ ประมาณ ๔.๕
กิโลเมตร ปราสาทสังแกปัจจุบันอยู่ในสภาพพังทลายเหลือเพียงส่วนฐานและผนังอาคารเล็กน้อยมีดิน
ทับถมอยู่ที่ส่วนฐาน ตัวปราสาทก่ออิฐฉาบปูนที่ผนัง มีแผนผังรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าขนาด ๙ x ๑๒ เมตร
มีทางเข้าด้านทิศตะวันออกโดยก่อเป็นมุขยื่นออกมาและมีบันไดทางขึ้นฐานอาคารเป็นฐานบัวลูกแก้ว
ออกไก่อ ที่หน้ากระดานล่าง เจาะช่องรูปสามเหลี่ยมเรียงกันไปโดยเฉพาะ ที่ฐานด้านทิศใต้มีบันไดทางขึ้น

^{๓๘} ประวัติปราสาทเต่าทอง.[ออนไลน์]. แหล่งที่มา <https://th.wikipedia.org/wiki>. [๓ ก.ย.๒๕๕๙].

^{๓๙} กรมศิลปากร, วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัด
สุรินทร์, (กรุงเทพมหานคร : ศุภสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๒), หน้า ๕๓.

^{๔๐} ประวัติปราสาทสังแก.[ออนไลน์]. แหล่งที่มา http://websanom.blogspot.com/๒๐๑๑/๑๒/blog-post_๕๕๙๕.html. [๓ ก.ย.๒๕๖๓].

อีกทางหนึ่ง ประตูของมุขด้านทิศตะวันออก ยังปรากฏลวดลายที่เสา จากลักษณะที่ปรากฏ สันนิษฐานว่าปราสาทหลังนี้คือโบสถ์หรือวิหารสร้างขึ้นในศิลปะลาว อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔-๒๕ หรือ ๑๐๐-๒๐๐ ปีมาแล้ว

๒.๒.๑.๗ เจดีย์โบราณวัดกลางสังขะ^{๔๑}

ตั้งอยู่ภายในวัดกลางสังขะหมู่ที่๑๔ ตำบลสังขะ อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ บนที่ ธรณีสงฆ์ จำนวน ๒๒ ไร่ วัดกลางสังขะ เป็นวัดเก่าแก่คู่เมืองสังขะ ตรงข้ามวัดจะเป็นที่ตั้งของ ศาลหลักเมือง สิ่งปรากฏให้เห็นเป็นโบราณสถาน คือ ปราสาทสังขะ รูปทรงคล้ายสถูปเจดีย์ โครงสร้างก่อด้วยอิฐ ๑ หลัง สันนิษฐานว่าเป็นศิลปะลาว สร้างขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔ มีประวัติ เล่าขานสืบทอดกันมาว่าปราสาทสังขะ ที่ปรากฏในวัดกลางสังขะแห่งนี้ เป็นที่บรรจุอัฐิธาตุของพระ จินตามุนี พระเกจิอาจารย์ชื่อดังของวัดกลางสังขะในอดีตเจดีย์แห่งนี้ ถือเป็นอีกหนึ่งสถานที่ ๆ มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์คู่เมืองโบราณอย่างเมืองสังขะ

๒.๒.๒ ปราสาทหินในอำเภอปราสาท

๒.๒.๒.๑ ปราสาทบ้านพลวง^{๔๒}

ปราสาทบ้านพลวงตั้งอยู่ที่บ้านพลวง ตำบลบ้านพลวง อำเภอปราสาท จังหวัด สุรินทร์ เป็นศาสนสถานขนาดเล็ก จำนวน ๑ หลัง หันหน้าไปทางทิศตะวันออก สร้างตามแบบศิลปะ แบบบาปวน โดยใช้วัสดุหินทรายสีขาว ล้อมรอบด้วยคูน้ำรูปตัวยู องค์กรปราสาทมีแผนผังเป็นรูป สี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาด ๔ x ๔ เมตร ฐานศิลาแลงมีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีขนาดประมาณ ๘ x ๓๓ เมตร ปราสาทบ้านพลวงได้รับการสันนิษฐานกันว่าด้วยฐานศิลาแลงขนาดใหญ่เพียงนี้ จึงมี ความเป็นไปได้ที่จะมีความตั้งใจสร้างให้มีปราสาท ๓ องค์กร บนฐานเดียวกัน แต่คงมีเหตุการณ์สำคัญ เช่น สงคราม โรคระบาด ความแห้งแล้ง จึงส่งผลให้การสร้างปราสาทชะงักไปปราสาทมีประตูทางเข้า เพียงทางเดียว อีกทางด้านเป็นประตูหลอก ทับหลังด้านตะวันออกและด้านใต้สลักภาพพระอินทร์ ทรงช้างเอราวัณ ทับหลังด้านทิศเหนือสลักเป็นภาพพระศิวะปราบนาคกาลิยะ ส่วนทับหลังด้าน ตะวันตกยังไม่ได้สลักภาพใด ๆ ปราสาทบ้านพลวงเป็นปราสาทที่ยังสร้างไม่เสร็จ สังเกตได้จากภาพ แกะสลักยังไม่เสร็จ โดยภาพส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องราวของเทพปกรณัมในลัทธิไศวนิกาย แต่มีการ สลักภาพสัตว์ เช่น สลักภาพกระรอกกระแต และกวางป่าไว้เหนือใบระกาด้านต่อดอกพันธุ์พุกษา ซึ่งไม่ปรากฏในปราสาทแห่งใดเลยปราสาทบ้านพลวง ได้รับการบูรณะเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๔ - ๒๕๑๖ ด้วยวิธีอนัสติโลซิส คือการรื้อมาและประกอบเป็นจิกซอร์ขึ้นใหม่ เสริมโครงสร้างและรากฐานใหม่ หินส่วนไหนขาดก็เติมหินเข้าไปใหม่ให้สมบูรณ์ โดยไม่ขัดกับลวดลายและศิลปะเดิมของตัวปราสาท โดยนายแวนส์ เรย์ ซิลเดรส นักศึกษาปริญญาเอกแห่งมหาวิทยาลัยคอร์เนล ประเทศสหรัฐอเมริกา

๒.๒.๒.๒ ปราสาทบ้านไหล^{๔๓}

^{๔๑} ประวัติเจดีย์โบราณวัดกลางสังขะ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา [http://www.krusiam.com/community/forum/view.asp. \[๕ ก.ย.๒๕๕๙\]](http://www.krusiam.com/community/forum/view.asp. [๕ ก.ย.๒๕๕๙]).

^{๔๒} โชติกา วีระนะ, **เสน่ห์สุรินทร์**, สำนักงานจังหวัดสุรินทร์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทกรังด์ปรีซ์ อินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด, ๒๕๕๕) หน้า ๗๗.

^{๔๓} จังหวัดสุรินทร์, **เส้นทางอารยธรรมมรดกล้ำค่าสุรินทร์**, (สำนักงานจังหวัดสุรินทร์ : ๒๕๕๖) หน้า ๑๑๐.

ปราสาทบ้านไพล ตั้งอยู่ในเขตบ้านปราสาท ตำบลเชื้อเพลิง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เป็นโบราณสถานศิลปะขอมสร้างขึ้นเนื่องในศาสนาพราหมณ์หรือฮินดู ศิลปะขอมแบบบาปวน เมื่อราวกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๗ หรือประมาณ ๙๐๐-๑๐๐๐ ปีมาแล้ว

ปราสาทบ้านไพล มีลักษณะเป็นปราสาทสามหลังก่อสร้างด้วยอิฐตั้งอยู่บนฐานศิลาแลงเดียวกัน วางตัวในแนวทิศเหนือ-ใต้ มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส หันหน้าไปทางทิศตะวันออก ปราสาทยังคงสภาพค่อนข้างสมบูรณ์อยู่เพียง ๒ หลังคือ ปราสาทประธานองค์กลาง และปราสาทบริวารด้านทิศเหนือ ส่วนปราสาทบริวารด้านทิศใต้อยู่ในสภาพพังทลายเหลือเพียงผนังอาคารบางส่วน และหินกรอบประตู อาคารทั้งหมดมีคูน้ำขนาดใหญ่ล้อมรอบ

กรมศิลปากรขึ้นทะเบียนโบราณสถานปราสาทบ้านไพลเป็นโบราณสถานของชาติ ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ ๕๒ ตอน ๗๕ วันที่ ๕ มีนาคม ๒๔๗๘ และเล่ม ๙๙ ตอน ๑๕๕ วันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๒๕ เนื้อที่ ๖ ไร่ ๑ งาน ๖๕ ตารางวา

๒.๒.๒.๓ ปราสาททนาง^{๔๔}

ปราสาททนางหรือปราสาทบ้านปราสาท ตั้งอยู่ที่บ้านปราสาท ตำบลปราสาททนาง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ลักษณะเป็นศาสนสถานตามแบบศิลปะขอม มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมเป็นอาคารขนาดใหญ่ ก่อสร้างด้วยอิฐปนหินทราย และศิลาแลงจำนวน ๒ กลุ่ม ตั้งเรียงหันหน้าไปทางทิศตะวันออกตามลำดับ คือ พลับพลาและปราสาทประธาน พลับพลาตั้งอยู่ด้านหน้าปราสาทประธานก่อด้วยศิลาแลง เป็นกำแพงหนาล้อมพื้นที่ไว้ตรงกลาง มีแผนผังเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้าง ๒๓ เมตร ยาว ๓๑ เมตร มีบันไดทางขึ้นทางด้านหน้าและด้านหลัง ปราสาทประธานตั้งอยู่บนฐานก่อด้วยศิลาแลง ประกอบด้วยอาคารสำคัญ ๓ หลังคือ ปรารค์ประธานสำหรับประดิษฐานเทวรูปเทพเจ้าสูงสุดประจำปราสาท ตั้งอยู่กึ่งกลางแผนผังโดยมีวิหารสำหรับเก็บคัมภีร์ทางศาสนา มีประตูทางเข้า-ออก ด้านเดียวทางด้านหน้า ส่วนด้านหลังประตูหลอก หลักฐานสำคัญที่พบระหว่างการขุดแต่ง คือทับหลังหินทรายคล้ายศิลปะขอมแบบบาปวน (กลางราวพุทธศตวรรษที่ ๑๖ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๗) สลักเป็นรูปเทพที่สำคัญของศาสนาพราหมณ์ เช่น ทับหลังสลักรูปพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณ ทับหลังสลักเป็นรูปเทวดาประทับนั่งเหนือหน้ากาล เป็นต้น

กำหนดอายุปราสาทอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๖-ต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๗ ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษาเล่ม ๑๑๘ ตอนที่ ๓๓ ง เมื่อวันที่ ๙ เมษายน ๒๕๔๔

๒.๒.๒.๔ ปราสาทอังกัญโพธิ์^{๔๕}

ปราสาทอังกัญโพธิ์ ตั้งอยู่ที่บ้านอังกัญโพธิ์ ตำบลโคกยาง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ จากคำบอกเล่าของนายทองพูน เพ็งแจ่ง บ้านอังกัญโพธิ์ ได้บอกว่าเดิมบริเวณปราสาทเป็นที่รกร้าง ชาวบ้านเรียกว่าโคกปราสาท เนื่องจากเป็นที่ตั้งของปราสาทขนาดเล็ก ๓ หลัง ก่อด้วยอิฐตั้งอยู่บนฐานเดียวกัน ปัจจุบันเหลือเพียงส่วนฐานที่ก่อด้วยศิลาแลง ในปีพุทธศักราช ๒๕๑๗ มีผู้ลักลอบขุดหาของโบราณ ได้ขุดหรือเอาฐานปราสาทบางส่วนออก ลึกลงไปประมาณ ๒ เมตร ได้พบฐานปราสาท

^{๔๔} จังหวัดสุรินทร์, เส้นทางอารยธรรมมรดกล้ำค่าสุรินทร์, (สำนักงานจังหวัดสุรินทร์ : ๒๕๕๖) หน้า ๑๑๒.

^{๔๕} จังหวัดสุรินทร์, เส้นทางอารยธรรมมรดกล้ำค่าสุรินทร์, (สำนักงานจังหวัดสุรินทร์ : ๒๕๕๖) หน้า ๑๑๔.

ถมด้วยทรายหยาบสี่เหลี่ยมอัดแน่น บริเวณโดยรอบของปราสาทแห่งนี้ ชาวบ้านได้ถาวรดินหรือขุดสระได้พบโบราณวัตถุแบบขอมจำนวนมากส่วนใหญ่เป็นเครื่องถ้วยซึ่งมักเรียกกันว่า เครื่องถ้วยเขมร จากกลุ่มเตาบ้านกรวด ซึ่งมีช่วงของการผลิตอยู่ระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๕-๑๗ เช่นเศษเครื่องถ้วยแบบไหเท้าช้าง เคลือบสีน้ำตาลดำ เศษเครื่องถ้วยเคลือบสีเขียวอ่อน และหินบดยา เป็นต้น

ตัวปราสาทอังกูโพร้ ตั้งอยู่บนเนินดินขนาดเล็ก กว้างประมาณ ๒๕x๓๐ เมตร สภาพของเนินดินรูปกลมรี มีวัชพืชและต้นไม้ขนาดใหญ่ปกคลุมสลับกับผืนหญ้า ตัวปราสาทตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของเนินดิน มีสภาพชำรุดหักพังถูกเนินดินที่ถมเห็นเพียงแนวศิลาแลงและส่วนยอดปราสาท หินทรายเท่านั้น รอบๆเนินดินด้านทิศเหนือ-ใต้ มีแนวคูน้ำรูปตัวอุ้งมือรอบ

๒.๒.๓ ปราสาทหินในอำเภอเมืองสุรินทร์

๒.๒.๓.๑ ปราสาทโอร่า^{๔๖}

ปราสาทโอร่า ตั้งอยู่ที่บ้านโคกปราสาท ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ตัวปราสาทสร้างด้วยอิฐขัดเรียบมีกรอบประตูหินทรายสร้างเลียนแบบเครื่องไม้ เสาประดับกรอบประตูทำด้วยหินทรายเช่นกัน โบราณสถานตั้งอยู่บนฐานศิลาแลง นอกจากนี้ยังพบคันคูดินอยู่ทางด้านทิศเหนือและทิศใต้ ตลอดจนพบประติมากรรมหินทรายด้วย ในบริเวณมีศาลหลังเล็กๆ นั้นมีแท่นฐานโยนี (แท่นประดิษฐานรูปเคารพ) ตั้งอยู่หนึ่งชั้นด้วย นักโบราณคดีสันนิษฐานว่า ปราสาทโอร่าสร้างขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ ๑๖ ปัจจุบันโบราณสถานถูกทับถมเป็นเนินดินสูง

๒.๒.๓.๒ ปราสาทเขาพนมสวาย^{๔๗}

ปราสาทเขาพนมสวาย ตั้งอยู่ในวัดพนมศิลาราม ตำบลนาบัว อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ ตัวปราสาทตั้งอยู่ที่ไหล่เขา พนมเปราะแปลว่ายอดเขาชาย ซึ่งเป็นหนึ่งใน ๓ ของกลุ่มยอดเขาในเทือกเขาพนมสวาย ปราสาทหันหน้าไปทางทิศเหนือ เป็นปราสาทสามหลังอยู่ในฐานเดียวกัน ในปัจจุบันตัวปราสาทได้ปรักหักพังและถูกรื้อทำลายเกือบหมด เหลือเพียงฐานศิลาแลง นอกจากนี้ยังพบสระใหญ่ ๒ สระ ปัจจุบันทางวัดได้ขุดรวมเป็นสระเดียวกัน พบบารายขนาดใหญ่ ซึ่งได้รับการปรับปรุงให้เป็นอ่างเก็บน้ำตามโครงการในพระราชดำริ ชาวบ้านมักเรียกปราสาทแห่งนี้ว่า ปราสาทสนชัย และได้ขุดพบโบราณวัตถุเป็นจำนวนมากในอาณาบริเวณนี้ เช่น กระพรวนสำริด ครุฑสำริด เป็นต้น นักโบราณคดีจึงสันนิษฐานจากวัตถุโบราณที่พบว่ามี ความคล้ายคลึงกันกับศิลปะขอมราวพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๘

๒.๒.๓.๓ ปราสาทบ้านเจนีง^{๔๘}

ปราสาทบ้านเจนีงตั้งอยู่ที่ บ้านเจนีง ตำบลเจนีง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ลักษณะของปราสาทบ้านเจนีงทำด้วยศิลาแลง แต่ถูกรื้อใช้เป็นฐานพระอุโบสถสุญสิ้นลักษณะของปราสาทหินโบราณหมดแล้ว สภาพปัจจุบันปรากฏมุมตะวันออกมีสระน้ำกรุท่อนศิลาเก่าเหลืออยู่แห่ง

^{๔๖} กรมศิลปากร, ทำเนียบโบราณสถานขอมในประเทศไทย (จังหวัดสุรินทร์) เล่ม ๓ (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด อาร์ตโปรเกรส, ๒๕๓๘), หน้า ๖๑.

^{๔๗} จังหวัดสุรินทร์, เส้นทางอารยธรรมมรดกล้ำค่าสุรินทร์, (สำนักงานจังหวัดสุรินทร์ : ๒๕๕๖) หน้า ๓๘.

^{๔๘} กรมศิลปากร, ทำเนียบโบราณสถานขอมในประเทศไทย (จังหวัดสุรินทร์) เล่ม ๓, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด อาร์ตโปรเกรส, ๒๕๓๘), หน้า ๕๘.

หนึ่งโดยมีความกว้าง ๑๕ เมตร ยาว ๒๙ เมตร ปราสาทบ้านฉะเชิง ได้รับการขึ้นทะเบียนและประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๕๒ ตอนที่ ๗๕ หน้า ๓๗๑๒ เมื่อ ๘ มีนาคม ๒๔๗๘

นักโบราณคดีสันนิษฐานว่าปราสาทบ้านฉะเชิง ถูกสร้างขึ้นในสมัยพุทธศตวรรษที่ ๑๘ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นอโรคยศาล

๒.๒.๓.๔ ปราสาทเมืองที่^{๔๙}

ปราสาทเมืองที่ตั้งอยู่หมู่ที่ ๑ ตำบลเมืองที่ อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ ปราสาทเมืองที่เป็นปราสาทแบบเขมรที่ได้รับการดัดแปลงในสมัยหลังเช่นเดียวกับปราสาทศิขรภูมิ ปราสาทก่อด้วยอิฐฉาบปูน มี ๕ หลัง สร้างรวมกันเป็นหมู่บนฐานเดียวกันหลังหนึ่งอยู่ตรงกลาง และอีก ๔ หลังอยู่ที่มุมทั้ง ๔ ปัจจุบันเหลืออยู่เพียง ๓ หลังซึ่งมีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุมไม้สิบสอง หลังกลางมีขนาดใหญ่สุด มีบันไดทางขึ้นทั้งสี่ด้าน ตัวเรือนธาตุตันทึบไม่มีประตูเนื่องจากการดัดแปลง ส่วนหลังคาทำเป็นชั้นมี ๓ ชั้นเลียนแบบตัวเรือนธาตุ ส่วนยอดบนหักหาย นับเป็นโบราณสถานเขมรอีกแบบหนึ่งที่นิยมสร้าง คือ มีปราสาทหลังกลางเทียบเท่าเขาพระสุเมรุ และมีปราศรัยทั้งสี่ตามความเชื่อในลัทธิศาสนาพราหมณ์ แต่ไม่พบจารึกหรือลวดลายทางศิลปะที่สามารถบอกว่าจะสร้างขึ้นเมื่อใด

ปราสาทเมืองที่ ประกอบด้วยปราศรัย ๕ องค์ ก่อสร้างด้วยอิฐฉาบปูน ตั้งอยู่บนฐานเดียวกัน ปัจจุบันหักพังเหลือเพียง ๓ องค์ คือ องค์กลาง องค์มุมด้านตะวันออกเฉียงเหนือ และองค์ด้านตะวันตกเฉียงใต้ องค์กลางมีขนาดใหญ่ที่สุด เนื่องจากการดัดแปลงในสมัยต่อมา ส่วนยอดทำเป็นแบบตัวเรือนธาตุซ้อนกัน ๓ ชั้น ส่วนบนหัก ที่เหลืออีก ๒ องค์มีขนาดและลักษณะคล้ายคลึงกัน นักโบราณคดีสันนิษฐานว่าจากแผนผังและลักษณะทางสถาปัตยกรรมขององค์ปราศรัยที่มีลักษณะผอมเรียวย ปราสาทเมืองที่จัดเป็นโบราณสถานศิลปะลาว ที่มีการสร้างขึ้นโดยคนในชุมชนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในสมัยอยุธยา ราวพุทธศตวรรษที่ ๒๓ - ๒๔

๒.๒.๔ ปราสาทหินในอำเภอศีขรภูมิ

๒.๒.๔.๑ ปราสาทบ้านอนันต์^{๕๐}

ปราสาทบ้านอนันต์ ตั้งอยู่ที่บ้านอนันต์ ตำบลยาง อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ ปราสาทบ้านอนันต์ เป็นปราศรัยองค์เดียว ตั้งอยู่บนฐานสูงที่ก่อด้วยศิลาแลง มีผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ก่อด้วยอิฐและมีหินทรายเป็นส่วนประกอบ มีประตูทางเข้าด้านทิศตะวันออกด้านเดียว ด้านหนึ่งมีทับหลังเป็นหินทราย สลักภาพพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณ ในซุ้มเรือนแก้วเหนือหน้ากาล สองข้างหน้ากาลคล้ายรูปสิงห์คาบพวงมาลัยเหนือพวงมาลัย เป็นลายใบไม้ห้อยลงมา จากลักษณะดังกล่าวของปราสาทสันนิษฐานว่าเป็นศิลปะแบบปาปวนมีอายุประมาณ พุทธศักราช ๑๕๖๐-๑๖๓๐ ระหว่างปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๖ จนถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๗

^{๔๙} กรมศิลปากร, วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดสุรินทร์(กรุงเทพมหานคร : ศุภสภาดพริ้ว, ๒๕๔๒), หน้า ๕๘.

^{๕๐} ศิริพร สุเมธรัตน์, ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองสุรินทร์, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๔, หน้า ๙๘.

๒.๒.๔.๒ ปราสาทศิขรภูมิ^{๕๑}

ปราสาทศิขรภูมิ ตั้งอยู่ข้างวัดบ้านปราสาท บ้านปราสาท ตำบลระแงง อำเภอศิขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ มีลักษณะเป็นปราสาทหมู่ ๕ องค์ เป็นปราสาทก่ออิฐไม่สอปูน ตั้งอยู่บนฐานศิลาแลงเดียวกัน โดยตัวฐานก่อด้วยศิลาแลงกว้าง ๒๕ เมตร ยาว ๒๖ เมตร สูง ๑.๕ เมตร โดยมีคูน้ำกว้าง ๑๒๕ เมตร ล้อมรอบสามด้าน โดยเว้นด้านตะวันออกอันเป็นทางเข้าไว้

ปราสาทประธานสูงประมาณ ๓๒ เมตร ทับหลังเป็นภาพพระศิวนาฏราชสิภรทรงพ่อนรำอยู่เหนือเกียรติมุข ภายใต้วงโค้งลายท่อนมาลัย ซึ่งสลักเป็นภาพพระคเณศ พระวิฆณุ และพระอุมาโดยทับหลังชั้นนับเป็นทับหลังที่มีความสวยงามและสมบูรณ์ที่สุดชิ้นหนึ่งของเมืองไทย บริเวณเสากรอบประตูสลักเป็นรูปนางอัปสรถือดอกบัว และทวารบาลยืนกุมกระบอง ซึ่งนางอัปสรที่ปราสาทศิขรภูมินี้มีลักษณะคล้ายกับนางอัปสรที่ปราสาทนครวัดประเทศกัมพูชา ซึ่งไม่พบที่ปราสาทศิลปะเขมรโบราณแห่งใดอีกเลยในประเทศไทย พบที่ปราสาทศิขรภูมิเพียงแห่งเดียวเท่านั้น จากลักษณะทางศิลปกรรม สันนิษฐานว่าสร้างราวพุทธศตวรรษที่ ๑๗ เป็นศาสนสถานในลัทธิไศวนิกาย และในพุทธศตวรรษที่ ๒๒ มีการบูรณะเพิ่มเติมที่องค์ปราสาทแถวหลังฝั่งทิศใต้ เป็นแบบศิลปะล้านช้าง และยังมีจารึกอักษรธรรมปรากฏอยู่ ณ ปราสาทหลังนี้

๒.๒.๔.๓ ปราสาทช่างปี^{๕๒}

ปราสาทช่างปี ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ ๑ บ้านช่างปี ตำบลช่างปี อำเภอศิขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ ปราสาทช่างปี เป็นอโรคยศาล หรืออโรคยศาลา หรือโรงพยาบาล หนึ่งในจำนวน ๑๐๒ แห่งที่พระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ แห่งอาณาจักรขอมโบราณ โปรดให้สร้างขึ้น สร้างราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘ มีผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ก่อด้วยศิลาแลง และหินทราย

ปีพุทธศักราช ๒๕๕๔ ได้รับการบูรณะชุดแต่ง พบศิลปวัตถุหลายชิ้น ไม่ว่าจะเป็นเทวรูปประธาน พระคเณศวร์ กลิษขณุนที่ยอดปราสาท ซึ่งมีความสมบูรณ์หลายชิ้น ซึ่งไม่น่าจะพบในโบราณสถานปัจจุบัน ศิลปวัตถุบางส่วนเจ้าหน้าที่ได้นำไปเก็บไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสุรินทร์ เช่น เศียรเทวรูปประธาน

๒.๒.๕ ปราสาทหินในอำเภอท่าตูม

๒.๒.๕.๑ ปราสาทนางบัวตูม^{๕๓}

ปราสาทนางบัวตูมตั้งอยู่ในเขตพื้นที่วัดพุมศิลาวารีปราสาท บ้านปราสาท หมู่ที่ ๕ ตำบลท่าตูม อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ ปราสาทนางบัวตูม ลักษณะก่อด้วยศิลาแลง ๓ หลัง และตั้งอยู่บนฐานศิลาแลงรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าเดียวกัน เรียงกันในแนวเหนือ-ใต้ มีบันไดทางขึ้นด้านทิศตะวันออก และมีประตูหลอกอีก ๓ ด้าน ทำด้วยหินทราย เสาประดับกรอบประตูไม่สลักลวดลาย ส่วนที่ประตูทางเข้าสลักรูปดอกบัวอยู่ในกรอบสี่เหลี่ยมจัตุรัส เสาประดับกรอบประตู

^{๕๑} กรมศิลปากร, วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดสุรินทร์, (กรุงเทพมหานคร : ศุภสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๒), หน้า ๕๒-๕๓.

^{๕๒} สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสุรินทร์, มหัศจรรย์นครชัยบุรีรินทร์ ตอนจังหวัดสุรินทร์, (เชียงใหม่ : บริษัทเชม่อน เอเจนซี คอร์ปอเรชั่น จำกัด, ๒๕๕๖, หน้า ๑๕.

^{๕๓} ศิริพร สุเมธรัตน์, ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองสุรินทร์, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๔, หน้า ๙๙.

ทางเข้าสลักลวดลาย พื้นธรณีประตุมีลวดลาย นอกจากนี้ยังมีทับหลังศิลาทรายสลักอีก ๓ ชิ้น และแท่นประติมากรรมหินทรายอันงดงามอีกด้วย สันนิษฐานว่าก่อสร้างในสมัยพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๗ (แบบบาปวน) ปราสาทนางบัวตูมได้รับการขึ้นทะเบียนและประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๑๘ ตอนที่ ๓๓ง. เมื่อวันที่ ๙ เมษายน ๒๕๔๕

๒.๒.๕.๒ ปราสาทโนนแท่น^{๕๔}

ปราสาทโนนแท่น ตั้งอยู่ที่บ้านโนนครก ตำบลโนนครก อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ ปราสาทโนนแท่นหรือโนนคอกม้า ห่างจากบ้านห้วยอารีย์มาทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ ๒ กิโลเมตร สภาพปราสาทเป็นเนินดิน ๒ เนิน มีคูน้ำล้อมเกือบรอบยกเว้นด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ และด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ คูน้ำตื้นเขินกลายเป็นหนองน้ำเกือบหมดแล้ว ตัวโบราณสถานอยู่ในสภาพที่พังทลายมาก พบซากปราสาทพังทลายบนเนินดิน ซึ่งยังพอเห็นแนวฐานศิลาแลงอยู่บ้าง นอกจากนี้พบเศษกระเบื้องดินเผาซึ่งมีทั้งชนิดเคลือบสีน้ำตาลดำแบบเขมรและไม่เคลือบกระจายอยู่ทั่วไปในบริเวณนี้ สันนิษฐานว่าคงเป็นที่ตั้งชุมชนโบราณแห่งหนึ่ง และยังมีร่องรอยการลักลอบขุดหาของมีค่าตรงกลางโบราณสถานด้วย นักโบราณคดีสันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๗

๒.๒.๖ ปราสาทหินในอำเภอมดงรัก

๒.๒.๖.๑ ปราสาทตาเมือนธม^{๕๕}

ปราสาทตาเมือนธม ตั้งอยู่ที่ บ้านหนองคันนา ตำบลตาเมียง อำเภอมดงรัก จังหวัดสุรินทร์ ปราสาทตาเมือนธม เป็นปราสาทขนาดใหญ่ก่อสร้างด้วยหินทรายและศิลาแลง ๓ องค์ ประกอบด้วย ปราสาทประธานขนาดใหญ่ แผนผังรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุม ภายในห้องกลางปราสาทประดิษฐานศิวลึงค์ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แทนพระศิวะ(พระอิศวร) เทพเจ้าสูงสุดในศาสนาฮินดู ลัทธิไศวนิกาย ลักษณะของศิวลึงค์นี้แตกต่างจากแท่งหินทรายธรรมชาติที่มีรูปร่างคล้ายศิวลึงค์ที่ตั้งอยู่ในบริเวณนี้มาแต่เดิม ภายหลังจึงสร้างปราสาทครอบ สันนิษฐานว่านี่น่าจะเป็นศิวลึงค์ที่เกิดขึ้นเอง เรียกว่า “สวายัมภูลึงค์” ซึ่งเป็นศิวลึงค์ที่สำคัญที่สุดของลัทธิไศวนิกาย ตัวปราสาทมีซุ้มประตู ๔ ทิศ ประตูมุขด้านทิศใต้ต่อเข้ากับมุขหน้าหรือมณฑปยื่นออกมา โดยแบ่งเป็น ๓ คูหา หลังคาทำด้วยหินทราย ปราสาทประธานมีการสลักลวดลายที่บริเวณฐาน โดยสลักเป็นรูปเทวรูปยืน นอกจากนี้ยังพบทับหลังหินทรายสลักภาพเทวดานั่งชันเข่าอยู่ภายในซุ้มบนแท่นเหนือหน้ากาลที่คายท่อนพวงมาลัย

ปราสาทบริวาร หรือ ปรางค์น้อยมี ๒ องค์ สร้างด้วยหินทราย ตั้งอยู่ด้านหลังยื่นออกไปทางซ้ายและขวาของปราสาทประธาน แผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุม มีซุ้มประตูเข้าออกอยู่ด้านทิศใต้ ส่วนอีก ๓ ด้านทำเป็นประตูหลอก บรรณาลัย จำนวน ๒ หลัง หลังหนึ่งตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของปราสาทประธาน แผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ส่วนอีกหลังหนึ่งตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของปราสาทประธาน แผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส

ปราสาทประธาน ปรางค์บริวาร และบรรณาลัย มีระเบียงคดล้อมรอบ ซุ้มประตูสร้างด้วยหินทราย มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีช่องทางเดินภายในกว้างประมาณ ๑.๔๐ เมตร มี

^{๕๔} กรมศิลปากร, ทำเนียบโบราณสถานขอมในประเทศไทย (จังหวัดสุรินทร์) เล่ม ๓, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด อาร์ตโปรเกรส, ๒๕๓๘), หน้า ๑๒๙-๑๓๑.

^{๕๕} ศิริพร สุเมธรัตน์, ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองสุรินทร์, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๔, หน้า ๙๒.

ซุ้มประตูทั้ง ๔ ด้าน โดยซุ้มประตูด้านทิศเหนือ ตะวันออก และตะวันตก มีลักษณะเหมือนกัน ส่วนซุ้มประตูด้านทิศใต้จะมีขนาดใหญ่ที่สุด เป็นซุ้มประตูหลัก โดยแบ่งออกเป็น ๓ คูหา คูหากลางมีแผนผังเป็นรูปกากบาท มีหน้าต่างติดลูกกรงหินและบริเวณระเบียงคดนี้ได้พบศิลาจารึกอักษรขอมโบราณ ภาษาสันสกฤตและเขมร ซึ่งเป็นตัวอักษรที่ใช้ในราวปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๖ มีเนื้อหากล่าวสรรเสริญพระศิวะและกล่าวถึงนามของทาสและเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลรักษาเทวสถานแห่งนี้(อ่านแปลโดยนางสาวก่องแก้ว วีระประจักษ์ กองหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร) เมื่อพิจารณาจากลักษณะรูปแบบทางสถาปัตยกรรม ศิลาจารึก ประติมากรรมรูปเคารพ และลวดลายบนทับหลังที่พบที่ปราสาทแห่งนี้ กล่าวได้ว่า ปราสาทตาเมือนธมเป็นเทวสถานในศาสนาฮินดู ลัทธิไศวนิกาย สร้างขึ้นราวปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๖ ศิลปะขอมแบบบาปวน ปัจจุบันปราสาทตาเมือนธมได้รับการบูรณะจากกรมศิลปากรแล้ว และโบราณวัตถุบางส่วนจัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสุรินทร์

๒.๒.๖.๒ ปราสาทตาเมือนตุ๊จ^{๕๖}

ปราสาทตาเมือนตุ๊จ ที่ตั้งบ้านหนองคันนา ตำบลตาเมียง อำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์ ปราสาทตาเมือนตุ๊จ เป็นศาสนสถานพยาบาลเรียกว่า “อโรคยศาล” เพื่อให้เป็นสถานที่รักษาพยาบาลผู้เจ็บป่วย สร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ อยุธยาพุทธศตวรรษที่ ๑๘ องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมของอโรคยศาล จะมีลักษณะเหมือนกันทุกแห่ง คือ ปราสาทประธาน ๑ หลัง สร้างด้วยศิลาแลงและหินทราย แผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุม ส่วนยอดสลักด้วยหินทราย ลายกลีบบัว มีประตูทางเข้าออกด้านเดียว ส่วนอีก ๓ ด้านทำเป็นประตูหลอก ประตูทางเข้าออกนี้ทำเป็นห้องยาวๆ ด้านหน้าเป็นมุข หลังคาทำจากหินทรายและศิลาแลง และด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของปราสาทประธาน มีบรรณาลัยสร้างด้วยหินทรายและศิลาแลง แผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีประตูทางเข้าออก ๑ ประตู ด้านทิศตะวันออก ทั้งหมดอยู่ในเขตกำแพงแก้วและซุ้มประตูสร้างด้วยศิลาแลง กำแพงแก้วมีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีซุ้มประตูอยู่ทางด้านทิศตะวันออก ซึ่งแบ่งออกเป็น ๓ คูหา และบริเวณคูหากลางพบศิลาจารึก ๑ หลัก ปัจจุบันอยู่ที่อาคารหอพระสมุทวชิรญาณ กรุงเทพมหานคร เป็นจารึกอักษรขอม ภาษาสันสกฤต สร้างขึ้นเมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๘ สมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ข้อความ กล่าวถึง “พระโฆษชัยครุไวฑูรยะ” หมายถึงพระโพธิสัตว์ผู้ประทานความไม่มีโรคแก่ประชาชนผู้นับถือ และกล่าวถึงเรื่องการสร้างอโรคยศาล หรือโรงพยาบาลให้เป็นสถานที่รักษาโรค โดยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ทรงบริจาควัสดุอุปกรณ์พร้อมทั้งจัดเจ้าหน้าที่ให้อยู่ประจำสถานพยาบาลด้วย ส่วนด้านทิศตะวันออก เฉียงเหนือของปราสาท นอกกำแพงแก้วมีสระน้ำ ๑ สระ ปัจจุบันปราสาทตาเมือนตุ๊จได้รับการบูรณะแล้ว นักโบราณคดีสันนิษฐานว่า มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘ สมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗

๒.๒.๖.๓ ปราสาทตาเมือน^{๕๗}

ปราสาทตาเมือน ตั้งอยู่ในพื้นที่บ้านหนองคันนา ตำบลตาเมียง อำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์ ปราสาทตาเมือนเป็นสิ่งก่อสร้างที่เชื่อว่าคือที่พักคนเดินทางแห่งหนึ่งใน ๑๗ แห่ง ที่

^{๕๖} สมัย สุทธิธรรม, สารคดีชุดเส้นทางปราสาท-ปราสาทตาเมือนโต้ง ปราสาทตาเมือนธม, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๗), หน้า ๔๔-๔๘.

^{๕๗} ศิริพร สุเมธรัตน์, ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองสุรินทร์, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๔, หน้า ๙๓.

พระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ มหาราชองค์สุดท้ายแห่งเมืองพระนคร โปรตฯ ให้สร้างขึ้นจากเมืองโยธธปุระ เมืองหลวงของอาณาจักรขอมโบราณ ไปยังเมืองโบราณพิมาย ปราสาทตาเมือนสร้างด้วยศิลาแลง เช่นเดียวกับโบราณสถานสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ที่พบในดินแดนประเทศไทย มีลักษณะเป็นปราสาทเดี่ยวมีห้องยาวเชื่อมต่อมาทางด้านหน้า ผนังด้านหนึ่งปิดทึบ แต่สลักเป็นหน้าต่างหลอก ส่วนอีกด้านมีหน้าต่างเรียงกันโดยตลอด เหนือประตูทางเข้ามีทับหลังรูปพระพุทธรูปปางสมาธิในซุ้มเรือนแก้ว

๒.๒.๖.๔ ปราสาทตาควาย^{๕๘}

ปราสาทตาควาย ตั้งอยู่ที่บ้านไทยนิยมพัฒนา หมู่ ๑๗ ตำบลบักโค อำเภอนมดง รึก จังหวัดสุรินทร์ ปราสาทตาควาย (ปราสาทตาวาย) หรือ ปราสาทตากระบะ (ในภาษา-เขมร ระเบย/กรอเบย หมายถึง ควาย) ตั้งอยู่บนสันเขาห่างจากหน้าผา สูงประมาณ ๑๐ เมตร ของเทือกเขาพนมดงรัก ที่บริเวณช่องตาควาย ลักษณะการก่อสร้างเป็นปราสาทจตุรมุข ตั้งหันหน้าไปทางทิศตะวันออก ผนังของปราสาทเป็นรูปกากบาท ส่วนฐานต่ำ ส่วนล่างสุดก่อด้วยศิลาแลง ส่วนบนก่อด้วยศิลาทรายทั้งหมด หลังคาห้องครรภคฤหะ ก่อเป็นทรงพุ่มยอดปราสาท ซ้อนลดหลั่นกันขึ้นไป ๕ ชั้น ส่วนหลังคามุขก่อเป็นรูปประทุน จรดหน้าบันทั้ง ๔ ด้าน ภายในห้องมีประติมากรรม ลักษณะคล้ายสวายยัมภูวลึงค์ ๑ ชิ้น ปราสาทตาควายเป็นปราสาทหลังเดี่ยวโดด ๆ และไม่มีอาคารประกอบอื่น ๆ ทำให้เชื่อว่า ปราสาทตาควาย เป็นปราสาทที่ยังสร้างไม่เสร็จสมบูรณ์ดังเช่นปราสาทอื่น ๆ เพียงแต่ทำการก่อขึ้นรูปไว้เท่านั้นยังมิได้มีการขัดแต่งผิวหิน หรือ แกะสลักลวดลายใด ๆ จึงทำให้ปราสาทตาควายยังคงรูปอยู่ได้ โดยไม่ถูกทำลายหรือถูกลักลอบกะเทาะชิ้นส่วนต่าง ๆ ไป เช่นที่เกิดขึ้นกับปราสาทอื่น ๆ ตามแนวชายแดน และการที่ไม่ปรากฏลวดลายอย่างหนึ่งอย่างใดนั้นทำให้กำหนดอายุปราสาทตาควายได้แต่เพียงกว้าง ๆ โดยการดูจากรูปทรงของตัวปราสาททำให้คาดว่า น่าจะอยู่ในราวช่วงปลายสมัยนครวัด ตอนต้นในสมัยบาเยน หรือรัชกาลพระเจ้าสุริยวรมันที่ ๒ ถึงรัชกาลพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗

๒.๒.๗ ปราสาทหินในอำเภोजอมพระ

๒.๒.๗.๑ ปราสาทจอมพระ^{๕๙}

ปราสาทจอมพระที่ตั้งบ้านศรีดงบัง ตำบลจอมพระ อำเภोजอมพระ จังหวัดสุรินทร์ ปราสาทจอมพระเป็นอโรคยศาลหรือศาสนสถานพยาบาลแห่งหนึ่ง ในจำนวนหลายร้อยแห่งที่พระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ โปรตให้สร้างขึ้นราวต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๘ เนื่องจากพระองค์ทรงนับถือพระพุทธศาสนา ลัทธิมหายาน และทรงสนับสนุนให้ประชาชนของพระองค์นับถือศาสนาด้วย ทำให้สิ่งก่อสร้างทางสถาปัตยกรรมของวัฒนธรรมเขมรที่เคยมีขนาดใหญ่โต เนื่องในศาสนาฮินดูเปลี่ยนไปเป็นสิ่ง ก่อสร้างที่มุ่งเน้นที่การสร้างกุศลเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนของพระองค์ ตามหลักของศาสนาพุทธ

^{๕๘} จังหวัดสุรินทร์, เส้นทางอารยธรรมมรดกล้ำค่าสุรินทร์, (สำนักงานจังหวัดสุรินทร์ : ๒๕๕๖), หน้า ๑๐๓.

^{๕๙} จังหวัดสุรินทร์, เส้นทางอารยธรรมมรดกล้ำค่าสุรินทร์, (สำนักงานจังหวัดสุรินทร์, ๒๕๕๖), หน้า ๑๘-๑๙.

จากหลักฐานต่างๆ และจารึกที่สร้างไว้ตามอโรคยศาลนั้น ทำให้ทราบว่าพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ทรงโปรดให้สร้างอโรคยศาลหรือโรงพยาบาลขึ้นไว้ตามเมืองต่างๆ ทั่วพระราชอาณาเขต โดยมอบให้เจ้าเมืองเป็นผู้ดูแล พร้อมทั้งจัดหาแพทย์ พยาบาล และยารักษาโรค ไว้เพื่อแจกจ่ายรักษาประชาชนผู้เจ็บป่วย อโรคยศาลทุกแห่งมีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมคล้ายคลึงกัน คือ ปราสาทประธาน ๑ องค์ ตั้งอยู่ตรงกลาง ด้านหน้าขวามีวิหาร ๑ หลัง ล้อมรอบด้วยกำแพงแก้ว และด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือนอกกำแพงแก้วมีสระน้ำขนาดเล็กรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ๑ สระ

ปราสาทจอมพระ มีปราสาทประธาน ๑ องค์ ก่อด้วยศิลาแลง แผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุม มีประตูทางเข้าออกอยู่ทางทิศตะวันออก หน้าประตูมีมุขยื่น ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของปราสาทประธานมีบรรณาลัย ๑ หลัง ก่อด้วยศิลาแลง แผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีประตูทางเข้าออกอยู่ทางทิศตะวันตก ทั้งหมดล้อมรอบด้วยกำแพงแก้วก่อด้วยศิลาแลง เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า บริเวณด้านทิศตะวันออกมีซุ้มประตูรูปกากบาท ที่ผนังประตูมีช่องหน้าต่าง ๑ ช่อง นอกเขตกำแพงแก้วมีสระน้ำ ๒ สระ อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของปราสาท จากการขุดแต่งของกรมศิลปากร พบโบราณวัตถุที่สำคัญ คือ พระวัชรเสถียร และ เศียรพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ในปัจจุบันปราสาทจอมพระได้รับการบูรณะแล้ว

๒.๒.๘ ปราสาทหินในอำเภอลำตวน

๒.๒.๘.๑ ปราสาทตะเปียงเตีย^{๖๐}

ปราสาทตะเปียงเตีย ตั้งอยู่ที่ วัดปราสาทเทพนิมิต บ้านหนองเกาะ ตำบลตะเปียงเตีย อำเภอลำตวน จังหวัดสุรินทร์ ปราสาทตะเปียงเตียมีลักษณะเป็นธาตุเจดีย์ทรงปราสาทก่อด้วยอิฐ มีแผนผังรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส หันหน้าไปทางทิศตะวันออก โดยก่ออิฐเป็นช่องทางเดินเข้าสู่อาคารในด้านเดียวกัน และมีแนวกำแพงก่อด้วยอิฐด้านทิศใต้จากหลักฐานที่ปรากฏสันนิษฐานได้ว่าสร้างขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ ๒๓-๒๔

กรมศิลปากรประกาศขึ้นทะเบียน และกำหนดเขตที่ดินโบราณสถานปราสาทตะเปียงเตีย ในราชกิจจานุเบกษาเล่ม ๕๒ ตอนที่ ๗๘ วันที่ ๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘ และเล่ม ๙๙ ตอน ๑๕๕ วันที่ ๒๑ ตุลาคม พุทธศักราช ๒๕๒๕ เนื้อที่ประมาณ ๑ งาน ๓๓ ตารางวา

๒.๒.๘.๒ เจดีย์บ้านลำตวน^{๖๑}

เจดีย์บ้านลำตวน ตั้งอยู่ในโรงเรียนบ้านลำตวน ตำบลลำตวน อำเภอลำตวน จังหวัดสุรินทร์ เจดีย์บ้านลำตวนหรือปราสาทยายแกรม เป็นสถาปัตยกรรมในสมัยอยุธยา มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๒๓ ก่อด้วยอิฐสอดิน แผนผังเจดีย์เป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขนาด ๑.๒๐x๑.๒๐ เมตร สูงประมาณ ๒ เมตร เนื่องจากอยู่ติดกับสนามกีฬาจึงทำให้มีลักษณะกึ่งคาง และอาจถูกกระแทกอัดจากการเล่นฟุตบอลได้ง่าย แต่เดิมบริเวณนี้เป็นที่ตั้งของวัดปทุมโสภากิจนิตาราม แต่วัดแห่งนี้ถูกไฟไหม้ ๒ ครั้ง จึงย้ายไปสร้างที่ใหม่ชื่อว่าวัดสุวรรณรัตนโพธิยาราม แต่ก่อนมีเจดีย์ ๒ หลัง แต่ปัจจุบันได้พังทลายลงเหลืออยู่ ๑ หลัง

^{๖๐} จังหวัดสุรินทร์, ประวัติมรดกไทยส่วนภูมิภาคจังหวัดสุรินทร์, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทเอเซียเพรส, ๒๕๒๖), หน้า ๑๑๖.

^{๖๑} กรมศิลปากร, วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดสุรินทร์(กรุงเทพมหานคร : ศิลปสถานพริ้ว, ๒๕๔๒), หน้า ๕๗.

จากการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง สันนิษฐานว่า เป็นเจดีย์ที่สร้างขึ้นเพื่อเก็บอัฐิของวงศ์ตระกูลเจ้าเมืองสุรพินทนิคม หลังจากย้ายวัดไปสร้างที่อื่นแล้ว สถานที่แห่งนี้ก็ใช้สร้างโรงเรียนสุรพินธ์ราษฎร์นุสรณ์ ต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนชุมชนบ้านลำดวนเมื่อพุทธศักราช ๒๕๒๐ และปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนอนุบาลลำดวน

๒.๒.๘.๓ ปราสาทตระเปียงบัลลังก์^{๒๒}

ปราสาทตระเปียงบัลลังก์ ตั้งอยู่หมู่ที่ ๘ บ้านตระเปียงกู ตำบลลำดวน อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์ ปราสาทตระเปียงบัลลังก์ มีสภาพถูกขุดรื้อทำลาย ลักษณะตั้งอยู่บนเนินดินข้างสระน้ำมีลักษณะเป็นแท่นหินสำหรับนั่งข้าง ๆ บริเวณนั้นจะมีศิลาแลงอยู่เรียงรายไปทั่ว มีต้นไม้ปกคลุมมีร่องรอยคูน้ำโบราณล้อมรอบบางส่วน ถัดไปเป็นท้องทุ่งนา สาเหตุที่เรียกว่าตระเปียงบัลลังก์เนื่อง จากบริเวณนี้ มีสระน้ำ ซึ่งภาษาเขมรท้องถิ่นสุรินทร์เรียกสระน้ำว่า ตะเปียง และมีแท่นฐานประติมากรรมศิลาทรายซึ่งมีลักษณะเป็นแท่น ชาวบ้านเรียกว่า บัลลังก์ เป็นหลักฐานที่แสดงอิทธิพลวัฒนธรรมขอมในดินแดนแถบนี้ หลักฐานทางโบราณคดีที่พบ คือ แท่นประติมากรรมศิลาทราย ตั้งอยู่บนเนินดิน ปราสาทแห่งนี้ยังไม่ได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน โดยห่างจากที่ว่าการอำเภอลำดวนประมาณ ๕ กิโลเมตร อยู่ทางทิศใต้ของบ้านตระเปียงกู

๒.๒.๙ ปราสาทหินในอำเภอเขวาสินรินทร์

๒.๒.๙.๑ ปราสาททอง^{๒๓}

ปราสาททอง ตั้งอยู่ในวัดปราสาททอง บ้านแสรออ ตำบลปราสาททอง อำเภอเขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ ปราสาททองเป็นปราสาทก่ออิฐขนาดเล็กเลียนแบบการก่อสร้างปราสาทเขมรในยุคที่รุ่งเรือง เป็นปราสาทรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุมเพียงองค์เดียวโดดๆ ลักษณะของปราสาทคล้ายกับปราสาทเมืองที ก่อด้วยอิฐถือปูน ตัวเรือนธาตุมี ๓ ชั้น ช่องประตูทางเข้าเป็นประตูหลอกอยู่ทั้ง ๔ ด้าน แต่ไม่สามารถเข้าไปประกอบพิธีกรรมภายในได้ ส่วนบนชำรุดมาก ตัวปราสาทนี้ตั้งอยู่บนฐานสี่เหลี่ยมจัตุรัสใหญ่และสูงซึ่งก่อด้วยอิฐเช่นกัน ตรงกลางซุ้มจะมีพระพุทธรูปปูนปั้นปางสมาธิ ๑ องค์ ตั้งไว้ และใกล้กันจะเป็นที่ตั้งของศาลเจ้าพ่อปราสาททอง และอุโบสถ ในปัจจุบันได้มีการติดตั้งโครงเหล็กเพื่อตั้งตัวปราสาทไว้ให้แข็งแรง นักโบราณคดีสันนิษฐานว่าสร้างขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔ ร่วมสมัยกับปราสาทเมืองที

๒.๒.๙.๒ ปราสาทแก้ว^{๒๔}

ปราสาทแก้วตั้งอยู่ที่ บ้านพระปืด ตำบลบ้านแร่ อำเภอเขวาสินรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ ในวัดปราสาทแก้วเป็นที่ตั้งของโบราณสถานที่สำคัญของจังหวัดสุรินทร์อีกแห่งหนึ่ง ซึ่งอยู่

^{๒๒} กรมศิลปากร, ทำเนียบโบราณสถานขอมในประเทศไทย (จังหวัดสุรินทร์) เล่มที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด อาร์ตโปรดเรส, ๒๕๓๘), หน้า ๑๐๖-๑๐๗.

^{๒๓} กรมศิลปากร, วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดสุรินทร์, (กรุงเทพมหานคร : ศรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๒), หน้า ๕๘.

^{๒๔} จังหวัดสุรินทร์, เส้นทางอารยธรรมมรดกล้ำค่าสุรินทร์, (สำนักงานจังหวัดสุรินทร์, ๒๕๕๖), หน้า ๔๘.

ภายในอาณาบริเวณเมืองโบราณหรือชุมชนโบราณรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้ามุมมน ด้านทิศตะวันออกที่มีกำแพงดิน ๓ ชั้น และคูน้ำ ๒ ชั้นล้อมรอบ

ปราสาทแก้วเป็นวิหารเก่าแก่ สร้างด้วยอิฐสอดิน มีศิลาแลงประกอบ มีฐานรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ส่วนบนเป็นปราสาทหรือมณฑปรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุม เรือนธาตุคล้ายคลึงกับปราสาทเมืองที และปราสาททองหรือปราสาทแสอ โดยมีส่วนก่ออิฐเป็นเรือนธาตุด้านทิศตะวันออก เจาะเป็นซุ้มไว้เพื่อตั้งประดิษฐาน พระปิต ซึ่ง เป็นพระพุทธรูปหินทรายแดง ขัดสมาธิเพชร พระเศียรเดิมหายไปและได้สร้างขึ้นใหม่ภายหลัง ภายในวิหารยังมีพระพุทธรูปอีกองค์หนึ่งคือ พระเสียงทวย ปางสมาธิราบ พระเศียรทรงเทริดมีรัศมีเป็นรูปกลีบบัวหงาย ทางทิศตะวันออกของปราสาทแก้วมีธาตุฐานของโบราณสถานรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ซึ่งก่อด้วยอิฐสอดินที่ส่วนล่างแล้วใช้ก้อนศิลาแลงก่อทับที่ส่วนบน เมื่อเปรียบเทียบกับลักษณะรูปแบบทางศิลปะกับโบราณสถานใกล้เคียง สามารถสันนิษฐานได้ว่าปราสาทแก้วคงจะมีอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๒๔ หรือราวสมัยอยุธยาตอนปลายถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น กรมศิลปากรประกาศขึ้นทะเบียนและกำหนดเขตที่ดินโบราณสถานปราสาทวัดแก้ว ในราชกิจจานุเบกษาเล่ม ๑๑๙ ตอนพิเศษ ๑๑๗๖ วันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๔๕

๒.๒.๑๐ ปราสาทหินในอำเภอสนม

๒.๒.๑๐.๑ ปราสาทบ้านสนม^{๖๕}

ปราสาทบ้านสนม หรือ ปราสาทวัดธาตุ ตั้งอยู่ในวัดธาตุ บ้านสนม ตำบลสนม อำเภอสนม จังหวัดสุรินทร์ ปราสาทบ้านสนม หรือปราสาทวัดธาตุ สันนิษฐานว่าได้สร้างขึ้นในสมัยอาณาจักรขอมเรืองอำนาจประมาณ พ.ศ. ๑๘๐๐ สมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ทรงนับถือศาสนาพุทธนิกายมหายาน พระองค์โปรดให้สร้างที่พักคนเดินทาง และสร้างอโรคยาศาล หรือสถานพยาบาลขึ้นในชุมชนต่าง ๆ มากมาย ปราสาทแห่งนี้มีขนาดโดยประมาณ กว้าง ๒๐ เมตร ยาว ๒๕ เมตร สูงประมาณ ๕ เมตร สร้างด้วยศิลาแลงและหินทราย อยู่ในสภาพชำรุดทรุดโทรม เดิมมีต้นไม้ขนาดใหญ่ ประมาณ ๒ - ๓ โอบ จำนวนมาก ได้แก่ ประดู่ ตะแบก ยาง ตะคร้อ ตาเสือ คำไก่ ซึ่งปราสาทหลังนี้มองจากทุ่งนา นอกบ้านเห็นเด่นชัด บริเวณรอบ ๆ ปราสาทมีสระน้ำเรียงรายทั้งสิ้นด้าน

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๘ ทางวัดได้รื้อปราสาทลง และก่อสร้างอุโบสถแทน และนำชิ้นส่วนปราสาทไปทิ้งไว้ด้านหลังวัด อดีตเคยขุดได้พระพุทธรูปปางต่าง ๆ และเทวรูป ปัจจุบันมี ๒ องค์ ๑ องค์ อยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สุรินทร์ และอีก ๑ องค์ อยู่ที่ศาลเจ้าพ่อศรีนครเตาทำวเธอ คาดว่าสร้างสมัยเดียวกับปราสาทจอมพระ แต่รูปร่างเป็นแบบเดียวกันกับปราสาทศีขรภูมิ

๒.๒.๑๑ ปราสาทหินในอำเภอสำโรงทาบ

๒.๒.๑๑.๑ ปราสาทหมื่นศรีน้อย^{๖๖}

ปราสาทหมื่นศรีน้อยตั้งอยู่หมู่ที่ ๒ บ้านหมื่นศรีกลาง ตำบลหมื่นศรี อำเภอสำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์ ปราสาทหมื่นศรีน้อยหรือปราสาทบ้านโคกปราสาท มีชื่ออื่นอีกที่คนทั่วไปเรียก

^{๖๕} กรมศิลปากร, ทำเนียบโบราณสถานขอมในประเทศไทย (จังหวัดสุรินทร์) เล่มที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด อาร์ตโปรดเรส, ๒๕๓๘), หน้า ๑๑๐-๑๑๑.

^{๖๖} จังหวัดสุรินทร์, เส้นทางอารยธรรมมรดกล้ำค่าสุรินทร์, (สำนักงานจังหวัดสุรินทร์, ๒๕๕๖), หน้า ๖๐.

ขาน คือ พระธาตุหมีนศรี, พระธาตุป่าเวย, ปราสาทพระผืด (แปลว่าพระพุทธรูปองค์ใหญ่) โบราณสถานแห่งนี้ประกอบด้วยซากอาคารของวิหาร หรือโบสถ์ และเจดีย์ธาตุก่อด้วยอิฐฉาบปูน และมีเครื่องมือ ประกอบบางส่วน แผ่นผังตัวอาคารเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า สภาพปัจจุบันปรากฏเพียงส่วนฐานและผนังอาคารบางส่วน ซึ่งมีสภาพชำรุด พังทลาย ปราสาทแห่งนี้สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ ๒๓-๒๔

กรมศิลปากรประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานปราสาทหมีนศรีน้อย ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๕๒ ตอนที่ ๗๕ วันที่ ๘ มีนาคม พุทธศักราช ๒๔๗๘

๒.๒.๑๒ ปราสาทหินในอำเภอบัวเชด

๒.๒.๑๒.๑ ปราสาทตามอย^{๖๗}

ปราสาทตามอย หรือ ตามอญ ตั้งอยู่ที่บ้านปราสาท ตำบลบัวเชด อำเภอบัวเชด จังหวัดสุรินทร์ มีลักษณะเป็นธาตุหรือเจดีย์ก่อด้วยอิฐ มีแผ่นผังรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ที่ผนังด้านทิศตะวันออกเจาะเป็นช่องสำหรับประดิษฐานพระพุทธรูปอยู่ภายใน ส่วนยอดก่อเป็นชั้นซ้อนลดหลั่นกันขึ้นไป โบราณสถานแห่งนี้ยังไม่ได้มีการขุดค้นทางโบราณคดี แต่จากหลักฐานที่ปรากฏสันนิษฐานว่าคงมีอายุประมาณ พุทธศตวรรษที่ ๒๓ ในปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา หรือต้นรัตนโกสินทร์

กรมศิลปากรประกาศขึ้นทะเบียน และกำหนดเขตที่ดินโบราณสถานปราสาทตามอญหรือ ตามอญ ในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๕๒ ตอนที่ ๗๕ หน้า ๓๗๑๓ เมื่อ ๘ มีนาคม ๒๔๗๘ และเล่ม ๙๙ ตอนที่ ๑๕๕ วันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๒๕ เนื้อที่ ๓ งาน ๖๕ ตารางวา

๒.๒.๑๒.๒ ปราสาทโอทะลัน^{๖๘}

ปราสาทโอทะลันตั้งอยู่ที่หมู่ ๓ บ้านโอทะลัน ตำบลจรัส อำเภอบัวเชด จังหวัดสุรินทร์ ปราสาทโอทะลันหรือที่ชาวบ้านเรียกว่าปราสาทตะเปียงรุณ เป็นปราสาทที่อยู่บริเวณกลางอ่างเก็บน้ำทำนบ ซึ่งอยู่ติดกับชายแดนไทย-กัมพูชา โดยต้องเดินเท้าเข้าไประยะทางกว่า ๑ กิโลเมตร ก็จะพบซากปรักหักพังของชิ้นส่วนปราสาทที่ยังพอเหลือเค้าโครง ตัวปราสาท ๓ องค์ สร้างอยู่เคียงคู่กันเป็นปราสาทเก่าแก่ เดิมปราสาทมีความสูงกว่า ๑ เมตร ช่วงเวลาน้ำหลากก็จะจมน้ำหายไป เวลาช่วงหน้าแล้งน้ำลด ชิ้นส่วนปราสาทถึงจะโผล่ขึ้นมาให้เห็น ปราสาทแห่งนี้สันนิษฐานว่าเป็นศิลปะขอมแบบกำพองพระ แห่งที่ ๒ ที่ค้นพบในประเทศไทย ราวสมัยปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๓ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๔ หรือประมาณ ๑,๓๐๐ - ๑,๒๕๐ ปีที่แล้ว

๒.๒.๑๓ ปราสาทหินในอำเภอรัตนบุรี

๒.๒.๑๓.๑ ปรากฏ์วัดโพธิ์ศรีธาตุ^{๖๙}

^{๖๗} กรมศิลปากร, วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดสุรินทร์ , (กรุงเทพมหานคร : ศุภสมาคมพริ้ว, ๒๕๔๒), หน้า ๕๗.

^{๖๘} ประวัติปราสาทโอทะลัน.ปราสาทขอมอายุ ๑๒๐๐ ปีโผล่กลางน้ำสุรินทร์ หนังสือพิมพ์คมชัดลึก. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.komchadluek.net/news/local/๒๑๔๑๐๗>. [๕ ก.ย.๒๕๖๓].

^{๖๙} กรมศิลปากร, ทำเนียบโบราณสถานขอมในประเทศไทย (จังหวัดสุรินทร์) เล่มที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด อาร์ตโปรเกรส, ๒๕๓๘), หน้า ๑๑๐-๑๑๑.

ปราสาทวัดโพธิ์ศรีธาตุ ตั้งอยู่ที่หมู่ ๑ ตำบลธาตุ อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ปราสาทวัดโพธิ์ศรีธาตุ แต่เดิมเป็นปราสาทขอมสร้างด้วยหินศิลาแลงและหินศิลาทราย ต่อมาทางวัดได้รื้อปราสาทออกจนเหลือเพียงฐานศิลาแลง และได้นำวัสดุที่ได้จากการรื้อมาสร้างเจดีย์รูปทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัสทับซ้อนอยู่บนฐานปราสาทในบริเวณวัด ยังพบแท่นประติมากรรมศิลาทรายและฐานศิลาแลงรูปแบบต่างๆ จากหลักฐานปรากฏให้เห็นว่าเคยเป็นปราสาทขอมมาก่อน แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมขอมในดินแดนแถบนี้ ในพื้นที่ยังพบคูเมืองด้านทิศใต้ กั้นเขตบ้านธาตุกับบ้านน้ำคำ คูเมืองด้านทิศตะวันตก กั้นเขตบ้านธาตุกับบ้านดู่ คูเมืองด้านทิศตะวันออกจะเป็นหนองน้ำ ชื่อว่าหนองกอลอ และคูเมืองด้านทิศเหนือก็เป็นหนองน้ำ ชื่อว่าหนองบัวและหนองหัวช้าง

เมื่อพุทธศักราช ๒๓๒๕ สมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์มีชนกลุ่มหนึ่งอพยพจากเขตนครศรีธรรมราช มาพบว่าเป็นเมืองเก่ามีความอุดมสมบูรณ์ จึงได้ตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัย และเรียกชื่อบ้านว่า “บ้านธาตุ” ตามชื่อหินที่ปรากฏและได้สร้างวัดขึ้น ณ บริเวณซากหินนี้ และในบริเวณวัดนี้มีต้นโพธิ์ใหญ่หลายต้น จึงได้ตั้งชื่อวัดนี้ว่า “วัดโพธิ์ศรีธาตุ”

ในส่วนพระธาตุมณฑป ก่อสร้างเมื่อวันศุกร์ที่ ๑๗ เดือนมิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๐๙ ตรงกับวันแรม ๑๔ ค่ำเดือน ๗ ปีมะเมีย ร.ศ.๑๘๕ รอบฐาน ๔๘ เมตร กว้างด้านละ ๑๒ เมตร สูง ๕๓ เมตร ๙ ชั้น ระหว่างชั้นติดหีวนาคและช่อฟ้า ยอดรูปบายศรีหรือพระเศวตฉัตร ๗ ชั้น สร้างเสร็จเมื่อ ๒๕๑๘ สิ้นเงินค่าก่อสร้าง ๓๙๙,๐๓๙.๐๐ บาท (สามแสนเก้าหมื่นเก้าพันสามสิบบาทถ้วน) เมื่อพุทธศักราช ๒๕๑๙ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เสด็จมาทรงประกอบพิธีบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ และพระอรหันตธาตุ เมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๑๓ เดือนพฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๑๙

เมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๐ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จมายกช่อฟ้าอุโบสถเมื่อวันที่ ๔ เดือนพฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๓๐ ทั้งนี้เทศกาลไหว้พระธาตุประจำปี ทางวัดจัดขึ้นให้มีงานนมัสการพระบรมสารีริกธาตุ พระอรหันตธาตุ พระพุทธบาทจำลอง ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ (วันมาฆบูชา) ของทุกปี

๒.๒.๑๓.๒ ปราสาทวัดบ้านหนองหิน^{๗๐}

ปราสาทวัดบ้านหนองหินที่ตั้งวัดศิลาวรรณ หมู่ที่ ๕ บ้านหนองหิน ตำบลดอนแรด อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะขอมแบบบาปวนเดิมเป็นปราสาทขอมสร้างด้วยศิลาทรายและศิลาแลง ต่อมาทางวัดได้รื้อออก เพื่อก่อสร้างอุโบสถซ้อนทับลงไปแทนที่โบราณสถานเดิม พบหลักฐานทางโบราณคดีที่สำคัญ เช่น ทับหลังศิลาทรายสลักภาพเทพนั่งชันเข่า ภายในซุ้มเหนือหน้ากาล กลีบบนูนศิลาทรายภาพบุคคลนั่งชันเข่า ปราสาทจำลอง ยอดปราสาทและเสาประดับกรอบประตู คุน้ำล้อมรอบปราสาทเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า เว้นทางด้านทิศตะวันออกไว้เป็นทางเข้า-ออก ซึ่งยังคงปรากฏร่องรอยอย่างชัดเจนทางด้านทิศใต้ นักโบราณคดีสันนิษฐานว่ามีอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๗ ปราสาทบ้านหนองหิน ได้รับการขึ้นทะเบียนและประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๕๒ ตอนที่ ๗๕ หน้า ๓๗๑๒ เมื่อ ๘ มีนาคม ๒๕๓๘

๒.๒.๑๔ ปราสาทหินในอำเภอกาบเชิง

^{๗๐} กรมศิลปากร, ทำเนียบโบราณสถานขอมในประเทศไทย (จังหวัดสุรินทร์) เล่มที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด อาร์ตโปรดเรส, ๒๕๓๘), หน้า ๑๑๘-๑๑๙.

๒.๒.๑๔.๑ ปราสาทเบง^{๗๑}

ปราสาทเบงตั้งอยู่ที่หมู่ ๑๔ บ้านปราสาทเบง ตำบลปราสาทเบง อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์ ปราสาทเบง เป็นปราสาทหลังเดียว อยู่ภายในบริเวณซึ่งมีคูน้ำล้อมรอบปราสาทประธาน ก่อด้วยอิฐสอดิน มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสไม่ย่อมุม ขนาด ๔ x ๔ เมตร มีประตูทางเข้าอยู่ทางด้านทิศตะวันออก มีเสาประดับกรอบประตูเป็นเสารูปแปดเหลี่ยม แต่ละเหลี่ยมประดับด้วยลายใบไม้รูปสามเหลี่ยม ๑ ใบ ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นรูปแบบที่นิยมในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๕ ผนังด้านที่เหลืออีก ๓ ด้านได้ทำเป็นประตูหลอก ปราสาทเบงได้รับการขึ้นทะเบียนและประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๕๒ ตอนที่ ๗๕ หน้า ๓๗๑๒ เมื่อ ๘ มีนาคม ๒๔๗๘

๒.๒.๑๔.๒ ปราสาทหมอนเจริญ

ปราสาทหมอนเจริญตั้งอยู่ที่หมู่ ๗ บ้านหมอนเจริญ ตำบลกาบเชิง อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์ ปราสาทหมอนเจริญ มีลักษณะเป็นปราสาทขอมหลังเดียว ตั้งอยู่ภายในพื้นที่ซึ่งมีคูน้ำล้อมรอบ ในพื้นที่พบแนวหินศิลาแลงกระจายอยู่รายล้อมพื้นที่ก่อสร้างอุโบสถ ซึ่งกรมศิลปากรได้ระงับการก่อสร้างไว้ เมื่อ ๒๐ ปีที่แล้ว ทำให้สร้างไม่เสร็จและถูกปล่อยรกร้างไว้ มีกรอบประตูและทับหลังทำด้วยศิลาทราย สันนิษฐานว่ามีอายุในสมัยพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๗ และในปัจจุบันยังไม่ได้รับการบูรณะขึ้นใหม่ คงไว้แค่เพียงร่องรอยแห่งพื้นที่ปราสาทโบราณไว้ให้เราได้ศึกษาเพียงเล็กน้อย

๒.๒.๑๔.๓ ปราสาทเข็ม^{๗๒}

ปราสาทเข็มตั้งอยู่ที่ บ้านบักจรัส ตำบลกาบเชิง อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์ ปราสาทเข็ม เป็นปราสาทหลังเดียว ตั้งอยู่ในบริเวณซึ่งมีคูน้ำล้อมรอบ การก่อสร้างใช้วัสดุที่ก่ออิฐสอดิน มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขนาดประมาณ ๔ x ๔ เมตร มีประตูทางเข้าอยู่ทางด้านทิศตะวันออก ผนังด้านที่เหลืออีก ๓ ด้านทำเป็นประตูหลอก ส่วนหลังคาได้พังทลายหมดแล้ว ในบริเวณโดยรอบพบเศษภาชนะดินเผาแบบเครื่องถ้วยลพบุรี ในบริเวณใกล้เคียงยังมีปราสาทหมอนเจริญและปราสาทเบง ซึ่งเป็นหลักฐานที่แสดงถึงอิทธิพลวัฒนธรรมขอมที่ปรากฏขึ้นในดินแดนแถบนี้ ปราสาทเข็ม จัดเป็นปราสาทหลังเดียวที่มีขนาดเล็ก สภาพปัจจุบันยังไม่ได้รับการขุดแต่งและบูรณะ ปรากฏร่องรอยหลักฐานคือส่วนเรือนธาตุ มีมุดดินที่ถมขึ้นมาถึงส่วนฐาน คูน้ำต้นเข็ม ถนนเข้าถึงตัวปราสาทยังเป็นถนนดินอยู่กลางทุ่งนาและไร่มันสำปะหลัง การเดินทางเข้าต้องใช้รถที่สามารถเข้าพื้นที่ได้เช่น รถกระบะ

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับการท่องเที่ยว

๒.๓.๑ ความหมายของการท่องเที่ยว

มีผู้นิยามความหมายของการท่องเที่ยวไว้หลากหลาย จากการประชุมว่าด้วยการเดินทางและท่องเที่ยวระหว่างประเทศ ประเทศอิตาลี ณ กรุงโรม ปี พ.ศ. ๒๕๐๖ โดยองค์การสหประชาชาติได้ให้

^{๗๑} กรมศิลปากร, ประวัติศาสตร์เมืองสุรินทร์, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๐), หน้า ๔๗.

^{๗๒} จังหวัดสุรินทร์, เส้นทางอารยธรรมมรดกล้ำค่าสุรินทร์, (สำนักงานจังหวัดสุรินทร์, ๒๕๕๖), หน้า ๙๐.

นิยามของการท่องเที่ยวไว้ว่า หมายถึงกิจกรรมที่มีเงื่อนไขที่เกี่ยวข้องอยู่ ๓ ประการ คือ ๑. ต้องมีการเดินทาง ๒. ต้องมีสถานที่ปลายทางที่ประสงค์จะไปเยี่ยมเยือน ๓. ต้องมีจุดหมายของการเดินทาง โดยเพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่ง แต่ต้องมีใช้เพื่อการประกอบอาชีพและไปอยู่ประจำ องค์การการท่องเที่ยวโลก (World Tourism Organization หรือ WTO) ให้ความหมายของการท่องเที่ยวว่า หมายถึง การเดินทางใด ๆ ก็ตามเป็นการเดินทางตามเงื่อนไขสากล ๓ ประการ ดังนี้ประการที่ ๑ การเดินทางจากที่อยู่อาศัยปกติไปยังที่อื่นเป็นการชั่วคราว แต่ไม่ใช่ไปตั้งหลักแหล่งเป็นการถาวร ประการที่ ๒ การเดินทางนั้นเป็นไปด้วยความสมัครใจ หรือความพึงพอใจของผู้เดินทางเอง ไม่ใช่เป็นการถูกบังคับ ไม่ใช่เพื่อทาสกรรม ประการที่ ๓ เป็นการเดินทางด้วยวัตถุประสงค์ใด ๆ ก็ตามที่ไม่ใช่ประกอบอาชีพหรือหารายได้ แต่เดินทางมาเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อเยี่ยมเยือนญาติมิตร เพื่อความเบิกบาน บันเทิงรื่นรมย์ เพื่อเล่นกีฬาต่าง ๆ เพื่อการประชุมสัมมนา เพื่อศึกษาหาความรู้ และเพื่อติดต่อธุรกิจนอกจากนี้ วรรณ วลัยวนิช (๒๕๔๖) ได้อธิบายถึง การท่องเที่ยว เป็นการที่คนเดินทางไปยังสถานที่ต่าง ๆ และตลอดระยะเวลาการเดินทางได้มีกิจกรรมต่าง ๆ เกิดขึ้น เช่น การไปเที่ยวชมสถานที่ที่สวยงามหรือทัศนียภาพน่าสนใจ หรือเดินซื้อสินค้าต่าง ๆ เป็นต้น โดยการไปท่องเที่ยวจะขึ้นอยู่กับการเดินทาง จำนวนสมาชิก หรือค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยว เป็นต้น

ดังนั้นจึงสรุปได้ว่า การท่องเที่ยว หมายถึงการเดินทางแบบชั่วคราวจากสถานที่หนึ่งไปยังอีกสถานที่หนึ่งซึ่งมีสิ่งอำนวยความสะดวกไว้คอยบริการและเป็นการไปโดยความสมัครใจโดยมีจุดหมายเพื่อการพักผ่อน ออกก ลังกาย เรียนรู้ศิลปวัฒนธรรม และการใช้จ่ายใช้สอย เป็นต้น

๒.๓.๒ องค์ประกอบของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (๒๕๔๓) ได้มีการจัดองค์ประกอบการท่องเที่ยว จำแนกตามระบบการท่องเที่ยวออกเป็น ๓ ระบบ ได้แก่ ระบบที่ ๑ คือ ทรัพยากรการท่องเที่ยว (Tourism Resource) ประกอบด้วยแหล่งท่องเที่ยวซึ่งทรัพยากรที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการท่องเที่ยวส่วนใหญ่ หมายถึง สภาพทางกายภาพของทรัพยากร ซึ่งอาจจะเป็นทรัพยากรธรรมชาติหรือเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นตลอดจนวัฒนธรรมของชุมชนและท้องถิ่น ระบบที่ ๒ คือการบริการการท่องเที่ยว (Tourism Service) ได้แก่ การให้บริการเพื่อการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในพื้นที่ หรือกิจกรรมที่มีผลเกี่ยว ข้องกับการท่องเที่ยวของพื้นที่นั้น ๆ ระบบที่ ๓ คือ การตลาดการท่องเที่ยว (Tourism Marketing) เป็นความต้องการในการท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการและประชาชนในพื้นที่ซึ่งหมายรวมถึง กิจกรรมรูปแบบหรือกระบวนการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ฉลองศรี พิมลสมพงศ์ (๒๕๔๒) ได้อธิบายถึงองค์ประกอบของการท่องเที่ยวในการวางแผนและพัฒนาตลาดการท่องเที่ยวประกอบด้วย ๕ องค์ประกอบ ได้แก่ ๑. นักท่องเที่ยว (Tourist) ๒. การตลาดท่องเที่ยว (Tourism Marketing) ๓. การขนส่ง(Transportation) ๔. ทรัพยากรท่องเที่ยว (Tourism Resource) และ ๕. สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว (Tourism Facilities)

๑. นักท่องเที่ยว เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดในการท่องเที่ยว และการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้มีการแบ่งประเภทของนักท่องเที่ยวออกเป็น ๖ ประเภท คือ

๑.๑ นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศ (International visitor) หมายถึง บุคคลที่มีได้พานักถาวรในราชอาณาจักรไทย

๑.๒ นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศค้างคืน (International tourist) หมายถึง นักท่องเที่ยว ระหว่างประเทศที่เข้ามาในราชอาณาจักรไทยแต่ละครั้ง อย่างน้อย ๑ คืน แต่ไม่เกิน ๖๐ วัน

๑.๓ นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศที่ไม่ได้ค้างคืน (International excursionist) หมายถึง นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศที่เข้ามาอยู่ในราชอาณาจักรไทยแต่ละครั้งโดยมิได้ค้างคืน

๑.๔ นักท่องเที่ยวภายในประเทศ (Domestic visitor) หมายถึง บุคคลทุกสัญชาติที่มี ที่พำนักอาศัยถาวรอยู่ในราชอาณาจักรไทย และเดินทางไปยังสถานที่หนึ่งในอีกจังหวัดหนึ่ง ซึ่งมีได้ เป็นถิ่น ที่อยู่ประจำ

๑.๕ นักท่องเที่ยวภายในประเทศที่ค้างคืน (Domestic tourist) หมายถึง นักท่องเที่ยวภายในประเทศที่ไปค้างคืนนอกที่พำนักอาศัยอยู่ในปัจจุบันแต่ละครั้งอย่างน้อย ๑ คืน

๑.๖ นักท่องเที่ยวภายในประเทศที่ไม่ได้ค้างคืน (Domestic excursionist) หมายถึง นักท่องเที่ยวภายในประเทศที่ได้พักค้างคืนในที่พำนักนอกเหนือที่พำนักในปัจจุบัน

๒. การตลาดท่องเที่ยว หมายถึง ความพยายามที่จะทำให้นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยว แล้วใช้บริการสิ่งอำนวยความสะดวก ในการท่องเที่ยว และ บริการการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ ถือเป็นองค์ประกอบที่ ๒ โดยการตลาดท่องเที่ยว สามารถทำได้ ๒ รูปแบบคือ

๒.๑ การให้บริการข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยว หมายถึง การให้ความรู้และ รายละเอียดเกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยวนั้น ๆ เช่น ทรัพยากรท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกทางการ ท่องเที่ยว และบริการท่องเที่ยว

๒.๒ การโฆษณาและประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยว หมายถึง การสื่อสารข้อมูล ข่าวสารท่องเที่ยวไปยังนักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายโดยผ่านสื่อต่าง ๆ เช่น โทรทัศน์ วิทยุ นิตยสาร หนังสือพิมพ์จดหมาย เป็นต้น เพื่อเชิญชวน กระตุ้นเร้าให้นักท่องเที่ยวกลุ่มเป้าหมายเดินทางเข้า มาท่องเที่ยวยังแหล่งท่องเที่ยว

๓. การขนส่ง หมายถึง การจัดให้มีการเคลื่อนย้ายนักท่องเที่ยวด้วยยาน พาหนะประเภทต่าง ๆ จากภูมิลำเนาไปยังแหล่งท่องเที่ยวที่ต้องการ และกลับสู่ภูมิลำเนา กล่าวได้ว่าเป็นการเคลื่อนย้าย คนหรือสิ่งของจากสถานที่แห่งหนึ่งไปยังสถานที่อีกแห่งหนึ่ง ประเภทของการขนส่งแบ่งออกเป็น ๔ ประเภท คือการขนส่งทางรถยนต์การขนส่งทางรถไฟ การขนส่งทางเรือ และการขนส่งทางเครื่องบิน

๔. ทรัพยากรท่องเที่ยว หมายถึง สิ่งดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยว ให้เกิดการเดินทางไป เยือนหรือไปท่องเที่ยว และนับได้ว่าสินค้าทางการท่องเที่ยวถือเป็นองค์ประกอบที่ ๔ โดยการ ท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยได้แบ่งทรัพยากรท่องเที่ยวออกเป็น ๓ ประเภท คือ

ประเภทที่ ๑ ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ เป็นแหล่งที่มีความงามตาม ธรรมชาติสามารถดึงดูดให้คนไปเยือน หรือไปท่องเที่ยวยังพื้นที่

ประเภทที่ ๒ ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถานและ โบราณวัตถุเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นตามความประสงค์หรือประโยชน์ของมนุษย์เองทั้งที่

เป็นมรดกในอดีต และที่สร้างเพิ่มเติมในปัจจุบัน แต่มีผลดึงดูดให้นักท่องเที่ยวไปเยือนหรือไปท่องเที่ยว ยังพื้นที่นั้น เช่น พระราชวัง ศาสนสถาน ชุมชนโบราณ พิพิธภัณฑ์ ก าแพงเมือง อุทยาน ประวัติศาสตร์อนุสาวรีย์อนุสรณ์สถาน เป็นต้น

ประเภทที่ ๓ ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณีและกิจกรรม เป็น แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นในรูปแบบของการค าเนินชีวิตของผู้คนในสังคม ซึ่งปฏิบัติยึดถือ สืบทอดต่อกันมา ตลอดจนกิจกรรมต่าง ๆ ที่มีผลต่อการดึงดูดใจให้นักท่องเที่ยวไปเยือนหรือไปท่องเที่ยวยังพื้นที่นั้นเช่น สภาพชีวิตในชนบท หมู่บ้านชาวเขา ตลาดน้ำ ศูนย์วัฒนธรรม สวนสนุก การแสดงสินค้าพื้นบ้าน การแข่งขันกีฬา งานเทศกาลประเพณีต่าง ๆ เป็นต้น

๕. สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว ถือเป็นองค์ประกอบสุดท้าย หมายถึง อุปกรณ์ที่จำเป็นในการตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวเพื่อให้การเดินทางท่องเที่ยวที่มีความสะดวกสบายและปลอดภัยโดยสิ่งอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยวสามารถแบ่งออกได้ เป็น ๒

ประเภท ได้แก่

๕.๑ สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวโดยตรง เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวที่เกิดขึ้นเพื่อรองรับการเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะ ประกอบด้วย ๒ อย่างคือ ๑. การอำนวยความสะดวกในการเข้า และออกประเทศ เป็นการอำนวยความสะดวกในการผ่านเข้าและออกของนักท่องเที่ยว และ ๒.การให้บริการท่องเที่ยวเป็นการให้บริการความสะดวกในระหว่างการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะ ได้แก่ การให้บริการ ๕ ประเภท คือ บริการที่พักแรม บริการขนส่งภายในแหล่งท่องเที่ยว บริการอาหารและบันเทิง บริการจำหน่ายสินค้าที่ระลึก บริการนำเที่ยวและมัคคุเทศก์

๕.๒ สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวโดยอ้อม เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในประเทศแล้ว แม้จะไม่มีนักท่องเที่ยว รัฐบาลก็ต้องมีสิ่งอำนวยความสะดวกเหล่านี้แก่ประชาชน ส่วนการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวถือเป็นผลพลอยได้ประกอบด้วยสิ่งอำนวยความสะดวก ๓ ด้าน คือ

๕.๒.๑ ด้านสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ หมายถึง ความสะดวกที่จำเป็นต่อการยังชีพของประชาชน เพื่อให้ประชาชนได้รับความสะดวกสบายในความเป็นอยู่ และส่งผลเป็นประโยชน์แก่นักท่องเที่ยวด้วย ได้แก่ การสื่อสาร การไฟฟ้า การประปา การคมนาคม การสุขาภิบาลการศึกษา และการสาธารณสุข

๕.๒.๒ ด้านความปลอดภัย หมายถึง ความสะดวกที่รัฐบาลให้ความปลอดภัยทั้งร่างกาย ทรัพย์สิน การเดินทางแก่ประชาชนและนักท่องเที่ยว ด้วยการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม และความเดือดร้อนต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น เช่น การโจรกรรม ปล้นชิงทรัพย์สิน การก่อความไม่สงบ และความปลอดภัยจากบริการท่องเที่ยว เป็นต้น

๕.๒.๓ ด้านอื่น ๆ หมายถึง ความสะดวกที่เสริม หรือสนับสนุนเพิ่มความสะดวกสบายแก่นักท่องเที่ยว เช่น การบริการแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ การบริการเสริมความงาม และการรักษาพยาบาล การศึกษาลักษณะการท่องเที่ยวและองค์ประกอบของการท่องเที่ยวนั้น ทำให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ของการไปท่องเที่ยว

๒.๓.๓ อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยว หมายถึง การจัดกิจกรรมของหน่วยงานภาครัฐบาล และหน่วยงานภาคธุรกิจต่าง ๆ ของภาคเอกชน ที่จัดขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว หรือหน่วยธุรกิจ หรือ องค์กรอื่น ๆ ที่จัดขึ้นเพื่ออำนวยความสะดวก และจัดบริการให้แก่นักท่องเที่ยว จากความหมายดังกล่าวแล้ว อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจึงมีขอบข่ายกว้างขวางครอบคลุมหน่วยธุรกิจและองค์กรอื่น ๆ ในทางด้านเศรษฐกิจโดยรวม อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจึงเกี่ยวข้องกับ การซื้อการขาย การสร้างผลผลิตและบริการต่าง ๆ แก่นักท่องเที่ยว กล่าวคือการประกอบกิจกรรมด้วยการนำปัจจัยการผลิตต่าง ๆ มาผลิตบริการอย่างใดอย่างหนึ่งด้านการท่องเที่ยว ที่ก่อให้เกิดความสะดวกสบายหรือความพึงพอใจและขายบริการด้านการท่องเที่ยวนั้นให้แก่ ผู้เยี่ยมชม

Collier and Harraway (๑๙๙๗) ได้อธิบายถึง อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีองค์ประกอบที่สำคัญ ๔ ส่วน คือ ๑. การขนส่ง (Transportation) โดยการขนส่งทำให้นักท่องเที่ยวสามารถเดินทางจากที่พักไปยังแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วย การขนส่งทางบก ทางน้ำ และทางอากาศ ๒. ที่พัก (Accommodation) ที่พักมีหลายประเภท เช่น โรงแรม รีสอร์ท แตกต่างออกไปตามวัตถุประสงค์ของผู้ประกอบการ รสนิยมของนักท่องเที่ยว และสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว ๓. สิ่งดึงดูดใจ กิจกรรมและสิ่งอำนวยความสะดวกในการบริการต่าง ๆ (Attractions Activities and Ancillary services) เพื่อความเพลิดเพลินบันเทิงใจและความสนุกสนานในการเดินทางท่องเที่ยว การจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว และเพื่อให้เกิดความประทับใจในสิ่งอำนวยความสะดวกในการบริการ ๔. การขาย (Sales) โดยการขายทำให้เกิดการกระจายการให้บริการด้านการท่องเที่ยวจากผู้ผลิตไปสู่ผู้บริโภคหรือนักท่องเที่ยว หน่วยธุรกิจที่เกี่ยวข้องกับการขาย เช่น ผู้ขายส่ง บริการด้านการท่องเที่ยว (Tour Operator) ตัวแทนการจัดการเดินทาง (Travel Agents)

ประเภทของสินค้าอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวแบ่งออกเป็น ๔ ประเภท โดยจำแนก ตามลักษณะเฉพาะดังต่อไปนี้ (ความหมายและความสำคัญของการท่องเที่ยว, ออนไลน์, ๒๕๖๓)

๑. เป็นสินค้าที่จับต้องไม่ได้ (Intangible Goods) สินค้าของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวคือการให้บริการ ผู้บริโภคหรือผู้มาเยี่ยมชมไม่สามารถจับต้องหรือสัมผัสได้ ผู้มาเยี่ยมชมเพียงแต่ได้รับความพึงพอใจจากสิ่งที่เห็นหรือสิ่งที่ได้รับเท่านั้น บุคลากรที่ทำงานในภาคอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจึงมีความสำคัญอย่างมาก

๒. เป็นสินค้าที่ไม่มีการเคลื่อนที่ไปหาผู้บริโภค ผู้บริโภคต้องเดินทางไปซื้อสินค้าและบริการ ณ สถานที่ผลิตนั่นเอง ซึ่งหมายถึงสถานที่ที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวต่าง ๆ

๓. เป็นสินค้าที่ไม่สูญสลาย โดยเป็นสินค้าและบริการที่สามารถนำกลับมาใช้ได้อีกหลายครั้ง ในบางครั้งต้องดูแลรักษาและบำรุงให้คงอยู่ในสภาพที่ดีและเสียหายน้อยที่สุด

๔. เป็นสินค้าที่เปลี่ยนหรือไม่เปลี่ยนกรรมสิทธิ์ก็ได้เนื่องจากสินค้าในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวมีหลากหลายรูปแบบ มีทั้งที่เมื่อผู้เยี่ยมชมได้ซื้อสินค้าแล้ว สินค้าบางประเภทมีการเปลี่ยนแปลงกรรมสิทธิ์ อาทิ อาหาร และของที่ระลึก เป็นต้น แต่บางประเภทเพียงแค่ได้สิทธิ์ในการใช้หรือชม อาทิ การจ่ายค่าห้องโรงแรม ไม่ใช่การได้เป็นเจ้าของห้อง เพียงแต่ได้สิทธิ์ในการเข้าพักตาม

ระยะเวลาที่ตกลง และโดยเฉพาะสินค้าประเภทบริการ อาทิ รอยยิ้ม ความช่วยเหลือการดูแล ผู้เยี่ยมเยียนเพียงแต่ได้รับบริการเหล่านั้นในระยะเวลาใดเวลาหนึ่งไม่ได้เป็นเจ้าของ องค์ประกอบของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท คือ (๑) องค์ประกอบหลัก และ (๒) องค์ประกอบเสริม โดยองค์ประกอบหลัก คือองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับนักท่องเที่ยว ได้แก่ สิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว ธุรกิจการคมนาคมขนส่ง ธุรกิจที่พักแรม ธุรกิจร้านอาหารและภัตตาคาร ธุรกิจนำเที่ยวแลมัคคุเทศก์ และองค์ประกอบเสริม คือ องค์ประกอบที่สนับสนุนกิจกรรมการท่องเที่ยว ได้แก่ ธุรกิจจำหน่ายสินค้าที่ระลึก ธุรกิจการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อจัดประชุมสัมมนา MICE (Meeting Incentiv Convention and Exhibition) การบริการข่าวสารข้อมูล การอำนวยความสะดวกทางด้านการคมนาคม ปลอดภัย การอำนวยความสะดวกในการเข้า-ออกเมือง

๒.๓.๔ รูปแบบของการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวมีอยู่หลายรูปแบบตามพฤติกรรมการพักผ่อนของแต่ละบุคคล^{๗๓} ซึ่งลักษณะตัวเลือกของการท่องเที่ยวแต่ละรูปแบบมีลักษณะแตกต่างกันออกไป องค์การท่องเที่ยวโลก ได้มีการกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยว ได้ ๓ รูปแบบหลักได้แก่ ๑. รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ (Natural Based Tourism) ๒. รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม (Cultural Based Tourism) และ ๓. รูปแบบการท่องเที่ยวใน ความสนใจพิเศษ (Special Interest Tourism) ซึ่งแต่ละรูปแบบสามารถสรุปได้ดังนี้

๒.๓.๔.๑. รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ (Natural Based Tourism) ประกอบด้วย

๑. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อม และการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งเน้นให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศ

๒. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศทางทะเล (Marine Ecotourism) หมายถึง การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งธรรมชาติทางทะเลที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศทางทะเล โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่น เพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน

๓. การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยา (Geo-tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติที่เป็นหินผา ลานหินทราย อุโมงค์โพรง ถ้ำน้ำลอด ถ้ำหินงอกหินย้อย เพื่อดูความงามของภูมิทัศน์ที่มีความแปลกของการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่โลก ศีรษะธรรมชาติของหิน ดิน แร่ต่าง ๆ และฟอสซิลได้ความรู้ ได้มีประสบการณ์ใหม่บนพื้นฐานการท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบ มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

^{๗๓} วาริชต์ มัชฌิมบุรุษ. (๒๕๕๓). แนวทางการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ กรณีศึกษาพื้นที่รอบการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแม่เมาะ จังหวัดลำปาง.

๔. การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agro Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังพื้นที่เกษตรกรรม สวนเกษตร วนเกษตร สวนสมุนไพร ฟาร์มปศุสัตว์และเลี้ยงสัตว์ เพื่อชื่นชมความสวยงาม ความสำเร็จและเพลิดเพลินในสวนเกษตร ได้ความรู้มีประสบการณ์ใหม่บนพื้นฐานความรับผิดชอบ มีจิตสำนึกต่อการรักษาสภาพแวดล้อมของสถานที่แห่งนั้น

๕. การท่องเที่ยวเชิงดาราศาสตร์ (Astrological Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อไปชมปรากฏการณ์ทางดาราศาสตร์ที่เกิดขึ้นในแต่ละวาระ เช่น สุริยุปราคาฝนดาวตก จันทรุปราคา และการดูดาวจันทรคติที่ปรากฏในท้องฟ้าแต่ละเดือน เพื่อการเรียนรู้ระบบสุริยะจักรวาล มีความรู้ ความประทับใจ ความทรงจำและประสบการณ์เพิ่มขึ้น บนพื้นฐานการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อรักษาสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการร่วมกันอย่างยั่งยืน

๒.๓.๔.๒. รูปแบบการท่องเที่ยวในแหล่งวัฒนธรรม (Cultural Based Tourism) ประกอบด้วย

๑. การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางโบราณคดี และประวัติศาสตร์ เพื่อชื่นชมและเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยว ได้ความรู้ มีความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์และโบราณคดี ในท้องถิ่นพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อรักษามรดกทางวัฒนธรรม และคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยที่ประชาคมในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

๒. การท่องเที่ยวชมวัฒนธรรม และประเพณี (Cultural and Traditional Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อชมงานประเพณีต่างๆ ที่ชาวบ้านในท้องถิ่นนั้นๆจัดขึ้นได้รับความเพลิดเพลินตื่นตาตื่นใจในสุนทรียศาสตร์ เพื่อศึกษาความเชื่อ การยอมรับนับถือ การเคารพพิธีกรรมต่างๆ และได้รับความรู้ มีความเข้าใจต่อสภาพสังคมและวัฒนธรรม มีประสบการณ์ใหม่ๆเพิ่มขึ้นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อรักษาสภาพแวดล้อมและมรดกทางวัฒนธรรม โดยประชาคมในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยว

๓. การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตในชนบท (Rural Tourism / Village Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวในหมู่บ้านชนบทที่มีลักษณะวิถีชีวิต และผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์พิเศษมีความโดดเด่นเพื่อความเพลิดเพลินได้ความรู้ ดูผลงานสร้างสรรค์ และภูมิปัญญาพื้นบ้านมีความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น บนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อรักษา มรดกทางวัฒนธรรม และคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยว

๒.๓.๔.๓ รูปแบบการท่องเที่ยวในความสนใจพิเศษ (Special Interest Tourism) ประกอบด้วย

๑. การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ (Health Tourism) หมายถึง การท่องเที่ยวในแหล่งธรรมชาติ และแหล่งวัฒนธรรมเพื่อการพักผ่อนและเรียนรู้วิธีการรักษาสุขภาพกายใจได้รับความเพลิดเพลินและสุนทรียภาพ มีความรู้ต่อการรักษาคุณค่า และคุณภาพชีวิตที่ดี มีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นโดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน อนึ่ง การ

ท่องเที่ยวเชิงสุขภาพนี้บางแห่งอาจจัดรูปแบบเป็นการท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพและความงาม (Health Beauty and Spa)

๒. การท่องเที่ยวเชิงทัศนศึกษาและศาสนา (Edu-meditation Tourism) หมายถึง การเดินทางเพื่อทัศนศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากปรัชญาทางศาสนา หาคำความรู้ สัจธรรมแห่งชีวิตมีการฝึกทำสมาธิ เพื่อมีประสบการณ์และความรู้ใหม่เพิ่มขึ้น มีคุณค่าและคุณภาพชีวิตที่ดีเพิ่มขึ้น มีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน นอกจากนี้ยังมีนักท่องเที่ยวบางกลุ่มมุ่งการเรียนรู้วัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทย เช่น การทำอาหารไทย การนวดแผนไทย รำไทย มวยไทย การช่างและงานศิลปะ หัตถกรรมไทย รวมถึงการบังคับช้างและเป็นควาญช้าง เป็นต้น

๓. การท่องเที่ยวเพื่อศึกษากลุ่มชาติพันธุ์หรือวัฒนธรรมชนกลุ่มน้อย (Ethnic Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ และวัฒนธรรมของชาวบ้านวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยหรือชนเผ่าต่าง ๆ เช่น หมู่บ้านชาวไทยโซ่ง หมู่บ้านผู้ไทย หมู่บ้านชาวกะเหรี่ยง หมู่บ้านชาวจีนฮ่อ เป็นต้น เพื่อให้มีประสบการณ์และความรู้ใหม่เพิ่มขึ้นซึ่งมีคุณค่า และคุณภาพชีวิตที่ดีเพิ่มขึ้นมีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

๔. การท่องเที่ยวเชิงกีฬา (Sports Tourism) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวเพื่อเล่นกีฬาตามความถนัดความสนใจในประเภทกีฬา เช่น กอล์ฟ ดำน้ำ ตกปลา สกีนํ้ากระดานโต้คลื่นสกีน้ำ เป็นต้น ให้ได้รับความเพลิดเพลิน ความสนุกสนานตื่นเต้น ได้รับความประสบการณ์และความรู้ใหม่เพิ่มขึ้น มีคุณค่าและคุณภาพชีวิตที่ดีเพิ่มขึ้น มีจิตสำนึกต่อการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการจัดการการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน

๕. การท่องเที่ยวแบบผจญภัย (Adventure Travel) หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่มีลักษณะพิเศษ ที่นักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวแล้วได้รับความสนุกสนานตื่นเต้น หวาดเสียว ผจญภัย มีความทรงจำ ความปลอดภัย และได้ประสบการณ์ใหม่

๖. การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ และฟาร์มสเตย์ (Home Stay & Farm Stay) หมายถึง นักท่องเที่ยวกลุ่มที่ต้องการใช้ชีวิตใกล้ชิดกับครอบครัวในท้องถิ่นที่ไปเยือน เพื่อการเรียนรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นและวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้รับความประสบการณ์ในชีวิตเพิ่มขึ้น โดยมีจิตสำนึกต่อ การรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นการจัดการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนในท้องถิ่นที่ยั่งยืน

๗. การท่องเที่ยวพำนักระยะยาว (Long Stay) หมายถึง กลุ่มผู้ใช้ชีวิตในบ้านปลายหลังเกษียณอายุจากการทำงานที่ต้องการมาใช้ชีวิตต่างแดนเป็นหลัก เพื่อเพิ่มปัจจัยที่ห้าของชีวิต คือ การท่องเที่ยวโดยเดินทางท่องเที่ยวต่างประเทศเฉลี่ย ๓-๔ ครั้งต่อปี คราวละนาน ๆ อย่างน้อย ๑ เดือน

๘. การท่องเที่ยวแบบให้รางวัล (Incentive Travel) หมายถึง การจัดนำเที่ยวให้แก่กลุ่มลูกค้าของบริษัทที่ประสบความสำเร็จ (มีความเป็นเลิศ) ในการขายสินค้าชิ้น ๆ ตามเป้าหมายหรือเกินเป้าหมาย เช่น กลุ่มผู้แทนบริษัทจำหน่ายรถยนต์ ผู้แทนบริษัทจำหน่ายเครื่องไฟฟ้า ผู้แทนบริษัทจำหน่ายเครื่องสำอางจากภูมิภาคหรือจังหวัดต่าง ๆ ที่สามารถขายสินค้าประเภทนั้นได้มากตามที่บริษัทผู้แทนจำหน่ายในประเทศตั้งเป้าหมายไว้เป็นการให้รางวัล โดยการจัดนำเที่ยว และออก

ค่าใช้จ่ายในการเดินทางค่าที่พักแรมและค่าอาหารระหว่างการเดินทางให้กับผู้ร่วมเดินทาง เป็นการจ้ดรายการพักรแรมตั้งแต่ ๒-๗ วันเป็นรายการน าเที่ยวชมสถานท่องเที่ยวที่ต่าง ๆ อาจเป็นรายการน าเที่ยวแบบผสมผสาน หรือรายการนำ เที่ยวในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง

๙. การท่องเที่ยวเพื่อการประชุม หรือ MICE (Meeting Incentive Convention and Exhibition) เป็นการจ้ดน าเที่ยวให้แก่กลุ่มลูกค้าของผู้ที่จัดประชุม มีรายการจ้ดน าเที่ยวก่อนการประชุม (Pre-tour) และการจ้ดรายการนำเที่ยวหลังการประชุม (Post-tour) โดยการจ้ดรายการท่องเที่ยวในรูปแบบต่าง ๆ ไปทั่วประเทศ เพื่อบริการให้กับผู้เข้าร่วมประชุมโดยตรง หรือสำหรับผู้ร่วมเดินทางกับผู้ประชุม (สามีหรือภรรยา) อาจเป็นรายการท่องเที่ยววันเดียว หรือรายการเที่ยวพักรแรม ๒- ๔ วัน โดยคิดราคาแบบเหมารวมค่าอาหารและบริการท่องเที่ยว

๑๐. การท่องเที่ยวแบบผสมผสานเป็นอีกรูปแบบหนึ่งที่ผู้จัดการการท่องเที่ยวคัดสรรรูปแบบการท่องเที่ยวที่กล่าวมาแล้วข้างต้น น มาจ้ดรายการน าเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความแตกต่างระหว่างการเดินทางท่องเที่ยวในระยะยาวนานตั้งแต่ ๒ - ๗ วัน หรือมากกว่านั้น เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเกษตร (Eco-agro Tourism) การท่องเที่ยวเชิงเกษตรและประวัติศาสตร์ (Agrohistorical Tourism) การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและผจญภัย (eco-adventure travel) การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยาและประวัติศาสตร์ (Geo- historical Tourism) การท่องเที่ยวเชิงเกษตรและวัฒนธรรม (Agrocultural Tourism) เป็นต้น

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีการจัดการท่องเที่ยว

การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว จำเป็นต้องอาศัยหลักการในการจัดการโดยทั่วไป เช่น การจัดการธุรกิจ การจัดการภาครัฐ การจัดการภาคเอกชน เป็นต้น ซึ่งในความหมายของการจัดการโดยทั่วไป หมายถึง กลวิธีหรือวิธีทำให้งานสำเร็จลุล่วงโดยอาศัยบุคคลอื่นเป็นผู้ทำซึ่งสามารถพิจารณารายละเอียดได้ ดังนี้

๒.๔.๑ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว

การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวจะประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการจัดการ ได้แก่

ปัจจัยพื้นฐานในการจัดการ (๔ M's+ ๑T) ในการจัดการปัจจัยพื้นฐานเหล่านี้ย่อมมีประสิทธิภาพจะช่วยให้องค์กรนั้นประสบสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ซึ่งประกอบด้วยปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้

๑. คน (Man) หมายถึง ทรัพยากรบุคคลที่ถือว่าเป็นปัจจัยที่สำคัญที่จะก่อให้เกิดผลสำเร็จในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว ทั้งในแง่ของปริมาณและคุณภาพงาน ซึ่งต้องอาศัยบุคลากรที่มีคุณภาพ มีความรู้ ความสามารถ และมีจิตสำนึกในการดูแลอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว

๒. เครื่องจักร (Machine) หมายถึง อุปกรณ์ เครื่องจักรที่ใช้ปฏิบัติงานในการจัดการเกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยวให้เกิดประโยชน์สูงสุดและมีประสิทธิภาพ/ประสิทธิผล

๓. เงินทุน (Money) หมายถึง เงินทุนระยะสั้นและระยะยาวที่เป็นปัจจัยสำคัญในการให้การสนับสนุนในการจัดหาทรัพยากรต่าง ๆ เพื่ออำนวยความสะดวกในการดำเนินกิจกรรมขององค์กร เป็นไปอย่างรวดเร็วและประสบผลสำเร็จ

๔. วัสดุสิ่งของ (Material) หมายถึง วัตถุดิบ วัสดุสิ่งของที่ต้องจัดหามาใช้ในการดำเนินกิจกรรมขององค์กรไม่ว่าจะเป็นการผลิต หรือการบริการที่ดีแก่ลูกค้าหรือนักท่องเที่ยว

๕. ระยะเวลา (Timing) หมายถึง การจัดการทรัพยากรทั้งคน เครื่องจักรเงินทุนและวัสดุสิ่งของ ต้องคำนึงถึงการใช้เวลาที่เหมาะสม มีประสิทธิภาพให้มากที่สุด ที่จะเอื้ออำนวยให้ประสบผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่กำหนด

๒.๔.๒ ปัจจัยด้านตลาด (Market) หมายถึง ตลาดที่ประกอบด้วยนักท่องเที่ยวหรือลูกค้าที่ธุรกิจการท่องเที่ยวมุ่งที่จะเสนอขายสินค้าและบริการการท่องเที่ยว การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวซึ่งถือเป็นสินค้าและสิ่งดึงดูดใจ จึงต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับความต้องการของนักท่องเที่ยวในกลุ่มเป้าหมาย เนื่องจากพฤติกรรมการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวมีความต้องการแตกต่างกัน ในการดำเนินงานจึงต้องมีการศึกษาถึงลักษณะความต้องการของปัจจัยทางด้านการตลาดการวิเคราะห์กลุ่มลูกค้า เช่นนักท่องเที่ยวที่นิยมรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวต้องเน้นแนวทางการจัดการด้านศิลปวัฒนธรรม วิถีชุมชน โบราณสถาน โบราณวัตถุสิ่งอำนวยความสะดวก และข้อมูลรายละเอียดของสถานที่ท่องเที่ยว ส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ เพื่อให้ทรัพยากรการท่องเที่ยวคงสภาพสมบูรณ์ที่สุด เป็นต้น

๒.๔.๓ ปัจจัยด้านวิธีการปฏิบัติงาน (Method) หมายถึง การกำหนด ระบบงาน ระเบียบขั้นตอนวิธีปฏิบัติงานในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวต้องกำหนดให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากที่สุด สามารถกำหนดตัวบุคลากรและเลือกเครื่องมือ ในการจัดการได้อย่างเหมาะสม ซึ่งจะทำให้ประหยัดต้นทุน เกิดผลสัมฤทธิ์ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

๒.๔.๔ ปัจจัยด้านการจูงใจผู้ปฏิบัติงาน (Motivation) หมายถึง ในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวให้ประสบผลสำเร็จ คนจึงเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญที่สุด การจูงใจให้ผู้ปฏิบัติงานหรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องยินดีที่จะปฏิบัติงานอย่างเต็มประสิทธิภาพ และมีเจตคติที่ดีต่อการปฏิบัติงานจึงเป็นศิลปะของผู้บริหารในการใช้ความสามารถของการเป็นผู้ทำการจูงใจและส่งเสริมขวัญกำลังใจ ต่อผู้ปฏิบัติงานให้ปฏิบัติงานให้สำเร็จ ลุล่วง คำนึงถึงการประสานประโยชน์ของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

๒.๔.๕ วิธีการจัดการ (Management) หมายถึง วิธีการกระบวนการหรือมาตรการในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวให้เกิดประโยชน์อย่างมีประสิทธิภาพ/ประสิทธิผล และบรรลุเป้าหมายของหน่วยงานหรือองค์กร ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญมากต่อความสำเร็จในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

๒.๔.๖ กระบวนการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว

การจัดการโดยทั่วไป ประกอบด้วยองค์ประกอบ ๕ ประการ^{๗๔} คือ การวางแผน การจัดองค์การ การจัดคนเข้าทำงาน การสั่งการ และการควบคุม ในการจัดการท่องเที่ยวเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพจำเป็นต้องพิจารณาและดำเนินการตามกระบวนการจัดการดังกล่าว รายละเอียดดังนี้

๒.๔.๖.๑ การวางแผน (Planning)

การวางแผน หมายถึง การกำหนดแผน หรือวิธีปฏิบัติงานไว้ล่วงหน้า เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ อันเป็นขั้นตอนแรกที่ต้องเริ่มกระทำการวางแผนการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว ที่เป็นการคาดหวังผลสำเร็จของการวางแผนในการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว ประกอบด้วยขั้นตอน ๗ ขั้นตอน ได้แก่ ๑) การเตรียมการ ๒) การกำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมาย ๓) การสำรวจข้อมูล ๔) การวิเคราะห์ข้อมูล ๕) การกำหนดนโยบายและจัดทำแผน ๖) การปฏิบัติตามแผน และ๗) การตรวจสอบ ติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน

๒.๔.๖.๒ การจัดองค์กร (Organization)

การจัดองค์กรเป็นขั้นตอนที่สองที่ต้องดำเนินการ คือ การจัดโครงสร้างขององค์กรให้เหมาะสม และเกิดประสิทธิภาพสูงสุด ประกอบด้วยการกำหนดตำแหน่งและจัดกลุ่มงานที่จำเป็นเพื่อการทำงานตามเป้าหมาย และการมอบหมายอำนาจหน้าที่ที่จำเป็น ในการปฏิบัติงานด้านต่าง ๆ การจัดโครงสร้างขององค์กร ตามบทบาทหน้าที่ ทั้งนี้ยังก่อให้เกิดประสิทธิภาพในการจัดสรรทรัพยากรในการทำงานตามโครงสร้างขององค์กร เช่น กรมการท่องเที่ยว จัดโครงสร้างขององค์กรที่เกี่ยวข้ององค์การ^{๗๕} อื่นๆ จึงเกี่ยวข้องกับการจัดการและพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวออกเป็นหลายฝ่ายหลายแผนก หลายกอง ได้แก่ การพัฒนาบริการการท่องเที่ยว การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวกองกิจการภาพยนตร์ ทะเบียนธุรกิจ นำเที่ยวและมัคคุเทศก์ และกองวิชาการ^{๗๖} อื่นๆ

๒.๔.๖.๓ การจัดคนเข้าทำงาน (Staffing)

การจัดคนเข้าทำงาน หมายถึง ภารกิจของผู้บริหารในการจัดการเกี่ยวกับทรัพยากรมนุษย์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสรรหาคคนที่ดีและเหมาะสม มีความสามารถเข้ามาทำงานในองค์กรและส่งเสริมศักยภาพของบุคลากรเหล่านั้น รวมทั้งบำรุงรักษาและจูงใจให้บุคลากรเหล่านั้นทำงานให้กับองค์กรในระยะยาว เช่น ในการจัดการท่องเที่ยวจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคลากรหลายฝ่าย โดยบุคลากรเหล่านั้น ควรมีความรู้ ความสามารถ โดยเฉพาะเจตคติที่ดีเพื่อให้เกิดการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ยั่งยืน ดังนั้นการคนให้เหมาะสมกับงาน (Put the right man on the right job) จึงเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญที่สุด

๒.๔.๖.๔ การสั่งการ (Directing)

การสั่งการ หมายถึง ภารกิจที่ผู้นำต้องใช้ศิลปะในการจูงใจ และชักนำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเต็มใจทำงานอย่างเต็มประสิทธิภาพ ทั้งนี้ผู้บังคับบัญชาต้องมีทักษะในการติดต่อสื่อสารเทคนิคมนุษยสัมพันธ์ การเรียนรู้พฤติกรรมองค์กร จิตวิทยาองค์กร รวมถึงเทคนิค การมอบหมายงาน เป็นต้น

๒.๔.๖.๕ การควบคุม (Controlling)

^{๗๔} วรรณภา ศิลปอาษา. (๒๕๔๕). “ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยว หน่วยที่ ๑.” ใน เอกสารการสอนชุดวิชา การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว, ๒๖-๒๙. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

การควบคุม หมายถึง กระบวนการตรวจสอบ ติดตามและประเมินผลงานหรือทำการปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้งานบรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ในการจัดทรัพยากรการท่องเที่ยว การควบคุมทรัพยากรการท่องเที่ยว ได้แก่ ๑) การควบคุมทรัพยากรทางกายภาพ ๒) การควบคุมบุคลากร ๓) การควบคุมผลการปฏิบัติงาน ๔) การควบคุมด้านงบประมาณ และ ๕) การควบคุมเทคนิคหรือวิธีการดำเนินงาน

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวจะประสบผลสำเร็จมากน้อยเพียงใด ย่อมขึ้นอยู่กับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จในการจัดการ ซึ่งมีองค์ประกอบ ในการจัดการได้แก่ ปัจจัยพื้นฐานในการจัดการ ได้แก่ ทรัพยากรคน งบประมาณ วัสดุ และวิธีการรวมถึงระยะเวลา ปัจจัยด้านตลาด ปัจจัยด้านวิธีการปฏิบัติงานปัจจัยด้านการจูงใจผู้ปฏิบัติงาน และวิธีการจัดการ

๒.๕ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับชุมชนท่องเที่ยว

๒.๕.๑ นิยามความหมายการท่องเที่ยวโดยชุมชน

World Tourism Organization^{๗๕} อธิบายเกี่ยวกับการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนว่า ซึ่งถ้ามีการวางแผนพัฒนาการจัดการที่ดีแล้วการท่องเที่ยวจะท าให้เกิดอาชีพในชุมชน สร้างรายได้และเป็นโอกาสให้เกิดการประกอบธุรกิจซึ่งจะท าให้คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้นนอกจากนี้การท่องเที่ยวยังท าให้เกิดการอนุรักษ์ธรรมชาติในชุมชน โบราณคดีประวัติศาสตร์ศิลปะงานหัตถกรรม และวัฒนธรรม ประเพณีช่วยในการพัฒนาคุณภาพของสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้นเพราะเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเดินทางมา

โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ (๒๕๔๐, อ้างถึงใน พจนาน สนวนศรี, ๒๕๔๖: ๑๔) ได้กล่าวถึง การท่องเที่ยวชุมชนว่า หมายถึง การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อมสังคม และวัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชน จัดการโดยชุมชน เพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิในการจัดการดูแลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน นอกจากนี้ โครงการประสานงานวิจัยและพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน

พจนาน สนวนศรี (๒๕๔๖: ๑๔) ได้กล่าวถึงการท่องเที่ยวโดยชุมชนว่า ในปัจจุบันคำว่า “Ecotourism” ได้รับความนิยมมากในระดับสากล ในขณะที่การมีส่วนร่วมของชุมชนก็ได้รับการยอมรับมากขึ้นด้วยเช่นกัน ในปี ๒๕๔๕ องค์การสหประชาชาติประกาศให้เป็นปี สากลว่าด้วยการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (International Year of Ecotourism : IYE) จึงเกิดคำว่า Community Based Ecotourism : CBET

สินธุ์ สโรบล (๒๕๔๖: ๖๐) ได้กล่าวถึง การท่องเที่ยวชุมชน เป็นการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นคนกำหนดทิศ ทิศทางการท่องเที่ยว หมายถึง จัดการโดยชุมชน ตอบสนองความต้องการของ

^{๗๕} กนกวรรณ ชูชาญ, “การจัดการความรู้ทางทรัพยากรวัฒนธรรมโดยผู้นำชุมชนเพื่อการท่องเที่ยวชุมชน บ้านผาหมอน ดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารศาสตรบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารงานวัฒนธรรม วิทยาลัยนวัตกรรมการศึกษา, ๒๕๕๒), ๒๑

ชุมชน โดยคำนึงถึงความยั่งยืนในเรื่องสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรม ไม่ใช่เป็นเพียงองค์ประกอบหนึ่งของการท่องเที่ยวเท่านั้น

สถาบันการท่องเที่ยวโดยชุมชน^{๗๖} ได้ให้คำนิยามว่าการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การท่องเที่ยวที่คำนึงถึงความยั่งยืนของสิ่งแวดล้อม สังคม และ วัฒนธรรม กำหนดทิศทางโดยชุมชนจัดการโดยชุมชนเพื่อชุมชน และชุมชนมีบทบาทเป็นเจ้าของมีสิทธิ ในการจัดการดูแล เพื่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ผู้มาเยือน องค์ประกอบของการท่องเที่ยวโดยชุมชน มีดังนี้

๑. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ชุมชนมีฐานทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ และ มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน มีวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์

๒. ด้านองค์กรชุมชน มีระบบสังคมที่เข้าใจกัน มีปราชญ์หรือผู้มีความรู้และมีทักษะในเรื่องต่าง ๆ หลากหลาย รู้สึกเป็นเจ้าของและเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา

๓. ด้านการจัดการ มีกฎกติกาในการจัดการสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และการท่องเที่ยว มีองค์กรหรือกลไกในการท างาน เพื่อจัดการท่องเที่ยว และสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเข้ากับการพัฒนาชุมชนโดยรวมได้มีการกระจายผลประโยชน์ที่เป็นธรรม มีกองทุนที่เอื้ออำนวยประโยชน์ที่เอื้อต่อการพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมของชุมชน กิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างความรู้และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่าง จึงทำให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างผู้มาเยือนกับคนในชุมชน สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม

๔. ด้านการเรียนรู้ลักษณะของกิจกรรมการท่องเที่ยวสามารถสร้างความรู้และความเข้าใจในวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน มีการจัดการ ซึ่งทำให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างผู้มาเยือนกับชาวบ้านอีก ทั้งยังเป็นการสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติวัฒนธรรม

ซูวิทย์ ศิริโชคเวชกุล^{๗๗} กล่าวถึง การท่องเที่ยวโดยชุมชนว่าเป็นแนวทางการท่องเที่ยวที่ได้รับความสนใจอย่างมากในอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของโลกและของภูมิภาค ซึ่งหัวใจสำคัญของการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การมีส่วนร่วมของชุมชน (Community Participation) ในกิจกรรมทางการท่องเที่ยว เช่น การประดิษฐ์และจำหน่ายสินค้าหัตถกรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของชุมชน เทศกาลประเพณีการนำนักท่องเที่ยวชมกระบวนการทางการเกษตร ท่องเที่ยวโดยชุมชนที่หลายประเทศนำไปปฏิบัติและประสบความสำเร็จมีรูปแบบดังนี้

(๑) การจำหน่ายสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน (Product Sales) เช่นสินค้าหัตถกรรมอาหารประจำวัน

(๒) กิจกรรมการแสดงทางวัฒนธรรม (Cultural Shows) เช่น การพ่อนรำการละเล่นพื้นบ้าน การแสดงดนตรีเฉพาะชุมชน

(๓) กิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงหมู่บ้าน (Village Based Activities) คือ กิจกรรมทางการท่องเที่ยว ซึ่งชุมชนในหมู่บ้านเป็นผู้ดำเนินการ เพื่อเสนอแก่นักท่องเที่ยว กิจกรรมการพักผ่อนในหมู่บ้าน สำหรับนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้าไป

^{๗๖} กระทรวงท่องเที่ยวและกีฬา, กองอนุรักษ์, โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติแผนปฏิบัติการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ (กรุงเทพฯ: กองอนุรักษ์, ๒๕๔๐).

^{๗๗} ซูวิทย์ ศิริโชคเวชกุล, เที่ยวให้รู้ เปิดประตูสมอง (กรุงเทพฯ: เอ็กซพลอเรอร์ ชาแนล, ๒๕๕๑).

ท่องเที่ยวในชุมชนแห่งนั้น การท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ การท่องเที่ยวที่ชุมชนเป็นผู้กำหนด กระบวนการทิศทาง และรูปแบบการท่องเที่ยวของตนเอง ซึ่งมีชาวบ้านที่เป็นเจ้าของชุมชนเป็นเจ้าของทรัพยากรท่องเที่ยวแห่งนั้น ๆ และมีส่วนร่วมในการพัฒนาจัดการแหล่งท่องเที่ยว และอนุรักษ์ทั้งธรรมชาติประวัติศาสตร์วัฒนธรรม วิถีชีวิตและรูปแบบการดำเนินชีวิต เพื่อสร้างการพัฒนาให้เกิดความยั่งยืนสู่ชนรุ่นหลังและเกิดประโยชน์สูงสุด

สายรุ้ง ดินโคกสูง^{๗๘} ได้อธิบายการท่องเที่ยวในชุมชนว่าเป็นการเปิดหมู่บ้านให้นักท่องเที่ยวเข้ามาหาประสบการณ์พักผ่อนหย่อนใจกับธรรมชาติก่อให้เกิดการจับจ่ายใช้สอยภายในหมู่บ้าน โดยประชาชนในหมู่บ้านเป็นผู้ดำเนินการจัดรูปแบบการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวตามแนวทางที่เหมาะสมกับทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนได้อย่างยั่งยืนและมีประสิทธิภาพ และได้สรุปภาพรวมของการท่องเที่ยวโดยชุมชนว่า ปัจจัยภายในที่จะทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนประสบความสำเร็จคือ ชาวบ้านมีจุดประสงค์ร่วมกัน ความรักและห่วงหาพันทรัพยากรของชุมชน การมีผู้นำ ที่มาจากการเลือกตั้ง ความเป็นเครือญาติการบริหารจัดการที่โปร่งใสยุติธรรมและการให้สมาชิกมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการ ส่วนปัจจัยภายนอกที่จะทำให้การท่องเที่ยวโดยชุมชนประสบความสำเร็จ คือ การศึกษาดูงาน ภาวะเบียด รัฐและบริษัทเอกชนให้การสนับสนุนและการได้รับการยอมรับจากนักท่องเที่ยว ทั้งนี้จะต้องสร้างจิตสำนึกแก่ชุมชน สร้างงานสร้างอาชีพแก่ชาวบ้าน การพัฒนาแบบเป็นกลุ่ม การรักษาผลประโยชน์ร่วมกันของชาวบ้านและทำให้ชุมชนมีความผูกพันอยู่กับธรรมชาติจึงจะทำให้ชุมชนเข้มแข็งและสามารถพึ่งตนเองได้

๒.๕.๒. องค์ประกอบของจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน

วิระพล ทองมา และ ประเจต อำนาจ ได้กล่าวถึง องค์ประกอบของการท่องเที่ยวโดยชุมชนไว้ว่าต้องประกอบไปด้วย ศักยภาพคน ศักยภาพพื้นที่การจัดการและการมีส่วนร่วม โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑. ศักยภาพของคน ต้องเริ่มที่คนในชุมชนที่จะต้องรู้จักรักเหง้าของตนเองให้ดีเสียก่อน เพื่อความพร้อมในการบอกเล่าข้อมูลและคนในชุมชนต้องมีความพร้อมที่จะเรียนรู้ มีความสามัคคีทำงานร่วมกันได้

๒. ศักยภาพของพื้นที่ หมายรวมถึง ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบสานต่อกันมาคนในชุมชนต้องรู้จักต้องรักและห่วงหาพันเห็นคุณค่าของทรัพยากรในชุมชนของตน สามารถที่จะนำมาจัดการได้อย่างคุ้มค่าและยั่งยืน ทั้งนี้ชุมชนต้องมีความพร้อมในการเรียนรู้ตลอดจนมีความรู้ความเข้าใจ ในเรื่องแนวคิดพื้นฐานทางด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน และการจัดการในพื้นที่ด้วย

๓. การจัดการเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดเกิดความยั่งยืน สมดุลในกลุ่มคนหมู่มากดังนั้นชุมชนที่จะสามารถบริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ต้องเป็นชุมชนที่มีผู้นำที่เป็นที่ยอมรับความคิด มีวิสัยทัศน์ความเข้าใจเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งยังต้องได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานทั้งภาครัฐที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการพูดคุยกำหนดแนวทางในการเตรียมความพร้อมชุมชนให้รู้ว่าพื้นที่ของ

^{๗๘} สายรุ้ง ดินโคกสูง, “การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน : กรณีศึกษาหาดขบา ตำบลขบา อำเภอมือง จังหวัดอุบลราชธานี,” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาบริหารธุรกิจ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๙).

ตนจะมีรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้อย่างไรควรมีกิจกรรมอะไรบ้าง และจะมีการกระจายจัดสรรรายได้อย่างไร สิ่งสำคัญที่สุดของชุมชนก็คือการมีส่วนร่วม อันหมายรวมถึงร่วมในทุก ๆ สิ่งทุกอย่างเพื่อส่วนรวม

๔. มีส่วนร่วมการสื่อสารพูดคุย เป็นการสื่อความคิดเห็น การแก้ปัญหา รวมถึงการหาแนวทางแก้ไขปัญหาต่าง ๆ จากการระดมความคิดจากประสบการณ์ของนักวิจัยท้องถิ่นพบว่าชุมชนจัดให้มีเวทีพูดคุย ร่วมกันคิดวางแผนดำเนินการ ประสานงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในการทำงานร่วมกัน สร้างกฎระเบียบของชุมชนทางด้านต่าง ๆ เพื่อให้คนในชุมชนรวมถึงผู้มาเยือนปฏิบัติตาม

๒.๕.๓ หลักการทำงานการท่องเที่ยวโดยชุมชน

จากแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ที่มองว่าชุมชนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาจนทำให้การท่องเที่ยวเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาแบบองค์รวมที่มีคนเข้ามามีส่วนร่วม เมื่อมองในบริบทของการพัฒนาการท่องเที่ยวที่ต้องการให้ชุมชนมีส่วนร่วมและได้ประโยชน์จากการท่องเที่ยว จึงควรมีหลักการร่วมกันดังนี้

๑. การท่องเที่ยวโดยชุมชนต้องมาจากความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริงชุมชนได้มีการพิจารณาถึงสภาพของปัญหา ผลกระทบทางการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้น แล้วชุมชนร่วมตัดสินใจลงมติที่จะดำเนินการตามแนวทางที่ชุมชนเห็นสมควร

๒. สมาชิกในชุมชนต้องมีส่วนร่วมในการคิด การวางแผน การทำกิจกรรมติดตามประเมินผล เรียนรู้และรับประโยชน์ร่วมกัน

๓. ชุมชนต้องการรวมกันเป็นกลุ่ม เป็นชมรม หรือองค์กร องค์กรบริหารส่วนตำบล (อบต.) เพื่อเป็นตัวแทนในการทำหน้าที่แทนสมาชิกทั้งหมด และดำเนินการทางด้านกาหนดทิศทางและนโยบายการบริหาร การจัดการ การประสานงาน มีประสิทธิภาพและเป็นไปตามเจตนารมณ์ของสมาชิกในชุมชน

๔. รูปแบบ เนื้อหา และกิจกรรมของการท่องเที่ยวโดยชุมชน ต้องคำนึงถึงการอยู่ร่วมกันอย่างมีศักดิ์ศรี มีความเท่าเทียมกัน มีความเป็นธรรม และให้ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรม ในเชิงสร้างสรรค์และลดผลกระทบในเชิงลบ

๕. มีกฎ กติกา ที่เห็นร่วมกันจากชุมชน สำหรับการจัดการท่องเที่ยวที่ชัดเจนและสามารถกำกับการดูแลให้เป็นไปตามกติกาที่วางไว้

๖. ชุมชนที่จัดการท่องเที่ยว สมาชิกในชุมชน ชาวบ้านทั่วไปและนักท่องเที่ยวควรมีการเรียนรู้ซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดการพัฒนาทางกระบวนการท่องเที่ยวที่ถูกต้องและเหมาะสม

๗. การท่องเที่ยวโดยชุมชน จะต้องมียุทธศาสตร์ร่วมกันภายในชุมชน เช่น ความสะอาด ความปลอดภัย การกระจายรายได้ที่เป็นธรรมของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และพิจารณาร่วมกันถึงขีดความสามารถในการรองรับ

๘. รายได้ที่ได้รับจากการท่องเที่ยว มีส่วนนำไปสนับสนุนการพัฒนาชุมชนและรักษาสิ่งแวดล้อมของชุมชน

๙ การท่องเที่ยวจะไม่ใช่อาชีพหลักของชุมชน และชุมชนต้องดำรงอาชีพหลักของตนเองไว้ได้ ทั้งนี้หากอาชีพของชุมชนเปลี่ยนไป การจัดการท่องเที่ยวจะเป็นการทำลายชีวิตและจิตวิญญาณดั้งเดิมของชุมชนอย่างชัดเจน

๑๐ องค์กรชุมชนมีความเข้มแข็งพอที่จะจัดการกับผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นได้และพร้อมจะหยุด เมื่อเกินความสามารถในการจัดการสิ่งเหล่านั้น หากมองในแง่ความพร้อมของชุมชนและประสิทธิภาพ ในการบริหารจัดการท่องเที่ยวในมิติของชุมชนแล้ว การท่องเที่ยวโดยชุมชนจะเป็นไปได้ด้วยดีนั้นยังต้องพิจารณาจากมิตินอกชุมชนที่เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ได้แก่ การตลาดนโยบายรัฐที่เข้ามาสนับสนุน พฤติกรรมของนักท่องเที่ยว เป็นต้น

๒.๕.๔ ประสบการณ์การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน

จากการประมวลองค์ความรู้จากโครงการวิจัยที่สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) ได้ให้การสนับสนุน สามารถสรุปประสบการณ์การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ ๕ ประการ^{๗๙} ดังนี้

๑. การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทของพื้นที่แหล่งทรัพยากรอันหลากหลายของชุมชน เน้นการท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องเนื่องกับธรรมชาติเป็นหลัก มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นรวมถึงแหล่งวัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องเนื่องกับระบบนิเวศในพื้นที่

๒. การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทของการจัดการ การท่องเที่ยวโดยชุมชนที่เน้นบนเงื่อนไขของการจัดการที่มีความรับผิดชอบ ลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม รวมทั้งมีการจัดการที่ยั่งยืนครอบคลุมถึงการอนุรักษ์ทรัพยากรการจัดการสิ่งแวดล้อม การป้องกันและกำจัดมลพิษ และควบคุมการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างมีขอบเขต โดยเน้นให้การท่องเที่ยวที่มีการจัดการอย่างยั่งยืน

๓. การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทของกระบวนการและกิจกรรม เน้นให้มีการสร้างระบบการท่องเที่ยวที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ โดยให้มีการศึกษาเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมระบบนิเวศของแหล่งท่องเที่ยว รวมทั้งเป็นการเพิ่มพูนความรู้ ประสบการณ์ ความประทับใจ เพื่อสร้างความตระหนักและปลูกจิตสำนึกที่ถูกต้องต่อนักท่องเที่ยว ประชาชนในท้องถิ่น และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง

๔. การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทของการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นการคำนึงถึงความสำคัญในการมีส่วนร่วมของชุมชนและประชาชนตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการ ทั้งนี้เพื่อก่อให้เกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น และหมายรวมถึงการกระจายรายได้ การยกระดับคุณภาพชีวิตและการได้รับผลตอบแทนโดยมีจุดหมายปลายทางในการนำกลับมาบำรุงดูแลรักษา และจัดการแหล่งท่องเที่ยวด้วย

๕. การท่องเที่ยวโดยชุมชนในบริบทของการพัฒนาองค์กร เป็นความพยายามที่จะชี้ให้เห็นถึงบทบาทของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในการพัฒนาองค์กรชุมชนท้องถิ่นควบคู่กับการอนุรักษ์ฟื้นฟูธรรมชาติแวดล้อมอย่างยั่งยืน

๒.๕.๕ การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบบูรณาการ

^{๗๙} สีนธุ์โรบล, บรรณาธิการ. (๒๕๔๖). การท่องเที่ยวโดยชุมชน แนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ. เชียงใหม่ : โครงการวิจัยและพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค.

การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนแบบบูรณาการ ดำเนินงานไปภายใต้การประสานประโยชน์ของการพัฒนาในด้านต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ครอบคลุมทั้งมิติด้านสิ่งแวดล้อม มิติด้านเศรษฐกิจและมิติด้านสังคมและวัฒนธรรม อันเป็นการผสมผสานการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ทั้ง ๓ มิติอย่างเป็นองค์รวม โครงการประสานงานวิจัยและพัฒนาโครงการประสานงานวิจัยและพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวชุมชน

๒.๕.๕.๑. มิติด้านสิ่งแวดล้อม มุ่งกระตุ้นชาวบ้านในชุมชนให้ตระหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์และการคุ้มครองด้านสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดการเรียนรู้และร่วมมือกันในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ระบุปัญหาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากการท่องเที่ยว เพื่อจำกัดการพัฒนาและดำเนินงานจัดการท่องเที่ยว โดยพยายามหลีกเลี่ยงให้เกิดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมให้น้อยที่สุด

๒.๕.๕.๒. มิติด้านเศรษฐกิจ มุ่งให้ชาวบ้านมีรายได้เสริมจากการท่องเที่ยว โดยนำฐานทรัพยากรซึ่งเป็นสินทรัพย์รวมหรือสมบัติสาธารณะมาเป็นต้นทุนในการจัดการท่องเที่ยว มีการกระจายรายได้อย่างเสมอภาคและยุติธรรมและที่สำคัญชาวบ้านส่วนใหญ่ในชุมชนเห็นพ้องต้องกันที่จะนำฐานทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีอยู่ทั้งธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และสถานที่ทางประวัติศาสตร์มาพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยวเพื่อให้การดำเนินการที่เหมาะสม และเป็นธรรมแก่สมาชิกในชุมชน ควรมีการกระจายรายได้อย่างทั่วถึงและยุติธรรม ผลกาไรที่ได้กระจายสู่ชุมชนอย่างแท้จริง ประชาชนเป็นผู้ดำเนินการท่องเที่ยวและควบคุมการเติบโตของการท่องเที่ยวในพื้นที่ของตน โดยไม่ขัดแย้งกับการรักษาฐานทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม ประเพณีอันดีงามและเปิดโอกาสให้ชาวบ้านทุกครัวเรือนเข้ามามีส่วนร่วม

๒.๕.๕.๓. มิติด้านสังคมและวัฒนธรรม มุ่งใช้กิจกรรมต่าง ๆ รองรับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างสร้างสรรค์ ส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคนต่างวัฒนธรรม เพื่อความเข้าใจและตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งอาจมีการจัดการในรูปของ ๑) การก่อตั้ง จุดประชาสัมพันธ์ข้อมูลการท่องเที่ยว ๒) การก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ๓) การรวบรวมภูมิปัญญา ด้านวรรณกรรมมุขปาฐะและ ๔) การจัดทำเอกสารเผยแพร่ด้านภูมิปัญญา

๒.๕.๖ กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวในกรอบของแนวคิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน^{๕๐} ปัจจุบันมีการพัฒนาแตกแขนงออกไปในหลากหลายรูปแบบ อาทิ การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศการท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ และการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ฯลฯ การจัดการท่องเที่ยวแต่ละประเภทล้วนมีรูปแบบการจัดการที่อิงอยู่บนฐานทรัพยากรของชุมชน และสภาพเป็นจริงของชุมชน คือ การพัฒนาชุมชนไปสู่การพึ่งตนเอง ชุมชนสามารถยืนอยู่ได้ด้วยฐานทรัพยากรที่มีอยู่ โดยยึดความต้องการของชุมชนเป็นสำคัญ

^{๕๐} สินธุ์ สโรบล, บรรณาธิการ. (๒๕๔๖). การท่องเที่ยวโดยชุมชน แนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ภาคเหนือ. เชียงใหม่: โครงการวิจัยและพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค.

ทั้งนี้ในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ควรคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติ ให้ความสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรในชุมชน และมีการเตรียมความพร้อมของชุมชน ด้วยการปลูกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาของท้องถิ่น เพื่อพัฒนาไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่สำคัญในการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนชาวบ้านควรเข้าถึงทรัพยากรและมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวของท้องถิ่น โดยตรง รวมทั้งร่วมมือกันรักษาฐานทรัพยากรที่มีอยู่ให้เป็นมรดกของคนรุ่นลูกหลานและรุ่นต่อ ๆ ไป อาทิ การรักษาป่าต้นน้ำไว้ให้เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่สำคัญของชุมชน และเป็นฐานสนับสนุนการเกษตรกรรมซึ่งเป็นรายได้หลักของชุมชน

๒.๖ เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ปราสาท หมายถึงโบราณสถานและปราสาทขอมที่ได้สร้างเอาไว้ในสถานที่ต่างๆซึ่งปรากฏอยู่ในเขตพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ เป็นโบราณสถานที่ยาวเหยียดต่อเนื่องในศาสนาพราหมณ์ ฮินดู ตามคติความเชื่อและศรัทธาของตน ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

ศิริวรรณ ทาปัญญา ศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแหล่งโบราณสถาน:กรณีศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชน ผู้ที่มีถิ่นพำนักใกล้แหล่งโบราณสถาน อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่” พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความเข้าใจที่ดีต่อการอนุรักษ์แหล่งโบราณสถาน โดยให้ความเห็นว่า แหล่งโบราณสถานแต่ละแห่งเป็นสถานที่ควรแก่การอนุรักษ์ไว้ ให้เป็นมรดกของแผ่นดิน ช่วยให้คนในชุมชนมีความภาคภูมิใจในประวัติศาสตร์ความเป็นมาของตนเป็นเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่นของจังหวัดเชียงใหม่ เป็นสิ่งสำคัญเป็นการดึงดูดใจนักท่องเที่ยวและเห็นว่าเป็นการขยายตัวทางเศรษฐกิจและสังคม ทำให้สิ่งแวดล้อมแหล่งโบราณสถาน มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อผู้ที่อยู่อาศัยใกล้เคียง เพราะทำให้พวกเขามีรายได้ทุกวัน ทำให้ชีวิตในสังคมดีขึ้น ^{๕๑}

หลักฐานของอาณาจักรโบราณที่เกี่ยวข้องกับบริเวณอีสานใต้ สามารถมองเห็นความเคลื่อนไหวของกลุ่มชนต่าง ๆ ในบริเวณนี้โดยเฉพาะความสัมพันธ์ของคนในท้องถิ่นหลายกลุ่มหลายเชื้อชาติที่ตั้งเป็นอิสระ มีความสัมพันธ์ทั้งที่เป็นมิตรและการทำสงครามกันโดยร่องรอยที่ยังคงทิ้งไว้เป็นหลักฐานที่สำคัญคือ หลักฐานโบราณคดี ได้แก่ ชุมชนโบราณ โบราณสถานและโบราณวัตถุ ^{๕๒}

ชิน ศรีสวัสดิ์ ได้ศึกษา การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม:กรณีวัฒนธรรมของชุมชนกวยในเขตอีสานใต้และลาวใต้พบว่า ๑) ชุมชนชาวกวยในเขตอีสานใต้ยังมีอยู่จำนวนมาก โดยเฉพาะในเขตพื้นที่จังหวัดบุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ อุบลราชธานีและบางส่วนของจังหวัดมหาสารคาม รวมทั้งหมดประมาณ ๔๗๔,๔๘๖ คน โดยมีหนาแน่นในเขตพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษและจังหวัดสุรินทร์ ส่วนลาวใต้มีอยู่ประมาณ ๔๕,๔๘๗ คน ส่วนใหญ่จะมีอยู่ในแขวงสาละวันและจำปาสัก ๒) ชุมชนชาวกวยทั้งเขต

^{๕๑} ศิริวรรณ ทาปัญญา,การอนุรักษ์และการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม,(กรุงเทพมหานคร:จรัสสินทวงศ์ การพิมพ์,๒๕๕๒),หน้า ๒๖.

^{๕๒} ศิริพร สุเมธรัตน์.รศ.,หลักฐานโบราณคดีในเมืองสุรินทร์,(สุรินทร์: โรงพิมพ์ศิริธรรมออฟเซต, ๒๕๕๐),หน้า ๑๑.

อีสานใต้และลาวใต้ มีความเชื่อมโยง สัมพันธ์กันทางประวัติศาสตร์ทางชาติพันธุ์และทางวัฒนธรรม เนื่องจากเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่พูดภาษาในตระกูลมอญ-เขมร มีประวัติศาสตร์และความเป็นมาาร่วมกัน ๓)แนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนชาวทวาย อาจทำได้โดยการสำรวจ สภาพชุมชนที่มีลักษณะเด่นทางวัฒนธรรมและขึ้นบัญชีไว้อย่างเป็นทางการเป็นระบบในรูปแบบของฐานข้อมูลใน คอมพิวเตอร์และเผยแพร่ให้กับนักธุรกิจท่องเที่ยวโดยผ่านการประชุมสัมมนา ในรูปของเอกสาร แผ่นพับ โปสเตอร์และอินเทอร์เน็ต เป็นต้น ๔) แนวทางการกำหนดยุทธศาสตร์เพื่อการพัฒนา ในกลุ่ม ประเทศเพื่อนบ้าน ^{๘๓}

ปัญญาจันทร์ จันท์แก้ว และคณะ ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาธุรกิจท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมเพื่อการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืนของชุมชนบ้านเข็กน้อย ตำบลเข็กน้อย อำเภอเขาค้อ จังหวัด เพชรบูรณ์ เป็นชุดโครงการวิจัยแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วยโครงการย่อย ๖ โครงการ เพื่อนำข้อมูล จากการศึกษาเอกสาร การสังเกต การทำแบบทดสอบ การสัมภาษณ์และเจาะลึก การใช้แบบ สัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มย่อย การประชุมเชิงปฏิบัติการ การฝึกอบรม การศึกษาดูงานและการ ประชาคม มาใช้เป็นแนวทางในการเสนอผลการวิจัย ในเชิงความรู้ เชิงพัฒนา และเชิงผลผลิตตาม วัตถุประสงค์ ๓ ข้อดังนี้ ๑) เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีความรู้ ความเข้าใจ สามารถพัฒนา ผลิตภัณฑ์และพัฒนาการขายในธุรกิจท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมเพื่อการพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน ๒) เพื่อ พัฒนาผลิตภัณฑ์ท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมท้องถิ่น ได้แก่ การพัฒนาการแสดงและการละเล่นพื้นบ้าน พัฒนาข้าวใหม่มัด พัฒนาชุดอาหารท้องถิ่น พัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าพื้นเมือง ของที่ระลึก พัฒนาการผลิต สมุนไพรเชิงการค้าและ ๓) เพื่อการพัฒนาการขายในธุรกิจท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนได้วิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลว ในการประกอบธุรกิจท่องเที่ยวเชิง วัฒนธรรมของกลุ่มอาชีพวัฒนธรรมม้งเข็กน้อย ผลการวิเคราะห์พบว่า กลุ่มอาชีพวัฒนธรรมม้งเข็ก น้อยมีปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จสูง ชุมชน จึงร่วมกันทำแผนพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีความรู้ความ เข้าใจในการพัฒนาองค์กร พัฒนาผลิตภัณฑ์และพัฒนาการขาย ฯลฯ ^{๘๔}

ภาสกร คำภูแสน ได้กำหนดว่า มรดกทางวัฒนธรรม หมายถึงสถานที่ ซึ่งเป็น โบราณสถาน ไม่ว่าจะเป็สถาปัตยกรรม ประติมากรรม จิตรกรรมหรือแหล่งโบราณคดีทาง ธรรมชาติ เช่น ถ้ำ หรือสถานที่ก่อสร้าง หรือเชื่อมต่อกันที่มีความเป็นเอกลักษณ์หรือแหล่งสถานที่ สำคัญที่อาจจะเป็นผลงานจากฝีมือมนุษย์หรือเป็นผลงานร่วมกันระหว่างธรรมชาติกับมนุษย์ รวมทั้ง พื้นที่ที่เป็นแหล่งโบราณคดี ซึ่งสถานที่เหล่านี้มีคุณค่าล้ำเลิศในทางประวัติศาสตร์ ศิลปะมานุษยวิทยา หรือวิทยาศาสตร์ ^{๘๕}

^{๘๓} ปวีณา โทณแก้ว, รายงานวิจัยเรื่อง การพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชาวเขาเผ่าลีซอ จังหวัดเพชรบูรณ์, มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์, ๒๕๕๔, หน้า ๓๓.

^{๘๔} ศิริพร สุเมธรัตน์, รศ., หลักฐานโบราณคดีในเมืองสุรินทร์, (สุรินทร์: โรงพิมพ์ศิริธรรมออฟเซ็ท, ๒๕๕๐), หน้า ๓๔.

^{๘๕} กฤษณ สมบุญรุ่งเรืองและคณะ, “การศึกษาอัตลักษณ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมย่านชุมชนตลาดพลู เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร” รายงานการวิจัย ภาควิชาการออกแบบและวางผังชุมชนเมือง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ปีการศึกษา ๒๕๕๓, หน้า ๒๐.

อิติพงค์ พิรุณ เสนองานวิจัยเรื่อง “ปราสาทพนมรุ้ง:แนวทางการอนุรักษ์พิธีกรรมทางศาสนาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม” พบว่า ประวัติและความเป็นมาของพิธีกรรมทางศาสนาที่ปราสาทพนมรุ้งมาจากความเชื่อว่า โบราณสถานที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นที่ประทับของพระศิวะ ซึ่งเป็นเทพเจ้าสูงสุดในศาสนาฮินดู ลัทธิไศวนิกาย การประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเพื่อบูชาพระศิวะเทพเจ้าแห่งความศักดิ์สิทธิ์ของศาสนาฮินดู ตลอดจนเทพผู้รักษาปราสาทพนมรุ้ง ซึ่งเป็นโบราณสถานที่มีความมหัศจรรย์ มีการปฏิบัติสืบต่อกันมาแต่โบราณ เพื่อช่วยให้ประชาชนได้รับความสุขความเจริญก้าวหน้า ประสบความสำเร็จ ช่วยรักษาการเจ็บป่วยได้และช่วยให้เกิดความสามัคคีในชุมชน ^{๘๖}

ภควดี ปิตตาทะโน เสนองานวิจัยเรื่อง “นาฏยประดิษฐ์:การศึกษาประติมากรรมภาพสลักปราสาทพนมรุ้งเพื่อสร้างชุดการแสดง” ผลจากการวิจัยพบว่า ปราสาทพนมรุ้งสร้างจากหินทรายสีชมพู บนภูเขาไฟที่ดับสนิทแล้วโดยพระเจ้าราเชนทรวรมันที่ ๒ ได้สถาปนาเทวาลัยแห่งนี้ถวายพระอิศวรที่เขาคพนมรุ้งคำว่าพนมรุ้งหรือเดิมว่า (วนม รุง) หมายถึง ภูเขาอันยิ่งใหญ่ ประติมากรรมภาพสลักที่ปรากฏบนทับหลังหน้าบัน กรอบประตู และส่วนต่าง ๆ ของปราสาทพนมรุ้ง ส่วนใหญ่เป็นภาพที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเทพเจ้าในศาสนาฮินดู ภาพเล่าเรื่องราวผจญภัยและมหาภารตะ ภาพเทพประจำทิศต่าง ๆ และที่สำคัญบนทับหลังปราสาทปรangk์ประธานด้านทิศตะวันออก มีภาพสลักรูปพระนารายณ์บรรทมสินธุ์และภาพพระศิวะนาฏราชชุดการแสดงที่เกี่ยวข้องกับปราสาทพนมรุ้งในปัจจุบันคือ ระบายอัสพรพนมรุ้งและระบายพิมายปุระ เป็นการแสดงในเชิงสร้างสรรค์ในรูปแบบโบราณคดีหรือเรียกว่า นาฏยคดี ^{๘๗}

สมบัติ ประจัญสานต์ เสนองานวิจัยเรื่อง, “สถาปัตยกรรมร่วมสมัยที่มีแนวคิดในการออกแบบจากปราสาทขอม กรณีศึกษา:จังหวัดบุรีรัมย์” พบว่า สำหรับความคิดเห็นที่มีต่อสถาปัตยกรรมร่วมสมัยที่มีแนวคิดในการออกแบบจากปราสาทขอม นักวิชาการและบุคคลทั่วไปส่วนใหญ่เห็นด้วยหากสถาปนิกจะนำลักษณะปราสาทขอมมาใช้ในการออกแบบลักษณะทางกายภาพของสถาปัตยกรรมร่วมสมัยประเภทศูนย์วัฒนธรรม หรือพิพิธภัณฑ์ โครงการต่อไปในจังหวัดบุรีรัมย์และยอมรับว่ากลวิธีการออกแบบของสถาปนิก โดยการประยุกต์ให้รูปทรงหรือส่วนประกอบของสถาปัตยกรรมให้มีลักษณะใกล้เคียงกับลักษณะดั้งเดิมนั้นทำให้ลักษณะทางกายภาพของสถาปัตยกรรมที่ปรากฏแสดงลักษณะปราสาทขอมได้ชัดเจน โดยทั้งสองกลุ่มมีความคิดเห็นที่ต่างกันในบางลักษณะทางกายภาพของสถาปัตยกรรม ที่สถาปนิกสามารถออกแบบประยุกต์จากลักษณะดั้งเดิมแล้วทำให้สถาปัตยกรรมร่วมสมัยที่ออกแบบขึ้นใหม่ ให้คงแสดงลักษณะปราสาทของ ^{๘๘}

^{๘๖} อิติพงค์ พิรุณ, “ปราสาทพนมรุ้ง:แนวทางการอนุรักษ์พิธีกรรมทางศาสนาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม”, ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.(บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยมหาสารคาม,๒๕๕๓), หน้า ๑

^{๘๗} ภควดี ปิตตาทะโน, “นาฏยประดิษฐ์:การศึกษาประติมากรรมภาพสลักปราสาทพนมรุ้งเพื่อสร้างชุดการแสดง”, ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต.(บัณฑิตวิทยาลัย:มหาวิทยาลัยมหาสารคาม,๒๕๕๓), หน้า ๑๒.

^{๘๘} สมบัติ ประจัญสานต์, “สถาปัตยกรรมร่วมสมัยที่มีแนวคิดในการออกแบบจากปราสาทของกรณีศึกษา: จังหวัดบุรีรัมย์” ครุศาสตรบัณฑิต(ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต,บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง,๒๕๕๔). หน้า ๑

ธัญญพร เขียมรัมย์ เสนองานวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาและการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว กรณีศึกษา:ปราสาท หนองหงส์ อำเภอโนนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์” พบว่าปราสาทหนองหงส์ เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ ที่มีนักท่องเที่ยวมาเยือนน้อยและเป็นเพียงแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวสัญจรผ่านไปมาเท่านั้น ซึ่งปราสาทหนองหงส์นั้นเป็นปราสาทขอมโบราณที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ที่ควรค่าแก่การรักษาไว้ เพื่อเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถให้ความรู้ในการเยี่ยมชมปราสาท ^{๘๙}

เทียนชัย ให้ศิริกุล, เสนองานวิจัยเรื่อง “บทบาทของประชาชนท้องถิ่นที่มีต่อการอนุรักษ์และส่งเสริมสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม กรณีศึกษา : ปราสาทหินพนมรุ้งและปราสาทกู่สวนแตง จังหวัดบุรีรัมย์” สรุปความได้ว่า ประชาชนได้รับความรู้เกี่ยวกับประวัติของประเพณีขึ้นเขาพนมรุ้งจากผู้อาวุโสในท้องถิ่นมากที่สุด สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในท้องถิ่นที่รู้จักมากที่สุด คือปราสาทพนมรุ้ง ส่วนปราสาทกู่สวนแตงประชาชนรู้จักเป็นอันดับที่ ๔ ในเรื่องบทบาทเกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมนั้น กลุ่มตัวอย่างเห็นว่าบุคคลในท้องถิ่นควรมีบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมมากที่สุด เพื่อเป็นแหล่งที่ให้ความรู้ เกี่ยวกับการดูแลรักษา ป้องกัน ฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมได้มากที่สุด และส่วนใหญ่เห็นด้วยเป็นอย่างมากที่จะให้มีการตั้งกลุ่มอาสาสมัคร ชมรม เพื่อช่วยกันดูแลป้องกันโบราณสถานในท้องถิ่น ส่วนใหญ่จะมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมประเพณีท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมในระดับปานกลาง ^{๙๐}

ศศิธร จันทรไพบ, (๒๕๕๕) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาคติการออกแบบปราสาทหินพิมาย อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา” พบว่า คติการออกแบบปราสาทหินพิมาย สามารถสรุปเกณฑ์ของการออกแบบที่สะท้อนให้เห็นถึงแนวความคิดในการออกแบบปราสาทหินพิมายให้เป็นสัญลักษณ์ของจักรวาลและมณฑลได้ ๔ ประการคือ ๑) การเลือกทำเลที่ตั้งของเมืองและปราสาทที่อาศัยภูมิประเทศตามธรรมชาติเป็นส่วนของการสร้างเมืองตามระบบจักรวาลในพุทธศาสนา ๒) ระบบแผนผังของปราสาทที่เป็นโครงสร้างของปราสาทที่มีระเบียบคดล้อมรอบปราสาทประธาน โดยมีศูนย์กลางผังอยู่ที่ปราสาทประธาน และมีการออกแบบที่ยึดแผนภาพของมณฑลในศาสนาพราหมณ์เป็นแผนผังปราสาท อีกทั้งยังมีการออกแบบและการวางตำแหน่งอาคารต่าง ๆ ภายในแผนผังที่สะท้อนให้เห็นถึงแบบจำลองของจักรวาล ๓)ระบบการใช้แกนโลกเป็นแกนประธานของแผนผัง ซึ่งมีความสัมพันธ์กับวิถีการโคจรของวงอาทิตย์ ๔)การออกแบบแผนผังของภาพสลักบนหน้าบัน ทับหลังประดับประตู และกลีบขนุนที่ปราสาทประธาน ให้มีความสอดคล้องกับแผนผังของปราสาทและตัวอาคาร โดยมีการแบ่งเนื้อหอกออกเป็นหัว และให้มีความสัมพันธ์กับระบบแนวแกนประธาน และตำแหน่งของเทพเจ้าประระบบ GPS

^{๘๙} ธัญญพร เขียมรัมย์, “แนวทางการพัฒนาและการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว กรณีศึกษา : ปราสาทหนองหงส์อำเภอโนนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์”,บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต,(บัณฑิตวิทยาลัย ขอนแก่น, ๒๕๕๔), หน้า ๑.

^{๙๐} เทียนชัย ให้ศิริกุล, “บทบาทของประชาชนท้องถิ่นที่มีต่อการอนุรักษ์และส่งเสริมสิ่งแวดล้อมศิลปกรรม กรณีศึกษา: ปราสาทหินพนมรุ้งและปราสาทกู่สวนแตง จังหวัดบุรีรัมย์” วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต,(บัณฑิตวิทยาลัย :มหาวิทยาลัยมหิดล,๒๕๓๘),หน้า ๗๕-๗๖.

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาประวัติศาสตร์และกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์” มีวัตถุประสงค์ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ ๒) เพื่อศึกษากิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ ๓) เพื่อศึกษาการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ งานวิจัยนี้ใช้วิธีการศึกษาเป็นลักษณะการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชนปราสาทขอม ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติและกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ รวบรวมข้อมูลและนำข้อมูลมาวิเคราะห์แบบพรรณนาวิเคราะห์ โดยคณะผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

รูปแบบการวิจัย การกำหนดระเบียบวิธีการวิจัยหรือกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ของการดำเนินงานรูปแบบการจัดการที่เป็นแนวทางการศึกษาในการจัดเก็บข้อมูลอันประกอบด้วย

การสัมภาษณ์เจาะลึกโดยการกำหนดระเบียบวิธีการวิจัยหรือกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์ ในการกำหนดกระบวนการวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดให้มีกระบวนการวิจัยโดยใช้แบบสัมภาษณ์มีการออกแบบโครงสร้างของข้อคำถามที่สามารถนำไปใช้ในการสัมภาษณ์ หรือการสัมภาษณ์แบบชี้แนะ คือ เป็นการสัมภาษณ์แบบปลายเปิด ซึ่งเป็นกระบวนการวิจัยที่มีความยืดหยุ่นและเปิดกว้างหรือมีการนำคำสำคัญมาใช้ประกอบในการชี้แนะคำสัมภาษณ์ เช่น มีการร่างข้อคำถามที่มีลักษณะปลายเปิดที่มีคำสำคัญพร้อมกับลักษณะของข้อคำถาม ที่มีความยืดหยุ่นและพร้อมที่จะมีการปรับเปลี่ยนถ้อยคำของข้อคำถามให้มีความสอดคล้องกับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย หรือผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละคนในแต่ละสถานการณ์ที่มีเหตุการณ์หรือมีสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิและบุคคลที่มีความสำคัญหรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นบุคคลที่อยู่ในภาครัฐ ภาคประชาชน รวมทั้ง บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่มีความสำคัญในกระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนตอบข้อคำถามจากการสัมภาษณ์เจาะลึกได้มาซึ่งข้อมูลที่มีความหลากหลาย การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้รู้(ปราชญ์) และผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งกลุ่มผู้นำชุมชน ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยใช้วิธีการเจาะจงตามการศึกษาวิจัย จำนวน ๑๐๐ คน เพื่อศึกษาและวิเคราะห์กิจกรรมและการจัดการปราสาทขอมเพื่อการท่องเที่ยว ที่สามารถสร้างความเข้มแข็งของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ที่ได้จากการศึกษาวิจัยทำให้ได้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและข้อเสนอแนะเชิงยุทธศาสตร์ที่สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนานโยบายและ กลไกการการปกครองในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน

การสนทนากลุ่มย่อย (Focus group) ดำเนินการโดยใช้วิธีการสังเกตในพื้นที่ภาคสนาม และการสนทนากลุ่มกับประชาชน กลุ่มผู้นำ และผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ โดยการวิเคราะห์สถานการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันในประเด็นของสถานการณ์ปัญหาของกลุ่มเป้าหมายเชิงประเด็น และเชิงพื้นที่ในรูปแบบต่างๆ ที่เป็นรูปธรรมวิธีการศึกษาเป็นการศึกษาเชิงสำรวจ โดยใช้วิธีการศึกษาผสมผสานหลายรูปแบบทั้งสำรวจเอกสารและการศึกษาภาคสนาม ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การศึกษาเอกสาร (Documentary Research) ได้ศึกษาข้อมูลจากแหล่งปฐมภูมิ (Primary Source) และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) เป็นการค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎี และผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ศึกษาจากหนังสือ บทความในวารสาร เอกสารวิชาการ วิทยานิพนธ์ แผนการท่องเที่ยวอารยธรรมขอมอีสานใต้ และฐานข้อมูลที่เป็นแหล่งสืบค้นงานวิจัย (Data sources) เพื่อใช้ในการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ ๒ ศึกษาภาคสนาม ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลในพื้นที่ โดยวิธีการสนทนากลุ่มกับประชาชน กลุ่มผู้นำ และผู้ที่เกี่ยวข้อง ศึกษาประวัติความเป็นมาและแนวคิดรูปแบบกิจกรรมการจัดการการท่องเที่ยวปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ มีปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานในเขตพื้นที่การศึกษาลงพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้คณะผู้วิจัยจัดให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นโดยเรียนเชิญผู้ทรงคุณวุฒิด้านวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านปราสาทขอม และด้านการท่องเที่ยว จากกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดในการศึกษาทั้งหมด

๓.๒ พื้นที่การวิจัย ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

๓.๒.๑ พื้นที่การวิจัย

พื้นที่ปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ จำนวน ๓๙ แห่ง เหตุผลของการเลือกพื้นที่ในการวิจัยจำนวน ๓๙ แห่งดังกล่าวนี้ เพราะในจังหวัดสุรินทร์มีปราสาทขอมอยู่ทุกพื้นที่ และเพื่อให้ครอบคลุมถึงการทำประวัติของปราสาทขอมจึงต้องใช้พื้นที่ปราสาททั้ง ๓๙ แห่ง ใน ๑๗ อำเภอของจังหวัดสุรินทร์

๓.๒.๑ ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรนั้นประกอบด้วยกลุ่มประชากรจำนวน ๗ กลุ่ม ประกอบด้วย) กลุ่มนักวิชาการ ประกอบด้วยนักวิชาการด้านประวัติศาสตร์, นักวิชาการด้านการสร้างผลิตภัณฑ์, นักวิชาการด้านการท่องเที่ยว, นักวิชาการด้านโลจิสติกส์ นักวิชาการด้านการพัฒนาชุมชน และนักวิชาการด้านรัฐประศาสนศาสตร์ ด้านละ ๑ คน รวม ๖ คน ๒) กลุ่มผู้บริหารโบราณสถานจำนวน ๔ แห่งๆ ละ ๑ คน ๓) กลุ่มนักปราชญ์ท้องถิ่น เช่น พระสงฆ์, นักปราชญ์ท้องถิ่น เป็นต้น จำนวน ๔ แห่ง ๆ ละ รูป/คน ๔) กลุ่มผู้ประกอบการท่องเที่ยวแห่ง ๆ ละ ๔ คน ๕) กลุ่มผู้ประกอบการขายของที่ระลึกแห่งละ ๕ คน รวมเป็น ๒๐ คน ๖) กลุ่มวิสาหกิจชุมชน จำนวน ๔ แห่ง ๆ ละ ๒๐ คน

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key Informants)

ประชากร	กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลหลัก(key Informants)	การได้มาของกรุ่มตัวอย่าง	การเก็บข้อมูล
๑.กลุ่มนักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ศาสนา และวัฒนธรรมด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว ด้านโลจิสติกส์ ด้านการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชุมชนและด้านการสร้างเครือข่าย	-นักวิชาการด้านประวัติศาสตร์ ๑ คน -นักวิชาการด้านการสร้างผลิตภัณฑ์ ๑ คน -นักวิชาการด้านการท่องเที่ยว ๑ คน -นักวิชาการด้านโลจิสติกส์ ๑ คน -นักวิชาการด้านการพัฒนาชุมชน ๑ คน -นักวิชาการด้านรัฐประศาสนศาสตร์ ๑ คน	เลือกแบบเจาะจง	-แบบสัมภาษณ์ -แบบสนทนากลุ่ม
	รวม ๖ รูป/คน		
๒.กลุ่มผู้บริหารสถานศึกษา	-ผู้บริหาร/เจ้าหน้าที่แหล่งท่องเที่ยวโบราณสถานปราสาทขอมหรือกรรมการมูลนิธิแหล่งท่องเที่ยวปราสาทขอม ตามแหล่งโบราณสถาน ๔ แห่ง ๆ ละ ๑ คน	เลือกแบบเจาะจง	-แบบสัมภาษณ์ -แบบสนทนากลุ่ม
	รวม ๔ คน		
๓.กลุ่มนักปราชญ์ท้องถิ่น	-พระสงฆ์/ปราชญ์ท้องถิ่น ๔ รูป/คน ตามแหล่งโบราณสถาน ๔ แห่งๆละ ๑ คน	เลือกแบบเจาะจง	-แบบสัมภาษณ์ -แบบสนทนากลุ่ม
	รวม ๔ รูป/คน		
๔.กลุ่มผู้ประกอบการท่องเที่ยว	-เจ้าของกิจการบริษัทนำเที่ยว/กลุ่มมัคคุเทศก์ ตามแหล่งโบราณสถาน ๔ แห่งๆ ละ ๑ คน	เลือกแบบเจาะจง	-แบบสัมภาษณ์ -แบบสนทนากลุ่ม
	รวม ๔ คน		
๕.กลุ่มผู้ประกอบการค้าขายของที่ระลึก	-กลุ่มผู้ประกอบการค้าขายของที่ระลึก โบราณสถานปราสาทขอมทั้ง ๔ แห่ง ๆ ละ ๑ คน	เลือกแบบเจาะจง	-แบบสัมภาษณ์ -แบบสนทนากลุ่ม
	รวม ๔ คน		
๖.กลุ่มผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน	-กลุ่มวิสาหกิจชุมชนจำนวน ๔ แห่ง ๆ ละ ๑ คน	เลือกแบบเจาะจง	-แบบสัมภาษณ์ -แบบสนทนากลุ่ม
	รวม ๔ คน		

๗.กลุ่มนักท่องเที่ยว	-นักท่องเที่ยวผู้เดินทางมาท่องเที่ยว ณ โบราณสถานปราสาทขอมทั้ง ๔ แห่ง ละ ๑ คน	เลือกแบบ เจาะจง	-แบบ สัมภาษณ์ -แบบสนทนา กลุ่ม
	รวม ๔ คน		
รวมทุกกลุ่ม	รวม ๒๖ รูป/คน		

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นแบบสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยดำเนินการดังนี้

เครื่องมือที่นำมาใช้สำหรับกำหนดระเบียบวิธีการวิจัยหรือกระบวนการวิจัย การวิจัยได้กำหนดกระบวนการวิจัยโดยการใช้กระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วย การวิจัยเชิงเอกสาร ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการศึกษาและค้นคว้าจากเอกสารทางวิชาการ ตำรา ตลอดจนผลงานวิจัยประเภทต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ในกระบวนการสร้างพื้นฐานขององค์ความรู้ในทางวิชาการเกี่ยวกับกระบวนการในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน อันเป็นแนวทางประการสำคัญในการนำไปสู่การสร้างเครื่องมือที่สามารถนำไปใช้ในกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลทางวิชาการที่มีประสิทธิภาพส่วนเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลตามกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ที่มีลักษณะเป็นการสัมภาษณ์เจาะลึกข้อคำถามที่สามารถนำไปใช้ในกระบวนการสัมภาษณ์แบบชี้แนะที่ไม่มีการกำหนดโครงสร้างของข้อคำถามที่มีความชัดเจนตายตัว โดยเป็นแต่เพียงการกำหนดแนวข้อคำถามแบบเปิดกว้าง หรือเป็นการใช้แบบสัมภาษณ์ปลายเปิด ซึ่งเป็นกระบวนการวิจัยที่มีผลทำให้ข้อคำถามมีความยืดหยุ่นและเปิดกว้างการสัมภาษณ์เจาะลึกเป็นเทคนิคและกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพที่มีความเหมาะสมอย่างยิ่งในการนำมาที่ใช้ในการสัมภาษณ์ส่วนบุคคล โดยเฉพาะอย่างยิ่งบุคคลที่เป็นผู้ที่มีความรู้และความชำนาญหรือมีความเชี่ยวชาญในเรื่องที่กำลังดำเนินการกระบวนการวิจัย เปิดโอกาสให้ผู้ที่มีความรู้และความชำนาญหรือมีความเชี่ยวชาญสามารถแสดงความคิดเห็นหรือทรรศนะได้อย่างหลากหลายผู้สัมภาษณ์สามารถที่จะดำเนินการสัมภาษณ์ และสามารถที่จะสอบถามที่สำคัญ และมีความน่าสนใจในแต่ละประเด็นของคำตอบ จากผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยหรือผู้ให้สัมภาษณ์ อันทำให้ได้มาซึ่งข้อมูลที่มีความหลากหลายและข้อเท็จจริงในทางดำเนินการและใช้เครื่องมือ ได้แก่ แบบการศึกษากิจกรรมการท่องเที่ยวและการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ โดยใช้การสำรวจลงพื้นที่วิจัยประกอบด้วยเนื้อหา จำนวน ๒ ส่วน ได้แก่

- ส่วนที่ ๑ ข้อมูลพื้นฐานผู้ให้ข้อมูลทั่วไป เช่น ข้อมูลส่วนตัวผู้ให้ข้อมูล เพศ สถานภาพ วัตถุประสงค์รูปแบบการจัดกิจกรรมและการบริหารจัดการการท่องเที่ยวปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ โดยใช้กลไกการตลาดในการส่งเสริมทำให้เกิดรายได้ เป็นต้น

- ส่วนที่ ๒ ข้อมูลเกี่ยวกับรูปแบบและปัญหาอุปสรรคในการบริหารจัดการ

๑. แบบสัมภาษณ์ ประชาชน ผู้นำชุมชน และผู้ที่เกี่ยวข้อง ในกรณีศึกษา
ปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์

๒. การประชุมกลุ่มย่อย (Focus Group) เพื่อที่จะได้ทราบถึงทิศทางในการ
บริหารจัดการการท่องเที่ยวโดยมีปราสาทขอมที่อยู่ในชุมชนเป็นกลไกการตลาด

ตารางที่ ๑ แสดงการเก็บรวบรวมข้อมูลตามวัตถุประสงค์วิธีการและผู้ให้ข้อมูล

ข้อ	วัตถุประสงค์	ผู้ให้ข้อมูล	วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล
๑.	เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของ ชุมชนปราสาทขอมในจังหวัด สุรินทร์	- ประชาชน - ผู้นำชุมชน - หน่วยงาน ที่เกี่ยวข้อง	- การสัมภาษณ์ - การสังเกต - เอกสาร
๒.	เพื่อศึกษากิจกรรมการท่องเที่ยว ของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัด สุรินทร์		- การสัมภาษณ์ - การสังเกต - เอกสาร
๓.	เพื่อศึกษาการจัดการท่องเที่ยวของ ชุมชนปราสาทขอมในจังหวัด สุรินทร์		- ประชุมกลุ่มย่อย

๓.๔ การสร้างเครื่องมือวิจัย

กระบวนการในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการวิจัยได้กำหนดให้ใช้วิธี ดังนี้
กำหนดให้ใช้วิธีการสัมภาษณ์เจาะลึกโดยกระบวนการวิธีการสัมภาษณ์แบบชี้แนะเป็นกระบวนการ
สัมภาษณ์ที่มีลักษณะที่ไม่มีข้อคำถามที่เป็นมาตรฐานเป็นการกระบวนการวิธีการสัมภาษณ์ที่ไม่มีกำหนด
โครงสร้างของข้อคำถามที่นำมาใช้ในการสัมภาษณ์เจาะลึก เพียงแต่มีการกำหนดลักษณะของข้อ
คำถามที่มีลักษณะเปิดกว้างมีความยืดหยุ่น และมีการนำคำผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละคนตามสถานการณ์ที่
มีการขับเคลื่อนหรือเปลี่ยนแปลงไปได้ตลอดเวลาส่วนการกำหนดกระบวนการและขั้นตอนในการ
ออกแบบการวิจัยหรือการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดกระบวนการและ
ขั้นตอนในการดำเนินการกระบวนการวิจัย ดังนี้

(๑) การสัมภาษณ์ เจาะลึกโดยกระบวนการวิธีการสัมภาษณ์แบบชี้แนะเป็นกระบวนการ
วิธีการสัมภาษณ์ที่ไม่มีรูปแบบข้อคำถามที่ตายตัว หรือกระบวนการวิธีการสัมภาษณ์ที่มีลักษณะที่ไม่มีข้อ
คำถามที่เป็นมาตรฐานเป็นการกระบวนการวิธีการสัมภาษณ์ที่ไม่มีกำหนดโครงสร้างของข้อคำถามที่
นำมาใช้ในการสัมภาษณ์เจาะลึก เพียงแต่มีการกำหนดลักษณะของข้อคำถามที่มีลักษณะเปิดกว้างมี
ความยืดหยุ่น

(๒) สัมมนากลุ่ม มีการนำคำผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละคนตามสถานการณ์ที่มีการ
ขับเคลื่อนหรือเปลี่ยนแปลงไปได้ตลอดเวลาส่วนการกำหนดกระบวนการและขั้นตอนในการออกแบบ
การวิจัยหรือการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดกระบวนการและขั้นตอนใน
การดำเนินการกระบวนการวิจัย ดังนี้

(๑) การศึกษาเอกสารการท่องเที่ยวปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์

(๒) การสนทนากลุ่ม เพื่อศึกษาอำนาจ ภารกิจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงานด้านการจัดการปราสาทขอม เช่น

- ภารกิจและอำนาจหน้าที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- แผนพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดสุรินทร์
- ข้อบังคับในเรื่องงบประมาณประจำปี
- สภาพปัญหาในพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- ปัญหาและอุปสรรคขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

การนำเสนอระเบียบวิธีการวิจัยหรือกระบวนการวิจัยผู้วิจัยได้กำหนดกรอบและขอบเขตของระเบียบวิธีการวิจัยหรือกระบวนการวิจัยที่สำคัญมาใช้ในการดำเนินการวิจัย ดังนี้

๑. วิธีการวิจัย เป็นการกำหนดระเบียบวิธีการวิจัยหรือกระบวนการวิจัยตามรูปแบบและการจัดการท่องเที่ยวปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ โดยกำหนดระเบียบการวิจัยหรือกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลเอกสารและกระบวนการสัมภาษณ์เจาะลึกอันมีสาระสำคัญ ดังนี้

๑.๑ การสัมภาษณ์เจาะลึกโดยการกำหนดระเบียบวิธีการวิจัยหรือกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์ ในการกำหนดกระบวนการวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดให้มีกระบวนการวิจัยโดยใช้แบบสัมภาษณ์มีการออกแบบโครงสร้างของข้อความที่สามารถนำไปใช้ในการสัมภาษณ์ คือ เป็นการสัมภาษณ์แบบปลายเปิด ซึ่งเป็นกระบวนการวิจัยที่มีความยืดหยุ่นและเปิดกว้างหรือมีการนำคำสำคัญมาใช้ประกอบในการขึ้นาคำสัมภาษณ์ เช่น มีการร่างข้อความที่มีลักษณะปลายเปิดที่มีคำสำคัญพร้อมกับลักษณะของข้อความที่มีความยืดหยุ่นและพร้อมที่จะมีการปรับเปลี่ยนถ้อยคำของข้อความให้มีความสอดคล้องกับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยหรือผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละคน ในแต่ละสถานการณ์ที่มีเหตุการณ์หรือมีสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิและบุคคลที่มีความสำคัญหรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการในการส่งเสริมของประชาชนในทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นบุคคลที่อยู่ในภาครัฐ ภาคประชาชน รวมทั้ง บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่มีความสำคัญในกระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนตอบข้อความจากการสัมภาษณ์เจาะลึกได้มาซึ่งข้อมูลที่มีความหลากหลาย วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้รู้และผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งกลุ่มประชาชน ผู้นำชุมชน และผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ประกอบด้วย กลุ่มผู้นำชุมชนในพื้นที่และผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียที่เกี่ยวข้อง รวมจำนวน ๑๓๒ คน เพื่อศึกษาและวิเคราะห์รูปแบบกิจกรรมและการจัดการการท่องเที่ยวปราสาทขอม โดยใช้นโยบายขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่ได้จากการศึกษาวิจัยทำให้ได้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและข้อเสนอแนะเชิงยุทธศาสตร์ที่สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนานโยบาย และกลไกการการปกครองในการขับเคลื่อนการพัฒนาสังคม ทั้งในระดับมหภาคและระดับจุลภาค

๑.๒ การสนทนากลุ่มย่อย (Focus group) ดำเนินการโดยใช้วิธีการสังเกตในพื้นที่ภาคสนามและการสนทนากลุ่มกับกลุ่มประชาชน ผู้นำ และผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ ประกอบด้วย กลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ โดยการวิเคราะห์สถานการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นใน

สังคมปัจจุบันในประเด็นของ สถานการณ์ปัญหาของกลุ่มเป้าหมายเชิงประเด็นและเชิงพื้นที่ในรูปแบบต่าง ๆ

๓.๕ การหาคุณภาพของเครื่องมือวิจัย

- แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง

๓.๖ การเก็บรวบรวมข้อมูล

๑) ข้อมูลจากเอกสาร เป็นการค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎี และผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ศึกษาจากหนังสือ บทความในวารสาร เอกสารวิชาการ วิทยานิพนธ์ และแผนพัฒนาการท่องเที่ยวปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์

๒) ข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลในพื้นที่ โดยวิธีการสนทนากลุ่ม กับองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ศึกษาแนวคิด วิธิดำเนินการจัดการท่องเที่ยวปราสาทขอม การท่องเที่ยววัฒนธรรม ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานในพื้นที่ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมของกลุ่มหรือประชาชนในพื้นที่

๓.๗ การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงคุณภาพ รูปแบบและแผนบริหารจัดการคุณภาพเป็นที่ยอมรับของภาครัฐ และเอกชน ลดปัญหาทางด้านเศรษฐกิจของชุมชน สามารถวางแผนสนับสนุนให้เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมและการจัดการที่ดีของชุมชนในพื้นที่ปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์

บทที่ ๔

ผลการศึกษาวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาประวัติศาสตร์และกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์” มีวัตถุประสงค์ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ ๒) เพื่อศึกษากิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ ๓) เพื่อศึกษาการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ การศึกษาจากงานเอกสาร และการลงพื้นที่จริงในการเก็บรวบรวมข้อมูล

๔.๑ ประวัติปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์

ในการศึกษาประวัติปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ ได้ศึกษารูปแบบและศิลปะการก่อสร้าง และใช้การเรียกชื่อศิลปะอย่างเดียวกับศิลปะขอมในประเทศกัมพูชาเป็นหลัก ซึ่งในการกำหนดอายุของปราสาทขอมนั้นได้แบ่งออกเป็น ๒ สมัยใหญ่ๆ ได้แก่ สมัยก่อนเมืองพระนคร (พุทธศตวรรษที่ ๑๑ - ๑๔) และสมัยเมืองพระนคร (พุทธศตวรรษที่ ๑๔ - ๑๘) และแบ่งออกเป็นสมัยย่อยเรียกเป็นชื่อศิลปะแบบต่างๆ ดังนี้

๔.๑.๑ ปราสาทขอมสมัยก่อนเมืองพระนคร

๔.๑.๑.๑ ปราสาทภูมิโปน^๑

ปราสาทภูมิโปน ตั้งอยู่ที่บ้านภูมิโปน ตำบลดม อำเภอสังขะ จ.สุรินทร์ ลักษณะของปราสาทภูมิโปน ประกอบด้วย โบราณสถาน ๔ หลัง คือ ปราสาทก่ออิฐ ๓ หลัง และศิลาแลง ๑ หลัง มีอายุการก่อสร้างอย่างน้อย ๒ สมัย ปราสาทก่ออิฐหลังใหญ่ และหลังทางทิศเหนือสุด นับเป็นปราสาท แบบศิลปะเขมร ที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย คือราวพุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๒ ส่วนปราสาทอิฐหลังเล็ก ที่ตั้งตรงกลาง และปราสาทที่มีฐานศิลาแลง ด้านทิศใต้นั้น สร้างขึ้นในสมัยหลังปราสาทภูมิโปน คงจะสร้างขึ้น เป็นศาสนสถาน ในศาสนาฮินดู ไศวนิกาย แบบเดียวกัน กับศาสนสถานอื่น ๆ ในรุ่นเดียวกัน แม้จะไม่พบ รูปเคารพ ซึ่งควรจะเป็นศิวลึงค์ อยู่ภายในองค์ปรางค์แต่ที่

^๑สมัย สุทธิธรรม, สารคดีชุดเส้นทางปราสาท ปราสาทศิขรภูมิ, (กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรีนติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๓๗), หน้า ๑๗-๒๑.

ปราสาทองค์ใหญ่ยังมี ท่อโสมสูตร คือ ท่อน้ำมนต์ที่ต่อออกมาจากแท่นฐานรูปเคารพในห้องกลาง ติดอยู่ที่ผนังในระดับพื้นของห้อง

ภาพที่ ๑ บริเวณของปราสาทภูมิโพน

๔.๑.๑.๒ ปราสาทโอทะลัน^๒

ปราสาทโอทะลันตั้งอยู่ที่หมู่ ๓ บ้านโอทะลัน ตำบลจรัส อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ ปราสาทโอทะลันหรือที่ชาวบ้านเรียกว่าปราสาทตะเปียงรุณ เป็นปราสาทที่อยู่บริเวณกลางอ่างเก็บน้ำทำนบ ซึ่งอยู่ติดกับชายแดนไทย-กัมพูชา โดยต้องเดินเท้าเข้าไประยะทางกว่า ๑ กิโลเมตร ก็จะพบซากปรักหักพังของชิ้นส่วนปราสาทที่ยังพอเหลือเค้าโครง ตัวปราสาท ๓ องค์ สร้างอยู่เคียงคู่กันเป็นปราสาทเก่าแก่ เดิมปราสาทมีความสูงกว่า ๑ เมตร ช่วงเวลาน้ำหลากก็จะจมน้ำหายไป เวลาช่วงหน้าแล้งน้ำลด ชิ้นส่วนปราสาทถึงจะโผล่ขึ้นมาให้เห็น ปราสาทแห่งนี้สันนิษฐานว่าเป็นศิลปะขอมแบบกำพงพระ แห่งที่ ๒ ที่ค้นพบในประเทศไทย ราวสมัยปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๓ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๔ หรือประมาณ ๑,๓๐๐ - ๑,๒๕๐ ปีที่แล้ว

ภาพที่ ๒ ชิ้นส่วนหินทรายแกะสลักของปราสาทโอทะลัน

^๒ประวัติปราสาทโอทะลัน.ปราสาทขอมอายุ ๑๒๐๐ ปีโผล่กลางน้ำสุรินทร์ หนังสือพิมพ์คมชัดลึก. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.komchadluek.net/news/local/214107>. [๕ ก.ย.๒๕๖๔].

ภาพที่ ๓ อ่างเก็บน้ำโตะลันที่ตั้งปราสาทโตะลัน

ภาพที่ ๔ ซินส่วนของปราสาทโตะลัน

ภาพที่ ๕ เส้นทางสู่ปราสาทโตะลัน

ภาพที่ ๖ ทางเข้าพื้นที่ปราสาทเป็นทางลูกรังเข้าสู่ตัวปราสาทและอ่างเก็บน้ำบ้านโตะลัน

๔.๑.๒ ปราสาทขอมในสมัยเมืองพระนคร

๔.๑.๒.๑ ปราสาทศิขรภูมิ

ปราสาทศิขรภูมิ ตั้งอยู่ข้างวัดบ้านปราสาท บ้านปราสาท ตำบลระแงง อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ มีลักษณะเป็นปรางค์หมู่ ๕ องค์ เป็นปราสาทก่ออิฐไม่สอปูน ตั้งอยู่บนฐานศิลาแลงเดียวกัน โดยตัวฐานก่อด้วยศิลาแลงกว้าง ๒๕ เมตร ยาว ๒๖ เมตร สูง ๑.๕ เมตร โดยมีคูน้ำกว้าง ๑๒๕ เมตร ล้อมรอบสามด้าน โดยเว้นด้านตะวันออกอันเป็นทางเข้าไว้

ปรางค์ประธานสูงประมาณ ๓๒ เมตร ทับหลังเป็นภาพพระศิวนาฏราชสิบกรทรงพ่อนรำอยู่เหนือเกียรติมุข ภายใต้วงโค้งลายท่อนมาลัย ซึ่งสลักเป็นภาพพระคเณศ พระวิษณุ และพระอุมาโดยทับหลังขึ้นนับเป็นทับหลังที่มีความสวยงามและสมบูรณ์ที่สุดชิ้นหนึ่งของเมืองไทย บริเวณเสากรอบประตูสลักเป็นรูปนางอัปสรถือดอกบัว และทวารบาลยืนกุมกระบอง ซึ่งนางอัปสรที่ปราสาทศิขรภูมินี้มีลักษณะคล้ายกับนางอัปสรที่ปราสาทนครวัดประเทศกัมพูชา ซึ่งไม่พบที่ปราสาทศิลปะเขมรโบราณแห่งใดอีกเลยในประเทศไทย พบที่ปราสาทศิขรภูมิเพียงแห่งเดียวเท่านั้น จากลักษณะทางศิลปกรรม สันนิษฐานว่าสร้างราวพุทธศตวรรษที่ ๑๗ เป็นศาสนสถานในลัทธิไศวนิกาย และในพุทธศตวรรษที่ ๒๒ มีการบูรณะเพิ่มเติมที่องค์ปราสาทแถวหลังฝั่งทิศใต้ เป็นแบบศิลปะล้านช้าง และยังมีจารึกอักษรธรรมปรากฏอยู่ ณ ปราสาทหลังนี้

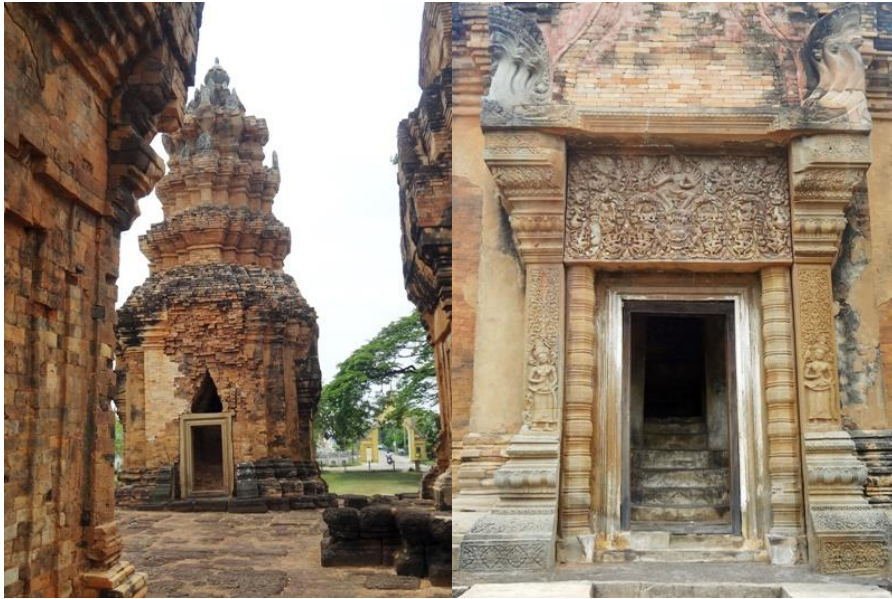
ภาพที่ ๗ บริบทโดยรวมของปราสาทศิขรภูมิ

ภาพที่ ๘๓ ป้ายบอกประวัติของปราสาทศิขรภูมิ

ภาพที่ ๘ ชั้นส่วนของลวดลายและศิลปะบางส่วนที่ปราสาทศิขรภูมิ

ภาพที่ ๑๐ ทับหลังปราสาทศิขรภูมิและยอดของปราสาทที่มีความสมบูรณ์

ภาพที่ ๑๑ ภาพป้อมยามและจำหน่ายตั๋วที่ปราสาทศิขรภูมิ

๔.๑.๒.๒ ปราสาทช่างปี

ปราสาทช่างปี ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ ๑ บ้านช่างปี ตำบลช่างปี อำเภอสัชกรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ ปราสาทช่างปี เป็นอโรคยศาล หรืออโรคยศาลา หรือโรงพยาบาล หนึ่งในจำนวน ๑๐๒ แห่ง ที่พระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ แห่งอาณาจักรขอมโบราณ โปรดให้สร้างขึ้น สร้างราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘ มีผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ก่อด้วยศิลาแลง และหินทราย ปีพุทธศักราช ๒๕๕๔ ได้รับการบูรณะชุดแต่ง พบศิลปวัตถุหลายชิ้น ไม่ว่าจะเป็นเทวรูป ประฐาน พระคนศวรรค์ กลีบขนุนที่ยอดปราสาท ซึ่งมีความสมบูรณ์หลายชิ้น ซึ่งไม่น่าจะพบในโบราณสถานปัจจุบัน ศิลปวัตถุบางส่วนเจ้าหน้าที่ได้นำไปเก็บไว้ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสุรินทร์ เช่น เคียรเทวรูปประฐาน

ภาพที่ ๑๒ ป้ายประวัติปราสาทข่างปี้

ภาพที่ ๑๓ บริบทโดยรวมของปราสาทข่างปี้

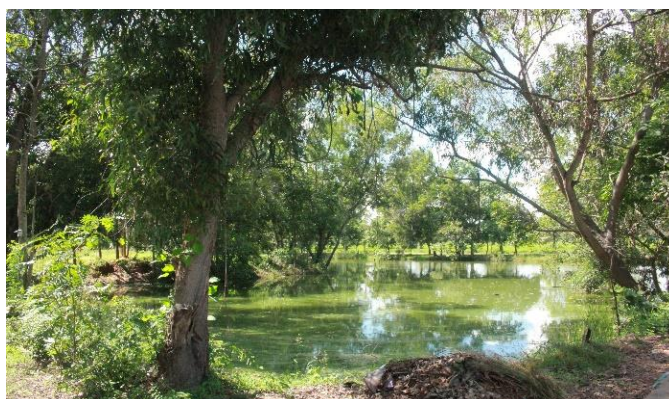
ภาพที่ ๑๔๔ แขนงวงศิวิลิ่งคี่ในตัวปราสาทข่างปี้

ภาพที่ ๑๕ ตัวอาคารปราสาทชางปี

๔.๑.๒.๓ ปราสาทสังข์ศิลป์ชัย

ปราสาทแห่งนี้ตั้งอยู่ที่ บ้านจารย์ ตำบลบ้านจารย์ อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ มีลักษณะเป็นปราสาทองค์เดียว หลังค่อนข้างใหญ่แผนผิงเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุมสิบสอง ตั้งอยู่บนฐานสูง ปัจจุบันหลังคาได้พังทลายลงมาเหลือผนังบางส่วนและกรอบประตูด้านทิศตะวันออก สิ่งสำคัญของปราสาทหลังนี้คือ ทับหลังที่พบบริเวณด้านหน้า มีขนาดใหญ่กว่าที่พบทั่วไปคือ ขนาดยาว ๒.๗๐ เมตร สูง ๑.๑๐ เมตร และหนา ๐.๘๕ เมตร ตรงกลางสลักเป็นภาพพระอินทร์ ทรงช้างเอราวัณทำร้ายรำพนมมือประกอบ แนวทับหลังตอนบนเป็นภาพเทพพนมในซุ้มเรือนแก้ว ๑๐ ซุ้มเรียงกันจากทับหลังที่เหลือให้เห็นในปัจจุบันมีลักษณะคล้ายกับทับหลังแบบเกาะแกร์ ดังนั้นปราสาทสังข์ศิลป์ชัยน่าจะสร้างขึ้นในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๕ นอกจากนี้ ยังพบเสาประดับกรอบประตูแปดเหลี่ยม สลักรูปฤษีนั่งอยู่ภายในซุ้มบริเวณโคนเสาด้วย^๓

ภาพที่ ๑๖ บารายล้อมรอบปราสาทสังข์ศิลป์ชัย

^๓ กรมศิลปากร, วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดสุรินทร์, (กรุงเทพมหานคร : ครูสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๒), หน้า ๔๗.

ภาพที่ ๑๗ ทับหลังปราสาทสังข์ศิลป์ชัย

ภาพที่ ๑๘ ตัวโครงสร้างของปราสาทสังข์ศิลป์ชัย

๔.๑.๒.๔ ปราสาทหมื่นชัยและปราสาทบ้านปราสาท^๔

ปราสาทหมื่นชัยและปราสาทบ้านปราสาท ตั้งอยู่ที่บ้านถนน ตำบลกระเทียม อำเภอสว่าง จังหวัดสุรินทร์ ปราสาทหมื่นชัยมีลักษณะเป็นปราสาทก่ออิฐหลังเดี่ยว ผังรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาดกว้าง ๖.๕ เมตร ยาว ๖.๕ เมตร ปัจจุบันหักพังเหลือเพียงผนังสองข้าง และส่วนผนังด้านหน้ามีร่องรอยคูน้ำล้อมรอบ แต่ไม่พบภาพสลักใดๆ จึงไม่อาจสันนิษฐานอายุการก่อสร้างได้ถนัดมาทางด้านทิศตะวันออกประมาณ ๗๕ เมตร เป็นที่ตั้งของปราสาทบ้านปราสาท ซึ่งเป็นอโรคยศาลหรือศาสนสถานพยาบาลแห่งหนึ่งในจำนวน ๑๐๒ แห่ง ที่พระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ (พ.ศ.๑๗๒๔-ราว พ.ศ.๑๗๖๓) แห่งอาณาจักรขอมโปรดให้สร้างขึ้นทั่วพระราชอาณาจักร ประกอบด้วยปราสาทประธานวิหารหรือบรรณาลัย กำแพงแก้วและสระน้ำ

^๔กรมศิลปากร, ทำเนียบโบราณสถานขอมในประเทศไทย (จังหวัดสุรินทร์) เล่ม ๓ (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด อาร์ตโปรเกรส, ๒๕๓๘), หน้า ๙๓-๙๖.

ภาพที่ ๑๙ ปราสาทหมื่นชัยหรือมีชัย

๔.๑.๒.๕ ปราสาทยายเหงา^๕

ปราสาทยายเหงา ตั้งอยู่ที่บ้านพุนทราย ตำบลบ้านชบ อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ ลักษณะปราสาทของปราสาทยายเหงา เป็นศาสนสถาน แบบขอม ที่ประกอบด้วยปราสาท ๒ องค์ ตั้งอยู่เรียงกัน ในแนว ทิศเหนือ-ใต้ หันหน้าไปทางทิศตะวันออก องค์ปราสาทก่อด้วยอิฐ ตั้งอยู่บนฐานศิลาแลง มีการแกะสลักอิฐเป็นลวดลาย เช่น ที่กรอบหน้าบันเป็นรูปมังกร คาบนาค ๕ เศียร ลักษณะแผนผังของอาคารปราสาทยายเหงา แต่เดิมน่าจะประกอบด้วยปราสาท ๓ หลัง ตั้งเรียงกัน แต่ปัจจุบัน เหลือเพียง ๒ หลังเท่านั้น ภายในบริเวณปราสาท พบชิ้นส่วนสถาปัตยกรรมที่แกะสลักด้วยหินทราย เช่น กลิษขณุนยอดปราสาท เสาประดับกรอบประตู สันนิษฐานว่าปราสาทแห่งนี้สร้างขึ้นในสมัยศิลปะขอมแบบปาปวนตอนปลาย หรือนครวัดตอนต้น อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๗

ภาพที่ ๒๐ ปราสาทยายเหงา

ภาพที่ ๒๑ มุมกว้างปราสาทยายเหงา

^๕กรมศิลปากร, วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดสุรินทร์, (กรุงเทพมหานคร : ครุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๒), หน้า ๕๓.

ภาพที่ ๒๒ ธรรมชาติในพื้นที่ของ
ปราสาทยายเหงา

ภาพที่ ๒๓ มุมด้านข้างของปราสาทยายเหงา

๔.๑.๒.๖ ปราสาทบ้านพลวง^๖

ปราสาทบ้านพลวงตั้งอยู่ที่บ้านพลวง ตำบลบ้านพลวง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เป็นศาสนสถานขนาดเล็ก จำนวน ๑ หลัง หันหน้าไปทางทิศตะวันออก สร้างตามแบบศิลปะแบบบาปวน โดยใช้วัสดุหินทรายสีขาวย ล้อมรอบด้วยคูน้ำรูปตัวยู องค์ปราสาทมีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสขนาด ๔ x ๔ เมตร ฐานศิลาแลงมีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีขนาดประมาณ ๘ x ๒๓ เมตร ปราสาทบ้านพลวงได้รับการสันนิษฐานกันว่าด้วยฐานศิลาแลงขนาดใหญ่เพียงนี้ จึงมีความเป็นไปได้ที่จะมีความตั้งใจสร้างให้มีปราสาท ๓ องค์ บนฐานเดียวกัน แต่คงมีเหตุการณ์สำคัญ เช่น สงคราม โรคระบาด ความแห้งแล้ง จึงส่งผลให้การสร้างปราสาทชะงักไปปราสาทมีประตูทางเข้าเพียงทางเดียว อีกทางด้านเป็นประตูหลอก ทับหลังด้านตะวันออกและด้านใต้สลักภาพพระอินทร์ ทรงช้างเอราวัณ ทับหลังด้านทิศเหนือสลักเป็นภาพพระศิวะปราบนาคกาลิยะ ส่วนทับหลังด้านตะวันตกยังไม่ได้สลักภาพใด ๆ ปราสาทบ้านพลวงเป็นปราสาทที่ยังสร้างไม่เสร็จ สันเกตได้จากภาพแกะสลักยังไม่เสร็จ โดยภาพส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องราวของเทพปกรณัมในลัทธิไศวะนิกาย แต่มีการ สลักภาพสัตว์ เช่น สลักภาพกระรอกกระแต และกวางป่าไว้เหนือใบระกาด้านต่อดอกพันธุ์พฤกษา ซึ่งไม่ปรากฏในปราสาทแห่งใดเลยปราสาทบ้านพลวง ได้รับการบูรณะเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๔ - ๒๕๑๖ ด้วยวิธีอินสติไลซีส คือการรื้อมาและประกอบเป็นจิกซอร์ขึ้นใหม่ เสริมโครงสร้างและรากฐานใหม่ หินส่วนไหนขาดก็เติมหินเข้าไปใหม่ให้สมบูรณ์ โดยไม่ขัดกับลวดลายและศิลปะเดิมของตัวปราสาท โดยนายแวนส์ เรย์ ซิลเดรส นักศึกษาปริญญาเอกแห่งมหาวิทยาลัยคอร์เนล ประเทศสหรัฐอเมริกา

^๖ โชติกา วีรณะ, **เสน่ห์สุรินทร์**, สำนักงานจังหวัดสุรินทร์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทกรังด์ปรีซ์ อินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด, ๒๕๕๕) หน้า ๗๗.

ภาพที่ ๒๔ ปราสาทบ้านพลวง

ภาพที่ ๒๕ ปราสาทบ้านพลวง

ภาพที่ ๒๖ ลวดลายทับหลังปราสาทบ้านพลวง

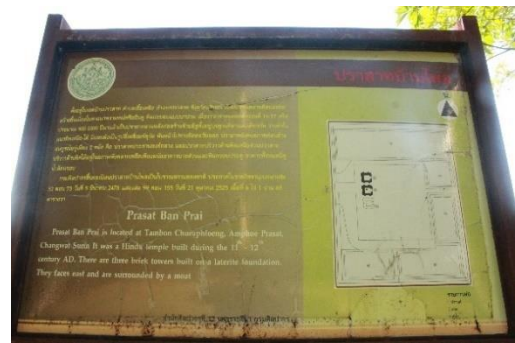
๔.๑.๒.๗ ปราสาทบ้านไพล^๗

ปราสาทบ้านไพล ตั้งอยู่ในเขตบ้านปราสาท ตำบลเชื้อเพลิง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ เป็นโบราณสถานศิลปะขอมสร้างขึ้นเนื่องในศาสนาพราหมณ์หรือฮินดู ศิลปะขอมแบบบาปวน เมื่อราวกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๗ หรือประมาณ ๙๐๐-๑๐๐๐ ปีมาแล้ว

ปราสาทบ้านไพล มีลักษณะเป็นปราสาทสามหลังก่อสร้างด้วยอิฐตั้งอยู่บนฐานศิลาแลงเดียวกัน วางตัวในแนวทิศเหนือ-ใต้ มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส หันหน้าไปทางทิศตะวันออก ปราสาทยังคงสภาพค่อนข้างสมบูรณ์อยู่เพียง ๒ หลังคือ ปราสาทประธานองค์กลาง และปราสาทบริวารด้านทิศเหนือ ส่วนปราสาทบริวารด้านทิศใต้อยู่ในสภาพพังทลายเหลือเพียงผนังอาคารบางส่วน และหินกรอบประตู อาคารทั้งหมดมีคูน้ำขนาดใหญ่ล้อมรอบ กรมศิลปากรขึ้นทะเบียนโบราณสถานปราสาทบ้านไพลเป็นโบราณสถานของชาติ ประกาศในราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ ๕๒ ตอน ๗๕ วันที่ ๕ มีนาคม ๒๔๗๘ และเล่ม ๙๙ ตอน ๑๕๕ วันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๒๕ เนื้อที่ ๖ ไร่ ๑ งาน ๖๕ ตารางวา

ภาพที่ ๒๗ ปราสาทบ้านไพล

ภาพที่ ๒๘ ป้ายบอกประวัติความเป็นมาของปราสาทบ้านไพล

ภาพที่ ๒๙ ฐานคิวลึงค์ที่พบในพื้นที่ปราสาทบ้านไพล

ภาพที่ ๒๘ มุมมองจากด้านหน้าตรงของปราสาท

^๗จังหวัดสุรินทร์, เส้นทางอารยธรรมมรดกล้ำค่าสุรินทร์, (สำนักงานจังหวัดสุรินทร์ : ๒๕๕๖) หน้า ๑๑๐.

๔.๑.๒.๘ ปราสาททพง

ปราสาททพงหรือปราสาทบ้านปราสาท ตั้งอยู่ที่บ้านปราสาท ตำบลปราสาททพง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ ลักษณะเป็นศาสนสถานตามแบบศิลปะขอม มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมเป็นอาคารขนาดใหญ่ ก่อสร้างด้วยอิฐปนหินทราย และศิลาแลงจำนวน ๒ กลุ่ม ตั้งเรียงหันหน้าไปทางทิศตะวันออกตามลำดับ คือ พลับพลาและปราสาทประธาน พลับพลาตั้งอยู่ด้านหน้าปราสาทประธานก่อด้วยศิลาแลง เป็นกำแพงหนาล้อมพื้นที่ไว้ตรงกลาง มีแผนผังเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้าง ๒๓ เมตร ยาว ๓๑ เมตร มีบันไดทางขึ้นทางด้านหน้าและด้านหลัง ปราสาทประธานตั้งอยู่บนฐานก่อด้วยศิลาแลง ประกอบด้วยอาคารสำคัญ ๓ หลังคือ ปราสาทประธานสำหรับประดิษฐานเทวรูปเทพเจ้าสูงสุดประจำปราสาท ตั้งอยู่กึ่งกลางแผนผังโดยมีวิหารสำหรับเก็บคัมภีร์ทางศาสนา มีประตูทางเข้า-ออก ด้านเดียวทางด้านหน้า ส่วนด้านหลังประตูหลอก หลักฐานสำคัญที่พบระหว่างการขุดแต่ง คือทับหลังหินทรายคล้ายศิลปะขอมแบบบาปวน (กลางราวพุทธศตวรรษที่ ๑๖ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๗) สลักเป็นรูปเทพที่สำคัญของศาสนาพราหมณ์ เช่น ทับหลังสลักรูปพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณ ทับหลังสลักเป็นรูปเทวดาประทับนั่งเหนือหน้ากาล เป็นต้น

กำหนดอายุปราสาทอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๖-ต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๗ ประกาศขึ้นทะเบียนโบราณสถานในราชกิจจานุเบกษาเล่ม ๑๑๘ ตอนที่ ๓๓ ง เมื่อวันที่ ๙ เมษายน ๒๕๔๔

ภาพที่ ๓๐ ฐานหินศิลาแลงปราสาททพง

ภาพที่ ๓๑ ป้ายบอกประวัติของปราสาททพง

ภาพที่ ๓๒ กองหินทรายที่ไม่พังทลายลงมาจากตัวปราสาททพง

ภาพที่ ๓๓ มุมกว้างของปราสาททพง

๔.๑.๒.๙ ปราสาทอังกัญโพธิ์^๙

ปราสาทอังกัญโพธิ์ ตั้งอยู่ที่บ้านอังกัญโพธิ์ ตำบลโคกยาง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ จากคำบอกเล่าของนายทองพูน เพ็งแจ่ง บ้านอังกัญโพธิ์ ได้บอกว่าเดิมบริเวณปราสาทเป็นที่รกร้าง ชาวบ้านเรียกว่าโคกปราสาท เนื่องจากเป็นที่ตั้งของปราสาทขนาดเล็ก ๓ หลัง ก่อด้วยอิฐตั้งอยู่บนฐานเดียวกัน ปัจจุบันเหลือเพียงส่วนฐานที่ก่อด้วยศิลาแลง ในปีพุทธศักราช ๒๕๑๗ มีผู้ลักลอบขุดหาของโบราณ ได้ขุดเรือเอาฐานปราสาทบางส่วนออก ลึกลงไปประมาณ ๒ เมตร ได้พบฐานปราสาทถมด้วยทรายหยาบสีเหลืองอัดแน่น บริเวณโดยรอบของปราสาทแห่งนี้ ชาวบ้านได้ไถพรวนดินหรือขุดสระได้พบโบราณวัตถุแบบขอมจำนวนมากส่วนใหญ่เป็นเครื่องถ้วยซึ่งมักเรียกกันว่า เครื่องถ้วยเขมร จากกลุ่มเตาบ้านกรวด ซึ่งมีช่วงของการผลิตอยู่ระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๕-๑๗ เช่นเศษเครื่องถ้วยแบบไทเท่าซ่าง เคลือบสีน้ำตาลดำ เศษเครื่องถ้วยเคลือบสีเขียวอ่อน และหินบดยา เป็นต้น

ตัวปราสาทอังกัญโพธิ์ ตั้งอยู่บนเนินดินขนาดเล็ก กว้างประมาณ ๒๕x๓๐ เมตร สภาพของเนินดินรูปกลมรี มีวัชพืชและต้นไม้ขนาดใหญ่ปกคลุมสลับกับผืนหญ้า ตัวปราสาทตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของเนินดิน มีสภาพชำรุดหักพังถูกเนินดินทับถมเห็นเพียงแนวศิลาแลงและส่วนยอดปราสาทหินทรายเท่านั้น รอบเนินดินด้านทิศเหนือ-ใต้ มีแนวคูน้ำรูปตัวยูล้อมรอบ

ภาพที่ ๓๔ หินทรายในบริเวณปราสาทอังกัญโพธิ์

ภาพที่ ๓๕ หินทรายในบริเวณปราสาทอังกัญโพธิ์

ภาพที่ ๓๖ พื้นที่ปราสาทอังกัญโพธิ์

^๙จังหวัดสุรินทร์, เส้นทางอารยธรรมมรดกล้ำค่าสุรินทร์, (สำนักงานจังหวัดสุรินทร์ : ๒๕๕๖)

๔.๑.๒.๑๐ ปราสาทโอรัง^{๑๐}

ปราสาทโอรัง ตั้งอยู่ที่บ้านโคกปราสาท ตำบลเทนมีย์ อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ ตัวปราสาทสร้างด้วยอิฐขัดเรียบมีกรอบประตูหินทรายสร้างเลียนแบบเครื่องไม้ เสาประดับกรอบประตูทำด้วยหินทรายเช่นกัน โบราณสถานตั้งอยู่บนฐานศิลาแลง นอกจากนี้ยังพบคันคูดินอยู่ทางด้านทิศเหนือและทิศใต้ ตลอดจนพบประติมากรรมหินทรายด้วย ในบริเวณมีศาลหลังเล็กๆ นั้นมีแท่นฐานโยนี (แท่นประดิษฐานรูปเคารพ) ตั้งอยู่หนึ่งชิ้นด้วย นักโบราณคดีสันนิษฐานว่า ปราสาทโอรังสร้างขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ ๑๖ ปัจจุบันโบราณสถานถูกทับถมเป็นเนินดินสูง

ภาพที่ ๓๗ พื้นที่ปราสาทโอรังในปัจจุบัน

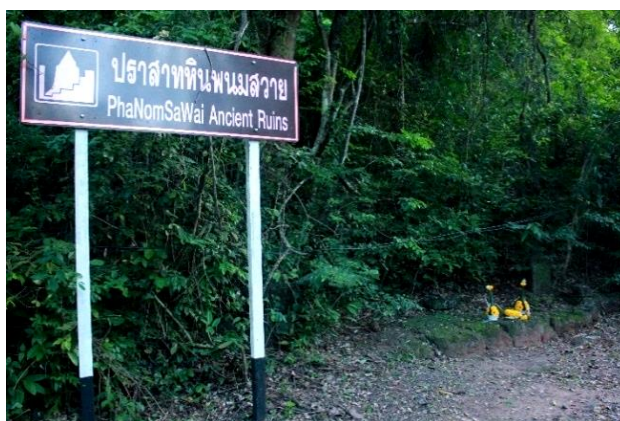
ภาพที่ ๓๘ หินทรายลักษณะที่เป็นรูปทรงต่างๆ
บริเวณปราสาทโอรัง

ที่มาของรูปภาพที่ ๓๗ และ รูปภาพที่ ๓๘
จากแฟนเพจ ลำดวน Community Forum [ออนไลน์] เข้าถึงเมื่อ ๙ กันยายน ๒๕๖๔

^{๑๐}กรมศิลปากร, ทำเนียบโบราณสถานขอมในประเทศไทย (จังหวัดสุรินทร์) เล่ม ๓ (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด อาร์ตโปรเกรส, ๒๕๓๘), หน้า ๖๑.

๔.๑.๒.๑๑ ปราสาทเขาพนมสวาย^{๑๑}

ปราสาทเขาพนมสวาย ตั้งอยู่ในวัดพนมศีลาราม ตำบลนาบัว อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ ตัวปราสาทตั้งอยู่ที่ไหล่เขา พนมเปราะแปลว่ายอดเขาชาย ซึ่งเป็นหนึ่งใน ๓ ของกลุ่มยอดเขาในเทือกเขาพนมสวาย ปราสาทหันหน้าไปทางทิศเหนือ เป็นปราสาทสามหลังอยู่ในฐานเดียวกัน ในปัจจุบันตัวปราสาทได้ปรักหักพังและถูกรื้อทำลายเกือบหมด เหลือเพียงฐานศิลาแลง นอกจากนี้ยังพบสระใหญ่ ๒ สระ ปัจจุบันทางวัดได้ขุดรวมเป็นสระเดียวกัน พบบารายขนาดใหญ่ ซึ่งได้รับการปรับปรุงให้เป็นอ่างเก็บน้ำตามโครงการในพระราชดำริ ชาวบ้านมักเรียกปราสาทแห่งนี้ว่า ปราสาทสนชัย และได้ขุดพบโบราณวัตถุเป็นจำนวนมากในอาณาบริเวณนี้ เช่น กระพรวนสำริด ครุฑสำริด เป็นต้น นักโบราณคดีจึงสันนิษฐานจากวัตถุโบราณที่พบว่ามี ความคล้ายคลึงกันกับศิลปะขอมราวพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๘

ภาพที่ ๓๙ ปราสาทพนมสวาย

ภาพที่ ๔๐ สระโบราณใกล้ปราสาทพนมสวาย

^{๑๑}จังหวัดสุรินทร์, เส้นทางอารยธรรมมรดกล้ำค่าสุรินทร์, (สำนักงานจังหวัดสุรินทร์ : ๒๕๕๖)

ภาพที่ ๔๑ พื้นที่คอกโบราณใกล้ปราสาทพนมสวาย

ภาพที่ ๔๒ พื้นที่คอกโบราณใกล้ปราสาทพนมสวาย

๔.๑.๒.๑๒ ปราสาทบ้านเจนีง^{๑๒}

ปราสาทบ้านเจนีงตั้งอยู่ที่ บ้านเจนีง ตำบลเจนีง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ลักษณะของปราสาทบ้านเจนีงทำด้วยศิลาแลง แต่ถูกรื้อใช้เป็นฐานพระอุโบสถสุญ์สันลักษณะของปราสาทหินโบราณหมดแล้ว สภาพปัจจุบันปรากฏมุมตะวันออกมีสระน้ำกรูท่อนศิลาเก่าเหลืออยู่แห่งหนึ่งโดยมีความกว้าง ๑๕ เมตร ยาว ๒๙ เมตร ปราสาทบ้านเจนีง ได้รับการขึ้นทะเบียนและประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๕๒ ตอนที่ ๗๕ หน้า ๓๗๑๒ เมื่อ ๘ มีนาคม ๒๔๗๘ นักโบราณคดีสันนิษฐานว่าปราสาทบ้านเจนีง ถูกสร้างขึ้นในสมัยพุทธศตวรรษที่ ๑๘ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นอโรคยศาล

^{๑๒}กรมศิลปากร, ทำเนียบโบราณสถานขอมในประเทศไทย (จังหวัดสุรินทร์) เล่ม ๓, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด อาร์ตโปรเกรส, ๒๕๓๘), หน้า ๕๘.

ภาพที่ ๔๓ ปราสาทบ้านเนินที่ถูกสร้างทับฐานเดิมด้วยอุโบสถ

๔.๑.๒.๑๓ ปราสาทบ้านอนันต์^{๑๓}

ปราสาทบ้านอนันต์ ตั้งอยู่ที่บ้านอนันต์ ตำบลยาง อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดสุรินทร์ ปราสาทบ้านอนันต์ เป็นปราสาทองค์เดียว ตั้งอยู่บนฐานสูงที่ก่อด้วยศิลาแลง มีผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ก่อด้วยอิฐและมีหินทรายเป็นส่วนประกอบ มีประตูทางเข้าด้านทิศตะวันออกด้านเดียว ด้านหนึ่งมีทับหลังเป็นหินทราย สลักภาพพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณ ในซุ้มเรือนแก้วเหนือหน้ากาล สองข้างหน้ากาลคล้ายรูปสิงห์คาบพวงมาลัยเหนือพวงมาลัย เป็นลายใบไม้ห้อยลงมา จากลักษณะดังกล่าวของปราสาทสันนิษฐานว่าเป็นศิลปะแบบปาปวนมีอายุประมาณ พุทธศักราช ๑๕๖๐-๑๖๓๐ ระหว่างปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๖ จนถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๗

ภาพที่ ๔๔ ปราสาทบ้านอนันต์

^{๑๓}ศิริพร สุเมธรัตน์, ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองสุรินทร์, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๔, หน้า ๘๘.

ภาพที่ ๔๕ มุมด้านข้างของปราสาทบ้านอนันต์

ภาพที่ ๔๖ ป้ายบอกประวัติของปราสาทบ้านอนันต์

๔.๑.๒.๑๔ ปราสาทนางบัวตูม^{๑๔}

ปราสาทนางบัวตูมตั้งอยู่ในเขตพื้นที่วัดพุทธนิลาวาริปราสาท บ้านปราสาท หมู่ที่ ๕ ตำบลท่าตูม อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ ปราสาทนางบัวตูม ลักษณะก่อด้วยศิลาแลง ๓ หลัง และตั้งอยู่บนฐานศิลาแลงรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าเดียวกัน เรียงกันในแนวเหนือ-ใต้ มีบันไดทางขึ้นด้านทิศตะวันออก และมีประตูหลอกอีก ๓ ด้าน ทำด้วยหินทราย เสาประดับกรอบประตูไม่สลัก ลวดลาย ส่วนที่ประตูทางเข้าสลักรูปดอกบัวอยู่ในกรอบสี่เหลี่ยมจัตุรัส เสาประดับกรอบประตูทางเข้าสลักลวดลาย พื้นธรณีประตุมีลวดลาย นอกจากนี้ยังมีทับหลังศิลาทรายสลักอีก ๓ ชิ้น และแท่นประติมากรรมหินทรายอันงดงามอีกด้วย สันนิษฐานว่าก่อสร้างในสมัยพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๗ (แบบบาปวน) ปราสาทนางบัวตูมได้รับการขึ้นทะเบียนและประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๑๑๘ ตอนที่ ๓๓ง. เมื่อวันที่ ๙ เมษายน ๒๕๔๕

^{๑๔}ศิริพร สุเมธรัตน์, ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองสุรินทร์, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๔, หน้า ๙๙.

ภาพที่ ๔๗ ปราสาทนางบัวตูม

ภาพที่ ๔๘ ลายขอบบานประตู
ของปราสาทนางบัวตูม

ภาพที่ ๔๙ แทนฐานโยนียของปราสาทนางบัวตูม

ภาพที่ ๕๐ เจดีย์และอุโบสถที่อยู่ติดกับพื้นที่
ของปราสาทนางบัวตูม

๔.๑.๒.๑๕ ปราสาทโนนแท่น^{๑๕}

ปราสาทโนนแท่น ตั้งอยู่ที่บ้านโนนครก ตำบลโนนครก อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ ปราสาทโนนแท่นหรือโนนคอกม้า ห่างจากบ้านห้วยอารีย์มาทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือประมาณ ๒ กิโลเมตร สภาพปราสาทเป็นเนินดิน ๒ เนิน มีคูน้ำล้อมเกือบรอบยกเว้นด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ และด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ คูน้ำตื้นเขินกลายเป็นท้องนาเกือบหมดแล้ว ตัวโบราณสถานอยู่ในสภาพที่พังทลายมาก พบซากปราสาทพังทลายบนเนินดิน ซึ่งยังพอเห็นแนวฐานศิลาแลงอยู่บ้าง นอกจากนี้พบเศษกระเบื้องดินเผาซึ่งมีทั้งชนิดเคลือบสีน้ำตาลดำแบบเขมรและไม่เคลือบกระจายอยู่ทั่วไปในบริเวณนี้ สันนิษฐานว่าคงเป็นที่ตั้งชุมชนโบราณแห่งหนึ่ง และยังมีร่องรอยการลักลอบขุดหาของมีค่าตรงกลางโบราณสถานด้วย นักโบราณคดีสันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในสมัยพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๗

^{๑๕}กรมศิลปากร, ทำเนียบโบราณสถานในประเทศไทย (จังหวัดสุรินทร์) เล่ม ๓, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด อาร์ตโปรดเรส, ๒๕๓๘), หน้า ๑๒๙-๑๓๑.

ภาพที่ ๕๑ พื้นที่ของปราสาทโนนแท่น

๔.๑.๒.๑๖ ปราสาทตาเมือนธม^{๑๖}

ปราสาทตาเมือนธม ตั้งอยู่ที่ บ้านหนองคันทนา ตำบลตาเมียง อำเภอมดงรัก จังหวัดสุรินทร์ ปราสาทตาเมือนธม เป็นปราสาทขนาดใหญ่ก่อสร้างด้วยหินทรายและศิลาแลง ๓ องค์ ประกอบด้วย ปราสาทประธานขนาดใหญ่ แพนผังรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุม ภายในห้องกลางปราสาทประดิษฐานศิวลึงค์ ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แทนพระศิวะ(พระอิศวร) เทพเจ้าสูงสุดในศาสนาฮินดู ลัทธิไศวนิกาย ลักษณะของศิวลึงค์นี้แตกต่างจากแท่งหินทรายธรรมดาที่มีรูปร่างคล้ายศิวลึงค์ที่ตั้งอยู่บริเวณนี้มาแต่เดิม ภายหลังจึงสร้างปราสาทครอบ สันนิษฐานว่านี่น่าจะเป็นศิวลึงค์ที่เกิดขึ้นเอง เรียกว่า “สวายัมภูลึงค์” ซึ่งเป็นศิวลึงค์ที่สำคัญที่สุดของลัทธิไศวนิกาย ตัวปราสาทมีซุ้มประตู ๔ ทิศ ประตูมุขด้านทิศใต้ต่อเข้ากับมุขหน้าหรือมณฑปยื่นออกมา โดยแบ่งเป็น ๓ คูหา หลังคาทำด้วยหินทราย ปราสาทประธานมีการสลักลวดลายที่บริเวณฐาน โดยสลักเป็นรูปเทวรูปยืน นอกจากนี้ยังพบทับหลังหินทรายสลักภาพเทวดานั่งชันเข่าอยู่ภายในซุ้มบนแท่นเหนือหน้ากาลที่คายนพวงมาลัย

ภาพที่ ๕๒ ปราสาทตาเมือนธม

^{๑๖}ศิริพร สุเมธรัตน์, ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองสุรินทร์, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๔, หน้า ๙๒.

ปราสาทบรีวาร หรือ ปรางค์น้อยมี ๒ องค์ สร้างด้วยหินทราย ตั้งอยู่ด้านหลังเยื้องไปทางซ้ายและขวาของปราสาทประธาน แผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุม มีซุ้มประตูเข้าออกอยู่ด้านทิศใต้ ส่วนอีก ๓ ด้านทำเป็นประตูหลอก บรรณาลัย จำนวน ๒ หลัง หลังหนึ่งตั้งอยู่ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของปราสาทประธาน แผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ส่วนอีกหลังหนึ่งตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของปราสาทประธาน แผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส

ปราสาทประธาน ปรางค์บรีวาร และบรรณาลัย มีระเบียงคดล้อมรอบ ซุ้มประตูสร้างด้วยหินทราย มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีช่องทางเดินภายในกว้างประมาณ ๑.๔๐ เมตร มีซุ้มประตูทั้ง ๔ ด้าน โดยซุ้มประตูด้านทิศเหนือ ตะวันออก และตะวันตก มีลักษณะเหมือนกัน ส่วนซุ้มประตูด้านทิศใต้จะมีขนาดใหญ่ที่สุด เป็นซุ้มประตูหลัก โดยแบ่งออกเป็น ๓ คูหา คูหากกลางมีแผนผังเป็นรูปกากบาท มีหน้าต่างติดลูกกรงหินและบริเวณระเบียงคดนี้ได้พบศิลาจารึกอักษรขอมโบราณ ภาษาสันสกฤตและเขมร ซึ่งเป็นตัวอักษรที่ใช้ในราวปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๖ มีเนื้อหากล่าวสรรเสริญพระศิวะและกล่าวถึงนามของทาสและเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลรักษาเทวสถานแห่งนี้(อ่านแปลโดยนางสาวก่องแก้ว วีระประจักษ์ กองหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร) เมื่อพิจารณาจากลักษณะรูปแบบทางสถาปัตยกรรม ศิลาจารึก ประติมากรรมรูปเคารพ และลวดลายบนทับหลังที่พบที่ปราสาทแห่งนี้ กล่าวได้ว่า ปราสาทตาเมือนธมเป็นเทวสถานในศาสนาฮินดู ลัทธิไศวนิกาย สร้างขึ้นราวปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๖ ศิลปะขอมแบบบาปวน ปัจจุบันปราสาทตาเมือนธมได้รับการบูรณะจากกรมศิลปากรแล้ว และโบราณวัตถุบางส่วนจัดแสดงในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสุรินทร์

ภาพที่ ๕๓ พื้นที่ปราสาทตาเมือนธม

๔.๑.๒.๑๗ ปราสาทตาเมือนตุ๊จ^{๑๗}

ปราสาทตาเมือนตุ๊จ ที่ตั้งบ้านหนองคันนา ตำบลตาเมียง อำเภอพนมดงรัก จังหวัด สุรินทร์ ปราสาทตาเมือนตุ๊จ เป็นศาสนสถานพยาบาลเรียกว่า “อโรคยศาล” เพื่อให้เป็นสถานที่รักษา พยาบาลผู้เจ็บป่วย สร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ อายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘ องค์ประกอบ ทางสถาปัตยกรรมของอโรคยศาล จะมีลักษณะเหมือนกันทุกแห่ง คือ ปราสาทประธาน ๑ หลัง สร้าง ด้วยศิลาแลงและหินทราย แผ่นผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุม ส่วนยอดสลักด้วยหินทราย ลายกลีบบัว มีประตูทางเข้าออกด้านเดียว ส่วนอีก ๓ ด้านทำเป็นประตูหลอก ประตูทางเข้าออกนี้ทำเป็นห้อง ยาวๆ ด้านหน้าเป็นมุข หลังคาทำจากหินทรายและศิลาแลง และด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของ ปราสาทประธาน มีบริเวณลัยสร้างด้วยหินทรายและศิลาแลง แผ่นผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีประตู ทางเข้าออก ๑ ประตู ด้านทิศตะวันออก ทั้งหมดอยู่ในเขตกำแพงแก้วและซุ้มประตูสร้างด้วยศิลาแลง กำแพงแก้วมีแผ่นผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีซุ้มประตูอยู่ทางด้านทิศตะวันออก ซึ่งแบ่งออกเป็น ๓ คูหา และบริเวณคูหากกลางพบศิลาจารึก ๑ หลัก ปัจจุบันอยู่ที่อาคารหอพระสมุทวชิรญาณ กรุงเทพมหานคร เป็นจารึกอักษรขอม ภาษาสันสกฤต สร้างขึ้นเมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๘ สมัย พระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ข้อความ กล่าวถึง “พระโฆษชัยครุไวฑูรยะ” หมายถึงพระโพธิสัตว์ผู้ประทาน ความไม่มีโรคแก่ประชาชนผู้นับถือ และกล่าวถึงเรื่องการสร้างอโรคยศาล หรือโรงพยาบาลให้เป็น สถานที่รักษาโรค โดยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ทรงบริจาควัสดุอุปกรณ์พร้อมทั้งจัดเจ้าหน้าที่ให้อยู่ประจำ สถานพยาบาลด้วย ส่วนด้านทิศตะวันออก เฉียงเหนือของปราสาท นอกกำแพงแก้วมีสระน้ำ ๑ สระ ปัจจุบันปราสาทตาเมือนตุ๊จได้รับการบูรณะแล้ว นักโบราณคดีสันนิษฐานว่า มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘ สมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗

ภาพที่ ๕๔ ปราสาทตาเมือนตุ๊จ

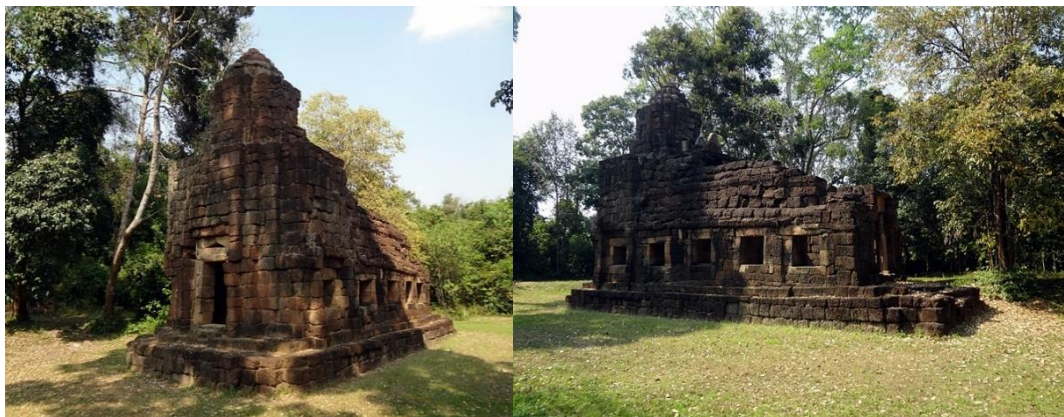
^{๑๗} สมัย สุทธิธรรม, สารคดีชุดเส้นทางปราสาท-ปราสาทตาเมือนโต้ง ปราสาทตาเมือนธม, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๗), หน้า ๔๔-๔๘.

ภาพที่ ๕๕ ปราสาทตาเมือนตุ๊จเป็นปราสาทอีกแห่งที่มีความสมบูรณ์

๔.๑.๒.๑๘ ปราสาทตาเมือน^{๑๘}

ปราสาทตาเมือน ตั้งอยู่ในพื้นที่บ้านหนองคันทนา ตำบลตาเมียง อำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์ ปราสาทตาเมือนเป็นสิ่งก่อสร้างที่เชื่อว่าเป็นที่พักคนเดินทางแห่งหนึ่งใน ๑๗ แห่ง ที่พระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ มหาราชองค์สุดท้ายแห่งเมืองพระนคร โปรตฯ ให้สร้างขึ้นจากเมืองยโสธรปุระ เมืองหลวงของอาณาจักรขอมโบราณ ไปยังเมืองโบราณพิมาย ปราสาทตาเมือนสร้างด้วยศิลาแลง เช่นเดียวกับโบราณสถานสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ที่พบในดินแดนประเทศไทย มีลักษณะเป็นปรางค์เดี่ยวมีห้องยาวเชื่อมต่อมาทางด้านหน้า ผนังด้านหนึ่งปิดทึบ แต่สลักเป็นหน้าต่างหลอก ส่วนอีกด้านมีหน้าต่างเรียงกันโดยตลอด เหนือประตูทางเข้ามีทับหลังรูปพระพุทธรูปปางสมาธิในซุ้มเรือนแก้ว

ภาพที่ ๕๖ ปราสาทตาเมือน เป็นปราสาทอีกหลังที่มีความสมบูรณ์สวยงาม

^{๑๘} ศิริพร สุเมธรัตน์, ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองสุรินทร์, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๔, หน้า ๙๓.

๔.๑.๒.๑๙ ปราสาทตาควาย^{๑๙}

ปราสาทตาควาย ตั้งอยู่ที่บ้านไทยนิยมพัฒนา หมู่ ๑๗ ตำบลบักได อำเภอพนมดงรัก จังหวัดสุรินทร์ ปราสาทตาควาย (ปราสาทตาวาย) หรือ ปราสาทตากระเบย (ในภาษา-เขมร ระเบย/กรอเบย หมายถึง ควาย) ตั้งอยู่บนสันเขาห่างจากหน้าผา สูงประมาณ ๑๐ เมตร ของเทือกเขาพนมดงรัก ที่บริเวณช่องตาควาย ลักษณะการก่อสร้างเป็นปราสาทจตุรมุข ตั้งหันหน้าไปทางทิศตะวันออก ผนังของปราสาทเป็นรูปกากบาท ส่วนฐานต่ำ ส่วนล่างสุดก่อด้วยศิลาแลง ส่วนบนก่อด้วยศิลาทรายทั้งหมด หลังคาห้องครรภคฤหะ ก่อเป็นทรงพุ่มยอดปรางค์ ซ้อนลดหลั่นกันขึ้นไป ๕ ชั้น ส่วนหลังคามุขก่อเป็นรูปประทุน จรดหน้าบันทั้ง ๔ ด้าน ภายในห้องมีประติมากรรม ลักษณะคล้ายสวายัมภูวลึงค์ ๑ ชั้น ปราสาทตาควายเป็นปราสาทหลังเดี่ยวโดด ๆ และไม่มีอาคารประกอบอื่น ๆ ทำให้เชื่อว่า ปราสาทตาควาย เป็นปราสาทที่ยังสร้างไม่เสร็จสมบูรณ์ดังเช่นปราสาทอื่น ๆ เพียงแต่ทำการก่อขึ้นรูปไว้เท่านั้นยังมิได้มีการขัดแต่งผิวหิน หรือ แกะสลักลวดลายใด ๆ จึงทำให้ปราสาทตาควายยังคงรูปอยู่ได้ โดยไม่ถูกทำลายหรือถูกลักลอบกะเทาะชิ้นส่วนต่าง ๆ ไป เช่นที่เกิดขึ้นกับปราสาทอื่น ๆ ตามแนวชายแดน และการที่ไม่ปรากฏลวดลายอย่างหนึ่งอย่างใดนั้นทำให้กำหนดอายุปราสาทตาควายได้แต่เพียงกว้าง ๆ โดยการดูจากรูปทรงของตัวปราสาททำให้คาดว่า น่าจะอยู่ในราวช่วงปลายสมัยนครวัด ตอนต้นในสมัยบาเยน หรือรัชกาลพระเจ้าสุริยวรมันที่ ๒ ถึงรัชกาลพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗

ภาพที่ ๕๗ ปราสาทตาควาย

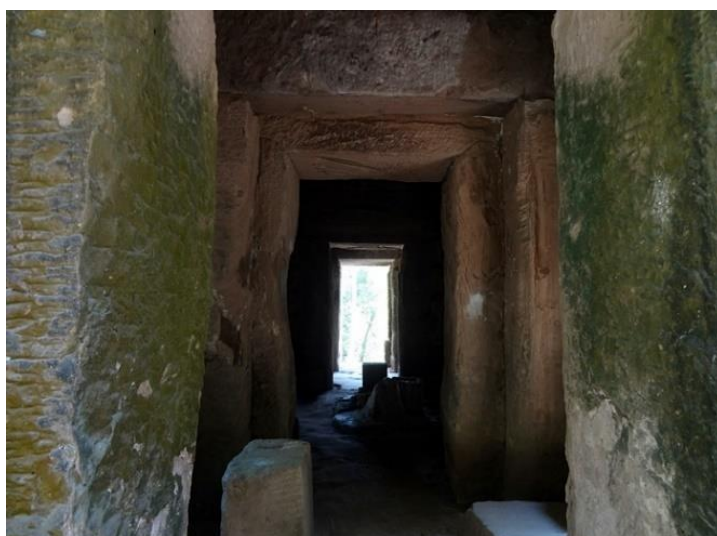
^{๑๙}จังหวัดสุรินทร์, เส้นทางอารยธรรมมรดกโลกสุรินทร์, (สำนักงานจังหวัดสุรินทร์ : ๒๕๕๖), หน้า ๑๐๓.

ภาพที่ ๕๘ ผนังของปราสาทตาควาย

ภาพที่ ๕๙ ทางขึ้นสู่ปราสาทตาควาย

ภาพที่ ๖๐ ภายในปราสาทตาควาย

๔.๑.๒.๒๐ ปราสาทจอมพระ^{๒๐}

ปราสาทจอมพระที่ตั้งบ้านศรีดงบัง ตำบลจอมพระ อำเภोजอมพระ จังหวัดสุรินทร์ ปราสาทจอมพระเป็นอโรคยศาลหรือศาสนสถานพยาบาลแห่งหนึ่ง ในจำนวนหลายร้อยแห่งที่พระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ โปรดให้สร้างขึ้นราวต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๘ เนื่องจากพระองค์ทรงนับถือพระพุทธศาสนา ลัทธิมหายาน และทรงสนับสนุนให้ประชาชนของพระองค์นับถือศาสนานี้ด้วย ทำให้สิ่งก่อสร้างทางสถาปัตยกรรมของวัฒนธรรมเขมรที่เคยมีขนาดใหญ่โต เนื่องจากศาสนาฮินดูเปลี่ยนไปเป็นสิ่ง ก่อสร้างที่มุ่งเน้นที่การสร้างกุศลเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนของพระองค์ ตามหลักของศาสนาพุทธ

จากหลักฐานต่างๆ และจารึกที่สร้างไว้ตามอโรคยศาลนั้น ทำให้ทราบว่าพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ทรงโปรดให้สร้างอโรคยศาลหรือโรงพยาบาลขึ้นไว้ตามเมืองต่างๆ ทั่วพระราชอาณาเขต โดยมอบให้เจ้าเมืองเป็นผู้ดูแล พร้อมทั้งจัดหาแพทย์ พยาบาล และยารักษาโรค ไว้เพื่อแจกจ่ายรักษาประชาชนผู้เจ็บป่วย อโรคยศาลทุกแห่งมีรูปแบบทางสถาปัตยกรรมคล้ายคลึงกัน คือ ปราสาทประธาน ๑ องค์ ตั้งอยู่ตรงกลาง ด้านหน้าขามิวิหาร ๑ หลัง ล้อมรอบด้วยกำแพงแก้ว และด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนืออกกำแพงแก้วมีสระน้ำขนาดเล็กรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ๑ สระ

ปราสาทจอมพระ มีปราสาทประธาน ๑ องค์ ก่อด้วยศิลาแลง แผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสย่อมุม มีประตูทางเข้าออกอยู่ทางทิศตะวันออก หน้าประตูมีมุขยื่น ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ของปราสาทประธานมีบรรณาลัย ๑ หลัง ก่อด้วยศิลาแลงแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า มีประตูทางเข้าออกอยู่ทางทิศตะวันตก ทั้งหมดล้อมรอบด้วยกำแพงแก้วก่อกด้วยศิลาแลง เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า บริเวณด้านทิศตะวันออกมีซุ้มประตูรูปกากบาท ที่ผนังประตูมีช่องหน้าต่าง ๑ ช่อง นอกเขตกำแพงแก้วมีสระน้ำ ๒ สระ อยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของปราสาท จากการขุดแต่งของกรมศิลปากร พบโบราณวัตถุที่สำคัญ คือ พระวิษณะสัตว์ และ เศียรพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร พระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร ในปัจจุบันปราสาทจอมพระได้รับการบูรณะแล้ว

ภาพที่ ๖๑ บารายปราสาทจอมพระ

^{๒๐}จังหวัดสุรินทร์, เส้นทางอารยธรรมมรดกล้ำค่าสุรินทร์, (สำนักงานจังหวัดสุรินทร์, ๒๕๕๖), หน้า ๑๘-๑๙.

ภาพที่ ๖๒ หินศิลาแลงจำนวนมากในพื้นที่ปราสาทจอมพระ

ภาพที่ ๖๓ ปราสาทจอมพระในช่วงหน้าฝน

ภาพที่ ๖๔ ป้ายประวัติของปราสาทจอมพระ

๔.๑.๒.๒๑ ปราสาทตระเปียงบัลลังก์^{๒๑}

ปราสาทตระเปียงบัลลังก์ ตั้งอยู่หมู่ที่ ๘ บ้านตระเปียงกู ตำบลลำตวน อำเภอลำตวน จังหวัดสุรินทร์ ปราสาทตระเปียงบัลลังก์ มีสภาพถูกขุดรื้อทำลาย ลักษณะตั้งอยู่บนเนินดิน ข้างสระน้ำมีลักษณะเป็นแท่นหินสำหรับนั่งข้าง ๆ บริเวณนั้นจะมีศิลาแลงอยู่เรียงรายไปทั่ว มีต้นไม้ปกคลุมมีร่องรอยคูน้ำโบราณล้อมรอบบางส่วน ถัดไปเป็นท้องทุ่งนา สาเหตุที่เรียกว่าตระเปียงบัลลังก์เนื่อง จากบริเวณนี้ มีสระน้ำ ซึ่งภาษาเขมรท้องถิ่นสุรินทร์เรียกสระน้ำว่า ตะเปียง และมีแท่นฐานประติมากรรมศิลาทรายซึ่งมีลักษณะเป็นแท่น ชาวบ้านเรียกว่า บัลลังก์ เป็นหลักฐานที่แสดงอิทธิพลวัฒนธรรมขอมในดินแดนแถบนี้ หลักฐานทางโบราณคดีที่พบ คือ แท่นประติมากรรมศิลาทราย ตั้งอยู่บนเนินดิน ปราสาทแห่งนี้ยังไม่ได้ประกาศขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถาน โดยห่างจากที่ว่าการอำเภอลำตวนประมาณ ๕ กิโลเมตร อยู่ทางทิศใต้ของบ้านตระเปียงกู

ภาพที่ ๖๕ ฐานโยนีหลักฐานสำคัญที่บ่งบอกถึงการมีอยู่
ของปราสาทตระเปียงบัลลังก์

๔.๑.๒.๒๒ ปราสาทบ้านสนม^{๒๒}

ปราสาทบ้านสนม หรือ ปราสาทวัดธาตุ ตั้งอยู่ในวัดธาตุ บ้านสนม ตำบลสนม อำเภอสนม จังหวัดสุรินทร์ ปราสาทบ้านสนม หรือปราสาทวัดธาตุ สันนิษฐานว่าได้สร้างขึ้นในสมัยอาณาจักรขอมเรืองอำนาจประมาณ พ.ศ. ๑๘๐๐ สมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ทรงนับถือศาสนาพุทธ นิกายมหายาน พระองค์โปรดให้สร้างที่พักคนเดินทาง และสร้างอโรคยาศาล หรือสถานพยาบาลขึ้นในชุมชนต่าง ๆ มากมาย ปราสาทแห่งนี้มีขนาดโดยประมาณ กว้าง ๒๐ เมตร ยาว ๒๕ เมตร

^{๒๑}กรมศิลปากร, ทำเนียบโบราณสถานขอมในประเทศไทย (จังหวัดสุรินทร์) เล่มที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด อาร์ตโปรดเรส, ๒๕๓๘), หน้า ๑๐๖-๑๐๗.

^{๒๒}กรมศิลปากร, ทำเนียบโบราณสถานขอมในประเทศไทย (จังหวัดสุรินทร์) เล่มที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด อาร์ตโปรดเรส, ๒๕๓๘), หน้า ๑๑๐-๑๑๑.

สูงประมาณ ๕ เมตร สร้างด้วยศิลาแลงและหินทราย อยู่ในสภาพชำรุดทรุดโทรม เดิมมีต้นไม้ขนาดใหญ่ ประมาณ ๒ - ๓ โอบ จำนวนมาก ได้แก่ ประดู่ ตะแบก ยาง ตะคร้อ ตาเสือ คำไก่ ซึ่งปราสาทหลังนี้มองจากทุ่งนา นอกบ้านเห็นเด่นชัด บริเวณรอบ ๆ ปราสาทมีสระน้ำเรียงรายทั้งสิ้นด้าน

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๘ ทางวัดได้รื้อปราสาทลง และก่อสร้างอุโบสถแทน และนำชิ้นส่วนปราสาทไปทิ้งไว้ด้านหลังวัด อดีตเคยขุดได้พระพุทธรูปปางต่าง ๆ และเทวรูป ปัจจุบันมี ๒ องค์ ๑ องค์ อยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สุรินทร์ และอีก ๑ องค์ อยู่ที่ศาลเจ้าพ่อศรีนครเตาทำวเธอ คาดว่าสร้างสมัยเดียวกับปราสาทจอมพระ แต่รูปร่างเป็นแบบเดียวกันกับปราสาทศีขรภูมิ

ภาพที่ ๖๖ พื้นที่ปราสาทบ้านสนม

ภาพที่ ๖๗ พื้นที่ปราสาทบ้านสนมเพิ่มเติม

๔.๑.๒.๒๓ ปราสาทวัดโพธิ์ศรีธาตุ^{๒๓}

ปราสาทวัดโพธิ์ศรีธาตุ ตั้งอยู่ที่หมู่ ๑ ตำบลธาตุ อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ปราสาทวัดโพธิ์ศรีธาตุ แต่เดิมเป็นปราสาทขอมสร้างด้วยหินศิลาแลงและหินศิลาทราย ต่อมาทางวัดได้รื้อปราสาทออกจนเหลือเพียงฐานศิลาแลง และได้นำวัสดุที่ได้จากการรื้อมาสร้างเจดีย์รูปทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัสทับซ้อนอยู่บนฐานปราสาทในบริเวณวัด ยังพบแผ่นประติมากรรมศิลาทรายและฐาน

^{๒๓}กรมศิลปากร, ทำเนียบโบราณสถานขอมในประเทศไทย (จังหวัดสุรินทร์) เล่มที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด อาร์ตโปรเกรส, ๒๕๓๘), หน้า ๑๑๐-๑๑๑.

ศิลาแลงรูปแบบต่างๆ จากหลักฐานปรากฏให้เห็นว่าเคยเป็นปราสาทขอมมาก่อน แสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมขอมในดินแดนแถบนี้ ในพื้นที่ยังพบคูเมืองด้านทิศใต้ กั้นเขตบ้านธาตุกับบ้านน้ำคำ คูเมืองด้านทิศตะวันตก กั้นเขตบ้านธาตุกับบ้านดู่ คูเมืองด้านทิศตะวันออกจะเป็นหนองน้ำ ชื่อว่าหนองกอลอ และคูเมืองด้านทิศเหนือก็เป็นหนองน้ำ ชื่อว่าหนองบัวและหนองหัวช้าง เมื่อพุทธศักราช ๒๓๒๕ สมัยต้นกรุงรัตนโกสินทร์มีชนกลุ่มหนึ่งอพยพจากเขตยโสธรมาพบว่าเป็นเมืองเก่า มีความอุดมสมบูรณ์ จึงได้ตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัย และเรียกชื่อบ้านว่า “บ้านธาตุ” ตามชื่อหินที่ปรากฏ และได้สร้างวัดขึ้น ณ บริเวณซากหินนี้ และในบริเวณวัดนี้มีต้นโพธิ์ใหญ่หลายต้นจึงได้ตั้งชื่อวัดนี้ว่า “วัดโพธิ์ศรีธาตุ”

ในส่วนพระธาตุมณฑป ก่อสร้างเมื่อวันศุกร์ที่ ๑๗ เดือนมิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๐๙ ตรงกับวันแรม ๑๔ ค่ำเดือน ๗ ปีมะเมีย ร.ศ.๑๘๕ รอบฐาน ๔๘ เมตร กว้างด้านละ ๑๒ เมตร สูง ๕๓ เมตร ๙ ชั้น ระหว่างชั้นติดห้วนาคและช่อฟ้า ยอดรูปบายศรีหรือพระเศวตฉัตร ๗ ชั้น สร้างเสร็จเมื่อ ๒๕๑๘ สิ้นเงินค่าก่อสร้าง ๓๙๙,๐๓๙.๐๐ บาท (สามแสนเก้าหมื่นเก้าพันสามสิบเก้าบาทถ้วน) เมื่อพุทธศักราช ๒๕๑๙ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เสด็จมาทรงประกอบพิธีบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ และพระอรหันตธาตุ เมื่อวันพฤหัสบดีที่ ๑๓ เดือนพฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๑๙

เมื่อพุทธศักราช ๒๕๓๐ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จมายกช่อฟ้าอุโบสถเมื่อวันที่ ๔ เดือนพฤศจิกายน พุทธศักราช ๒๕๓๐ ทั้งนี้เทศกาลไหว้พระธาตุประจำปีทางวัดจัดขึ้นให้มีงานนมัสการพระบรมสารีริกธาตุ พระอรหันตธาตุ พระพุทธบาทจำลอง ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๓ (วันมาฆบูชา) ของทุกปี

ภาพที่ ๖๘ พระธาตุวัดโพธิ์ศรีธาตุที่สร้างครอบทับฐานศิลาแลงปราสาทขอม

ภาพที่ ๖๙ ฐานศิลาแลงปราสาทขอมดั้งเดิมของวัดโพธิ์ศรีธาตุ

๔.๑.๒.๒๔ ปราสาทวัดบ้านหนองหิน^{๒๔}

ปราสาทวัดบ้านหนองหินที่ตั้งวัดศิวารรณ หมู่ที่ ๕ บ้านหนองหิน ตำบลคอนแวนต์ อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ ได้รับอิทธิพลมาจากศิลปะขอมแบบบาปวนเดิมเป็นปราสาทขอม สร้างด้วยศิลาทรายและศิลาแลง ต่อมาทางวัดได้รื้อออก เพื่อก่อสร้างอุโบสถซ้อนทับลงไปแทนที่โบราณสถานเดิม พบหลักฐานทางโบราณคดีที่สำคัญ เช่น ทับหลังศิลาทรายสลักภาพเทพนั่งชันเข่าภายในซุ้มเหนือหน้ากาล กลีบขนุนศิลาทรายภาพบุคคลนั่งชันเข่า ปราสาทจำลอง ยอดปราสาท และเสาประดับกรอบประตู คูน้ำล้อมรอบปราสาทเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า เว้นทางด้านทิศตะวันออกไว้เป็นทางเข้า-ออก ซึ่งยังคงปรากฏร่องรอยอย่างชัดเจนทางด้านทิศใต้ นักโบราณคดีสันนิษฐานว่ามีอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๗ ปราสาทบ้านหนองหิน ได้รับการขึ้นทะเบียนและประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๕๒ ตอนที่ ๗๕ หน้า ๓๗๑๒ เมื่อ ๘ มีนาคม ๒๔๗๘

ภาพที่ ๗๐ ปราสาทวัดบ้านหนองหิน

^{๒๔}กรมศิลปากร, ทำเนียบโบราณสถานขอมในประเทศไทย (จังหวัดสุรินทร์) เล่มที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด อาร์ตโปรเกรส, ๒๕๓๘), หน้า ๑๑๘-๑๑๙.

๔.๑.๒.๒๕ ปราสาทเบง^{๒๕}

ปราสาทเบงตั้งอยู่ที่หมู่ ๑๔ บ้านปราสาทเบง ตำบลปราสาทเบง อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์ ปราสาทเบง เป็นปราสาทหลังเดียว อยู่ภายในบริเวณซึ่งมีคูน้ำล้อมรอบปราสาทประธาน ก่อด้วยอิฐสอดิน มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัสไม่ย่อมุม ขนาด ๔ x ๔ เมตร มีประตูทางเข้าอยู่ทางด้านทิศตะวันออก มีเสาประดับกรอบประตูเป็นเสารูปแปดเหลี่ยม แต่ละเหลี่ยมประดับด้วยลายใบไม้รูปสามเหลี่ยม ๑ ใบ ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นรูปแบบที่นิยมในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๕ แผนผังที่เหลืออีก ๓ ด้านได้ทำเป็นประตูหลอก ปราสาทเบงได้รับการขึ้นทะเบียนและประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๕๒ ตอนที่ ๗๕ หน้า ๓๗๑๒ เมื่อ ๘ มีนาคม ๒๔๗๘

ภาพที่ ๗๑ บริเวณพื้นที่ปราสาทเบง

๔.๑.๒.๒๖ ปราสาทหมอนเจริญ

ปราสาทหมอนเจริญตั้งอยู่ที่หมู่ ๗ บ้านหมอนเจริญ ตำบลกาบเชิง อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์ ปราสาทหมอนเจริญ มีลักษณะเป็นปราสาทขอมหลังเดียว ตั้งอยู่ในพื้นที่ซึ่งมีคูน้ำ

^{๒๕}กรมศิลปากร, ประวัติศาสตร์เมืองสุรินทร์, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๐), หน้า ๔๗.

ล้อมรอบ ในพื้นที่พบแนวหินศิลาแลงกระจายอยู่รายล้อมพื้นที่ก่อสร้างอุโบสถ ซึ่งกรมศิลปากรได้ระงับการก่อสร้างไว้ เมื่อ ๒๐ ปีที่แล้ว ทำให้สร้างไม่เสร็จและถูกปล่อยรกร้างไว้ มีกรอบประตูและทับหลังทำด้วยศิลาทราย สันนิษฐานว่ามีอายุในสมัยพุทธศตวรรษที่ ๑๖-๑๗ และในปัจจุบันยังไม่ได้รับการบูรณะขึ้นใหม่ คงไว้แค่เพียงร่องรอยแห่งพื้นที่ปราสาทโบราณไว้ให้เราได้ศึกษาเพียงเล็กน้อย

ภาพที่ ๗๒ ปราสาทหมอนเจริญ ซึ่งตั้งอยู่ภายในวัดและมีบารายล้อมรอบ

๔.๑.๒.๒๗ ปราสาทเข็ม^{๒๖}

ปราสาทเข็มตั้งอยู่ที่ บ้านบักจรั้ง ตำบลกาบเชิง อำเภอกาบเชิง จังหวัดสุรินทร์ ปราสาทเข็ม เป็นปราสาทหลังเดียว ตั้งอยู่ในบริเวณซึ่งมีคูน้ำล้อมรอบ การก่อสร้างใช้วัสดุที่ก่ออิฐสอดิน มีแผนผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ขนาดประมาณ ๔ x ๔ เมตร มีประตูทางเข้าอยู่ทางด้าน ทิศตะวันออก ผนังด้านที่เหลืออีก ๓ ด้านทำเป็นประตูหลอก ส่วนหลังคาได้พังทลายหมดแล้ว ในบริเวณโดยรอบพบเศษภาชนะดินเผาแบบเครื่องถ้วยลพบุรี ในบริเวณใกล้เคียงยังมีปราสาทหมอนเจริญ และปราสาทเบง ซึ่งเป็นหลักฐานที่แสดงถึงอิทธิพลวัฒนธรรมขอมที่ปรากฏขึ้นในดินแดนแถบนี้ปราสาทเข็ม จัดเป็นปราสาทหลังเดียวที่มีขนาดเล็ก สภาพปัจจุบันยังไม่ได้รับการขุดแต่งและบูรณะ ปรากฏร่องรอยหลักฐานคือส่วนเรือนธาตุ มีมูลดินทับถมขึ้นมาถึงส่วนฐาน คูน้ำตื้นเขิน ถนนเข้าถึงตัวปราสาทยังเป็นถนนดินอยู่กลางทุ่งนาและไร่นาสำปะหลัง การเดินทางเข้าต้องใช้รถที่สามารถเข้าพื้นที่ได้เช่น รถกระบะ

ภาพที่ ๗๓ ปราสาทเข็มซึ่งอยู่ห่างไกลชุมชนมาก

^{๒๖}จังหวัดสุรินทร์, เส้นทางอารยธรรมมรดกล้ำค่าสุรินทร์, (สำนักงานจังหวัดสุรินทร์, ๒๕๕๖),

ภาพที่ ๗๔ ปราสาทเข็มที่เรพบหลักฐานหลงเหลืออยู่ในปัจจุบัน

ภาพที่ ๗๕ ปราสาทเข็มกับต้นไม้ขนาดใหญ่

ภาพที่ ๗๖ ปราสาทเข็มกับต้นไม้ขนาดใหญ่

๔.๒ กิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ปราสาท

ในจังหวัดสุรินทร์มีปราสาทขอมอยู่ ๒๘ แห่งที่พบว่ายังคงสภาพความเป็นปราสาทโบราณอยู่ มีความสมบูรณ์และสวยงามจำนวน ๑๓ แห่งเท่านั้นที่มีการจัดกิจกรรมขึ้น โดยผู้วิจัยได้ศึกษากิจกรรมในพื้นที่ปราสาทขอมทั้ง ๑๔ แห่งนี้ ประกอบด้วย (๑) ปราสาทศีขรภูมิ (๒) ปราสาทช่างปี่ (๓) ปราสาทบ้านอนันต์ (๔) ปราสาทภูมิโปน (๕) ปราสาทบ้านจารย์ (๖) ปราสาทหมื่นชัย (๗) กลุ่มปราสาทตาเมือน (๘) ปราสาทตาควาย (๙) ปราสาทเบง (๑๐) ปราสาทยายเหงา (๑๑) ปราสาททง (๑๒) ปราสาทบ้านพลวง (๑๓) ปราสาทบ้านไพล (๑๔) ปราสาทจอมพระ ซึ่งปราสาทขอมในจังหวัดได้รับการจัดกิจกรรมส่วนใหญ่จากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ร่วมกับภาคเอกชน และชุมชน โดยมีสำนักศิลปากรที่ ๑๐ (นครราชสีมา) คอยกำกับดูแลการใช้พื้นที่ปราสาทเพื่อให้เกิดความปลอดภัยต่อตัวปราสาทด้วย จังหวัดสุรินทร์ได้สนับสนุนให้มีกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ปราสาทขอมที่แตกต่างกันออกไปตามบริบทของสถานที่แต่ละชุมชนที่เข้ามามีส่วนในการดูแลและออกแบบกิจกรรมเมื่อมาถึงปราสาท โดยสามารถแบ่งได้เป็น ๓ ส่วน ตามลักษณะกิจกรรมที่สามารถทำได้เมื่อเดินทางมาท่องเที่ยวยังพื้นที่ปราสาทดังนี้ (๑) กิจกรรมการศึกษาประวัติศาสตร์และศิลปะ (๒) กิจกรรมการถ่ายภาพ (๓) กิจกรรมการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์จากชุมชนปราสาทขอม (๔) กิจกรรมที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดขึ้น ดังจะได้นำเสนอเป็นลำดับต่อไปนี้

๔.๒.๑ กิจกรรมการศึกษาประวัติศาสตร์และศิลปะของปราสาทขอม

กิจกรรมที่สามารถทำได้เลยและมีความสะดวกที่สุดเมื่อมาท่องเที่ยวยังพื้นที่ปราสาทขอม คือการได้ศึกษาประวัติศาสตร์ของปราสาทขอมทั้ง ๑๔ แห่ง

จากการสัมภาษณ์ นายชอบ สร้อยจิตต์ จากสำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสุรินทร์ ได้กล่าวถึงปราสาทขอมที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวไว้ว่า ปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์มีหลายแห่งมาก แต่แทบทุกแห่งเมื่อเข้าไปท่องเที่ยวแล้ว กลับพบว่าไม่มีกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวได้ทำมากนักหรือบางแห่งไม่มีเลย ซึ่งปราสาทขอมที่เป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวและสะดวกในการเข้าไปท่องเที่ยวนั้น ก็มีไม่กี่แห่ง เช่น ปราสาทภูมิโปน ปราสาทศีขรภูมิ ปราสาทยายเหงา ปราสาทบ้านพลวง ปราสาทช่างปี่และกลุ่มปราสาทตาเมือน ซึ่งกิจกรรมหลักเมื่อนักท่องเที่ยวเข้าไปคือการเข้าไปหาป้ายที่บอกถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของปราสาทหลังนั้น ซึ่งในแต่ละแห่งก็ยังมีป้ายที่บอกประวัติความเป็นมาด้วย แต่ทุกวันนี้ก็สามารถค้นหาประวัติได้จากสื่อออนไลน์อื่นๆ ได้ด้วย ส่วนในด้านการให้ข้อมูลจากชุมชนนั้นก็มีไม่กี่แห่งที่สามารถให้ข้อมูลปราสาทได้ และจะต้องประสานงานล่วงหน้าในการเข้าพื้นที่เพื่อเตรียมวิทยากรสำหรับคณะทัวร์ใหญ่ๆ หรือหน่วยงานด้านสถานศึกษา และหน่วยงานรัฐอื่นๆ ซึ่งส่วนมากจะได้รับความอนุเคราะห์วิทยากรบรรยายให้ความรู้จากเจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสุรินทร์^{๒๗}

ปราสาทขอมทั้ง ๑๔ แห่ง ผู้วิจัยได้รวบรวมกิจกรรมการศึกษาประวัติศาสตร์และศิลปะของปราสาท โดยลงพื้นที่ทั้ง ๑๔ แห่ง และจะได้นำเสนอ ดังต่อไปนี้

^{๒๗} สัมภาษณ์ จากสำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสุรินทร์

๔.๒.๑.๑ ปราสาทศิขรภูมิ

ในพื้นที่ปราสาทศิขรภูมิ ซึ่งนับว่าเป็นปราสาทที่ได้รับความนิยมอย่างสูงสุดในการเดินทางเข้ามาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว กิจกรรมเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และศิลปะที่ปราสาทแห่งนี้มีความโดดเด่นที่สุดในบรรดาปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ เนื่องด้วยปราสาทศิขรภูมิแห่งนี้มีรูปสลักหินทรายนางอัปสร ซึ่งมีปรากฏเพียงไม่กี่แห่งในประเทศไทย และเป็นศิลปะที่มีความงดงามอย่างมาก คล้ายคลึงกับปราสาทสราญนครวัด นักท่องเที่ยวนิยมมาถ่ายภาพคู่รูปสลักนี้ และในพื้นที่ปราสาทยังมีภาพสลักทับหลังที่มีความงดงามที่สุดอีกแห่งหนึ่งของประเทศไทย

ภาพที่ ๗๗ ป้ายบอกประวัติความเป็นมาของปราสาทศิขรภูมิ

ภาพที่ ๗๘ ทับหลังปราสาทศิขรภูมิ และรูปสลักนางอัปสรอันมีชื่อเสียงทางศิลปะ

๔.๒.๑.๒ ปราสาทข่างปี

ปราสาทข่างปี เป็นปราสาทที่เพิ่งมีการบูรณะขึ้นใหม่ และได้มีการก่อสร้างป้ายแสดงข้อมูลด้านประวัติศาสตร์ไว้อย่างครบถ้วน การมาท่องเที่ยวข่งข่างปี นอกจากจะสามารถเข้ามาอ่านและศึกษาประวัติของปราสาทหลังนี้ได้แล้ว ยังสามารถเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวไปยังวัดข่างปีได้ด้วย ซึ่งที่วัดข่างปีนั้นมีโบราณวัตถุหลายชิ้นที่ขุดค้นพบจากบริเวณปราสาทข่างปี และมีศิลปะที่งดงามสำหรับคนที่ชื่นชอบเรื่องศิลปะที่ปราสาทข่างปีจึงมีความเหมาะสมที่สามารถเข้ามาท่องเที่ยวได้ และจะได้ชมปราสาทข่างปีที่มีความสมบูรณ์มากอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดสุรินทร์

ภาพที่ ๗๙ ป้ายการบอกประวัติความเป็นมาของปราสาทข่างปี

๔.๒.๑.๓ ปราสาทบ้านอนันต์

ปราสาทบ้านอนันต์ เป็นปราสาทอีกหลังในอำเภอศีขรภูมิ ที่ไม่ค่อยมีความสมบูรณ์นัก แต่มีที่ตั้งสะดวกในการเข้าไปท่องเที่ยว คืออยู่ติดกับทางหลวงหมายเลข ๒๒๖ ศีขรภูมิ-สำโรงทา และตัวปราสาทเองก็ตั้งอยู่ในบริเวณวัดเลย มีป้ายบอกประวัติความเป็นมาของปราสาทแห่งนี้ ส่วนในด้านของลวดลายและศิลปะของปราสาทบ้านอนันต์ยังไม่โดดเด่นเท่าที่ควร นักท่องเที่ยวเมื่อเข้ามาจึงสามารถต่อยอดโดยการท่องเที่ยวเพิ่มเติมในวัดและสามารถทำบุญที่วัดได้เพราะมีพระพุทธรูปองค์ใหญ่ให้กราบไหว้บูชาด้วย

ภาพที่ ๘๐ ป้ายบอกประวัติเบื้องต้นของปราสาทบ้านอนันต์

๔.๒.๑.๔ ปราสาทภูมิโปน

ปราสาทภูมิโปน เป็นปราสาทที่โดดเด่นมากแห่งหนึ่งของจังหวัดสุรินทร์ และอำเภอสังขะ ปราสาทภูมิโปนนับว่ามีกิจกรรมในด้านประวัติศาสตร์ของสถานที่ที่น่าสนใจ และยังมีศิลปะที่สวยงามเพราะสถานที่ค่อนข้างสมบูรณ์ เป็นปราสาทขอมในยุคสมัยก่อนเมืองพระนคร มีลวดลายบางส่วนที่สามารถให้เป็นจุดเด่นได้ การเข้ามาในพื้นที่หากต้องการวิทยากรที่ให้ความรู้เกี่ยวกับปราสาทก็สามารถติดต่อประสานงานมาล่วงหน้าได้ทั้งการบริการส่วนตัวและกลุ่ม ซึ่งเป็นองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีการดูแลพื้นที่ปราสาทร่วมกับทางกรมศิลปากร และเมื่อกล่าวถึงกิจกรรมเกี่ยวกับประวัติของปราสาทภูมิโปนแล้ว ที่โรงเรียนดมวิทยาคารยังได้ฝึกวิทยากรตัวน้อยให้มีความรู้ในการให้ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติของตัวปราสาทได้อีกด้วย

ภาพที่ ๘๑ กิจกรรมศึกษาประวัติศาสตร์และศิลปะของปราสาทภูมิโปน

๔.๒.๑.๕ ปราสาทสังข์ศิลป์ชัย

ปราสาทสังข์ศิลป์ชัย บ้านจารย์เป็นปราสาทขอมอีกแห่งหนึ่งของอำเภอสังขะ ที่ยังคงมีร่องรอยทางประวัติศาสตร์โบราณคดี กิจกรรมที่สามารถทำได้คือการเข้ามาศึกษาประวัติศาสตร์ของปราสาทขอม และการซึมซับศิลปะภาพสลักทับหลังในพื้นที่ปราสาท ซึ่งยังคงมีความสมบูรณ์อย่างมาก และตั้งอยู่ในบริเวณปราสาท ที่ปราสาทสังข์ศิลป์ชัยยังคงมีป้ายบอกประวัติความเป็นมาของปราสาทแห่งนี้ไว้อย่างชัดเจน เมื่อนักท่องเที่ยวมาที่ปราสาทแห่งนี้จึงไม่ควรพลาดกิจกรรมที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และการเรียนรู้ด้านศิลปะของปราสาท

ภาพที่ ๘๒ ป้ายบอกประวัติปราสาทสังข์ศิลป์ชัย

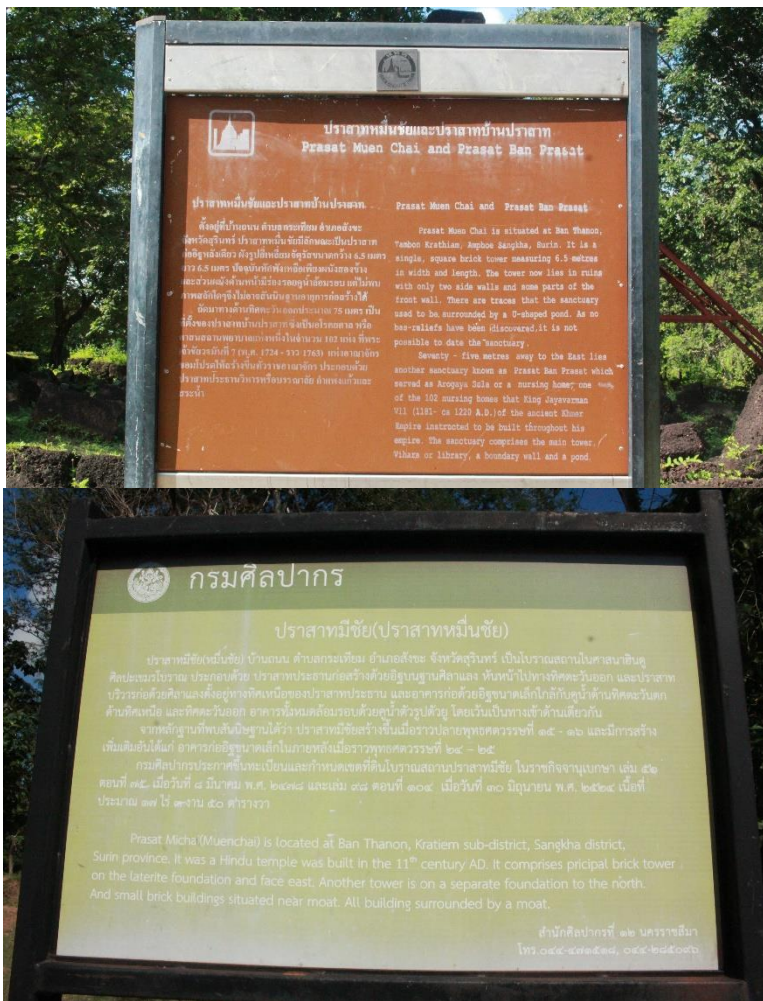
ภาพที่ ๘๓ ศิลปะการแกะสลักทับของปราสาทสังข์ศิลป์ชัย

ภาพที่ ๘๔ ขณะผู้วิจัยลงพื้นที่สำรวจปราสาทสังข์ศิลป์ชัย

๔.๒.๑.๖ ปราสาทหินชัยหรือมีชัย

ปราสาทหินชัยและปราสาทมีชัย เป็นกลุ่มปราสาทที่มีพื้นที่และโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมที่ใหญ่โต มีพื้นที่ของตัวอาคารอยู่ ๒ จุด กิจกรรมที่สามารถทำได้เมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามายังพื้นที่ปราสาทคือ การเข้าไปศึกษาข้อมูลทางประวัติศาสตร์ สถาปัตยกรรมและลวดลายศิลปะที่ปรากฏบนทับหลังขนาดใหญ่

ภาพที่ ๘๕ ป้ายบอกประวัติสำหรับนักท่องเที่ยวที่มาเยี่ยมชมปราสาทหินชัย

๔.๒.๑.๗ กลุ่มปราสาทตาเมือน

กิจกรรมการศึกษาประวัติศาสตร์และศิลปะในพื้นที่ของกลุ่มปราสาทตาเมือน ซึ่งมีปราสาทอยู่ ๓ จุดด้วยกัน แต่ละจุดจะมีป้ายบอกประวัติของปราสาทอยู่ด้วย ซึ่งปราสาทแต่ละจุดได้รับการบูรณะแล้วจำนวน ๒ ปราสาท คือปราสาทตาเมือนตุ้จ และปราสาทตาเมือน ส่วนปราสาทตาเมือนยังไม่ได้ทำการบูรณะ แต่สภาพของปราสาทก็ยังคงมีความสมบูรณ์อยู่มาก ตรงจุดนี้กิจกรรมการศึกษาด้านประวัติศาสตร์และศิลปะสามารถทำได้ด้วยตนเอง แต่ถ้ามาท่องเที่ยวเป็นหน่วยงานหรือหมู่คณะจะต้องประสานงานกับหน่วยทหารที่ดูแลพื้นที่ก่อนเพื่อประสานงานทั้งในด้านวิทยากรให้ข้อมูลสำคัญในด้านประวัติศาสตร์และศิลปะ ซึ่งหน่วยงานที่ทำหน้าที่เป็นวิทยากรนำเที่ยวและทำกิจกรรม

จึงเป็นเจ้าหน้าที่จากพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติสุรินทร์ สังกัดสำนักศิลปากรที่ ๑๐ (นครราชสีมา) กรมศิลปากร ที่มีบทบาทสำคัญในการนำทำกิจกรรมในด้านประวัติศาสตร์และศิลปะ

ภาพที่ ๘๖ ศิลปะของปราสาทตาเมือน

ภาพที่ ๘๗ ลวดลายศิลปะบนเสาขอบประตูของปราสาทตาเมือน

ภาพที่ ๘๘ ศิลปะและรูปทรงของปราสาทตาเมือนตุ๊จ

ภาพที่ ๘๙ ลวดลายศิลปะและป้ายบอกประวัติของปราสาทตาเมือนธม

๔.๒.๑.๘ ปราสาทตาควาย

ปราสาทตาควายเป็นปราสาทที่อยู่ติดแนวชายแดนไทย-กัมพูชา เป็นปราสาทที่มีความสำคัญมากในแนวเทือกเขาพนมดงรัก และอำเภอพนมดงรัก โดยกิจกรรมเกี่ยวกับการศึกษาประวัติศาสตร์และศิลปะ ของปราสาทตาควายนั้น สามารถทำได้เมื่อมาถึงบริเวณปราสาท โดยสามารถศึกษาได้ด้วยตนเอง กรณีมากับคณะใหญ่หรือหน่วยงานสามารถติดต่อประสานงานไปที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสุรินทร์ เพื่อประสานขอวิทยากรเพื่อมาให้ข้อมูลได้โดยตรงที่บริเวณปราสาท เนื่องด้วยตัวปราสาทตั้งอยู่ในพื้นที่ความมั่นคง กิจกรรมจึงค่อนข้างจำกัด และมีข้อมูลสื่อที่เกี่ยวข้องประวัติศาสตร์และศิลปะในพื้นที่ปราสาทตาควาย ดังนี้

ภาพที่ ๙๐ ทางขึ้นไปทำกิจกรรมที่ปราสาทตาควาย

ภาพที่ ๙๑ พื้นที่สำหรับการทำกิจกรรมศึกษาประวัติศาสตร์และศิลปะ
ในปราสาทตาควาย

๔.๒.๑.๙ ปราสาทเบง

ปราสาทเบง เป็นปราสาทที่ตั้งอยู่ในอำเภอปราสาทและมีความสำคัญ กิจกรรมในพื้นที่ปราสาท สามารถทำได้คือ กิจกรรมที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และศิลปะ โดยเมื่อนักท่องเที่ยวได้เข้ามาเที่ยวชมที่ปราสาทแห่งนี้จะพบว่า มีเพียงตัวปราสาทและลวดลายขอบประตูที่แตกหักและไม่สมบูรณ์ ในพื้นที่ปราสาทยังมีป้ายที่อธิบายถึงประวัติของปราสาทแห่งนี้อย่างชัดเจน ทั้งนี้เนื่องด้วยพื้นที่อยู่ห่างไกลชุมชนมาก และกิจกรรมที่สามารถทำได้ในพื้นที่ก็ค่อนข้างจำกัด จึงได้เพียงแค่การศึกษาประวัติศาสตร์และศิลปะ ไม่มีกิจกรรมอื่นเพิ่มเติมไปได้มากกว่านี้ เนื่องด้วยขาดงบประมาณและการพัฒนาพื้นที่รวมทั้งการมีส่วนร่วมของชุมชนด้วย

ภาพที่ ๙๒ ศิลปะบนเสากรอบประตูและป้ายบอกประวัติภายในปราสาทเบง

๔.๒.๑.๑๐ ปราสาทยายเหงา

จากการวิจัยพบว่าพื้นที่ของปราสาทยายเหงา มีกิจกรรมที่สามารถดำเนินการได้คือ การศึกษาด้านประวัติศาสตร์และศิลปะ เพราะพื้นที่ไม่มีเจ้าหน้าที่ประจำและเมื่อมาท่องเที่ยวก็สามารถเข้าไปชมบริเวณปราสาทได้เลย ไม่มีการเก็บค่าเข้าชม พื้นที่บริเวณปราสาทจะมีวัดอยู่ติดกัน และจากการที่ตัวปราสาทมีกิจกรรมให้นักท่องเที่ยวทำไม่มาก จึงไม่ค่อยเป็นที่นิยมสำหรับนักท่องเที่ยวเท่าที่ควร ซึ่งนักท่องเที่ยวที่ชอบโบราณสถานประเภทปราสาทก็มีจำนวนไม่มาก ส่วนมากก็นิยมท่องเที่ยวในพื้นที่ปราสาทขนาดใหญ่ที่มีความสวยงามกว่า ทำให้ปราสาทขนาดเล็กลงมาไม่ค่อยได้รับความสนใจ และไม่มีกิจกรรมที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวได้มากนัก ดังนั้นกิจกรรมในพื้นที่ปราสาทยายเหงาจึงควรมีกิจกรรมที่เหมาะสมกับพื้นที่ ด้วยถือว่ามีอาคารคมนาคมที่เข้าออกง่าย ปัจจุบันจึงทำได้เพียงแค่เข้ามาศึกษาประวัติศาสตร์และชมศิลปะในพื้นที่เท่านั้น

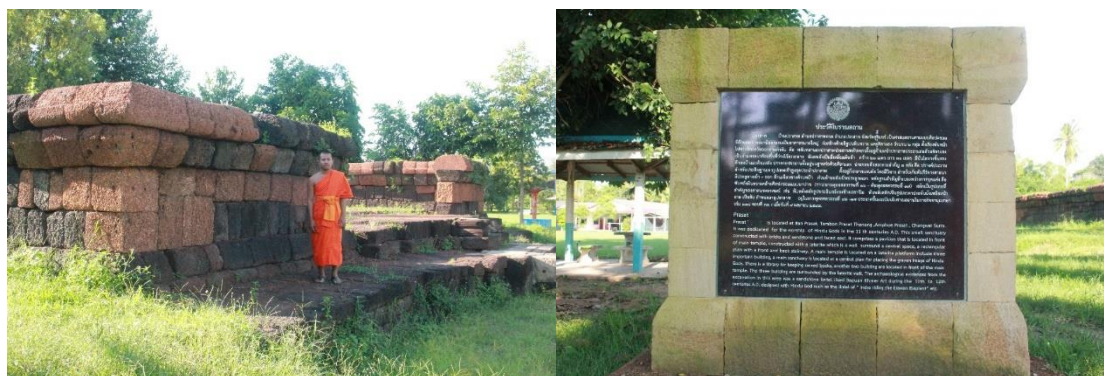
ภาพที่ ๙๓ ลวดลายศิลปะบนเสาขอบประตูของปราสาทยายเหงา

ภาพที่ ๙๔ สถาปัตยกรรมและงานสลักหินทรายพร้อมป้ายบอกประวัติปราสาทยายเหง

๔.๒.๑.๑๑ ปราสาททง

ปราสาททงเป็นปราสาทที่มีพื้นที่ขนาดใหญ่ และพึ่งได้รับการบูรณะ อยู่ในพื้นที่ของโรงเรียน กิจกรรมที่สามารถทำได้เมื่อนักท่องเที่ยวได้เข้ามาเยี่ยมชมปราสาทแห่งนี้ จึงมีกิจกรรมหลักเพียงไม่กี่อย่างที่เป็นที่นิยม โรงเรียน ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนในกิจกรรม กล่าวคือ การจัดวิทยากรตัวน้อยยามคอกให้บริการกับนักท่องเที่ยว เมื่อนักท่องเที่ยวต้องการข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับปราสาทบ้านทงการทำกิจกรรมในลักษณะนี้เป็นกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวที่เป็นกลุ่มก้อนหรือหน่วยงานต้องการให้เกิดความรู้ความเข้าใจในแง่มุมของประวัติศาสตร์

ภาพที่ ๙๕ ศิลปะของปราสาททงพร้อมป้ายบอกประวัติที่ทางกรมศิลปากรจัดสร้างขึ้น

๔.๒.๑.๑๒ ปราสาทบ้านพลวง

ปราสาทบ้านพลวงเป็นปราสาทที่น่าสนใจโดยเฉพาะเป็นที่นิยมของนักท่องเที่ยวด้วยตัวของปราสาทเองที่มีการเข้าถึงได้โดยสะดวกจาก ถนน ๒๑๔ และยังมีความสมบูรณ์และสวยงามอยู่มาก มีลวดลายทางศิลปะที่ปรากฏอย่างสวยงามกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบลวดลายแกะสลักต้องไม่พลาดที่จะเข้าชมปราสาทบ้านพลวง ในด้านกิจกรรมของปราสาทบ้านพลวงก็ไม่แตกต่างจากปราสาทหลายหลังในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ที่พบว่ามิกิจกรรมที่จำกัดและไม่หลากหลาย สิ่งนี้นักท่องเที่ยวสามารถทำกิจกรรมได้เมื่อมาท่องเที่ยวยังปราสาทคือกิจกรรมการศึกษาด้านประวัติศาสตร์และศิลปะ ซึ่งต้องทำกิจกรรมเหล่านี้เป็นหลัก เพราะไม่มีกิจกรรมอื่นนอกเหนือกว่านี้ ที่ปราสาทบ้านพลวง นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาที่นี่จึงมาเพื่อศึกษาประวัติศาสตร์และศิลปะของปราสาท รวมทั้งการได้มา

ถ่ายภาพเดินชมสถานที่ เพราะมีต้นไม้หลากหลายสายพันธุ์และมีความร่มรื่นในพื้นที่บริเวณปราสาท โดยพื้นที่ปราสาทมีป้ายบอกข้อมูลประวัติของปราสาทอย่างชัดเจนและยังเป็นปราสาท ๑ ใน ๒ แห่งของจังหวัดสุรินทร์ที่มีการเก็บค่าเข้าชมคนละ ๑๐ บาท และมีเจ้าหน้าที่ประจำอยู่ทุกวัน

ภาพที่ ๙๖ ศิลปะของปราสาทบ้านพลวงพร้อมป้ายบอกประวัติที่ทางกรมศิลปากรจัดสร้างขึ้น

ภาพที่ ๙๗ ป้ายทางเข้าสู่ปราสาทบ้านพลวง

ภาพที่ ๙๘ ศิลปะและลวดลายที่นักท่องเที่ยวชมว่าวิจิตรงดงามมากของปราสาทบ้านพลวง

๔.๒.๑.๑๓ ปราสาทบ้านไพล

ปราสาทบ้านไพล เป็นปราสาทอีกแห่งที่ไม่ค่อยได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวเข้าเยี่ยมชม เนื่องด้วยตัวปราสาทยังขาดการพัฒนาโดยรอบปราสาท และไม่มีกิจกรรมที่ดึงดูดการท่องเที่ยวได้มากนัก ปราสาทแห่งนี้อยู่ติดกับชุมชน และมีวัดอยู่ติดกับตัวปราสาท หากนักท่องเที่ยวเข้ามาก็สามารถเข้าท่องเที่ยวได้เลย โดยกิจกรรมที่จะทำได้คือการเข้าไปศึกษาข้อมูลด้านประวัติศาสตร์และศิลปะของปราสาทเป็นหลัก การเก็บภาพเป็นที่ระลึกโดยกิจกรรมในพื้นที่ปราสาทอื่นๆจะไม่ปรากฏให้นักท่องเที่ยวได้ร่วมกิจกรรม ซึ่งผู้วิจัยได้รวบรวมบริบทพื้นที่ของปราสาทบ้านไพล พร้อมข้อมูลป้ายบอกประวัติของปราสาท ดังต่อไปนี้

ภาพที่ ๙๙ คณะผู้วิจัยลงพื้นที่สำรวจข้อมูลเกี่ยวกับปราสาทบ้านไพล

ภาพที่ ๑๐๐ ปราสาทบ้านไพลที่มีฐานโยนพร้อมป้ายบอกประวัติที่ทางกรมศิลปากรจัดสร้างขึ้น

๔.๒.๑.๑๔ ปราสาทจอมพระ

ปราสาทจอมพระเป็นปราสาทอีกแห่งที่ได้รับการบูรณะและเป็นรูปทรงทางสถาปัตยกรรมที่งดงาม กิจกรรมในพื้นที่ปราสาทในเรื่องของประวัติความเป็นมานั้น มีป้ายประชาสัมพันธ์ซึ่งได้รับการติดตั้งเรียบร้อย ในพื้นที่ยังสามารถทำกิจกรรมอื่นๆได้ด้วยเช่นการเข้าไปปฏิบัติธรรมในพื้นที่ของวัดป่าจอมพระ การขอพรศาลเจ้าปราสาทจอมพระ ซึ่งอยู่ติดกันกับตัวปราสาท การชมซุ้มกิจกรรมในตัวปราสาทจอมพระจึงมีหลากหลาย อาจจะได้ดูอยู่ในตำราและมีการชุมนุมอยู่ใกล้เคียงด้วย

ภาพที่ ๑๐๑ ปราสาทจอมพระพร้อมป้ายบอกประวัติที่ทางกรมศิลปากรจัดสร้างขึ้น

๔.๒.๒ กิจกรรมการถ่ายภาพ

กิจกรรมการถ่ายภาพปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ จะเน้นที่ปราสาทที่ยังมีความสมบูรณ์อยู่เพราะพฤติกรรมการท่องเที่ยวจะต้องเข้าท่องเที่ยวยังปราสาทที่มีความสมบูรณ์และสวยงาม ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่สำรวจและศึกษาข้อมูลจากสื่อออนไลน์ พบว่าปราสาทขอมในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ จำนวน ๙ แห่ง ได้แก่ ๑) ปราสาทศีขรภูมิ ๒) ปราสาทข่างปี ๓) ปราสาทภูมิโปน ๔) กลุ่มปราสาทตาเมือน ๕) ปราสาทตาควาย ๖) ปราสาทยายเหงา ๗) ปราสาททนะง ๘) ปราสาทบ้านพลวง ๙) ปราสาทบ้านไพล เป็นกลุ่มปราสาทที่มีความสมบูรณ์ในระดับหนึ่งมีความสวยงาม

กิจกรรมการถ่ายภาพ เป็นสิ่งที่ไม่ได้เลยในการทำกิจกรรมในพื้นที่ปราสาทในจังหวัดสุรินทร์ เพราะเป็นกิจกรรมที่นักท่องเที่ยวทุกคนสามารถทำได้เลย และการถ่ายภาพในปัจจุบันค่อนข้างมีความสำคัญต่อการท่องเที่ยวในทุกๆ รูปแบบ การขาดการถ่ายภาพคงไม่เป็นการเดินทางท่องเที่ยวได้อีกในปัจจุบัน เมื่อถ่ายภาพแล้วทุกคนจึงสามารถเป็นนักข่าวในการช่วยเผยแพร่ข้อมูลด้านการท่องเที่ยวได้โดยตรงจากพื้นที่นั้น และเนื่องด้วยข้อจำกัดด้านการท่องเที่ยวปราสาทขอมกิจกรรมการถ่ายภาพจึงเป็นทางเลือกที่ดี แต่ในด้านของการจัดกิจกรรมการถ่ายภาพปราสาทขอม ยังขาดในเรื่องการต่อยอดสู่การประกวดการถ่ายภาพปราสาทขอม ซึ่งในอนาคตจะได้เห็นการสนับสนุนในด้านนี้ดีขึ้นตามลำดับ^{๒๘}

การถ่ายภาพเป็นหนึ่งในกิจกรรมที่ทำได้ง่ายในทุกพื้นที่ๆ มีปราสาทตั้งอยู่นักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบการเที่ยวชมปราสาทขอมชอบถ่ายภาพปราสาทขอมมากในหน้าฝน เพราะหน้าฝนมีกลุ่มตะไคร่น้ำสีเขียวที่เกาะพื้นหินของตัวปราสาท สามารถถ่ายภาพได้สวยงามมากยิ่งขึ้น กิจกรรมการถ่ายภาพเป็นกิจกรรมที่กลุ่มของตนเองและเพื่อนๆชอบทำยามว่าง โดยเฉพาะในพื้นที่ของปราสาทขอมจังหวัดสุรินทร์^{๒๙} โดยมีกลุ่มปราสาทขอมที่นักท่องเที่ยวชื่นชอบการถ่ายภาพนิยมเข้าไปทำกิจกรรมถ่ายภาพ ดังนี้

(๑) ปราสาทศีขรภูมิ	อำเภอศีขรภูมิ
(๒) ปราสาทข่างปี	อำเภอศีขรภูมิ
(๓) ปราสาทภูมิโปน	อำเภอสังขะ
(๔) กลุ่มปราสาทตาเมือน	อำเภอพนมดงรัก
(๕) ปราสาทตาควาย	อำเภอพนมดงรัก
(๖) ปราสาทยายเหงา	อำเภอสังขะ
(๗) ปราสาททนะง	อำเภอปราสาท
(๘) ปราสาทบ้านพลวง	อำเภอปราสาท
(๙) ปราสาทบ้านไพล	อำเภอปราสาท
(๑๐) ปราสาทจอมพระ	อำเภอจอมพระ

^{๒๘} สัมภาษณ์, นางสาวสุชารัตน์ แสงอรุณ , ผู้อำนวยการสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา ททท.สำนักงานสุรินทร์ ๘ พฤษภาคม ๒๕๖๔

^{๒๙} สัมภาษณ์, นางสาวศาศินี ผ่องศรี, กลุ่มนักท่องเที่ยวและชื่นชอบการถ่ายภาพ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๖๔

จากการรวบรวมกลุ่มปราสาทที่กลุ่มนักท่องเที่ยวชื่นชอบการถ่ายภาพเป็นพิเศษนั้น สามารถสืบค้นข้อมูลกิจกรรมที่ผ่านมาเกี่ยวกับการถ่ายภาพโดยนักท่องเที่ยวที่หลากหลายได้ใช้ปราสาทเป็นส่วนหนึ่งในจุดหมายปลายทางด้านการท่องเที่ยว ท่ามกลางข้อจำกัดของกิจกรรมในพื้นที่ปราสาท ที่มีกิจกรรมให้ทำไม่มากนัก นอกเหนือจากการถ่ายภาพ การศึกษาประวัติศาสตร์และศิลปะ

ที่มาของรูปภาพ จาก

<https://www.bloggang.com/m/viewdiary.php?id=dada&month=092008&date=10&group=1&gblog=86>

[ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ ๑๖ กันยายน ๒๕๖๔

ภาพที่ ๑๐๒ กิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ปราสาทและที่ขาด

ไม่ได้คือกิจกรรมถ่ายภาพคู่ปราสาทรูป

ภาพที่ ๑๐๓ กิจกรรมท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์และการถ่ายภาพโดยใช้ปราสาทเป็นฉากหลัง

ที่มาของรูปภาพ จาก <https://today.line.me/th/v2/article/j1krWz> [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ ๑๖ กันยายน ๒๕๖๔

ที่เที่ยวยุรินทร์

ทะเลยมเมืองช้าง ชมปราสาทหินเก่าแก่

ภาพที่ ๑๐๔ การโปรโมทการท่องเที่ยวสุรินทร์ที่ขาดไม่ได้คือภาพปราสาทขอม
ที่มาของรูปภาพ จาก <https://travel.kapook.com/view196347.html> [ออนไลน์].
เข้าถึงเมื่อ ๑๖ กันยายน ๒๕๖๔

ที่เที่ยวยุรินทร์

เที่ยวอีสานใต้สุดฟิน ต้อง

สุรินทร์ ศรีสะเกษ

ภาพที่ ๑๐๕ ปราสาทศีขรภูมิ ปราสาทที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยว

ที่มาของรูปภาพ จาก <https://www.salaryhumantravel.com/2020/05/22/review-surin-srisaket/>
[ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ ๑๖ กันยายน ๒๕๖๔

ภาพที่ ๑๐๖ การถ่ายภาพคู่ปราสาทขอมเป็นกิจกรรมที่ไม่ควรพลาดเมื่อมาเที่ยวสุรินทร์

ที่มาของรูปภาพ จาก <https://www.paiduaykan.com/travel/> [ออนไลน์]. เข้าถึงเมื่อ ๑๖ กันยายน ๒๕๖๔

สรุปได้ว่า กิจกรรมการถ่ายภาพคู่กับปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ ได้เป็นกิจกรรมสำคัญที่คนมาท่องเที่ยวยังปราสาทต้องถ่ายภาพเก็บไว้เป็นที่ระลึก และภาพของปราสาทขอมเองได้เป็นส่วนหนึ่งในหนังสือต่างๆ และเมื่อนึกถึงการท่องเที่ยวสุรินทร์ การได้เข้ามาท่องเที่ยวยังปราสาทจึงเป็นสิ่งที่ไม่ควรพลาดอย่างยิ่ง โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบการถ่ายภาพโบราณสถาน จากกิจกรรมการถ่ายภาพ จังหวัดสุรินทร์ซึ่งขึ้นชื่อเรื่องปราสาทขอมที่มีมากจำนวนหลายแห่ง จึงเป็นอีกหนึ่งพื้นที่ให้กับนักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบการถ่ายภาพ

๔.๒.๓ กิจกรรมการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์จากชุมชนปราสาทขอม

การท่องเที่ยวปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งมีหลายแห่งที่เป็นที่นิยม มีหลายชุมชนที่อยู่ล้อมรอบปราสาท และมีผลิตภัณฑ์ที่สามารถนำออกมาจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยวได้ ซึ่งผลิตภัณฑ์จากชุมชนในจังหวัดสุรินทร์ที่มีความโดดเด่น และถือว่าเป็นสินค้า OTOP จังหวัดสุรินทร์ ได้แก่ กาละแมร์ ผ้าไหม ผักกาดหวาน มะพร้าวแก้ว ไข่เค็ม ผ้าไหมไหมพรม แคบหมู ไวน์ผลไม้ มะขามสามรส การบูร กำไลเงิน กระเป๋าผ้าไหม ขนนางเล็ด และกำไลงาช้าง เป็นต้น แต่ผลิตภัณฑ์ที่กล่าวมานี้ บางผลิตภัณฑ์ไม่ได้มีจำหน่ายในพื้นที่ปราสาทขอม หรือในชุมชน เพราะจะมีจำหน่ายเฉพาะกิจกรรมเฉพาะในแต่ละครั้งที่จัดขึ้นเท่านั้น

๔.๒.๓.๑ ชุมชนปราสาทขอมที่มีผลิตภัณฑ์จากท้องถิ่น

พื้นที่ปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และชุมชนที่มีผลิตภัณฑ์จำหน่ายในพื้นที่ปราสาทและชุมชนที่เป็นที่ตั้งของปราสาท มีไม่กี่แห่งเท่านั้น สถานที่ๆนักท่องเที่ยวจะมาเจอผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นอย่างแน่นอนคือปราสาทศีขรภูมิ ปราสาทภูมิโปน ปราสาทข่างปี ซึ่งเป็นปราสาทขอมที่มีร้านค้าชุมชนจำหน่ายประจำอยู่ ส่วนปราสาทข่างปี ต้องออกมาหาจุดจำหน่ายสินค้าคือเครื่องปั้นดินเผา ซึ่งอยู่นอกพื้นที่ปราสาทขอม เป็นการผลิตเครื่องปั้นดินเผาที่มีลักษณะเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับปราสาทข่างปี โดยปราสาทที่มีการจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากท้องถิ่นที่จะได้นำเสนอใน ๓ ประเด็น ต่อไปนี้

ภาพที่ ๑๐๗ ร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในพื้นที่ปราสาทศีขรภูมิ

ภาพที่ ๑๐๘ ร้านกาละแมสตีขรภูมิ ตราปราสาทเดียว

ภาพที่ ๑๐๙ จุดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่ปราสาทภูมิโปน

ภาพที่ ๑๑๐ ร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นปราสาทภูมิโปน

๔.๒.๓.๒ อาหารพื้นถิ่น

อาหารพื้นถิ่น ในท้องถิ่นสุรินทร์ ที่มีจำหน่ายในพื้นที่ปราสาทขอมจังหวัดสุรินทร์ โดยส่วนมากเป็นผลิตภัณฑ์ที่เกิดขึ้นจากชาวบ้านในแต่ละชุมชนและหมู่บ้านที่อยู่ในพื้นที่ปราสาทและชุมชนทางผ่านที่เข้าสู่ปราสาท ได้แก่ กาละแมร์ ขนมนางเล็ด ซึ่งมีปรากฏเป็นผลิตภัณฑ์ที่ขึ้นชื่อของจังหวัดสุรินทร์ด้วย

ภาพที่ ๑๑๑ กาละแมสดศรีขรภูมิ หนึ่งในผลิตภัณฑ์ยอดนิยมเมื่อมาเที่ยวปราสาทศรีขรภูมิ

ภาพที่ ๑๑๒ กาละแมสดราแม่สองบาล อีกหนึ่งผลิตภัณฑ์ที่ขึ้นชื่อของปราสาทศรีขร

ภาพที่ ๑๑๓ ขนมนางเล็ดผลิตภัณฑ์ที่สามารถซื้อฝากได้ที่ปราสาทศรีขรภูมิ

ภาพที่ ๑๑๔ ขนมนางเล็ด ที่มีจำหน่ายที่ปราสาทภูมิโปน

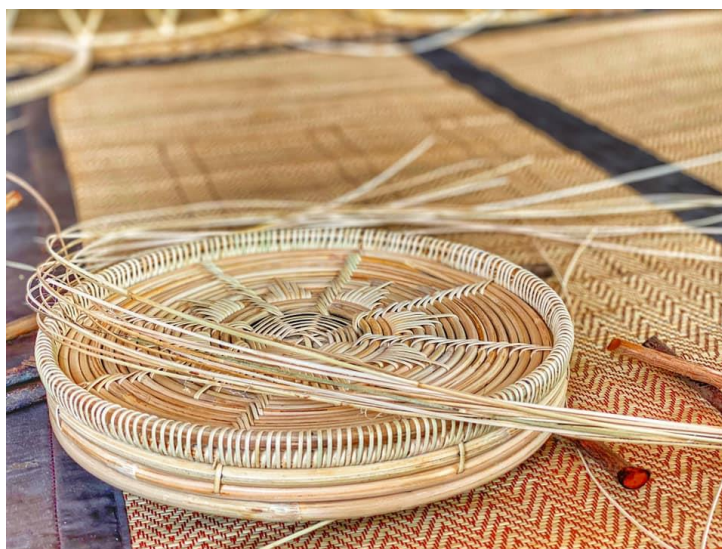
ภาพที่ ๑๑๕ ร้านที่จำหน่ายอาหารพื้นถิ่นสุรินทร์ ที่ปราสาทภูมิโปน

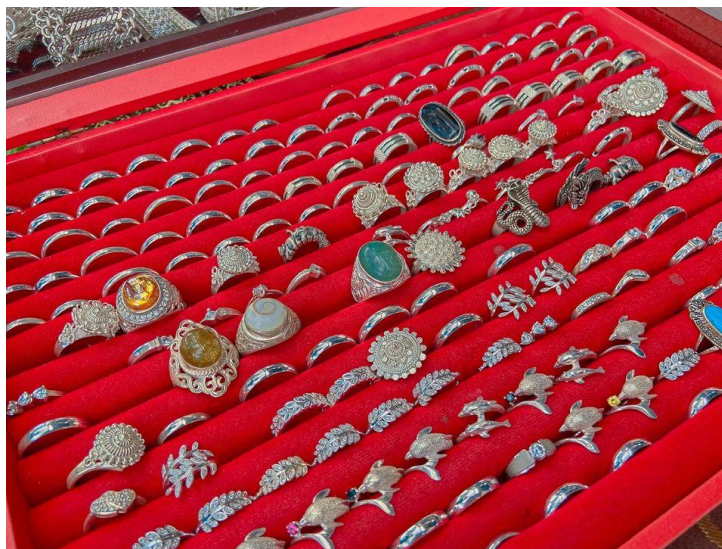
ภาพที่ ๑๑๖ ขนมฝักบัวใบเตย ที่ปราสาทภูมิโปน

๔.๒.๓.๓ เครื่องจักสานและเครื่องประดับเงิน

ในพื้นที่ปราสาทขอมมีการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากชุมชนโดยเฉพาะเครื่องจักสาน เพื่อให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ปราสาทขอมมีเพียงที่เห็นเด่นชัดคือพื้นที่ของปราสาทศิขรภูมิ จะมีการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ประเภทเครื่องจักสานเพื่อให้เกิดกิจกรรมการเดินทางเลือกซื้อผลิตภัณฑ์จากท้องถิ่น ซึ่งส่วนมากเป็นเครื่องจักสานที่สามารถใช้ได้ในชีวิตประจำวันและสามารถเป็นของฝากได้ด้วย โดยมีแหล่งผลิต

ภาพที่ ๑๑๗ เครื่องจักสานจากหวายที่ปราสาทศิขรภูมิ

ภาพที่ ๑๑๘ เครื่องเงินที่มีจำหน่ายบริเวณปราสาทศิขรภูมิ

๔.๒.๓.๔ ผ้าไหมและเครื่องนุ่งห่ม

จากการลงพื้นที่วิจัยพื้นที่ปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ ผลิตภัณฑ์ประเภทผ้าไหมและเครื่องนุ่งห่ม จะเป็นผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นที่โดดเด่นมากของจังหวัดสุรินทร์ แต่ข้อจำกัดที่สามารถจัดจำหน่ายได้ในพื้นที่ปราสาทก็เป็นเรื่องยาก เพราะมีปราสาทขอมเพียงไม่กี่แห่งเท่านั้นที่สามารถดำเนินการได้และมีจำนวนนักท่องเที่ยวมากพอ ที่จะให้กิจการดำเนินต่อไปได้ในระยะยาว เนื่องด้วยตัวผ้าไหมและผลิตภัณฑ์จากผ้าไหมค่อนข้างมีราคาสูง

ผ้าไหมที่ขายที่ปราสาทศีขรภูมิ เป็นผ้าไหมที่มีกรรมวิธีในการผลิตแบบดั้งเดิมของสุรินทร์ มีลวดลายเฉพาะสวยงาม แต่การจำหน่ายผ้าไหมให้นักท่องเที่ยวเมื่อมาเที่ยวที่ปราสาทแล้ว ก็สามารถแวะเดินมาเลือกซื้อผ้าไหมและเครื่องแต่งกายจากผ้าไหมได้ แต่ด้วยราคาที่ไม่เหมือนกับผลิตภัณฑ์ชนิดอื่นๆ ที่นี้จึงใช้ระยะเวลาในการจำหน่ายพอสมควร กลุ่มนักท่องเที่ยวจากต่างจังหวัดส่วนมากนิยมเลือกซื้อผ้าไหมโดยเฉพาะกลุ่มนักท่องเที่ยวผู้หญิงเป็นหลัก นอกจากนี้ในร้านค้ายังมีเครื่องนุ่งห่มและหมวกที่ทำขึ้นจากชุมชนในท้องถิ่นที่ทำมาจำหน่ายด้วย^{๓๐}

ภาพที่ ๑๑๙ ผ้าไหมลายท้องถิ่นและการผนวกภาพลายเส้นปราสาทภูมิโปน ใช้เป็นผ้าคลุมไหล่และผ้าพันคอได้

^{๓๐} สัมภาษณ์, นางสุดใจ วงษ์วาท, แม่ค้าขายผ้าไหม, ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๖๔

ภาพที่ ๑๒๐ ผ้าไหมทอมือปราสาทศีขรภูมิ

๔.๒.๔ กิจกรรมที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดขึ้น

กิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ปราสาทขอมที่เห็นเด่นชัดในช่วงเวลาหลายปีที่ผ่านมา กล่าวได้ว่าได้รับการสนับสนุนและร่วมมือทั้งจากหน่วยงานในท้องถิ่น คือองค์การบริหารส่วนตำบล และการประสานของงบประมาณกับหน่วยงานที่มีศักยภาพสูงกว่า คือองค์การบริหารส่วนจังหวัด สุรินทร์ และสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด ที่สามารถสนับสนุนการจัดกิจกรรมให้กับ องค์การบริหารส่วนตำบลที่อยู่ในพื้นที่ปราสาทขอม กิจกรรมที่จัดขึ้นจึงมีเจ้าภาพหลักในการจัดงาน คือองค์การบริหารส่วนตำบลในแต่ละพื้นที่ โดยเป็นผู้ออกแบบกิจกรรมร่วมกับชุมชน การออกแบบ กิจกรรมในพื้นที่ปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ มีกิจกรรมที่จัดขึ้นไม่แตกต่างกันมากนัก ที่เป็น กิจกรรมประจำของแต่ละปราสาทคือ

การจัดกิจกรรมในแต่ละครั้งขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ปราสาทจะต้อง ประสานงานขออนุญาตการใช้พื้นที่กับสำนักศิลปากรที่ ๑๐ (นครราชสีมา) เพื่อเป็นการปกป้องพื้นที่ ของปราสาทขอมให้ปลอดภัยจากการเข้าไปใช้พื้นที่ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น^{๓๑๑}

จากการรวบรวมข้อมูลปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ ที่มีกิจกรรมที่เกี่ยวกับการ แสดง แสงสี เสียง ในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์มีต้นแบบของการจัดกิจกรรมนี้เป็นแห่งแรก และมีชื่อเสียง คือที่ปราสาทภูมิโปน และหลังจากนั้นหลายหน่วยงานโดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงได้ ขยายผลไปสู่ปราสาทขอมในพื้นที่ต่างของจังหวัดสุรินทร์ การแสดงแสง สี เสียง ของปราสาทขอมจึงมี เป้าหมายให้มีนักท่องเที่ยวมาเยือนปราสาทขอมในพื้นที่และแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ในจังหวัดเพิ่ม มาก ขึ้น ในการจัดแสดงแสงสี เสียง ในพื้นที่ปราสาท จึงนิยมทำพิธีบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เพื่อขอใช้สถานที่ และความเป็นสิริมงคลแก่ผู้จัดงาน ซึ่งสอดคล้องกับนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แหล่ง โบราณสถานของจังหวัดสุรินทร์

^{๓๑๑} สัมภาษณ์, นางสาวพรเพ็ญ บุญญาทิพย์, หัวหน้าพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติสุรินทร์, ๑๑ กันยายน ๒๕๖๔

จังหวัดสุรินทร์มีแหล่งท่องเที่ยวที่หลากหลาย จึงได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวทั้งไทยและต่างประเทศ ซึ่งการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมนั้น ได้รับความนิยมมากในปัจจุบัน จึงจำเป็นต้องส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวปราสาทขอมเชิงสร้างสรรค์ โดยการเร่งฟื้นฟูและอนุรักษ์การท่องเที่ยวเพื่อให้จังหวัดสุรินทร์ได้เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม อีกปัจจัยหนึ่งคือ ต้องการยกระดับการจัดงานแสดงแสงสีเสียง ให้เป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลายมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะปราสาทที่มีความสำคัญเก่าแก่และมีศิลปะสวยงามแห่งหนึ่งของประเทศไทย อีกทั้งเพื่อเป็นสิริมงคลแก่นักท่องเที่ยวผู้มาเยือนปราสาทขอม จำเป็นต้องสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง แก่สาธารณชนถึงประวัติความเป็นมาที่ถูกต้องแห่งสถานที่ อีกทั้งในด้านความเชื่อในเรื่องของเทพเจ้าของคนไทยก็ยังมิได้เสื่อมคลายไปจากสังคมและวัฒนธรรมไทย ยังคงปรากฏให้เห็นในปัจจุบัน ปราสาทขอมถือเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญของจังหวัด โดยการจัดการแสดงแสง สี เสียง ทำให้พบว่า การจัดกิจกรรมตามช่วงเวลาในแต่ละแห่งนั้น จะมีนักท่องเที่ยวที่สนใจหลังไหลเข้ามาเพื่อดูการแสดงและเที่ยวชมปราสาทขอมมากกว่าปกติ ก่อให้เกิดรายได้หมุนเวียนจากสินค้าและบริการของชุมชนภายในจังหวัด

การจัดงานแสดงแสงสีเสียง จะได้รับความร่วมมือร่วมใจในหลายภาคส่วนทั้งหน่วยงานหลักอย่างองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โรงเรียนและคนในชุมชนเพื่อผลักดันวิถีชีวิตและอัตลักษณ์ มนต์เสน่ห์ของพื้นที่ออกมาเผยแพร่ เพื่อให้ผู้พบเห็นเกิดภาพจำและสามารถเพิ่มรายได้แก่ชุมชนและท้องถิ่น ซึ่งงานแสดง สี เสียง มีการจัดกิจกรรมต่าง ๆ โดยการเอาประวัติความเป็นมาของสถานที่และของจังหวัดมาร้อยเรียง เป็นเรื่องราวที่น่าติดตาม มีการนำเอานักแสดง ศิลปิน ดารา ที่เป็นที่รู้จักมาร่วมแสดงด้วยเพื่อดึงดูดผู้ที่ชื่นชอบมารับชมการแสดงทั้ง ๓ วันและยังมีการจัดกิจกรรมตลาดนัดวัฒนธรรม และการแสดงศิลปะการแสดงทางวัฒนธรรมที่น่าสนใจอื่น ๆ ให้รับชมเพิ่มเติมอีกด้วย อย่างไรก็ตาม การจัดงานแสดงแสงสีเสียงดังกล่าว ชุมชนและนักท่องเที่ยวได้ร่วมกันแต่งกายด้วยผ้าไทย^{๓๒} ปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ที่มีการจัดการแสดงแสงสี เสียง โดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ตามข้อมูลสรุปเป็นตาราง ดังนี้

^{๓๒} สัมภาษณ์, นายพรชัย มุ่งเจริญพร นายกองดีการบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์, ๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๔

รวมกิจกรรมการแสดงแสงสี เสียง ของปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์		
สถานที่จัด	รายละเอียดของการแสดง	ช่วงเวลา
ปราสาทศีขรภูมิ	การแสดงแสงสี เสียง ประกอบฉาก เล่าประวัติความเป็นมาของปราสาทศีขรภูมิ และการบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์	ช่วงเดือนพฤศจิกายน ตรงกับงานมหัศจรรย์งานช้างสุรินทร์
ปราสาทช้างปี	การแสดงแสงสี เสียง ประกอบฉาก เล่าประวัติความเป็นมาของปราสาท และการบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์	ช่วงต้นเดือนมีนาคมของทุกปี
ปราสาทบ้านอนันต์	การแสดงแสงสี เสียง ประกอบฉาก เล่าประวัติความเป็นมาของปราสาท	ช่วงต้นเดือนพฤศจิกายน
ปราสาทภูมิโปน	การแสดงแสงสี เสียง ประกอบฉาก เล่าประวัติความเป็นมาของปราสาทและตำนานปราสาทภูมิโปน	ช่วงต้นเดือนเมษายน
ปราสาทบ้านจารย์	การแสดงประกอบเสียง และรำบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยจัดขึ้นในตอนกลางวัน	ช่วงกลางเดือนเมษายนทุกปี
ปราสาทหมื่นชัย	การแสดงแสงสี เสียง ประกอบฉาก เล่าประวัติความเป็นมา และการบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์	ช่วงกลางเดือนกุมภาพันธ์ทุกปี
กลุ่มปราสาทตาเมือน	การแสดงประกอบเสียง และรำบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยจัดขึ้นในตอนกลางวัน	ช่วงกลางเดือนเมษายนทุกปี
ปราสาทตาควาย	การแสดงประกอบเสียง และรำบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยจัดขึ้นในตอนกลางวัน	ช่วงปลายเดือนเมษายน
ปราสาทเบง	การแสดงประกอบเสียง และรำบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยจัดขึ้นในตอนกลางวัน	ช่วงปลายเดือนกุมภาพันธ์ทุกปี
ปราสาทยายเหงา	การแสดงประกอบเสียง และรำบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยจัดขึ้นในตอนกลางวัน	ช่วงต้นเดือนเมษายน
ปราสาททง	การแสดงประกอบเสียง และรำบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยจัดขึ้นในตอนกลางวัน	ช่วงกลางเดือนสิงหาคมทุกปี
ปราสาทบ้านพลวง	การแสดงแสงสี เสียง ประกอบฉาก เล่าประวัติความเป็นมาของปราสาท และการบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์	ช่วงกลางเดือนเมษายนทุกปี
ปราสาทบ้านไพล	การแสดงแสงสี เสียง ประกอบเรื่องราว ของชุมชนชาวตำบลเชื้อเพลิงและการบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์	ช่วงต้นเดือนธันวาคมทุกปี
ปราสาทจอมพระ	การแสดงแสงสี เสียง ประกอบฉาก เล่าประวัติความเป็นมาของปราสาท และการบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์	

(๑) การแสดงแสงสี เสียง ปราสาทศิขรภูมิ

ภาพที่ ๑๒๑ ป้ายกิจกรรมของปราสาทศิขรภูมิ

(๒) การแสดงแสงสี เสียง ปราสาทช่างปี

ภาพที่ ๑๒๒ ป้ายกิจกรรมของปราสาทช่างปี

(๓) การแสดงแสงสี เสียง ปราสาทบ้านอนันต์

ภาพโดยคุณ
Walaiporn Kaewsai
[ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ
๑๖ กันยายน ๒๕๖๔

ภาพที่ ๑๒๓ กิจกรรมบวงสรวงปราสาทบ้านอนันต์และพิธีชนโฆนตา

(๔) การแสดงแสงสี เสียง ปราสาทภูมิโปน

ภาพที่ ๑๒๔ ป้ายกิจกรรมปราสาทภูมิโปน

(๕) การแสดงรำบวงสรวง ปราสาทสังคิลป์ชัย

ภาพที่ ๑๒๕ การรำบวงสรวงปราสาทสังคิลป์ชัย

ภาพโดยคุณ ปวีร์ วิชา [ออนไลน์] เข้าถึงเมื่อ ๑๖ กันยายน ๒๕๖๔

(๖) การแสดงแสงสี เสียง ปราสาทหมื่นชัย

ภาพที่ ๑๒๖ ป้ายงานกิจกรรมปราสาทหมื่นชัย

(๗) การแสดงแสงสี เสียง กลุ่มปราสาทตาเมือน

ภาพที่ ๑๒๗ ป้ายงานกิจกรรมที่ปราสาทตาเมือน

(๘) การแสดงแสงสี เสียง ปราสาทตาควาย

ภาพที่ ๑๒๘ ป้ายงานกิจกรรมปราสาทตาควาย

(๙) การแสดงแสงสี เสียง ปราสาทเบง

ภาพที่ ๑๒๙ กิจกรรมรำบวงสรวงปราสาทเบง

ภาพโดย ทิฆัมพร สิงหะ[ออนไลน์] เข้าถึงเมื่อ ๑๖ กันยายน ๒๕๖๔

(๑๐) การแสดงแสงสี เสียง ปราสาทยายเหงา

ภาพที่ ๑๓๐ ป้ายงานกิจกรรมปราสาทยายเหงา

(๑๑) การแสดงแสงสี เสียง ปราสาททง

ภาพที่ ๑๓๑ กิจกรรมรำบวงสรวงปราสาททงภาพโดย องค์การบริหารส่วนตำบลปราสาททง

(๑๒) การแสดงแสงสี เสียง ปราสาทบ้านพลวง

ภาพที่ ๑๓๒ ป้ายกิจกรรมปราสาทบ้านพลวง

(๑๓) การแสดงแสงสี เสียง ปราสาทบ้านไพล

ภาพที่ ๑๓๓ ป้ายกิจกรรมปราสาทบ้านไพล

(๑๔) การแสดงแสงสี เสียง ปราสาทจอมพระ

ภาพที่ ๑๓๔ ป้ายกิจกรรมปราสาทจอมพระ

๔.๓ การจัดการการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอม

จากการศึกษาในการลงพื้นที่ปราสาทแต่ละแห่ง พบว่าปราสาทบางแห่งมีสภาพที่ไม่สามารถนำมาพัฒนาคือมีสภาพเป็นซากปรักหักพัง บางแห่งยังไม่สำรวจและบูรณะ พื้นที่เข้าถึงได้ยาก ห่างไกลชุมชน และมีปราสาทขอมเพียงไม่กี่แห่งเท่านั้นที่ชุมชนเข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่เพื่อบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวสามารถเชื่อมโยงการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ ดังจะได้นำเสนอ ดังนี้

การจัดการท่องเที่ยวปราสาทขอมหรือท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ เป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมอย่างสูงเป็นกลุ่มสินค้าท่องเที่ยวที่มีความสำคัญยิ่งในทางสังคมวัฒนธรรม ที่ผ่านมามหาภาคส่วนจึงให้ความสำคัญต่อการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเชิงดังกล่าว โดยกำหนดรูปแบบและจุดขายกันอย่างชัดเจน การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ยังเป็นกิจกรรมที่ร่วมมือกันระหว่างภาครัฐกับภาคเอกชนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนารูปแบบให้ได้

มาตรฐาน มีการนำเสนอแนวทางใหม่ในการจัดการ เพื่อสอดคล้องกับสถานการณ์ท่องเที่ยวโลก บนพื้นฐานเรื่องการอนุรักษ์พร้อมๆ กับพัฒนาการท่องเที่ยวไทยให้ยั่งยืน

๔.๓.๑ การท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอม

การจัดการท่องเที่ยวปราสาทขอม (Historical Tourism) หมายถึงการเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์และโบราณคดี รวมถึงสถานที่ที่มีความผูกพันทางจิตใจของคนรุ่นหลัง เพื่อชื่นชมและเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยว ได้ความรู้ความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์และโบราณคดีในท้องถิ่นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยที่ชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการบริหารจัดการ

๔.๓.๒ นักท่องเที่ยวที่เข้ามาเยือนในชุมชนปราสาทขอม

กลุ่มบุคคลที่มีความสนใจอยากเห็นแหล่งประวัติศาสตร์ที่ได้รับรู้มา เพื่อชื่นชมและเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยวที่นั่น มีความรู้มีความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์ โบราณคดีและสุนทรียภาพในท้องถิ่นเพิ่มขึ้น บนพื้นฐานของการท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบต่อธรรมชาติและคุณค่าของสภาพแวดล้อม

๔.๓.๓ แหล่งท่องเที่ยวสำคัญชุมชนปราสาทขอม

ในชุมชนปราสาทขอมควรมีแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญและคุณค่าทางประวัติศาสตร์ โบราณคดีและศาสนา รวมถึงสถานที่หรืออาคารสิ่งก่อสร้างที่มีอายุเก่าแก่หรือเคยมีเหตุการณ์สำคัญเกิดขึ้นในประวัติศาสตร์ เช่น โบราณสถาน อุทยานประวัติศาสตร์ ชุมชนโบราณ กำแพงเมือง คูเมือง พิพิธภัณฑสถาน วัด ศาสนสถาน และสิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่าทางศิลปะและสถาปัตยกรรม ตัวอย่างแหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญของไทย ได้แก่ อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ วัดพระศรีรัตนศาสดาราม ปราสาทหินพิมาย อนุสาวรีย์ชาวบ้านบางระจัน สะพานข้ามแม่น้ำแคว เป็นต้น

๔.๓.๔ รูปแบบของการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอม

รูปแบบของการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอม หมายถึง การเดินทางท่องเที่ยวไปยังแหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์และโบราณคดีเพื่อชื่นชมและเพลิดเพลินในสถานที่ท่องเที่ยวได้ความรู้มีความเข้าใจต่อประวัติศาสตร์และโบราณคดีในท้องถิ่นบนพื้นฐานของความรับผิดชอบต่อธรรมชาติและมรดกทางวัฒนธรรมและคุณค่าของสภาพแวดล้อม โดยที่ชุมชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมต่อการบริหารจัดการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์อาจจัดรายการเส้นทางท่องเที่ยวตามรอยประวัติศาสตร์ต่างๆ อาทิ ทัวร์เส้นทางศิลปะขอม ตามรอยพ่อขุนมั่งราย เที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์ชมซากอารยธรรมโบราณสถานต่างๆ อนุสาวรีย์/อนุสรณ์สถาน สิ่งปลูกสร้างที่มีคุณค่าและความสำคัญทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม

๔.๓.๕. การจัดการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมอย่างมีคุณภาพ

จำเป็นต้องมีการจัดการอย่างเป็นระบบอย่างมีคุณภาพหากขาดการจัดการที่ดีจะมีผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยวที่นั่นได้ มักจะมุ่งเน้นที่การดึงดูดนักท่องเที่ยว แต่ควรคำนึงถึงศักยภาพในการรับรองนักท่องเที่ยวเป็นประเด็นหลัก ซึ่งการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวที่ดีต้องมีการจัดการด้าน

การอนุรักษ์ ด้านการบริหารจัดการการให้ความรู้สร้างจิตสำนึก การเปิดโอกาสและสร้างการมีส่วนร่วมร่วมของชุมชน รวมทั้งการกระจายรายได้สู่ชุมชน ฯลฯ อย่างไรก็ตาม โดยรวมแล้วองค์ประกอบสำคัญของการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอม จึงจำเป็นต้องเร่งจัดการประเด็นสำคัญดังนี้

๔.๓.๕.๑ การจัดการทรัพยากร

ทรัพยากรทางประวัติศาสตร์เพื่อการท่องเที่ยว ได้แก่ โบราณสถาน และโบราณวัตถุต่างๆ ที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์ขึ้นมาให้ และกลายเป็นสิ่งดึงดูดให้นักท่องเที่ยวให้เดินทางเข้าไปเยี่ยมชม ทรัพยากรทางประวัติศาสตร์เพื่อการท่องเที่ยวจึงมีคุณค่าและจำต้องช่วยกันอนุรักษ์ไว้ให้อยู่ในสถานที่สมบูรณ์ตลอดเวลา ในการจัดการกับทรัพยากรทางประวัติศาสตร์เพื่อการท่องเที่ยวนี้ มีแนวทางดังต่อไปนี้

๑) มีเจ้าหน้าที่คอยดูแลรักษา เพื่อมิให้ถูกทำลายหรือมีการลักลอบเข้าไปขุดค้นหาสมบัติที่มีค่า นอกจากนี้อาจจะจัดส่งผู้เชี่ยวชาญไปทำการดูแลบูรณะให้อยู่ในสภาพเดิมมากที่สุด

๒) ออกกฎหมายคุ้มครองควบคุม เนื่องจากทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทนี้เป็นสิ่งที่ทรงคุณค่าของประเทศที่ทุกคนจะต้องช่วยกันดูแลรักษา จึงต้องออกกฎหมายประกาศให้ทรัพยากรประเภทนี้เป็นมรดกของชาติสืบต่อไป โดยประกาศให้เป็นอุทยานประวัติศาสตร์ และพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นอกจากนี้ยังต้องออกกฎหมายคุ้มครองป้องกันรักษาให้ทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทนี้คงอยู่คู่ประเทศนานๆ พร้อมกำหนดบทลงโทษผู้ละเมิดฝ่าฝืน เช่น ออกพระราชบัญญัติ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ เป็นต้น

๓) การป้องกันการลักลอบทำลาย เนื่องจากทรัพยากรท่องเที่ยวประเภทนี้เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ทรงคุณค่า จึงต้องป้องกันดูแลรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวเหล่านี้โดยจัดให้มีหน่วยงานพร้อม

๔) การจัดหางบประมาณบูรณะซ่อมแซม เนื่องจากการบูรณะซ่อมแซมทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์ โบราณสถาน โบราณวัตถุต้องเสียค่าใช้จ่ายสูงมาก รัฐบาลควรจัดหางบประมาณให้เพียงพอในการบูรณะซ่อมแซม บางครั้งอาจจะต้องขอความช่วยเหลือจากต่างประเทศเพื่ออนุรักษ์หลักฐานและร่องรอยทางประวัติศาสตร์เอาไว้ เช่น อาจขอความช่วยเหลือเรื่องงบประมาณบูรณะซ่อมแซมจากองค์การวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) เป็นต้น

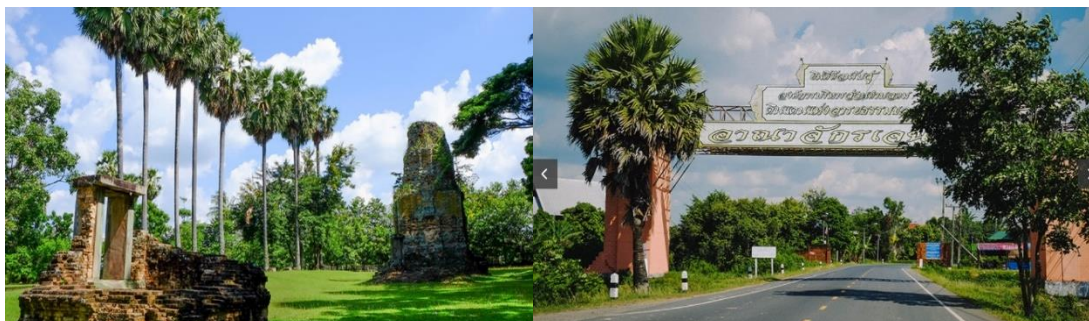
๕) การจัดหาสถานที่เก็บโบราณวัตถุ เนื่องจากโบราณวัตถุเป็นสิ่งที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ ง่ายต่อการถูกโจรกรรม จึงต้องหาสถานที่สำหรับเก็บรวบรวมโบราณวัตถุให้อยู่ในสภาพที่ปลอดภัย สะดวกต่อการดูแลรักษา และสามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเยี่ยมชมได้อีกด้วย ด้านการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอม มีข้อจำกัดในหลายๆ ด้าน ทั้งพื้นที่และความสมบูรณ์ของตัวปราสาทขอมเอง ส่งผลให้ความน่าสนใจของตัวปราสาทขอมมีน้อยลง การจัดการท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่ จึงต้องจำเป็นอาศัยหน่วยงานหลักคือสำนักศิลปากรที่ ๑๐ (นครราชสีมา) กรมศิลปากร เป็นเจ้าของพื้นที่ในการบริหารจัดการและจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกให้เกิดขึ้นในพื้นที่ด้วยจำนวนแหล่งโบราณสถานหรือปราสาทขอม ทั้ง ๓๙ แห่ง ทั้งที่มีการขึ้นทะเบียนแล้วและยังไม่มี การขึ้นทะเบียนแล้วนั้น ก็เกินขีดความสามารถของสำนักศิลปากรที่ ๑๐ (นครราชสีมา) กรมศิลปากร เหตุผลดังกล่าว ปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์บางแห่ง จึงมีการมอบหมายให้หน่วยงานองค์การ

ปกครองในท้องถิ่น ที่มีขีดความสามารถในการช่วยบำรุงรักษา และดำเนินงานบริหารจัดการในชั้นพื้นฐาน เพื่อดูแลพื้นที่ปราสาทขอมให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนต่อไป

จากข้อจำกัดที่ได้กล่าวมาข้างต้น ในจังหวัดสุรินทร์ มีปราสาทขอมเพียงไม่กี่แห่งเท่านั้นที่มีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวชั้นนำของจังหวัดได้ ซึ่งก็มีข้อจำกัดในหลายๆด้าน เช่น ด้านสถานที่ตั้งที่อยู่ห่างไกล สิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยว การบริการในพื้นที่ปราสาท เป็นต้น ล้วนส่งผลกระทบต่อภาพลักษณ์สถานที่ท่องเที่ยวปราสาทขอม โดยปราสาทขอมที่มีศักยภาพโดดเด่นประกอบไปด้วย ปราสาทศีขรภูมิ ปราสาทช่างปี ปราสาทบ้านอนันต์ ปราสาทภูมิโปน ปราสาทบ้านจารย์ปราสาทหมื่นชัย กลุ่มปราสาทตาเมือน ปราสาทตาควาย ปราสาทเบง และปราสาทยายเหงา ที่ยังคงความสวยงามและสมบูรณ์อยู่ หากได้รับการพัฒนาต่อจะได้รับความสนใจจากกลุ่มนักท่องเที่ยวเฉพาะที่มีความสนใจเกี่ยวกับปราสาทขอม ซึ่งกลุ่มนักท่องเที่ยวเหล่านี้ คือกลุ่มเฉพาะที่มีจำนวนไม่มาก เพราะการมาท่องเที่ยวในรูปแบบการท่องเที่ยวปราสาท ต้องประกอบไปด้วยกิจกรรมการเดินทาง ปราสาทชิมซบประวัติความเป็นมา ซึ่งไม่ค่อยมีกิจกรรมอื่นๆ สอดแทรกเข้ามาในระหว่างการเดินทาง ศึกษาวรรณคดีศาสตร์ หรือกิจกรรมที่น่าสนใจในพื้นที่ปราสาทขอมหรือบริเวณแหล่งโบราณสถานเท่าที่ควร ประเด็นดังกล่าว ผู้วิจัยจึงกำหนดวัตถุประสงค์ที่เชื่อมโยงการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอม จังหวัดสุรินทร์ และนำไปสู่การศึกษาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวและสังเคราะห์การจัดการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์ที่เหมาะสมกับชุมชนพื้นที่ปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ เพื่อมุ่งเน้นรูปแบบของการท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสเรียนรู้ เกิดประสบการณ์การเรียนรู้จากประสบการณ์การท่องเที่ยว ปราศจากมิติของการปรุงแต่งและสร้างความสมดุลให้แก่ชุมชน อีกทั้งยังผลักดันให้การท่องเที่ยวปราสาทขอมได้รับความนิยมในอนาคต

๔.๓.๕.๒ การจัดการการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทภูมิโปน

(๑) ที่ตั้ง บ้านภูมิโปน ตำบลดม อำเภอสังขะ จ.สุรินทร์ การเดินทาง จากจังหวัดสุรินทร์ ใช้ทางหลวงหมายเลข ๒๐๗๗ (สุรินทร์-สังขะ) ระยะทาง ๔๙ กิโลเมตร จากแยกอำเภอสังขะ เข้าทางหลวง หมายเลข ๒๑๒๔ (สังขะ-บัวเชด) ตรงต่อไป จนถึงชุมชนบ้านภูมิโปน ระยะทางอีก ๑๐ กิโลเมตร จะเห็นปราสาท ตั้งอยู่ริมถนน ด้านซ้ายมือ

ภาพที่ ๑๓๕ พื้นที่ปราสาทภูมิโปน

(๒) เศรษฐกิจและบริบทโดยทั่วไปของพื้นที่ ด้านอาชีพประชากรส่วนใหญ่ในพื้นที่ บริบทโดยรอบที่อาศัยโดยรอบของปราสาทภูมิโปน อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ โดยมากประกอบ อาชีพเกษตรกรรม (ทำนา) ทำสวน (สวนยางพารา) ปลูกมันสำปะหลัง แบบผสมผสาน ถือว่าเป็น พื้นที่ที่มีเศรษฐกิจทางการเกษตรที่หมุนเวียนในแต่ละปี ประกรมีรายได้จาก การทำนา น้ายางพารา และมันสำปะหลัง ถือเป็นอาชีพหลัก ส่วนการทำอาชีพรอง ได้แก่ การค้าขาย เลี้ยงสัตว์ หมู ไก่ และ หาดของป่ามาขาย และรับราชการ เป็นต้น การเข้าทำงานในองค์การบริหารส่วนตำบล ได้แก่ ๑. องค์การบริหารส่วนตำบล ๒. องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านขบ ๓. เทศบาลในตัวอำเภอสังขะ ๔. ข้าราชการครูในท้องถิ่น ๕. โรงพยาบาลในอำเภอสังขะ ๖. โรงพยาบาลในตัวอำเภอเมืองสุรินทร์ ๗. สถานีอนามัย และ ๘. สถานตำรวจ หมู่บ้าน แบ่งเขตการปกครอง เป็น ๗ หมู่บ้านประกอบด้วย หมู่บ้าน

๑) บ้านดม	หมู่ ๑	ตำบลดม อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์
๒) บ้านภูมิคดี	หมู่ ๒	ตำบลดม อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์
๓) บ้านสนบ	หมู่ ๓	ตำบลดม อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์
๔) บ้านสตึง	หมู่ ๔	ตำบลดม อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์
๕) บ้านซีจรุก	หมู่ ๑๐	ตำบลดม อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์
๖) บ้านปราสาทภูมิโปน	หมู่ ๑๑	ตำบลดม อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์
๗) บ้านภูมิสวย	หมู่ ๑๓	ตำบลดม อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์

(๓) สถาบันการศึกษา จำนวน ๔ โรงเรียน ได้แก่ ๑.โรงเรียนดมวิทยาคาร ๒.

โรงเรียนบ้านสนบ ๓.โรงเรียนศรีมงคล ๔.โรงเรียนเทพอุดมวิทยา และมีสถาบันทางศาสนา ๑) วัด/สากันสงฆ์ จำนวน ๔ แห่ง ๒) คริสตจักร ๑ แห่ง (ตั้งอยู่ที่หมู่บ้านเทพอุดม) และมีองค์กรธุรกิจที่กระจาย อยู่ตามพื้นที่ต่างๆ ได้แก่ (๑) ที่รับซื้อข้าวเปลือก ๑ แห่ง (๒) โรงผลิตน้ำตาลและน้ำแข็ง ๑ แห่ง (๓) ร้านขายสินค้าเบ็ดเตล็ด ๖ แห่ง (๔) ร้านขายอาหาร ๑๐ แห่ง (๕) ร้านตัดผม ๒ แห่ง (๖) ปั้มน้ำมัน ๒ แห่ง และ (๗) ร้านขายเฟอร์นิเจอร์ ๒ แห่ง

(๔) การเข้าถึงคมนาคม ได้แก่ ทางคมนาคมมีถนนลาดยาง สายหลักผ่านอำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์ไปยังอำเภอบัวเขต อยู่ในสภาพที่สะดวกสบาย แต่การคมนาคมระหว่างหมู่บ้าน และภายในหมู่บ้านยังไม่สะดวกเนื่องจากถนนลูกรังและส่วนมากเป็นถนนดิน ประกอบด้วย

๑. ถนนคอนกรีต	จำนวน ๕ สาย
๒. ถนนยางแอสฟัลติกส์	จำนวน ๒ สาย
๓. ถนนลูกรัง	จำนวน ๒ สาย
๔. สาธารณสุข สถานีอนามัยประจำตำบล/หมู่บ้าน	จำนวน ๑ แห่ง
๕. โทรคมนาคม มีตู้โทรศัพท์สาธารณะ	จำนวน ๒ แห่ง
๖. หอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน	จำนวน ๓ แห่ง
๗. ตู้ไปรษณีย์	จำนวน ๒ แห่ง
๘. สถานีตำรวจ	จำนวน ๑ แห่ง (เจ้าหน้าที่ตำรวจ จำนวน ๕๖ คน)
๙. การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค (ไฟฟ้าเข้าถึงทุกหมู่บ้านทั่วชุมชน)	

(๕) สารสนเทศการเข้าแหล่งท่องเที่ยว ได้แก่ทางช่องทางการประชาสัมพันธ์-บอกเล่า (ผู้ที่เคยมาท่องเที่ยว) ทางทางเว็บไซต์ และแผ่นพับ (Brochures) ชื่อชุด “Amazing Thailand Always Amazes You” เกี่ยวกับหัวใจใหม่เมืองไทยยั่งยืน ซึ่งเป็นแผ่นพับที่จัดทำโดยองค์การการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสำนักงานจังหวัดสุรินทร์ โดยเป็นแผ่นพับที่เน้นการนำเสนอหรือให้ข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสุรินทร์ ภายใต้หัวข้อเรื่องว่า “แหล่งท่องเที่ยวที่น่าสนใจในจังหวัดสุรินทร์”

(๖) ข้อมูลการเข้าถึงแหล่งที่พักนักท่องเที่ยว,โฮมสเตย์, บ้านพักธรรมชาติจะมีบริการที่พักโรงแรมและโฮมสเตย์ ในเขตตัวอำเภอสังขะ ซึ่งไม่ไกลจากแหล่งท่องเที่ยวมากนัก ราคา เริ่มต้นตั้งแต่ ๒๐๐ - ๓๐๐ ต่อคืน มีบริการน้ำอุ่น ห้องแอร์ อินเทอร์เน็ต ทีวี และอาหาร-เครื่องดื่ม

(๗) สิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยว บริเวณปราสาทภูมิโปน ได้แก่ บริการห้องน้ำชาย และห้องน้ำหญิง ที่นั่งพักผ่อนใต้ต้นไม้แบบธรรมชาติ มีจุดแนะนำการเดินทางให้นักท่องเที่ยวและป้ายแสดงถึงสัญลักษณ์ต่างๆ

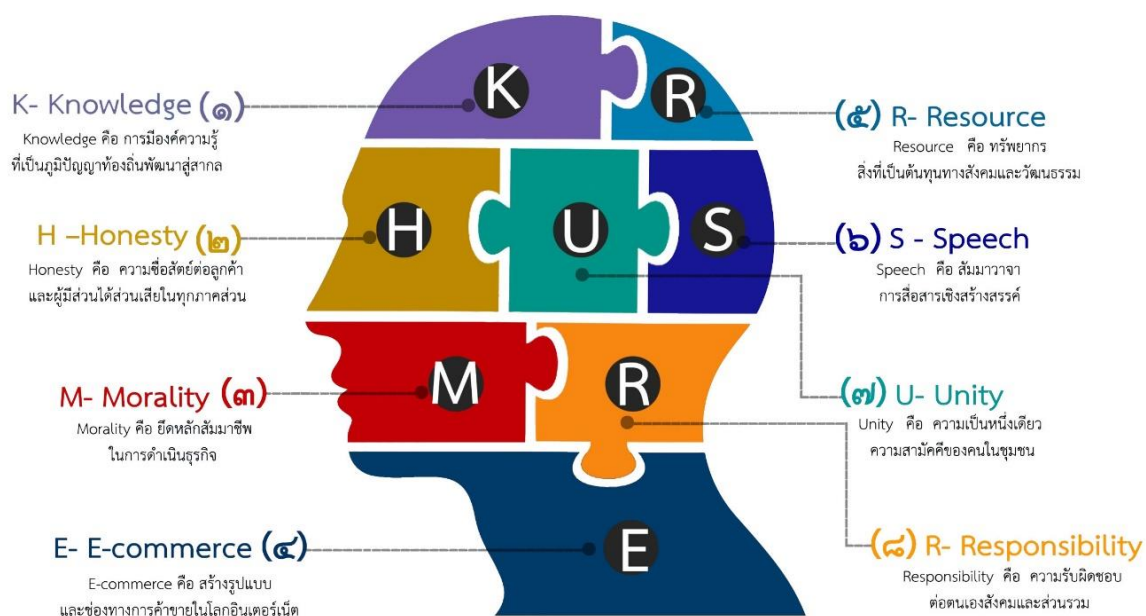
กล่าวได้ว่าชุมชนปราสาทภูมิโปนเป็นชุมชนที่มีการบริหารจัดการพื้นที่ปราสาทภูมิโปนได้อย่างเหมาะสมและสามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชน เกิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในพื้นที่ได้อีกทางหนึ่ง จึงเป็นตัวอย่างในการเข้าไปบริหารจัดการพื้นที่ของปราสาทขอมได้อย่างเหมาะสม ทั้งในด้านการรักษาความปลอดภัย การอำนวยความสะดวกเรื่องห้องน้ำห้องสุขา การดูแลจัดสรรงบประมาณมาปรับปรุงและดูแลพื้นที่ปราสาท โดยได้ความร่วมมือจากองค์การบริหารส่วนตำบลตม กำนันผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่ และการได้มีส่วนร่วมคือประชาชนในตำบลตม ที่ให้ความร่วมมือด้วยดีจนนับเป็นชุมชนคุณภาพที่มีการบริหารทรัพยากรการท่องเที่ยวร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ และปราสาทขอมในแต่ละพื้นที่ควรได้รับการดูแลและพัฒนาตามแบบอย่างของปราสาทภูมิโปน หรือตามบริบทของปราสาทขอมในพื้นที่นั้นๆ

๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการศึกษาผู้วิจัยได้สังเคราะห์องค์ความรู้การวิจัย เรื่อง “การศึกษาประวัติศาสตร์ และกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์” ผู้วิจัยขอเสนอเป็นโมเดลในการพัฒนาพัฒนาเชิงสร้างสรรค์ คือ “Khmer Surin-Model” อันประกอบด้วย

- (๑) K- Knowledge คือ การมีองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นพัฒนาสู่สากล
- (๒) H -Honesty คือ ความซื่อสัตย์ต่อลูกค้า และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกภาคส่วน
- (๓) M- Morality คือ ยึดหลักสัมมาชีพในการดำเนินธุรกิจ
- (๔) E- E-commerce คือ สร้างรูปแบบและช่องทางการค้าขายในโลกอินเทอร์เน็ต
- (๕) R- Resource คือ ทรัพยากร สิ่งที่เป็นต้นทุนทางสังคมและวัฒนธรรม
- (๖) S- Speech คือ สัมมาวาจา การสื่อสารเชิงสร้างสรรค์
- (๗) U- Unity คือ ความเป็นหนึ่งเดียว ความสามัคคีของคนในชุมชน
- (๘) R- Responsibility คือ ความรับผิดชอบต่อตนเองสังคมและส่วนรวม

“การศึกษาประวัติศาสตร์และกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์”
รูปแบบการพัฒนา “ขอมสุรินทร์-โมเดล (Khmer Surin-Model)”

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาประวัติศาสตร์และกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์” มีวัตถุประสงค์ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ ๒) เพื่อศึกษากิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ ๓) เพื่อศึกษาการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องกับปราสาทขอม การศึกษาจากงานเอกสารที่เกี่ยวข้อง และการลงพื้นที่จริงในการเก็บรวบรวมข้อมูล และนำข้อมูลมาวิเคราะห์แบบพรรณนาวิเคราะห์ คณะผู้วิจัยได้สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การศึกษาประวัติศาสตร์และกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ คณะผู้วิจัยสรุปผลดังนี้

๕.๑.๑ ประวัติความเป็นมาของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์

ความเป็นมาของสถานที่ท่องเที่ยวในบริบทพื้นที่ จังหวัดสุรินทร์ แถบอีสานใต้ ถือเป็นแหล่งอารยธรรมขอมโบราณ เป็นศาสนสถานและโบราณวัตถุที่สำคัญ ของศาสนาพราหมณ์ ฮินดู ที่ถูกสร้างขึ้นด้วยศิลาแลง ตามลัทธิไศวนิกาย นิกายบูชาพระศิวะ ในอดีตของอาณาจักรขอมโบราณ ในพื้นที่การวิจัย เลือกเฉพาะพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมปราสาทในจังหวัดสุรินทร์ ที่เป็นพื้นที่ที่ตั้งของปราสาท ใกล้บริเวณชุมชน และเป็นพื้นที่ที่กลุ่มนักท่องเที่ยวต่างชาติ การเข้าถึงข้อมูลแบบพื้นฐาน จึงเป็นอุปสรรคต่อการท่องเที่ยว และสิ่งสำคัญยังเป็นการลดรายได้ของชุมชนอีกด้วย กลุ่มปราสาทขอมโบราณในพื้นที่การวิจัย มีการสร้างปราสาทด้วยศิลาแลง มีอายุนับพันปี โดยฐานคติการสร้าง ได้กล่าวถึงความเชื่อที่มีต่อการสร้างปราสาท รูปเคารพ ที่นับถือในสมัยก่อน และองค์ประกอบส่วนต่างๆ ของปราสาทหิน (ขอม) ผู้วิจัยได้อธิบายเพื่อให้ทราบถึงประวัติความเป็นมา และฐานคติการสร้างปราสาทขอมที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสุรินทร์ ดังต่อไปนี้ ในด้านคติการสร้างปราสาท จากที่ปรากฏในแหล่งข้อมูลต่างๆ ได้กล่าวไว้ว่า

การสร้างสถานที่เคารพ ที่เป็นลักษณะอาคารทรงปราสาท มาจากฐานคติความเชื่อของอินเดียได้กล่าวว่า เทพเจ้าทั้งหลายสถิตอยู่ ณ เขาพระสุเมรุ ที่เป็นแกนกลางของโลกและจักรวาล ซึ่งอยู่บนสวรรค์ การสร้างปราสาทจึงเปรียบเสมือนการจำลองเขาพระสุเมรุ มายังโลกมนุษย์ เพื่อเป็นที่สถิตของเทพเจ้า (พระศิวะ) และมีการสร้างรูปเคารพของเทพเจ้าขึ้นมากมาย ตามลัทธิศาสนาไศวนิกาย เพื่อประดิษฐานไว้ภายในปราสาทหิน โดยตัวปราสาทมีความหมายของเขาพระสุเมรุ เช่น มี

ปราสาทประธานตรงกลาง มีปราสาทบริวารล้อมรอบ ถัดออกมามีสระน้ำ และกำแพงล้อมรอบอีกชั้นหนึ่ง การที่ทำหลังคาปราสาทเป็นเรือนซ้อนชั้นก็หมายถึง สวรรค์ หรือ วิมานของเทพเจ้า และเป็นสถิติของเทวดา เป็นต้น ดังนั้น การสร้างปราสาทหิน ที่เกิดขึ้นในยุคสมัย อาณาจักรขอม จึงถือเป็นมรดกอันล้ำค่าของแผ่นดิน และเป็นสิ่งที่ต้องรักษาไว้ให้คงอยู่ ตลอดถึง ต้องมีการจัดการพื้นที่ เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ ศึกษา และถือเป็นสิ่งล้ำค่าที่นักท่องเที่ยว ทั้งใน และต่างประเทศจะให้ความสนใจเข้าไปศึกษา และเที่ยวชมปราสาทแต่ละแห่ง ดังนั้นปัจจัยของการเที่ยวชมปราสาทแต่ละแห่ง จึงสามารถแบ่งได้ ๔ ปัจจัยหลักการท่องเที่ยว ดังนี้

ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงความเป็นมาของสถานที่ท่องเที่ยว ตลอดถึงความเชื่อที่มีต่อการสร้างปราสาท ลักษณะรูปแบบปราสาท ความสำคัญของการสร้างปราสาท วัสดุการสร้างปราสาท แผนผังรูปแบบ องค์ประกอบส่วนต่างๆ ของปราสาทขอม ผู้วิจัยได้อธิบายเพื่อให้ทราบถึงประวัติความเป็นมา และฐานคติการสร้างปราสาทขอมที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสุรินทร์ ดังต่อไปนี้

การท่องเที่ยวในจังหวัดสุรินทร์ มีกำหนดให้การท่องเที่ยวเป็นยุทธศาสตร์หนึ่งของทางจังหวัดสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์มีจุดเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ในเรื่องของศิลปวัฒนธรรมประเพณี ที่เกิดขึ้นในจุดต่างๆ ตามพื้นที่ คณะรัฐมนตรีจึงมีมติให้จังหวัดสุรินทร์เป็นจังหวัดท่องเที่ยวตามที่กระทรวงมหาดไทยเสนอเมื่อวันที่ ๑๑ กันยายน ๒๕๒๗ ความมีชื่อเสียงเกี่ยวกับข้าวหอมมะลิ ผ้าไหม และช้าง อาทิเช่น การมีช้างเลี้ยงมากที่สุดในประเทศไทยเป็นเมืองช้าง การเป็นเมืองเกษตรอินทรีย์ การผลิตภัณฑข้าวหอมมะลินทรีย์ที่ได้รับรองมาตรฐานและส่งออกขายไปทั่วโลก การได้รับคัดเลือกให้ออกแบบและทอผ้าไหมสำหรับตัดเสื้อให้ผู้นำเขตเศรษฐกิจ APEC นอกจากนี้สุรินทร์ยังเป็นดินแดนที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมายาวนานเป็นศูนย์กลางการเชื่อมโยง “อารยธรรมขอมโบราณ” มีปราสาทที่เก่าแก่ประมาณ ๓๘ แห่งกระจายอยู่ทั่วไป เช่น ปราสาททายแหง ปราสาทภูมิโปน ตั้งอยู่ในพื้นที่ อ.สังขะ สร้างราวพุทธศตวรรษที่ ๑๓ เป็นปราสาทที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย และกรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนไว้ ปราสาทศีขรภูมิ อ.ศีขรภูมิ ปราสาทบ้านพลวง อ.ปราสาท และกลุ่มปราสาทตาเมือน ตั้งอยู่ในพื้นที่ อ.พนมดงรัก ตั้งอยู่ในเขตชายแดนและเป็นจุดเชื่อมต่อ ตามรอยเส้นทางอารยธรรมของโบราณที่สำคัญ เป็นต้น

คติการสร้างปราสาทแนวความคิดของพราหมณ์ในการสร้างปราสาท ปราสาทที่เห็นและปรากฏอยู่อย่างมากมาย ได้เกิดจากความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ ที่มีความเชื่อว่า การสร้างปราสาท เป็นการจำลองรูปจักรวาลจากสวรรค์สู่พื้นโลก โดยเฉพาะการย่อเอาเขาไกรลาส ซึ่งเป็นสถานที่ประทับขององค์พระศิวะเทพ ศาสนาพราหมณ์เชื่อว่าเขาพระสุเมรุเป็นแกนกลางของจักรวาล

ตามความหมาย ที่มาของรูปแบบและคติการสร้าง ความสำคัญของปราสาทขอม คำว่า “ปราสาท” (Prasada) มาจากรากศัพท์ภาษาสันสกฤต หมายถึง อาคารที่มีส่วนกลางเป็นห้องเรียกว่า “ห้องครมคฤหะ” หรือ “เรือนธาตุ” และมีหลังคาเป็นชั้นซ้อนกันหลายชั้นเรียกว่า “เรือนชั้นๆ” หลังคาแต่ละชั้นนั้น เป็นการย่อส่วนของปราสาท โดยนำมาซ้อนกันในรูปของสัญลักษณ์ แทนความหมายของเรือนฐานันดรสูง ซึ่งให้เป็นที่สถิตของเหล่าเทพเทวดา ดังนั้น ปราสาทจึงหมายถึง ที่สถิต ที่อาศัย ที่อยู่หรืออาคารที่เป็นศาสนสถาน เพื่อประดิษฐานรูปเคารพต่างๆ เพื่อการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อที่เป็นพิธีการทางศาสนา ไม่ใช่พระราชาชนเจียร อันเป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์ ด้วยเหตุนี้จึงมีความแตกต่างในเรื่องของวัสดุ กล่าวคือ ปราสาทที่เป็นศาสนสถานนั้น

สร้างด้วยวัสดุ ที่มั่นคงแข็งแรงประเภทอิฐหรือหิน ส่วนพระราชมนต์ที่ประทับของพระมหากษัตริย์ สร้างด้วยไม้ทั้งสิ้น

ปราสาทขอม จึงมีความหมายถึง อาคารที่สร้างขึ้นในวัฒนธรรมขอม หรือเขมรโบราณ เพื่อใช้เป็นศาสนสถานในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาพราหมณ์ ฮินดู ส่วนคำว่า “ปราสาทขอมในประเทศไทย” นั้น หมายถึง อาคารทรงปราสาทในวัฒนธรรมขอม ที่พบในดินแดนไทยในปัจจุบัน ซึ่งดินแดนเหล่านี้ครั้งหนึ่งเคยเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรขอม รวมทั้งบางส่วนได้มีการรับอิทธิพลทางศาสนาพราหมณ์ ฮินดู

ปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์พบว่ามีจำนวน ๓๙ แห่ง ใน ๑๕ อำเภอ ที่ปรากฏว่ามีปราสาทขอมตั้งอยู่ ได้แก่ อำเภอเมืองสุรินทร์ อำเภอกาบเชิง อำเภอปราสาท อำเภอบัวเขต อำเภอศีขรภูมิ อำเภอจอมพระ อำเภอท่าตูม อำเภอสังขะ อำเภอพนมดงรัก อำเภอโนนนารายณ์ อำเภอรัตนบุรี อำเภอเขวาสินรินทร์ อำเภอลำดวน อำเภอสำโรงทาบ และอำเภอสนม ซึ่งในแต่ละแห่งมีสภาพของตัวอาคารและพื้นที่แตกต่างกัน บางแห่งสภาพค่อนข้างสมบูรณ์ และได้รับการบูรณะแล้วมีความสวยงาม แต่ก็มีหลายแห่งที่สภาพของปราสาทได้ชำรุดอย่างมากและยังไม่มีการบูรณะ ปราสาทขอมบางแห่งมีแค่เพียงเศษหินศิลาแลงและชิ้นส่วนไม้ที่ขึ้นที่สามารบ่งบอกได้ว่าเป็นโบราณสถาน

๕.๑.๒ กิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์

ในจังหวัดสุรินทร์มีปราสาทขอมอยู่ ๓๙ แห่งที่พบว่ายังคงสภาพความเป็นปราสาทโบราณอยู่ และมีจำนวน ๑๒ แห่งเท่านั้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และชุมชน ได้สนับสนุนให้มีกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ปราสาทขอม โดยปราสาทขอมทั้ง ๑๒ แห่งที่ได้รับการส่งเสริมทั้งจากภาครัฐและภาคเอกชนเพื่อจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับปราสาท โดยนิยมจัดในรูปแบบของการบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และการแสดง แสง สี เสียง เล่าเรื่องราวประวัติความเป็นมาและตำนานที่เกี่ยวกับปราสาทขอมในแต่ละพื้นที่ โดยปราสาทขอมทั้ง ๑๒ แห่ง มีกิจกรรม ดังนี้ ๑.ปราสาทศีขรภูมิ มีงานที่เกี่ยวข้องดังนี้ งานแสดง แสง สี เสียง ตำนานพันปี ปราสาทศีขรภูมิ งานประเพณีลอยกระทง งานสืบสานประเพณีไทย ร่วมใจใส่บาตร หน้าปราสาทศีขรภูมิ และงานกิจกรรมอื่นๆ เช่นงาน แถลงข้าว และกิจกรรมพิเศษที่จัดขึ้นในโอกาสต่างๆ เนื่องด้วยปราสาทศีขรภูมิเป็นปราสาทขอมที่มีความสวยงามที่สุดของสุรินทร์ ๒ ปราสาทข้างปี มีงานแสดง แสง สี เสียง ปราสาทข้างปี และงานบวงสรวงที่จัดขึ้นทุกปี รวมทั้งได้มีการโปรโมทเรื่องพระอาทิตย์ตกลอดช่องประตูของปราสาท ซึ่งมีความคล้ายกับปราสาทหินพนมรุ้งในจังหวัดบุรีรัมย์ ๓. ปราสาทบ้านอนันต์ มีการจัดงานแสดง แสง สี เสียง ปราสาทบ้านอนันต์ มีการบวงสรวงตัวปราสาทขอมเช่นเดียวกัน ๔. ปราสาทภูมิโปน เป็นอีกหนึ่งปราสาทที่มีกิจกรรมตลอดทั้งปี งานหลักคืองานแสดง แสง สี เสียง ปราสาทภูมิโปน งานประเพณีลอยกระทง งานกิจกรรมอื่นๆที่ใช้พื้นที่ปราสาท เช่นงานรวมกลุ่มผู้สูงอายุ งานต้อนรับแขกบ้านแขกเมืองที่สำคัญมักจะใช้พื้นที่ของปราสาทในการจัดกิจกรรม ๕.ปราสาทบ้านจารย์ ๖ ปราสาทหมื่นชัย ๗ ปราสาทตาเมือนธม ๘. ปราสาทตาควาย ๙. ปราสาทเบง ๑๐. ปราสาทยายเหงา ๑๑. ปราสาทตามอญ ๑๒. ปราสาทตระเปียงเตีย จะมีงานแสดง แสง สี เสียง และการบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์เช่นเดียวกันทุกปราสาท โดยมีงบประมาณสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์ สำนักงาน

พัฒนาชุมชนจังหวัดสุรินทร์ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ ๆ เป็นที่ตั้งของตัวปราสาทขอม ซึ่งมีการกำหนดการจัดกิจกรรมแบบนี้ในทุกปี

๕.๑.๓ การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์

ในด้านการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอม จากข้อจำกัดในหลายๆด้านทั้งพื้นที่ และความสมบูรณ์ของตัวปราสาทขอมเอง ส่งผลให้ความน่าสนใจของตัวปราสาทขอมมีน้อยลง การจัดการท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่ยังคงเป็นหน่วยงานหลักคือสำนักศิลปากรที่ ๑๐ (นครราชสีมา) กรมศิลปากร เป็นเจ้าของพื้นที่ในการบริหารจัดการและจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกให้เกิดขึ้นในพื้นที่ แต่ด้วยจำนวนของปราสาทขอมทั้งที่ขึ้นทะเบียนแล้วและยังไม่ขึ้นทะเบียนมีประมาณ ๓๙ แห่งนั้น ก็เกินขีดความสามารถของสำนักศิลปากรที่ ๑๐ (นครราชสีมา) กรมศิลปากร บางแห่งจึงได้มอบหมายหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีขีดความสามารถในการช่วยบำรุงรักษาและสามารถมาช่วยในการบริหารจัดการขั้นต้นเพื่อดูแลพื้นที่ปราสาทขอม

จากข้อจำกัดดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น ในจังหวัดสุรินทร์ มีปราสาทขอมเพียงไม่กี่แห่งเท่านั้นที่มีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวชั้นนำของจังหวัดได้ ซึ่งก็มีข้อจำกัดในหลายๆด้าน เช่น ด้านสถานที่ตั้งที่อยู่ห่างไกล สิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยว การบริการในพื้นที่ปราสาท เป็นต้น ล้วนส่งผลต่อสภาพลักษณะสถานที่ท่องเที่ยวปราสาทขอม โดยปราสาทขอมที่มีศักยภาพโดดเด่น ประกอบไปด้วย กลุ่มปราสาทตาเมือน ปราสาทตาควาย ปราสาทศีขรภูมิ ปราสาทภูมิโปน ปราสาทบ้านพลวง ปราสาททง ปราสาทบ้านไพล ปราสาทยายเหงา ที่ยังคงความสวยงามและสมบูรณ์อยู่ หากได้รับการพัฒนาต่อจะได้รับความสนใจจากกลุ่มนักท่องเที่ยวเฉพาะที่มีความสนใจเกี่ยวกับปราสาทขอม ซึ่งกลุ่มนักท่องเที่ยวเหล่านี้คือกลุ่มเฉพาะที่มีจำนวนไม่มาก เพราะการมาท่องเที่ยวปราสาทก็จะใช้กิจกรรมการเดินชมปราสาทชิมซบประวัติความเป็นมา จะไม่ค่อยมีกิจกรรมอื่นให้ทำในพื้นที่ปราสาทขอมเท่าที่ควร จึงเป็นจุดที่ต้องร่วมกันคิดกับชุมชนให้มีงานสร้างสรรค์อื่น ๆ อันจะดึงดูดการท่องเที่ยวปราสาทขอมให้มีความนิยมขึ้นได้

๕.๒ อภิปรายผล

การศึกษาประวัติศาสตร์และกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ แบ่งออกเป็น ๓ ประเด็น โดยผู้วิจัยอภิปรายผลได้ ดังนี้

๕.๒.๑ ประวัติศาสตร์ปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์

การศึกษาประวัติปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ ได้ศึกษารูปแบบและศิลปะการก่อสร้าง และใช้การเรียกชื่อศิลปะอย่างเดียวกับศิลปะขอมในประเทศกัมพูชาเป็นหลัก ซึ่งในการกำหนดอายุของปราสาทขอมนั้นได้แบ่งออกเป็น ๒ สมัยใหญ่ๆ ได้แก่ สมัยก่อนเมืองพระนคร (พุทธศตวรรษที่ ๑๑ - ๑๔) และสมัยเมืองพระนคร (พุทธศตวรรษที่ ๑๔ - ๑๘) และแบ่งออกเป็นสมัยย่อยเรียกเป็นชื่อศิลปะแบบต่างๆ จากการสัมภาษณ์ ผู้อำนวยการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสุรินทร์ ได้กล่าวถึงปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ไว้ว่า ปราสาทในสุรินทร์มีความโดดเด่นมาก โดยเฉพาะ

ปราสาทตาเมือนธมซึ่งเป็นปราสาทขนาดใหญ่ที่ยังไม่ได้รับการบูรณะอย่างจริงจัง และมีสภาพที่ค่อนข้างสมบูรณ์ ทั้งนี้ปราสาทในจังหวัดสุรินทร์ มีอยู่จำนวน ๑๓ แห่งที่ยังมีความสมบูรณ์และสามารถต่อยอดไปสู่การท่องเที่ยวได้อย่างจริงจัง แต่ก็มีปัญหาเรื่องงบประมาณที่ไม่เพียงพอต่อการปรับปรุงพื้นที่ปราสาท ซึ่งจะต้องจัดลำดับความสำคัญ ซึ่งจำนวนปราสาททั้ง ๑๓ แห่งที่เป็นที่นิยมในการเข้าไปศึกษาประวัติความเป็นมาและท่องเที่ยวประกอบด้วย ๑) ปราสาทศีขรภูมิ ๒) ปราสาทช่างปี่ ๓) ปราสาทบ้านอนันต์ ๔) ปราสาทภูมิโปน ๕) ปราสาทบ้านจารย์ ๖) ปราสาทหมื่นชัย ๗) กลุ่มปราสาทตาเมือน ๘) ปราสาทตาควาย ๙) ปราสาทเบง ๑๐) ปราสาทยายเหงา ๑๑) ปราสาททะนง ๑๒) ปราสาทบ้านพลวง ๑๓) ปราสาทบ้านไพล และสามารถแบ่งยุคสมัยของปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ เป็น ๒ สมัยด้วยกัน ดังนี้

๕.๒.๑.๑ สมัยก่อนเมืองพระนคร

จากการวิจัยพบว่าปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์มีปราสาทอยู่ ๒ แห่งที่มีการกำหนดให้อยู่ในยุคสมัยก่อนเมืองพระนคร นั่นคือปราสาทภูมิโปน ที่ถูกจัดอันดับให้เป็นปราสาทที่มีความเก่าแก่มากที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศไทย และมีความสมบูรณ์ อีกแห่งคือปราสาทโอทะลัน ซึ่งเหลือแค่เพียงซากปรักหักพังของพื้นที่ปราสาทกลางอ่างเก็บน้ำบ้านโอทะลัน

ปราสาทภูมิโปน อยู่ที่ตำบลตม อำเภอสังขะ เชื่อกันว่าเป็นหลักฐานทางสถาปัตยกรรมขอมสมัยก่อนเมืองพระนครที่เก่าที่สุดในประเทศไทย ที่ยังเหลือหลักฐานอยู่ จัดเป็นศิลปะแบบสมโบร์ไพรกุกต่อไพรกเมง ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๓ โดยดูจากระบบโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมที่มีแบบแผนของศิลปะขอม ก่อนเมืองพระนคร เช่น การมีเสาประดับมุม ซึ่งต่างจากสมัยหลังเมืองพระนครที่มีการเพิ่มมุม รวมทั้งมีการประดับปราสาทจำลองตรงส่วนของเหนือกรอบประตูแต่ละด้าน และที่มุมหลังคาในแต่ละชั้น ในขณะที่สมัยหลังเมืองพระนครจะเปลี่ยนจากปราสาทจำลอง มาเป็นบันแถลงแล้ว นอกจากนี้การประดับทับหลังที่มีส่วนวงโค้งรูปเกือกม้ากับหน้าบัน ก็เป็นงานในลักษณะที่ใกล้เคียงกับศิลปะของประเทศอินเดีย รวมทั้งลวดลายที่หน้าบันที่เหลืออยู่ ก็มีความสัมพันธ์อย่างมากกับศิลปะทวารวดีในภาคกลาง และในอินเดียสมัยคุปตะ ที่ปราสาทภูมิโปนยังพบอาคารขนาดเล็ก ตั้งอยู่ในแผนผังสี่เหลี่ยมผืนผ้า และทับหลังชิ้นสำคัญชิ้นหนึ่ง ที่แสดงลวดลายสิ่งที่มีปากเป็นนก มีวงโค้ง ๔ วง ประดับรูปเหรียญ ๓ วง อันเป็นลักษณะของทับหลัง ศิลปะแบบสมโบร์ไพรกุกต่อไพรกเมง เป็นหลักฐานสำคัญ ในการกำหนดอายุศาสนสถานแห่งนี้

ปราสาทโอทะลัน ตั้งอยู่ที่หมู่ ๓ บ้านโอทะลัน ตำบลจรัส อำเภอบัวเขต จังหวัดสุรินทร์ ปราสาทโอทะลันหรือที่ชาวบ้านเรียกว่าปราสาทตะเปียงรุณ เป็นปราสาทที่อยู่บริเวณกลางอ่างเก็บน้ำทำนบ ซึ่งอยู่ติดกับชายแดนไทย-กัมพูชา โดยต้องเดินเท้าเข้าไประยะทางกว่า ๑ กิโลเมตร ก็จะพบซากปรักหักพังของชิ้นส่วนปราสาทที่ยังพอเหลือเค้าโครง ตัวปราสาท ๓ องค์กร สร้างอยู่เคียงคู่กันเป็นปราสาทเก่าแก่ เดิมปราสาทมีความสูงกว่า ๑ เมตร ช่วงเวลาน้ำหลากก็จะจมน้ำหายไป เวลาช่วงหน้าแล้งน้ำลด ชิ้นส่วนปราสาทถึงจะโผล่ขึ้นมาให้เห็น ปราสาทแห่งนี้สันนิษฐานว่าเป็นศิลปะขอมแบบกำพงพระ แห่งที่ ๒ ที่ค้นพบในประเทศไทย ราวสมัยปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๓ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๔ หรือประมาณ ๑,๓๐๐ - ๑,๒๕๐ ปีที่แล้ว

สรุปได้ว่าทั้ง ๒ ปราสาทได้สร้างความพิเศษอย่างมากให้กับนักการศึกษาในด้าน โบราณคดี ศิลปะและรูปแบบในการก่อสร้างซึ่งหาชมได้ยาก และเป็นจุดมุ่งหมายที่สำคัญในด้านการท่องเที่ยว โดยเฉพาะปราสาทภูมิโพนที่มีความสมบูรณ์มากที่สุด สามารถสร้างเม็ดเงินจากการท่องเที่ยวชุมชนได้ดี มีการเอาใจใส่ในเรื่องประวัติความเป็นมาของปราสาทแห่งนี้และมีตำนานที่สามารถต่อยอดไปสู่การสร้างกิจกรรมในพื้นที่ปราสาทด้วย

๕.๒.๑.๒ สมัยเมืองพระนคร

จากการวิจัยสามารถรวบรวมปราสาทในสมัยพระนครได้ทั้งสิ้น ๒๖ แห่ง ซึ่งทั้ง ๒๖ แห่งนี้ มีความสมบูรณ์ และไม่สมบูรณ์ แตกต่างกันไป ซึ่งปราสาททั้ง ๒๖ แห่งนี้ได้กระจายอยู่ในอำเภอต่างๆ ทั่วทั้งจังหวัดสุรินทร์ โดยปราสาทขอมทั้ง ๒๖ แห่งนี้ประกอบด้วย ๑) ปราสาทศีขรภูมิ ๒) ปราสาทช้างปี ๓) ปราสาทสังข์ศิลป์ชัย ๔) ปราสาทยายเหงา ๕) ปราสาทบ้านพลวง ๖) ปราสาทบ้านไพล ๗) ปราสาททง ๘) ปราสาทอังกัญโพธิ์ ๙) ปราสาทโอรงา ๑๐) ปราสาทเขาพนมสวาย ๑๑) ปราสาทบ้านเฉนิยง ๑๒) ปราสาทบ้านอนันต์ ๑๓) ปราสาทนางบัวตูม ๑๔) ปราสาทโนนแท่น ๑๕) ปราสาทตาเมือน ๑๖) ปราสาทตาเมือนตุ้ง ๑๗) ปราสาทตาเมือนธม ๑๘) ปราสาทตาควาย ๑๙) ปราสาทจอมพระ ๒๐) ปราสาทตระเปียงบัวลั้งก์ ๒๑) ปราสาทบ้านสนม ๒๒) ปราสาทวัดโพธิ์ศรีธาตุ ๒๓) ปราสาทวัดบ้านหนองหิน ๒๔) ปราสาทเบง ๒๕) ปราสาทหมอนเจริญ และ ๒๖) ปราสาทเข็ม

ปราสาทในสมัยเมืองพระนครนี้ จำนวน ๒๖ แห่งนั้น ได้กระจายอยู่ในอำเภอต่างๆในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ ดังนี้ ๑) อำเภอสังขะ ๒) อำเภอปราสาท ๓) อำเภอเมืองสุรินทร์ ๔) อำเภอศีขรภูมิ ๕) อำเภอท่าตูม ๖) อำเภอพนมดงรัก ๗) อำเภอจอมพระ ๘) อำเภอกาบเชิง ๙) อำเภอสนม ๑๐) อำเภอลำดวน และ ๑๑) อำเภอรัตนบุรี

กล่าวโดยสรุป ปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์มีอยู่ทั่วทั้งอาณาบริเวณพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งมีจำนวนมากถึง ๒๘ แห่ง และสามารถจำแนกอายุของปราสาทขอมแต่ละแห่งโดยแบ่งเป็น ๒ ช่วงระยะเวลา คือ สมัยก่อนเมืองพระนคร จำนวน ๒ แห่ง และสมัยเมืองพระนครจำนวน ๒๖ แห่ง รวม ๒๘ แห่ง ส่วนปราสาทที่เหลือนั้น จากการสัมภาษณ์ ผู้อำนวยการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสุรินทร์ ได้ให้คำตอบว่าปราสาทที่เหลือจาก ๒๖ แห่งนั้น เป็นปราสาทที่สร้างขึ้นและมีศิลปะแบบล้านช้าง และแบบอยุธยาจนถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น แทรกตัวอยู่ในพื้นที่ต่างๆทั่วทั้งจังหวัดสุรินทร์ เช่น ปราสาทตามอญ อำเภอบัวเชด ปราสาททอง ปราสาทแก้ว อำเภอเขวาสินรินทร์ ปราสาทสังแก ปราสาทวัดกลางสังขะ อำเภอสังขะ เจดีย์เก่าอำเภอลำดวน เป็นต้น ซึ่งไม่นับเข้าเป็นปราสาทขอม

๕.๒.๒ กิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์

การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมที่รองรับการเข้ามาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่ต้องการเข้ามาเยี่ยมชมปราสาทขอมของจังหวัดสุรินทร์ สามารถรวบรวมประเภทในการจัดกิจกรรมออกเป็น ๔ กิจกรรมหลักด้วยกัน ดังนี้

๕.๒.๒.๑ กิจกรรมศึกษาประวัติศาสตร์และศิลปะของปราสาทขอม

จากการลงพื้นที่สำรวจปราสาทขอมทั้ง ๑๓ แห่งที่มีศักยภาพในการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยวและเป็นที่ยอมรับของนักท่องเที่ยวอยู่แล้ว พบว่าชุมชนยังขาดการมีส่วนร่วมในการกำหนดกิจกรรมศึกษาประวัติศาสตร์และศิลปะของปราสาทขอม โดยกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ทำกิจกรรมนี้ เป็น

กลุ่มนักศึกษา/สถานศึกษา ตามมาด้วยนักท่องเที่ยวทั่วไป ซึ่งถ้าเป็นหน่วยงานด้านสถานศึกษา ส่วนใหญ่ได้เตรียมวิทยากรมาให้ความรู้ซึ่งได้รับความร่วมมือกับพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติสุรินทร์ ในการให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์และศิลปะ ซึ่งชุมชนยังไม่มี การให้ความรู้ด้านประวัติศาสตร์และศิลปะ โดยยังขาดชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งในการทำกิจกรรมด้านนี้ถ้าสามารถให้ชุมชนบอกเล่าเรื่องราวและ ลวดลายศิลปะของปราสาทขอมในพื้นที่ชุมชนของตนเองได้ก็จะสร้างความรักความภาคภูมิใจในท้องถิ่นได้ด้วย ทั้งนี้พบว่าปราสาทขอมทั้ง ๑๓ แห่ง มีบางแห่งที่ยังขาดข้อมูลป้ายประชาสัมพันธ์ถึง ประวัติศาสตร์ของปราสาทเหล่านั้น ทำให้นักท่องเที่ยวที่มาแล้วขาดข้อมูลที่ครบถ้วน และบางป้ายก็มีสภาพที่ชำรุดต้องดำเนินการปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้ใช้งานได้ต่อไป

๕.๒.๒.๒ กิจกรรมการถ่ายภาพคู่ปราสาทขอม

การถ่ายภาพตามสถานที่ท่องเที่ยวถือเป็นกิจกรรมที่มีทุกสถานที่ท่องเที่ยว ปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ก็เช่นเดียวกัน เนื่องด้วยลวดลายและศิลปะที่พบในตัวปราสาทแต่ละแห่งที่มีความสวยงามและโดดเด่น และความสะดวกสบายด้านเทคโนโลยีในปัจจุบันที่ตอบสนองเรื่องการถ่ายรูปและเผยแพร่ได้โดยง่ายดาย ส่งผลต่อการท่องเที่ยวในพื้นที่ปราสาทที่ไม่มีกิจกรรมให้เป็นตัวเลือกในการท่องเที่ยวมากนัก หนึ่งในนั้นคือการถ่ายภาพที่สามารถทำได้เลยด้วยตนเองและเป็นที่ยอมรับที่สุดเมื่อได้เข้ามาท่องเที่ยวยังพื้นที่ปราสาท ข้อจำกัดอย่างหนึ่งคือด้วยกิจกรรมในพื้นที่ปราสาทที่แทบไม่มีให้ทำ ทำให้กิจกรรมการถ่ายภาพโดยนักท่องเที่ยวเองจึงเป็นกิจกรรมหลักที่สามารถทำได้เลย ซึ่งกิจกรรมนี้หน่วยงานและชุมชนสามารถต่อยอดไปสู่การถ่ายภาพเพื่อส่งร่วมประกวดชิงรางวัลได้ แต่จากการวิจัยพบว่าที่ผ่านมาไม่มีกิจกรรมการประกวดภาพถ่ายที่เกี่ยวข้องกับปราสาทขอมน้อยมาก มีจัดขึ้นเพียงไม่กี่แห่ง เช่น ปราสาทศีขรภูมิ ปราสาทภูมิโปน และปราสาทข่างปี เป็นต้น ซึ่งกลุ่มชุมชนสามารถร่วมกันจัดกิจกรรมการถ่ายภาพนี้ให้เป็นที่นิยมได้โดยอาศัยความร่วมมือของชุมชนและท้องถิ่นที่มีปราสาทเป็นแหล่งท่องเที่ยว และปราสาทขอมก็ต้องมีความสมบูรณ์ของตัวปราสาทด้วยในระดับหนึ่ง

๕.๒.๒.๓ กิจกรรมการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์จากชุมชนปราสาทขอม

จากการลงพื้นที่ปราสาทขอมพบว่า ผลิตภัณฑ์ชุมชนมีมากมายหลายประเภท และล้วนแล้วมีชื่อเสียง แต่ด้วยจำนวนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาชมปราสาทขอมมีไม่สม่ำเสมอ และอาจไม่มีเลยในบางครั้ง ก็เป็นเหตุผลที่ชุมชนเองก็ไม่สามารถนำผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่นมาจำหน่ายให้นักท่องเที่ยวได้ และการมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์ก็เกิดยากขึ้นด้วย เพราะเมื่อผลิติดอกมาแล้ว การเดินทางเข้ามาของนักท่องเที่ยวที่ไม่สม่ำเสมอส่งผลต่อผู้ประกอบการ และชุมชนเองก็ไม่สามารถต่อยอดไปถึงการนำนักท่องเที่ยวร่วมกิจกรรมการทำผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่น ซึ่งจากการสังเกตการณ์พบว่าปราสาทศีขรภูมิเป็นปราสาทที่มีนักท่องเที่ยวเข้าเยี่ยมชมมากที่สุด ตามมาด้วยปราสาทภูมิโปน กลุ่มปราสาทตาเมือน ปราสาทตาควาย และปราสาทบ้านพลวง ปราสาทยายเหงา และปราสาทข่างปี ปราสาทที่มีการจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากชุมชนในพื้นที่คือปราสาทศีขรภูมิ ปราสาทภูมิโปน และปราสาทข่างปี นอกนั้นในพื้นที่ปราสาทไม่มีการจำหน่ายผลิตภัณฑ์จากชุมชน

๕.๒.๒.๔ กิจกรรมที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจัดขึ้น

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดสุรินทร์ มีส่วนอย่างมากที่ช่วยขับเคลื่อนกิจกรรมหลักในพื้นที่ปราสาทขอม แต่เป็นกิจกรรมที่กำหนดขึ้นตามระยะเวลา การจะมาท่องเที่ยวให้ตรงตามที่มีกิจกรรมที่จัดขึ้นจึงเป็นช่วงสั้นๆที่นักท่องเที่ยวต้องรีบมาตามวันเวลาเพื่อให้ทันกับกิจกรรมที่จัดขึ้น โดยกิจกรรมเด่นที่นิยมจัดขึ้นในพื้นที่ปราสาทขอม ได้แก่ ๑) กิจกรรมชมการแสดง แสง สี เสียง ๒) กิจกรรมล่องกระทงในพื้นที่ปราสาท ๓) กิจกรรมสืบสานประเพณีไทย ร่วมใจใส่บาตร ๔) กิจกรรมบวงสรวงปราสาท เป็นต้น ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เกิดขึ้นตามกรอบระยะเวลาเท่านั้น หากนักท่องเที่ยวทั่วไปมาไม่ตรงการจัดกิจกรรมก็ถือว่าพลาดโอกาสในการร่วมกิจกรรมดังกล่าว

กล่าวโดยสรุป กิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ปราสาทขอม พบว่า ผู้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ มีความคิดเห็นว่ากิจกรรมที่มีอยู่ในปัจจุบันไม่ตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว เมื่อพิจารณารายข้อ พบว่า เน้นความสำคัญในด้านการนำเสนอแหล่งท่องเที่ยวแบบใหม่ “นวัตกรรมชุมชน” คือ ชุมชนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม และเป็นผู้สามารถได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว อาทิ ผลิตภัณฑ์ชุมชน อาหาร ขนมโบราณ เมนูอาหารดั้งเดิม และการแสดงชุมชน ด้วย ดังนั้นในรูปแบบการท่องเที่ยวแบบใหม่จึงมีการจัดลำดับรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวของพื้นที่ ได้ดังนี้ ๑) การจัดรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบผสมผสาน เพิ่มเติมกิจกรรมโดยชุมชน และนักท่องเที่ยวได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ๒) รูปแบบการท่องเที่ยว นอกจากปราสาทโบราณ สามารถจัดกิจกรรมปั่นจักรยานตามพื้นที่ท่องเที่ยวอื่นๆ รอบปราสาทได้ ๓) รูปแบบเพิ่มกิจกรรมในปราสาทขอม เช่น รอบการแสดง ศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และการรำรำ ของชุมชน เพื่อให้เกิดการดึงดูด มากกว่าที่เป็นอยู่ ดังนั้นที่สำคัญปราสาทขอมโบราณ เป็นโบราณสถาน อันเก่าแก่ เป็นแหล่งที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยว มาเป็นระดับต้นๆ และระดับรองลงมาจะเป็นกิจกรรมเสริม ที่จัดให้มีโปรแกรมพื้นที่ปราสาท และจะเป็นการร่วมกิจกรรมของนักท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆได้ด้วย สิ่งเหล่านี้สามารถเป็นแนวทาง ทิศทางในการพัฒนาเสริมของกิจกรรมการท่องเที่ยวของพื้นที่ปราสาทขอมได้

๕.๒.๓ การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์

จากการศึกษาในการลงพื้นที่ปราสาทแต่ละแห่ง พบว่าปราสาทบางแห่งมีสภาพที่ไม่สามารถนำมาพัฒนาคือมีสภาพเป็นซากปรักหักพัง บางแห่งยังไม่สำรวจและบูรณะ พื้นที่เข้าถึงได้ยาก ห่างไกลชุมชน และมีปราสาทขอมเพียงไม่กี่แห่งเท่านั้นที่ชุมชนเข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่เพื่อบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวสามารถเชื่อมโยงการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ จำนวน ๑๓ แห่ง ดังจะได้นำเสนอ ดังนี้

๕.๓.๑ ด้านการบริหารพื้นที่ปราสาทขอม

พื้นที่ปราสาทขอม มีการบริหารจัดการพื้นที่โดยมีเจ้าของพื้นที่คือ สำนักศิลปากรที่ ๑๐ (นครราชสีมา) กรมศิลปากร เป็นหน่วยงานหลักที่ดูแลพื้นที่ทั้งในด้านงบประมาณ และความรับผิดชอบหลัก แต่เนื่องด้วยงบประมาณที่มีจำกัดของหน่วยงานที่ดูแลเฉพาะ จึงมีการมอบงานบางส่วนให้กับหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละพื้นที่ๆ มีศักยภาพในการดูแลโดยเฉพาะในเรื่องความสะอาดของพื้นที่ การตัดแต่งกิ่งไม้ ซึ่งสามารถดำเนินการดูแลได้ดีกว่า ด้วยหน่วยงานหลัก

นอกจากงบประมาณที่มีจำกัดแล้วด้านบุคลากรเองก็มีจำนวนจำกัดเช่นเดียวกัน การบริหารพื้นที่ปราสาทขอมจึงมีบางแห่งที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทอย่างมากในการกำหนดพื้นที่ต่างๆในตัวปราสาทและอาณาบริเวณ โดยทุกครั้งที่มีการดำเนินการจะต้องทำหนังสือแจ้งประสานกับหน่วยงานที่เป็นเจ้าของพื้นที่ทุกครั้งคือสำนักศิลปากรที่ ๑๐ (นครราชสีมา) กรมศิลปากร หากพื้นที่ปราสาทขอมได้รับการดูแลทั้งในเรื่องความสะอาดและการปรับปรุงสถานที่ให้สวยงามอยู่เสมอก็เป็นอีกแนวทางที่จะช่วยส่งเสริมให้การท่องเที่ยวเติบโตขึ้นด้วย

๔.๓.๒ ด้านการจัดการสิ่งอำนวยความสะดวก

ปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ ยังขาดการบำรุงรักษาและเพิ่มเติมสิ่งอำนวยความสะดวกหลายด้าน โดยเฉพาะในเรื่องห้องน้ำห้องสุขา มีปราสาทที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพียงไม่กี่แห่งเท่านั้นที่มีการก่อสร้างห้องน้ำห้องสุขารองรับนักท่องเที่ยว ผู้อำนวยการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานสุรินทร์ ได้ให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับเรื่องสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่ปราสาทขอมไว้ว่า ปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์หลายแห่งไม่มีป้ายประชาสัมพันธ์ ทำให้นักท่องเที่ยวเข้าไปในพื้นที่ปราสาทลำบาก และยังขาดความพร้อมเรื่องห้องน้ำห้องสุขาในการต้อนรับนักท่องเที่ยว จึงจำเป็นที่จะต้องประสานกับหน่วยงานของรัฐในจังหวัดสุรินทร์เพื่อขอสนับสนุนงบประมาณ ทั้งจากสำนักงานจังหวัดสุรินทร์ องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด เป็นต้น ควรมีบทบาทเข้ามาสนับสนุนสิ่งอำนวยความสะดวกมากขึ้นด้วย โดยก่อนหน้านี้มีสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดที่เข้าไปติดตั้งป้ายบอกทางเข้าปราสาทขอม ทั้งนี้พื้นที่ปราสาทบางแห่งยังขาดระบบไฟฟ้าเพื่อใช้ประโยชน์อีกด้วย

๔.๓.๓ ด้านสวัสดิภาพและความปลอดภัย

การเดินทางมาท่องเที่ยวยังพื้นที่ปราสาทขอม ต้องศึกษาเส้นทางก่อนเพื่อวางแผน เนื่องจากสถานที่บางแห่งค่อนข้างอยู่ลับตาชุมชน และไม่มีคนดูแลสถานที่ คือสามารถเดินทางมาท่องเที่ยวได้แต่อาจต้องมากันหลายคนเพื่อความปลอดภัยเช่น ปราสาทโอทอลัน ปราสาทเบง ปราสาทหมื่นชัย เป็นต้น ปราสาทที่มีคนดูแลประจำและมีการจำหน่ายตั๋วเข้าชมด้วย คือปราสาทศีขรภูมิ ปราสาทบ้านพลวง ทั้ง ๒ แห่งนี้มีการเก็บค่าเข้าชม และมีเจ้าหน้าที่ประจำจุดทั้ง ๒ จุดนี้ อีกแห่งคือปราสาทภูมิโปนที่เจ้าหน้าที่คอยดูแลพื้นที่ต่อเนื่อง ด้านปราสาทในแนวชายแดนเทือกเขาพนมดงรัก คือ กลุ่มปราสาทตาเมือน และปราสาทตาควาย มีทหารที่ประจำการในแนวชายแดนคอยอำนวยความสะดวกและรักษาความปลอดภัยตลอดการเข้าท่องเที่ยว ส่วนปราสาทนอกเหนือจากนี้โดยส่วนมากอยู่ในแหล่งชุมชน อยู่ในพื้นที่ของวัดและมีประชาชนโดยรอบที่อยู่ใกล้ชิดปราสาท และมีความปลอดภัยเมื่อเข้าไปท่องเที่ยว เช่นที่ปราสาทนางบัวตุม ปราสาทหนองหิน ปราสาทจอมพระ ปราสาททง ปราสาทบ้านไพล ปราสาทสังข์ศิลป์ชัย ปราสาทยายเหง เป็นต้น การเข้ามาท่องเที่ยวในพื้นที่ปราสาทขอมจึงต้องวางแผนการเดินทางให้ชัดเจนเพื่อประหยัดในเรื่องค่าน้ำมันเชื้อเพลิงและความปลอดภัยกรณีที่ต้องเข้าท่องเที่ยวในพื้นที่ปราสาทขอมที่ห่างไกลชุมชน

๔.๓.๔ ด้านการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น

การประสานความร่วมมือกันของหน่วยงานอื่นที่เข้ามาช่วยในเรื่องกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอม มีหลายหน่วยงานทั้งหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน ที่พยายามร่วมกันพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมให้มีการพัฒนาขึ้น มีการประสานความร่วมมือกันระหว่างกรมศิลปากรกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับจังหวัดในการอนุมัติงบประมาณเข้ามามีส่วนช่วยในการกระตุ้นการท่องเที่ยวในพื้นที่ โดยเฉพาะในด้านการประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยวปราสาทขอม ซึ่งมีสำนักงานจังหวัดสุรินทร์ สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสุรินทร์ ภาคเอกชนสมาคมส่งเสริมการท่องเที่ยวสุรินทร์ สมาคมผู้ประกอบการโรงแรม ซึ่งเมื่อมีกิจกรรมที่ต้องอาศัยการประสานความร่วมมือทุกหน่วยงานได้ให้ความร่วมมือด้วยดี แต่มีข้อจำกัดเรื่องงบประมาณที่จะนำมาพัฒนาสาธารณูปโภค-สาธารณูปการ และสิ่งอำนวยความสะดวกในพื้นที่ปราสาทขอมค่อนข้างลำบาก เนื่องจากต้องขออนุญาตกรมศิลปากรให้อนุมัติเสียก่อน ซึ่งค่อนข้างใช้เวลาในการดำเนินการนาน จึงเสียโอกาสในการพัฒนาพื้นที่ปราสาทไปค่อนข้างมาก และหน่วยงานหลักที่ดำเนินการพัฒนาจึงเป็นกรมศิลปากรเองที่จะดำเนินการตามลำดับความสำคัญของสถานที่นั้นๆ เป็นหลัก

กล่าวโดยสรุปว่า การจัดการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ พบว่า ผู้ที่ให้การสัมภาษณ์ส่วนใหญ่ จะให้ความสำคัญกับสถานที่เก่าแก่และศักดิ์สิทธิ์ พื้นที่ปราสาทมาเป็นลำดับต้นๆ จะให้ความสำคัญของชุมชนมาเป็นส่วนช่วยเสริมในการจัดการการท่องเที่ยว จากการสัมภาษณ์ นายทศ แม่นผล (ผู้นำชุมชนของปราสาท) ได้กล่าวว่า ด้านการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของปราสาทโดยรวม เป็นที่สนใจแก่นักท่องเที่ยว แต่ยังขาดทุน เพื่อการพัฒนารูปแบบการแสดงให้เห็นได้อย่างดีมากกว่าเดิม สามารถเป็นที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว การจัดการกิจกรรมภายในแหล่งท่องเที่ยว การให้บริการในปัจจุบัน การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมปราสาท การรับรองด้านการท่องเที่ยว การให้บริการอาหารและเครื่องดื่ม การเดินทางไปสู่แหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบัน จัดให้มีในพื้นที่ปราสาทช่วงกิจกรรม และงานประจำปี ส่วนการเดินทางไปสู่แหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบัน พบว่าจากการสัมภาษณ์ส่วนใหญ่ให้คำตอบแบบเดียวกัน ให้คำตอบในด้านระบบคมนาคม การเข้าชมในปัจจุบันมีความสะดวกมากกว่าหลายสิบปีก่อนมาก มีถนนลาดยางเข้าถึงได้สะดวกกว่าเดิมมาก มีการให้บริการร้านค้า อาหาร เครื่องดื่ม ตามรายทางที่เข้าสู่สถานที่แหล่งท่องเที่ยวปราสาทขอมก็มีมาก และให้บริการได้ เป็นอาหารท้องถิ่น และการขายของที่ระลึกมักเป็นผลิตภัณฑ์จากชุมชน เป็นต้น แต่เมื่อพิจารณาป้ายบอกทางเข้าปราสาท เพื่อให้ทราบว่าปราสาทขอมอยู่ในจุดนั้น ปรากฏว่ายังขาดป้ายบอกทางเข้าตัวปราสาทขอม ทั้งนี้โดยภาพรวมทั้ง ๑๓ ปราสาท คือ ๑) ปราสาทศีขรภูมิ ๒) ปราสาทช่วงปี ๓) ปราสาทบ้านอนันต์ ๔) ปราสาทภูมิโปน ๕) ปราสาทบ้านจารย์ ๖) ปราสาทหมื่นชัย ๗) กลุ่มปราสาทตาเมือน ๘) ปราสาทตาควาย ๙) ปราสาทเบง ๑๐) ปราสาทยายเหงา ๑๑) ปราสาททะนง ๑๒) ปราสาทบ้านพลวง ๑๓) ปราสาทบ้านไพล กล่าวได้ว่า มีความสะดวกขึ้นพื้นฐาน

^๑ สัมภาษณ์ นายทศ แม่นผล, ผู้นำชุมชน, ๒๒ ตุลาคม ๒๕๖๔

ในด้านห้องน้ำห้องสุขา ร้านอาหาร ร้านขายเครื่องดื่ม ป้ายบอกทาง ที่รองรับนักท่องเที่ยว และมีความปลอดภัยทั้งในชีวิตและทรัพย์สินด้วย

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) นโยบายเกี่ยวกับหน่วยงานของรัฐ ได้แก่ สำนักงานจังหวัดสุรินทร์ องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์ สำนักศิลปากรที่ ๑๐ นครราชสีมา สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดสุรินทร์ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสุรินทร์ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สามารถนำองค์ความรู้จากงานวิจัยนี้ไปเป็นกรอบกำหนดแนวนโยบายในการพัฒนาชุมชนปราสาทขอมให้เกิดความเข้มแข็งด้านการบริหารจัดการและองค์ความรู้เรื่องปราสาทขอม การกำหนดนโยบายในการวางแผนพัฒนาพื้นที่ปราสาทขอม อันจะนำไปสู่การยกระดับเศรษฐกิจของชุมชนให้เติบโตได้ด้วยแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน

๒) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรให้การสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชน ที่อยู่ใกล้ปราสาทขอม เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งภายในชุมชนและเห็นคุณค่าของปราสาทขอมที่สามารถสร้างรายได้และเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญได้เมื่อได้รับการพัฒนา

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑) ในแต่ละพื้นที่ของปราสาทขอม หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเร่งสำรวจความสมบูรณ์ของตัวปราสาทและพื้นที่ เพื่อให้เกิดการวางแผนในด้านงบประมาณจากท้องถิ่นด้วย เนื่องจากงบประมาณที่สำนักศิลปากรที่ ๑๐ ได้รับมานั้นไม่เพียงพอในการบริหารจัดการและบูรณะโบราณสถาน ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบางแห่งมีความสามารถในการดูแล โดยอาศัยองค์ความรู้เบื้องต้นจากสำนักศิลปากรที่ ๑๐ ในการเป็นพี่เลี้ยง ซึ่งปราสาทขอมในพื้นที่ของจังหวัดสุรินทร์หลายแห่งก็มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่รับผิดชอบบริหารจัดการพื้นที่และดูแลความสะอาด

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรมีการศึกษาโดยให้มีการพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับปราสาทขอมในแต่ละชุมชนที่ปราสาทขอมตั้งอยู่ เพื่อสร้างหลักสูตรท้องถิ่นหรือมีกิจกรรมเสริมในสถานศึกษาที่สามารถให้นักเรียนและคนรุ่นใหม่เป็นแกนนำในการบรรยายให้ความรู้และแนะนำปราสาทขอมในชุมชนของตนเอง

๒) ควรศึกษาเกี่ยวกับการส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวโดยใช้ปราสาทขอมเป็นฐานในการพัฒนาและสร้างสรรค์มูลค่าทางเศรษฐกิจ ผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชน

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

(๑) หนังสือ :

กรมศิลปากร. **ทำเนียบโบราณสถานขอมในประเทศไทย (จังหวัดสุรินทร์) เล่ม ๓.** กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด อาร์ตโปรดเจอร์ส, ๒๕๓๘.

_____. **นำชมพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสุรินทร์.** กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์ พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๐.

_____. **ประวัติศาสตร์เมืองสุรินทร์.** กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๐.

_____. **วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดสุรินทร์.** กรุงเทพมหานคร : ศุภสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๒.

กองบรรณาธิการ. **จดหมายเหตุพิธีสมโภชหลักเมืองสุรินทร์.** สุรินทร์ : โรงพิมพ์รุ่งธนเกียรติออฟเซ็ท, ๒๕๕๗.

_____. **เสน่ห์สุรินทร์.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทกรังด์ปรีซ์ อินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด, ๒๕๕๕.

จังหวัดสุรินทร์. **ประวัติมหาดไทยส่วนภูมิภาคจังหวัดสุรินทร์.** กรุงเทพมหานคร : บริษัทเอเชียเพรส, ๒๕๒๖.

_____. **เส้นทางอารยธรรมมรดกล้ำค่าสุรินทร์.** สำนักงานจังหวัดสุรินทร์, ๒๕๕๖.

ฉลอง จະระและคนอื่นๆ. **การศึกษาประวัติศาสตร์เมืองสุรินทร์จากภาพเก่าและเรื่องเล่า พ.ศ.๒๔๖๙-๒๕๑๙.** มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสุรินทร์ : ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์, ๒๕๕๖.

บุญจิตต์ ชูทรงเดช. **ทำเนียบคนสุรินทร์ เล่ม ๒.** สุรินทร์ : วัดหนองบัว, ๒๕๔๕.

พระธรรมปิฎก (ปอ.ปยุตโต). **ปฏิรูปการศึกษาการสร้างสรรค์ภูมิปัญญา.** กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, ๒๕๓๙.

ศิริพร สุเมธรัตน์. **ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองสุรินทร์.** กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๕๔.

ศิริพร สุเมธรัตน์. **หลักฐานโบราณคดีในเมืองสุรินทร์,** สุรินทร์: โรงพิมพ์ศิริธรรมออฟเซ็ท, ๒๕๕๐.

สมัย สุทธิธรรม. **สารคดีชุดเส้นทางปราสาท ปราสาทศิขรภูมิ.** กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส. พริ้นติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๓๗.

_____. **สารคดีชุดเส้นทางปราสาท-ปราสาทตาเมือนโต้ง ปราสาทตาเมือนธม.** กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๗

สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสุรินทร์. **มหัศจรรย์นครชัยบุรีรินทร์ ตอนจังหวัดสุรินทร์.** เชียงใหม่ : บริษัทเซม่อน เอเจนซี คอร์ปอเรชั่น จำกัด, ๒๕๕๖.

อัษฎางค์ ชมดี. **ประวัติศาสตร์การปกครองจังหวัดสุรินทร์.** สำนักงานจังหวัดสุรินทร์, ๒๕๕๕.

- กรมศิลปากร, **ประวัติศาสตร์เมืองสุรินทร์**, กรุงเทพมหานคร : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้ง แอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ๒๕๕๐.
- ศิริวรรณ ทาปัญญา,**การอนุรักษ์และการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: จรัสนิทวงศ์การพิมพ์, ๒๕๕๒), หน้า ๒๖.
- วารัชต์ มัชฌิมบุรุษ. **แนวทางการพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวสำหรับนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุ กรณีศึกษาพื้นที่รอบการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแม่เมาะ จังหวัดลำปาง**, ๒๕๕๓.
- วรรณภา ศิลปอาษา. (๒๕๔๕). “ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยว หน่วยที่ ๑.” ใน เอกสารการสอนชุดวิชาการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว. นนทบุรี : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, ๒๕๖๐.
- กระทรวงท่องเที่ยวและกีฬา, กองอนุรักษ์, **โครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติแผนปฏิบัติการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ** (กรุงเทพฯ: กองอนุรักษ์, ๒๕๔๐).
- ชูวิทย์ ศิริโชคเวชกุล, **เที่ยวให้รู้ เปิดประตูมอง** (กรุงเทพฯ: เอ็กสปลอเรอร์ ซาแนล, ๒๕๕๑).
- เครือจิต ศรีบุญนาถ, **กลมอ การพ็อนรำในพิธีกรรมของชาวไทยกูย**, รายงานกาวิจัยสถาบันราชภัฏสุรินทร์, ๒๕๓๙).
- โชติกา วีรนะ, **เสน่ห์สุรินทร์**, สำนักงานจังหวัดสุรินทร์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทกรังด์ปรีซ์ อินเตอร์เนชั่นแนล จำกัด, ๒๕๕๕).
- สำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสุรินทร์, **มหัศจรรย์นครชัยบุรีรินทร์ ตอนจังหวัดสุรินทร์**, (เชียงใหม่ : บริษัทเซม่อน เอเจนซี คอร์ปอเรชั่น จำกัด, ๒๕๕๖).
- อิศราพร จันทรทอง, “**บทบาทหน้าที่ของพิธีกรรมกลมอของชาวกูย บ้านลำโรงทาบ อำเภอลำโรงทาบ จังหวัดสุรินทร์**”, ม.ป.ท., (มนุษยวิทยา มหาวิทยาลัยราชภัฏ, ๒๕๓๗).
- ไพฑูรย์ มีกุศล “**ไทยกวย**.” ในโครงการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย ในสมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๕๑).
- สุรชัย ศิริไกร. **การพัฒนาเศรษฐกิจและการเมืองลาว**, (กรุงเทพมหานคร : โครงการจัดพิมพ์คปไฟ, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๕.
- วิลาศ โภธิสาร. **ประวัติตำบลแตลและชุมชนชาวกูย. สุรินทร์ : โรงเรียนแตลศิริวิทยาอำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์, ๒๕๓๙).**
- ฐิติรัตน์ เวทย์ศิริยานันท์. **ความเชื่อเรื่องปู่ตาตะกวดกับวิถีชีวิตของชาวกูยบ้านตรึมตำบลตรึม อำเภอศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์.** (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัย ขอนแก่น, ๒๕๕๕).
- งามพิศ สัตย์สวงน. **หลักมานุษยวิทยาวัฒนธรรม**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๕.

(๒) วิทยานิพนธ์ :

- เรณู เหมือนจันทร์ฉาย, “อิทธิพลความเชื่อประเพณีและพิธีกรรมของชาวไทยโชนงที่มี ผล ต่อ การ พัฒนาคุณภาพชีวิต”, ปรินญาตลปะศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาพัฒนาชนบทศึกษา, บัณฑิตมหาวิทยาลัย มหาลัษยมหิดล. ๒๕๖๑
- พระเชียรวิทย์ อุตตสนโน (โอชาวัฒน์) , “การศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาของ ร้างทรง : กรณีศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร”, ปรินญาตลปะศาสตรมหาบัณฑิต, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.
- สายรุ้ง ดินโคกสูง, “การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน : กรณีศึกษาหาดขบา ตำบลขบา อำเภอมือง จังหวัดอุบลราชธานี,” (วิทยานิพนธ์ปรินญาตลปะศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาบริหารธุรกิจ คณะ บริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๔๙).
- สินธุ์โรบล, บรรณาธิการ. (๒๕๔๖). การท่องเที่ยวโดยชุมชน แนวคิดและประสบการณ์พื้นที่ ภาคเหนือ. เชียงใหม่ : โครงการวิจัยและพัฒนาเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค.
- ปวีณา โทณแก้ว, รายงานวิจัยเรื่อง การพัฒนาธุรกิจการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชาวเขาเผ่าลีซอ จังหวัดเพชรบูรณ์, มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์, ๒๕๕๔.
- กฤษณ สมบุศย์รุ่งเรืองและคณะ, “การศึกษาอัตลักษณ์สิ่งแวดล้อมทางวัฒนธรรมย่านชุมชนตลาด พลุ เขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร” รายงานการวิจัย ภาควิชาการออกแบบและวางผัง ชุมชนเมือง บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ปีการศึกษา ๒๕๕๓.
- ธิติพงศ์ พิรุณ, “ปราสาทพนมรุ้ง; แนวทางการอนุรักษ์พิธีกรรมทางศาสนาเพื่อส่งเสริมการ ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม”, ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัย มหาสารคาม, ๒๕๕๓).
- ภควัต ปิตตาทะโน, “นาฏยประดิษฐ์: การศึกษาประติมากรรมภาพสลักปราสาทพนมรุ้งเพื่อสร้างชุด การแสดง”, ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๕๓).
- สมบัติ ประจัญสานต์, “สถาปัตยกรรมร่วมสมัยที่มีแนวคิดในการออกแบบจากปราสาทของ กรณีศึกษา: จังหวัดบุรีรัมย์” ครุศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, ๒๕๕๔).
- ธัญพร เขียมรัมย์, “แนวทางการพัฒนาและการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว กรณีศึกษา : ปราสาทหนองหงส์อำเภอโนนดินแดง จังหวัดบุรีรัมย์”, บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย ขอนแก่น, ๒๕๕๔).
- เทียนชัย ให้ศิริกุล, “บทบาทของประชาชนท้องถิ่นที่มีต่อการอนุรักษ์และส่งเสริมสิ่งแวดล้อม ศิลปกรรม กรณีศึกษา: ปราสาทหินพนมรุ้งและปราสาททุ่งแสลง จังหวัดบุรีรัมย์” วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๓๘).
- กนกวรรณ ชูชาญ, “การจัดการความรู้ทางทรัพยากรวัฒนธรรมโดยผู้นำชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว ชุมชน บ้านผาหมอน ดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่,” (วิทยานิพนธ์ปรินญาตลปะศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารงานวัฒนธรรม วิทยาลัยนวัตกรรมการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๕๒).

วิลาสินี ศรีนุเคราะห์, “ปลั้จล :กรณีศึกษาพิธีไหว้ครูเพื่อสืบทอดพิธีกรรม อันเนื่องมาจากความเชื่อ
ของชาวไทย เขมร สุรินทร์”, คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏสุรินทร์ ,๒๕๔๓.

รักษพล สกกุลวัฒนา. คนเลี้ยงช้างชาวไทยกวย จังหวัดสุรินทร์.(วิทยานิพนธ์มานุษยวิทยา
มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๘).

(๓) เอกสารอิเล็กทรอนิกส์

ประวัติเจดีย์โบราณวัดกลางสังขะ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : [http://www.krusiam.com/community/ forum/ view.asp](http://www.krusiam.com/community/forum/view.asp). [๕ ก.ย.๒๕๖๔]

ประวัติปราสาทเต่าทอง. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <https://th.wikipedia.org/wiki>. [๓ ก.ย.๒๕๖๔].

ประวัติปราสาทโอทะลัน. ปราสาทขอมอายุ ๑๒๐๐ ปีใฝ่ล่กลางน้ำสุรินทร์ หนังสือพิมพ์คมชัดลึก.
[ออนไลน์]. แหล่งที่มา : <http://www.komchadluek.net/news/local/214107>.
[๕ ก.ย.๒๕๕๙]

เว็บสนมไทยแลนด์.ประวัติปราสาทสังแก. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา : [http://websanom.blogspot.com/2011 /12/blog-post_ 5595. html](http://websanom.blogspot.com/2011/12/blog-post_5595.html). [๓ ก.ย.๒๕๖๔].

ศักดิ์อนันต์ อนันตสุข. ประวัติเมืองรัตนบุรี ประวัติพระศรีนครเตาทำวเธอ เจ้าเมืองรัตนบุรีคนแรก.
[ออนไลน์]. แหล่งที่มา : [http://www.anantasook.com/rattanaburi-history-of-
rattanaburi-city/](http://www.anantasook.com/rattanaburi-history-of-rattanaburi-city/). [๕ ก.ย.๒๕๕๙]

สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอสนม.ประวัติความเป็นมาอำเภอสนม [ออนไลน์]. แหล่งที่มา :
<http://district.cdd.go.th/sanom/about-us>. [๕ ก.ย.๒๕๖๔]

หม่อมหลวงปนัดดาตติสกุล. คติธรรมของสมเด็จพระยาดำรงฯ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา
: <http://www.prince-damrong.moi.go.th/pdf/buddhist.pdf> [๒ ก.ค. ๒๕๖๔].

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก บทความวิจัย

ที่ อว ๘๐๔๗/๐๖๐

มหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตสุรินทร์
๓๐๕ หมู่ที่ ๘ ตำบลนอกเมือง อำเภอเมืองสุรินทร์
จังหวัดสุรินทร์ ๓๒๐๐๐

๕ มีนาคม ๒๕๖๕

เรื่อง ตอบรับบทความลงตีพิมพ์วารสารวณิฆองแหรงพุทศาสตรปริทรรศน์

นัฆการ/เรียน พระปริศญา ฆยวูทโฆ (ถินแก้ว), นางสาวเกศศิรินทร์ ปัญญาเอก
และพระครุสาธุกิจโกศล, ผศ.ดร.

ตามที่ท่านได้ส่งบทความเรื่อง “การศึกษาประวัติศาสตร์และกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชน
ปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์” เพื่อลงตีพิมพ์ในวารสารวณิฆองแหรงพุทศาสตรปริทรรศน์ นั้น

บัดนี้ กองบรรณาธิการ ขอแจ้งให้ทราบว่าบทความของท่านได้ผ่านการตรวจสอบจาก
ผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) และได้รับการพิจารณาลงตีพิมพ์ในวารสารวณิฆองแหรงพุทศาสตร
ปริทรรศน์ ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๒ (กรกฎาคม - ธันวาคม): ๒๕๖๕ ซึ่งท่านสามารถดาวน์โหลดบทความฉบับ
สมบูรณ์ได้ที่ https://so06.tci-thaijo.org/index.php/Vanam_434/index ขอขอบคุณมา ณ โอกาส
นี้

อนึ่ง วารสารวณิฆองแหรงพุทศาสตรปริทรรศน์ ISSN : 2730 – 3098 (Online) ได้
ผ่านการประเมินคุณภาพจากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย TCI โดยได้รับการจัดให้อยู่ใน วารสาร
กลุ่มที่ ๒ : วารสารที่ผ่านการรับรองคุณภาพ (จนถึง ๓๑ ธันวาคม ๒๕๖๗)

จึงนัฆการ/เรียนมาเพื่อทราบและขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

(รองศาสตราจารย์ ดร.วิศักดิ์ ทองทิพย์)

บรรณาธิการ

วารสารวณิฆองแหรงพุทศาสตรปริทรรศน์

กองบรรณาธิการ วารสารวณิฆองแหรงพุทศาสตรปริทรรศน์

ผู้ประสาน: นางสาวจิรารัตน์ พิมพ์ประเสริฐ

โทร ๐๙๔-๕๑๔๑๖๑ E-mail: jirarat_02@hotmail.com

การศึกษาประวัติศาสตร์และกิจกรรมการท่องเที่ยว

ชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์

HISTORICAL STUDY AND TOURISM ACTIVITIES AT PRASAT KHMER COMMUNITY IN SURIN PROVINCE

พระปรัชญา ชยวุฑฒโฒ(ถิ่นแถว)
พระครูสารุกกิจโกศล,ผศ.ดร.
นางสาวเกษศิริรินทร์ ปัญญาเอก
นายเอกรัตน์ มาพะดุง

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “การศึกษาประวัติศาสตร์และกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์” มีวัตถุประสงค์ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ ๒) เพื่อศึกษากิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ ๓) เพื่อศึกษาการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ งานวิจัยนี้ใช้วิธีการศึกษาเป็นลักษณะการวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบการสัมภาษณ์เชิงลึกจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกัชุมชนปราสาทขอม จำนวน ๒๖ คน โดยศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติและกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ รวบรวมข้อมูลและนำข้อมูลมาวิเคราะห์แบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า

๑. ประวัติความเป็นมาของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ จากหลักฐานโบราณคดีที่ขุดพบในพื้นที่ของจังหวัดสุรินทร์ยังพบแหล่งอารยธรรมเก่าแก่ของชุมชนโบราณยุคโลหะตอนปลายเป็นจำนวนมากแสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองทั้งศิลปกรรม สถาปัตยกรรม วัฒนธรรม ศาสนา เศรษฐกิจ และการปกครอง และปราสาทหินที่เก่าแก่ที่สุดและมากที่สุดในประเทศไทย ที่สร้างมาในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๒ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของ “อาณาจักรเจนละ ปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ พบว่ามีจำนวน ๓๙ แห่ง ใน ๑๕ อำเภอ ที่ปรากฏว่ามีปราสาทขอมตั้งอยู่ ได้แก่ อำเภอเมืองสุรินทร์ อำเภอกาบเชิง อำเภอปราสาท อำเภอบัวเขต อำเภอศีขรภูมิ อำเภอจอมพระ อำเภอท่าตูม อำเภอสังขะ อำเภอพนมดงรัก อำเภอโนนนารายณ์ อำเภอรัตนบุรี อำเภอเขวาสินรินทร์ อำเภอลำดวน อำเภอสำโรงทาบ และอำเภอสนม ซึ่งในแต่ละแห่งมีสภาพของตัวอาคารและพื้นที่ๆ แตกต่างกัน บางแห่งสภาพค่อนข้างสมบูรณ์ แต่ก็มีหลายแห่งที่สภาพของปราสาทได้ชำรุดอย่างมากและยังไม่มีการบูรณะ ปราสาทขอมบางแห่งมีเพียงเศษหินศิลาแลงและชิ้นส่วนไม้ที่ขึ้นที่สามารบ่งบอกได้ว่าเป็นโบราณสถาน

๒. กิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ จากการศึกษาพบว่าปราสาทขอมมีจำนวน ๑๒ แห่งเท่านั้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และชุมชนสนับสนุนให้มีกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ปราสาทขอม โดยนิยมจัดในรูปแบบของการบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และการแสดงแสง สี เสียง เล่าเรื่องราวประวัติความเป็นมาและตำนานที่เกี่ยวกับปราสาทขอมในแต่ละพื้นที่ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่กำหนดจัดขึ้นตามกรอบระยะเวลา เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมาท่องเที่ยวจึงต้องมาในช่วงที่มีการจัดกิจกรรมโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเท่านั้น เพราะกิจกรรมที่สามารถทำได้ในพื้นที่ชุมชนปราสาทขอมมีกิจกรรมที่จำกัด ซึ่งสามารถทำได้เพียงการถ่ายภาพคู่กับปราสาท การศึกษาประวัติของปราสาทแห่งนั้นๆ และมีบางแห่งที่สามารถเลือกซื้อสินค้าที่มาขายในบริเวณปราสาทได้ ซึ่งปราสาทขอมทั้ง ๑๒ นั้นได้แก่ ปราสาทศีขรภูมิ ปราสาทช่างปี่ ปราสาทบ้านอนันต์ ปราสาทภูมิโปน ปราสาทบ้านจารย์ ปราสาทหมื่นชัย ปราสาทตาเมือนธม ปราสาทตาควาย ปราสาทเบง ปราสาทยายเหงา ปราสาทตามอญ ปราสาทตระเปียงเตีย เป็นต้น ที่สามารถต่อยอดกิจกรรมในพื้นที่และสร้างเศรษฐกิจในชุมชนต่อไป

๓. การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ จากข้อจำกัดในหลายๆด้านทั้งพื้นที่ และความสมบูรณ์ของตัวปราสาทขอมเอง ส่งผลให้ความน่าสนใจของตัวปราสาทขอมมีน้อยลง การจัดการท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่ยังคงเป็นหน่วยงานหลักคือสำนักศิลปากรที่ ๑๐ (นครราชสีมา) กรมศิลปากร เป็นเจ้าของพื้นที่ในการบริหารจัดการและจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกให้เกิดขึ้นในพื้นที่ แต่ด้วยจำนวนของปราสาทขอมทั้งที่ขึ้นทะเบียนแล้วและยังไม่ขึ้นทะเบียนมีประมาณ ๓๙ แห่งนั้น ก็เกินขีดความสามารถของสำนักศิลปากรที่ ๑๐ (นครราชสีมา) กรมศิลปากร บางแห่งจึงได้มอบหมายหน่วยงานองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีขีดความสามารถในการช่วยบำรุงรักษาและสามารถมาช่วยในการบริหารจัดการขึ้นต้นเพื่อดูแลพื้นที่ปราสาทขอม จากข้อจำกัดข้างต้น ในจังหวัดสุรินทร์จึงมีปราสาทขอมเพียงไม่กี่แห่งเท่านั้นที่มีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวชั้นนำของจังหวัดได้ ซึ่งก็มีข้อจำกัดในหลายๆด้าน เช่น สถานที่ตั้งที่อยู่ห่างไกล สิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยว การบริการในพื้นที่ปราสาท เป็นต้น โดยปราสาทขอมที่มีศักยภาพโดดเด่นประกอบไปด้วย กลุ่มปราสาทตาเมือน ปราสาทตาควาย ปราสาทศีขรภูมิ ปราสาทภูมิโปน ปราสาทบ้านพลวง ปราสาททง ปราสาทบ้านไพล ปราสาทยายเหงา ที่ยังคงความสวยงามและสมบูรณ์อยู่ หากได้รับการพัฒนาต่อจะได้รับความสนใจจากกลุ่มนักท่องเที่ยวเฉพาะที่มีความสนใจเกี่ยวกับปราสาทขอม ซึ่งกลุ่มนักท่องเที่ยวเหล่านี้คือกลุ่มเฉพาะที่มีจำนวนไม่มากนัก

คำสำคัญ การศึกษาประวัติศาสตร์, กิจกรรมการท่องเที่ยว, ชุมชนปราสาทขอม, จังหวัดสุรินทร์

ABSTRACT

The research titled “Historical Study and Community Tourism Activities of Khmer castle in Surin province” had the 3 objectives as follows: 1) to study the history of Khmer castle community in Surin 2) to study the tourism activities of Khmer castle community in Surin 3) To study tourism management of the Khmer castle community in Surin. This research uses a qualitative research method. It consists of in-depth interviews from 26 people involved in the Khmer castle community by studying the documents related to the history and tourism activities of the Khmer castle community in Surin. The data were collected and analyzed by means of descriptive analysis.

The results showed that

Regarding the history of the Khmer castle community in Surin, from the archaeological evidence excavated in the area of Surin province, there are many ancient civilizations of the Late Metal Age community, representing the prosperity of art, architecture, culture, religion, economy, and governance, and the oldest most ancient stone castle. The best in Thailand built during the 12th Buddhist century as part of "Chenla Empire Khmer castles in Surin province found that there are 36 places in 15 districts. It appears that there are Khmer castles located, namely, Mueang Surin District, Kap Choeng District, Prasat District, Buachet District, Sikhoraphum District, Chom Phra District, Tha Tum District, Sangkha District, Phanom Dong Rak District, Non Narai District, Rattanaburi District, Amphoe Khwao Sinrin, Amphoe Lamduan, Amphoe Samrong Thap, and Amphoe Sanom, each of which has a different condition of the building and area, some of which are quite perfect. However, there are many places where the condition of the castle is severely damaged and has not been restored.

2. Tourism activities of the Prasat Khmer community in Surin, from the study, there were only 12 Khmer castles that the local government, the private sector, and the community-supported tourism activities in the Khmer castle area. This is popularly organized in the form of sacrificial offerings and a light and sound show telling the story of the history and legends about the Khmer castle in each area which are activities that are organized according to the time frame. When tourists come to travel, they must only come during activities organized by the local

government because activities that can be done in the Khmer castle community area are limited. Besides, they can be done only by taking pictures and studying the history of that castle. Moreover, there are some places where you can buy items that are sold on the castle grounds. The 12 Khmer castles are Sikhorphum castle, Chang Bei Castle, Ban Anan Castle, Phum Phon castle, Ban Chan Castle, Muenchai Castle, Ta Muen Thom castle, Ta Kwai castle, Beng castle, Yai Ngao castle, Tam Mon castle, and Trapiang Tia castle, etc., can continue to expand local activities and create an economy in the community.

3. Tourism management of the Khmer castle community in Surin Province, from limitations in many areas including and the integrity of the Khmer castle itself, the attractiveness of the Khmer castle is less. Tourism management in each area is still the main agency, the Fine Arts Office 10 (Nakhon Ratchasima), the Fine Arts Department owns the area to manage and provide facilities to occur in the area. But with the number of Khmer castles, both registered and unregistered, there are about 39, which exceeds the capacity of the Fine Arts Office 10 (Nakhon Ratchasima). The ability to help maintain and be able to assist in the initial management to take care of the Khmer castle area. From the above limitations in Surin, there are only a few Khmer castles that have the potential to be the province's leading tourist attractions which have limitations in many aspects such as a remote location tourism facilities services in the castle area, etc., by the Khmer castle with outstanding potential, consisting of Ta Muen castle Group, Ta Kwai castle, Sikhorphum castle, Phum Phon castle, Ban Pluang castle, Thanong castle, Ban Plai castle, and Yai-Ngao castle. All of them are still beautiful and complete if they are further developed, they will attract the attention of specific tourists who are interested in Khmer castles. These tourist groups are the specific group that has a small number.

Keywords: HISTORICAL STUDY, TOURISM ACTIVITIES, PRASAT KHMER COMMUNITY,
SURIN PROVINCE

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เมื่อกระแสแห่งการเปลี่ยนแปลงได้เกิดขึ้นในสังคมสมัยใหม่ ยุคที่เทคโนโลยีมีการเติบโตอย่างรวดเร็วในทั่วทุกมุมโลก มีการใช้เทคโนโลยีอย่างแพร่หลาย เยาวชนในประเทศไทยก็เช่นเดียวกัน ได้เข้าไปมีส่วนร่วมกับเทคโนโลยีเหล่านั้นนี้ ปรากฏการณ์ของสังคมสมัยใหม่ทำให้เยาวชนขาดความผูกพันและความรักในท้องถิ่น มองไม่เห็นคุณค่าของโบราณสถาน โบราณวัตถุและเรื่องราวทาง

ประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นของตนเอง เป็นสาเหตุให้เยาวชนไม่ทราบประวัติความเป็นมาและเรื่องราวในท้องถิ่น ขาดความภาคภูมิใจ และความหวงแหนในสมบัติของชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตนเอง ดังพระโอวาทของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาตำราจรรยาภาวว่า “จะพัฒนาบ้านเมืองให้รุ่งเรืองได้ ต้องเริ่มจากให้คนไทยรักชาติเป็นเสียก่อน มีความจริงใจให้กันอีก ทั้งเรียนรู้ประวัติศาสตร์ ถ้าไม่รู้ว่าตนเองเป็นใครแล้วจะรักชาติเป็นได้อย่างไรกัน” จากพระโอวาทดังที่กล่าวมานี้ ทำให้เรามองเห็นว่าแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตนเอง ได้บ่งบอกความเป็นตัวตนของบุคคลนั้นๆ ความประพุดติและการหล่อหลอมล้วนเกิดจากการบ่มเพาะจากสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่นที่เราอาศัยอยู่ การจะพัฒนาบุคคลให้มีความรู้ความสามารถ มีความรักในประเทศชาติบ้านเมืองได้นั้น ล้วนต้องอิงอาศัยการรู้จักแหล่งกำเนิดของตนเองให้ดีเสียก่อน ในแต่ละท้องถิ่นล้วนมีองค์ความรู้ทั้งในด้านภูมิปัญญา ศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต สิ่งแวดล้อม ประเพณี อันเป็นมรดกอันล้ำค่าที่จะต้องช่วยกันสืบทอดพร้อมทั้งเรียนรู้ทำความเข้าใจกับท้องถิ่นของตนเอง เพื่อส่งต่อให้อนุชนรุ่นหลังได้ชื่นชมและนำไปเป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิต(ศิริวรรณ ทาปัญญา : ๒๕๕๒)

แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาประวัติศาสตร์ในท้องถิ่นไว้ว่าการศึกษาศึกษาสมัยใหม่ได้มีผลทำให้นักเรียนห่างไกลออกจากชุมชนหรือท้องถิ่นของตนเอง เพราะการเรียนการสอนได้อิงไปกับหลักสูตรแกนกลางที่เข้ามาบังคับให้นักเรียนต้องเรียนรู้ตามที่หลักสูตรกำหนดมา ทำให้เกิดความแปลกแยกรุนแรง นักเรียนบางคนถึงกับดูถูกวิถีชีวิตของชุมชน ไม่ยอมรับและไม่ศึกษา ไม่เกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตนเอง ไม่มีการสืบสานภูมิปัญญาทำให้คุณค่าเหล่านั้นค่อยๆสูญหายไป จึงจำเป็นที่จะต้องมีการปรับเปลี่ยนระบบการศึกษา ในปัจจุบันที่อิงการศึกษาของชาวตะวันตกมากเกินไป ไปสู่การจัดการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับ ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ใกล้ตัวนักเรียนเอง และนำความรู้ในท้องถิ่นนั้นมาจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนมีความภูมิใจในรากเหง้าของตนเอง (สุนทรชัย ชอบยศ:2562)

จังหวัดสุรินทร์ เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีความเก่าแก่ทั้งประเพณี และภูมิปัญญาอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น มีปราสาทขอมหลายแห่ง เป็นจังหวัดที่อยู่ติดชายแดนประเทศเพื่อนบ้านกัมพูชา มีประวัติศาสตร์ที่ยาวนานน่าศึกษาค้นคว้า ซึ่งควรได้ศึกษาเรียนรู้ เพื่อให้เข้าใจถิ่นฐานบ้านเกิดของตนเองให้มากขึ้น จากการสำรวจปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ พบว่า จังหวัดสุรินทร์มีปราสาทขอมไม่ต่ำกว่า ๔๐ แห่ง ทั้งที่มีความสมบูรณ์และพังทลายลงมาแล้ว ซึ่งยังขาดการนำข้อมูลเหล่านี้มาช่วยในการสร้างสรรค์เศรษฐกิจในชุมชน ผู้วิจัยเป็นชาวสุรินทร์ มีความสนใจประวัติศาสตร์ของปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับปราสาทขอมในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งสามารถเชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวในจังหวัดได้เป็นอย่างดี จึงสนใจที่จะศึกษาถึงการนำปราสาทขอมในพื้นที่มาสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับเศรษฐกิจในชุมชนได้อย่างไร จึงได้รวบรวมข้อมูลของปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ ทั้งด้านประวัติศาสตร์และกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับชุมชน ซึ่งเยาวชนในท้องถิ่นเองก็ได้รับการเรียนรู้จากสถานการณ์จริง มีทักษะเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นของตนดังคำกล่าวของนายนิรันดร์ กัลยาณมิตร อดีตผู้ว่าราชการจังหวัดสุรินทร์ ท่านได้กล่าวไว้ว่า “ความเป็นปึกแผ่นของชาติบ้านเมืองล้วนมีฐานจากท้องถิ่น เหตุนี้ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจึงเสมือนเป็นภาพเล็กๆ ที่เสริมเติมให้เราได้เห็น

ภาพประวัติศาสตร์ชาติอันสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น ทำให้เราเห็นความเป็นมา เห็นรากเหง้าของตนเองที่ชัดเจนละเอียดยิ่งขึ้นและที่สำคัญคือทำให้เราเห็นว่าท้องถิ่นบ้านเมืองเล็กๆ ที่เป็นส่วนหนึ่งของราชอาณาจักรมีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์และมีบทบาทอย่างไร ซึ่งความรู้ทางประวัติศาสตร์เหล่านี้มีความสำคัญยิ่งต่อคนรุ่นหลังที่จะสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบ้านเมืองของตนเองในอนาคต” (รองศาสตราจารย์ศิริพร สุเมธรัตน์ : ๒๕๕๔)

ผู้วิจัยได้ตระหนักและมองเห็นความสำคัญของปราสาทขอมในท้องถิ่นสุรินทร์ ที่สามารถใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจภายในชุมชน และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการออกแบบกิจกรรมที่เกี่ยวกับปราสาทขอมในพื้นที่ของตนเอง ทำให้เป็นแหล่งเรียนรู้และการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดสุรินทร์ อีกทั้งเป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับเยาวชน เกิดความภาคภูมิใจ รับรู้ถึงภูมิหลังความเป็นมา เข้าใจเรื่องราวทางประวัติศาสตร์อันยาวนานของจังหวัดสุรินทร์ และสถานที่ๆ ปรากฏหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของจังหวัดสุรินทร์ ในหลายๆมุม ผ่านปราสาทขอมในท้องถิ่น ผู้วิจัยจึงมีความมุ่งหวังให้ชุมชนเกิดความรักความหวงแหนปราสาทขอมที่มีอยู่ในท้องถิ่นของตน เป็นกำลังสำคัญในการอนุรักษ์และดูแลปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ ให้คงอยู่ และนำเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่เกิดขึ้นมาพัฒนาสิ่งที่เป็นอยู่ในปัจจุบันให้มีความสอดคล้องกัน โดยอาศัยข้อมูลที่เกิดขึ้นในอดีตมาเป็นฐานในการพัฒนาบ้านเกิดเมืองนอนของตนให้เจริญรุ่งเรืองควบคู่กับการเห็นคุณค่าของความเป็นท้องถิ่นที่ตนเองอาศัยอยู่ต่อไป อันจะส่งผลต่อเศรษฐกิจโดยรวมของชุมชนและประเทศชาติ ผู้วิจัยสนใจในการที่จะศึกษาถึง “ การศึกษาประวัติศาสตร์และกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ ” โดยทำการศึกษาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของปราสาทขอมทุกแห่งในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ และกิจกรรมของชุมชนที่ใช้ปราสาทขอมในการจัดกิจกรรม อันจะส่งเสริมให้เกิดระบบเศรษฐกิจชุมชนที่เข้มแข็งและยั่งยืน โดยมีปราสาทขอมในพื้นที่เป็นฐานสำคัญในการต่อยอดสู่การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชน สอดคล้องกับนโยบายการพัฒนาประเทศโดยใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นสู่การพัฒนา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์
๒. เพื่อศึกษากิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์
๓. เพื่อศึกษาการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย การกำหนดระเบียบวิธีการวิจัยหรือกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ของการดำเนินงานรูปแบบการจัดการที่เป็นแนวทางการศึกษาในการจัดเก็บข้อมูลอันประกอบด้วย

การสัมภาษณ์เจาะลึกโดยการกำหนดระเบียบวิธีการวิจัยหรือกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการสัมภาษณ์ ในการกำหนดกระบวนการวิจัยครั้งนี้ ได้กำหนดให้มีกระบวนการวิจัยด้วยการใช้แบบสัมภาษณ์มีการออกแบบโครงสร้างของข้อคำถามที่สามารถนำไปใช้ในการสัมภาษณ์ หรือการสัมภาษณ์แบบชี้แนะ คือ เป็นการสัมภาษณ์แบบปลายเปิด ซึ่งเป็นกระบวนการวิจัยที่มีความยืดหยุ่นและเปิดกว้างหรือมีการนำคำสำคัญมาใช้ประกอบในการชี้แนะคำสัมภาษณ์ เช่นมีการร่างข้อคำถามที่มีลักษณะปลายเปิดที่มีคำสำคัญพร้อมกับลักษณะของข้อคำถาม ที่มีความยืดหยุ่นและพร้อมที่จะมีการปรับเปลี่ยนถ้อยคำของข้อคำถามให้มีความสอดคล้องกับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย หรือผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละคนในแต่ละสถานการณ์ที่มีเหตุการณ์หรือมีสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป เพื่อให้ผู้ทรงคุณวุฒิและบุคคลที่มีความสำคัญหรือมีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นบุคคลที่อยู่ในภาครัฐ ภาคประชาชน รวมทั้ง บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่มีความสำคัญในกระบวนการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนตอบข้อคำถามจากการสัมภาษณ์เจาะลึกได้มาซึ่งข้อมูลที่มีความหลากหลาย การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้รู้(ปราชญ์) และผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งกลุ่มผู้นำชุมชน ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ โดยใช้วิธีการเจาะจงตามการศึกษาวิจัย จำนวน ๑๐๐ คน เพื่อศึกษาและวิเคราะห์กิจกรรมและการจัดการปราชญ์เพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ที่สามารถสร้างความเข้มแข็งของชุมชนปราชญ์ในจังหวัดสุรินทร์ที่ได้จากการศึกษาวิจัยทำให้ได้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและข้อเสนอแนะเชิงยุทธศาสตร์ที่สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนานโยบายและ กลไกการการปกครองในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชน

การสนทนากลุ่มย่อย (Focus group) ดำเนินการโดยใช้วิธีการสังเกตในพื้นที่ภาคสนาม และการสนทนากลุ่มกับประชาชน กลุ่มผู้นำ และผู้ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ โดยการวิเคราะห์สถานการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันในประเด็นของสถานการณ์ปัญหาของกลุ่มเป้าหมายเชิงประเด็นและเชิงพื้นที่ในรูปแบบต่างๆ ที่เป็นรูปธรรมวิธีการศึกษาเป็นการศึกษาเชิงสำรวจ โดยใช้วิธีการศึกษาผสมผสานหลายรูปแบบทั้งสำรวจเอกสารและการศึกษาภาคสนาม ดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ การศึกษาเอกสาร (Documentary Research) ได้ศึกษาข้อมูลจากแหล่งปฐมภูมิ (Primary Source) และข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Source) เป็นการค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎี และผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง ศึกษาจากหนังสือ บทความในวารสาร เอกสารวิชาการ วิทยานิพนธ์ แผนการท้องถิ่นวารสารธรรมขอมอีสานใต้ และฐานข้อมูลที่เป็นแหล่งสืบค้นงานวิจัย (Data sources) เพื่อใช้ในการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ ๒ ศึกษาภาคสนาม ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลในพื้นที่ โดยวิธีการสนทนากลุ่มกับประชาชน กลุ่มผู้นำ และผู้ที่เกี่ยวข้อง ศึกษาประวัติความเป็นมาและแนวคิดรูปแบบกิจกรรมการจัดการการท้องถิ่นปราชญ์ในจังหวัดสุรินทร์ มีปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานในเขตพื้นที่การศึกษาในพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้คณะผู้วิจัยจัดให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นโดยเรียนเชิญผู้ทรงคุณวุฒิด้านวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญทางด้านปราชญ์และด้านการท้องถิ่น จากกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดในการศึกษาทั้งหมด

ผลการวิจัย

“การศึกษาประวัติศาสตร์และกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์” มีวัตถุประสงค์ดังนี้ ๑) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ ๒) เพื่อศึกษากิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ ๓) เพื่อศึกษาการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ รูปแบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพมีผลการวิจัยดังนี้

๑. ประวัติความเป็นมาของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์

ความเป็นมาของสถานที่ท่องเที่ยวในบริบทพื้นที่ จังหวัดสุรินทร์ แดงอีสานใต้ ถือเป็นแหล่งอารยธรรมขอมโบราณ เป็นศาสนสถานและโบราณวัตถุที่สำคัญ ของศาสนาพราหมณ์ ฮินดู ที่ถูกสร้างขึ้นด้วยศิลาแลง ตามลัทธิไศวนิกาย นิกายบูชาพระศิวะ ในอดีตของอาณาจักรขอมโบราณ ในพื้นที่การวิจัย เลือกเฉพาะพื้นที่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมปราสาทในจังหวัดสุรินทร์ ที่เป็นพื้นที่ที่มีที่ตั้งของปราสาท ใกล้บริเวณชุมชน และเป็นพื้นที่ที่กลุ่มนักท่องเที่ยวต่างชาติ การเข้าถึงข้อมูลแบบพื้นฐาน จึงเป็นอุปสรรคต่อการท่องเที่ยว และสิ่งที่สำคัญยังเป็นการลดรายได้ของชุมชนอีกด้วย กลุ่มปราสาทขอมโบราณในพื้นที่การวิจัย มีการสร้างปราสาทด้วยศิลาแลง มีอายุนับพันปี โดยฐานคติการสร้าง ได้กล่าวถึงความเชื่อที่มีต่อการสร้างปราสาท รูปเคารพ ที่นับถือในสมัยก่อน และองค์ประกอบส่วนต่างๆ ของปราสาทหิน (ขอม) ผู้วิจัยได้อธิบายเพื่อให้ทราบถึงประวัติความเป็นมา และฐานคติการสร้างปราสาทขอมที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสุรินทร์ ดังต่อไปนี้ ในด้านคติการสร้างปราสาท จากที่ปรากฏในแหล่งข้อมูลต่างๆ ได้กล่าวไว้ว่า

การสร้างสถานที่เคารพ ที่เป็นลักษณะอาคารทรงปราสาท มาจากฐานคติความเชื่อของอินเดียได้กล่าวว่า เทพเจ้าทั้งหลายสถิตอยู่ ณ เขาพระสุเมรุ ที่เป็นแกนกลางของโลกและจักรวาล ซึ่งอยู่บนสวรรค์ การสร้างปราสาทจึงเปรียบเสมือนการจำลองเขาพระสุเมรุ มายังโลกมนุษย์ เพื่อเป็นที่สถิตของเทพเจ้า (พระศิวะ) และมีการสร้างรูปเคารพของเทพเจ้าขึ้นมากมาย ตามลัทธิศาสนาไศวนิกาย เพื่อประดิษฐานไว้ภายในปราสาทหิน โดยตัวปราสาทมีความหมายของเขาพระสุเมรุ เช่น มีปราสาทประธานตรงกลาง มีปราสาทบริวารล้อมรอบ ถัดออกมามีสระน้ำ และกำแพงล้อมรอบอีกชั้นหนึ่ง การที่ทำหลังคาปราสาทเป็นเรือนซ้อนชั้นก็หมายถึง สวรรค์ หรือ วิมานของเทพเจ้า และเป็นสถิตของเทวดา เป็นต้น ดังนั้น การสร้างปราสาทหิน ที่เกิดขึ้นในยุคสมัย อาณาจักรขอม จึงถือเป็นมรดกอันล้ำค่าของแผ่นดิน และเป็นสิ่งที่ต้องรักษาไว้ให้คงอยู่ ตลอดถึง ต้องมีการจัดการพื้นที่ เพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ ศึกษา และถือเป็นสิ่งล้ำค่าที่นักท่องเที่ยว ทั้งใน และต่างประเทศจะให้ความสนใจเข้าไปศึกษา และเที่ยวชมปราสาทแต่ละแห่ง ดังนั้นปัจจัยของการเที่ยวชมปราสาทแต่ละแห่ง จึงสามารถแบ่งได้ 4 ปัจจัยหลักการท่องเที่ยว ดังนี้

ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงความเป็นมาของสถานที่ท่องเที่ยว ตลอดถึงความเชื่อที่มีต่อการสร้างปราสาท ลักษณะรูปแบบปราสาท ความสำคัญของการสร้างปราสาท วัสดุการสร้างปราสาท แผนผังรูปแบบ องค์ประกอบส่วนต่างๆ ของปราสาทขอม ผู้วิจัยได้อธิบายเพื่อให้ทราบถึงประวัติความเป็นมา และฐานคติการสร้างปราสาทขอมที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดสุรินทร์ ดังต่อไปนี้

การท่องเที่ยวในจังหวัดสุรินทร์ มีกำหนดให้การท่องเที่ยวเป็นยุทธศาสตร์หนึ่งของทางจังหวัดสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์มีจุดเด่นที่เป็นเอกลักษณ์ในเรื่องของศิลปวัฒนธรรมประเพณี ที่เกิดขึ้นในจุดต่างๆ ตามพื้นที่ คณะรัฐมนตรีจึงมีมติอนุมัติให้จังหวัดสุรินทร์เป็นจังหวัดท่องเที่ยวตามที่กระทรวงมหาดไทยเสนอเมื่อวันที่ ๑๑ กันยายน ๒๕๒๗ ความมีชื่อเสียงเกี่ยวกับข้าวหอมมะลิ ผ้าไหม และช้าง อาทิเช่น การมีช้างเลี้ยงมากที่สุดในประเทศไทยเป็นเมืองช้าง การเป็นเมืองเกษตรอินทรีย์ การผลิตภัณฑข้าวหอมมะลินทรีย์ที่ได้รับรองมาตรฐานและส่งออกขายไปทั่วโลก การได้รับคัดเลือกให้ออกแบบและทอผ้าไหมสำหรับตัดเสื้อให้ผู้นำเขตเศรษฐกิจ APEC นอกจากนี้สุรินทร์ยังเป็นดินแดนที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมายาวนานเป็นศูนย์กลางการเชื่อมโยง “อารยธรรมขอมโบราณ” มีปราสาทที่เก่าแก่ประมาณ ๓๘ แห่งกระจายอยู่ทั่วไป เช่น ปราสาททายเฮงา ปราสาทภูมิโพน ตั้งอยู่ในพื้นที่ อ.สังขะ สร้างราวพุทธศตวรรษที่ ๑๓ เป็นปราสาทที่มีอายุเก่าแก่ที่สุดในประเทศไทย และกรมศิลปากรได้ขึ้นทะเบียนไว้ ปราสาทศีขรภูมิ อ.ศีขรภูมิ ปราสาทบ้านพลวง อ.ปราสาท และกลุ่มปราสาทตาเมือน ตั้งอยู่ในพื้นที่ อ.พนมดงรัก ตั้งอยู่ในเขตชายแดนและเป็นจุดเชื่อมต่อ ตามรอยเส้นทางอารยธรรมของโบราณที่สำคัญ เป็นต้น

คติการสร้างปราสาทแนวความคิดของพราหมณ์ในการสร้างปราสาท ปราสาทที่เห็นและปรากฏอยู่อย่างมากมาย ได้เกิดจากความเชื่อของศาสนาพราหมณ์ ที่มีความเชื่อว่า การสร้างปราสาทเป็นการจำลองรูปจักรวาลจากสวรรค์สู่พื้นโลก โดยเฉพาะการย่อเอาเขาไกรลาส ซึ่งเป็นสถานที่ประทับขององค์พระศิวะเทพ ศาสนาพราหมณ์เชื่อว่าเขาพระสุเมรุเป็นแกนกลางของจักรวาล

ตามความหมาย ที่มาของรูปแบบและคติการสร้าง ความสำคัญของปราสาทขอม คำว่า “ปราสาท” (Prasada) มาจากรากศัพท์ภาษาสันสกฤต หมายถึง อาคารที่มีส่วนกลางเป็นห้อง เรียกว่า “ห้องครรภคฤหะ” หรือ “เรือนธาตุ” และมีหลังคาเป็นชั้นซ้อนกันหลายชั้นเรียกว่า “เรือนชั้นๆ” หลังคาแต่ละชั้นนั้น เป็นการย่อส่วนของปราสาท โดยนำมาซ้อนกันในรูปของสัญลักษณ์ แทนความหมายของเรณูฐานันดรสูง ซึ่งให้เป็นที่สถิตของเหล่าเทพเทวดา ดังนั้น ปราสาทจึงหมายถึง ที่สถิต ที่อาศัย ที่อยู่หรืออาคารที่เป็นศาสนสถาน เพื่อประดิษฐานรูปเคารพต่างๆ เพื่อการประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อที่เป็นพิธีการทางศาสนา ไม่ใช่พระราชาชนเจียร อันเป็นที่ประทับของพระมหากษัตริย์ ด้วยเหตุนี้จึงมีความแตกต่างในเรื่องของวัสดุ กล่าวคือ ปราสาทที่เป็นศาสนสถานนั้น สร้างด้วยวัสดุ ที่มั่นคงแข็งแรงประเภทอิฐหรือหิน ส่วนพระราชาชนเจียร ที่ประทับของพระมหากษัตริย์ สร้างด้วยไม้ทั้งสิ้น

ปราสาทขอม จึงมีความหมายถึง อาคารที่สร้างขึ้นในวัฒนธรรมขอม หรือเขมรโบราณ เพื่อใช้เป็นศาสนสถานในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาพราหมณ์ ฮินดู ส่วนคำว่า “ปราสาทขอม ในประเทศไทย” นั้น หมายถึง อาคารทรงปราสาทในวัฒนธรรมขอม ที่พบในดินแดนไทยในปัจจุบัน ซึ่งดินแดนเหล่านี้ครั้งหนึ่งเคยเป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรขอม รวมทั้งบางส่วนได้มีการรับอิทธิพลทางศาสนาพราหมณ์ ฮินดู

ปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์พบว่ามีจำนวน ๓๙ แห่ง ใน ๑๕ อำเภอ ที่ปรากฏว่ามีปราสาทขอมตั้งอยู่ ได้แก่ อำเภอเมืองสุรินทร์ อำเภอกาบเชิง อำเภอปราสาท อำเภอบัวเขต อำเภอศีขรภูมิ อำเภอจอมพระ อำเภอท่าตูม อำเภอสังขะ อำเภอพนมดงรัก อำเภอโนนนารายณ์ อำเภอรัตนบุรี อำเภอเขวาสินรินทร์ อำเภอลำดวน อำเภอสำโรงทาบ และอำเภอสนม ซึ่งในแต่ละแห่งมีสภาพของตัวอาคารและพื้นที่แตกต่างกัน บางแห่งสภาพค่อนข้างสมบูรณ์ และได้รับการบูรณะแล้วมีความสวยงาม แต่ก็มีหลายแห่งที่สภาพของปราสาทได้ชำรุดอย่างมากและยังไม่มีมีการบูรณะ ปราสาทขอมบางแห่งมีแค่เพียงเศษหินศิลาแลงและชิ้นส่วนไม่กี่ชิ้นที่สามารถบ่งบอกได้ว่าเป็นโบราณสถาน

๒. กิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์

ในจังหวัดสุรินทร์มีปราสาทขอมอยู่ ๓๙ แห่งที่พบว่ายังคงสภาพความเป็นปราสาทโบราณอยู่ และมีจำนวน ๑๒ แห่งเท่านั้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และชุมชน ได้สนับสนุนให้มีกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ปราสาทขอม โดยปราสาทขอมทั้ง ๑๒ แห่งที่ได้รับการส่งเสริมทั้งจากภาครัฐและภาคเอกชนเพื่อจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับปราสาท โดยนิยมจัดในรูปแบบของการบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และการแสดง แสง สี เสียง เล่าเรื่องราวประวัติความเป็นมาและตำนานที่เกี่ยวกับปราสาทขอมในแต่ละพื้นที่ โดยปราสาทขอมทั้ง ๑๒ แห่ง มีกิจกรรม ดังนี้ ๑.ปราสาทศีขรภูมิ มีงานที่เกี่ยวข้องดังนี้ งานแสดง แสง สี เสียง ตำนานพันปี ปราสาทศีขรภูมิ งานประเพณีลอยกระทง งานสืบสานประเพณีไทย ร่วมใจใส่บาตร หน้าปราสาทศีขรภูมิ และงานกิจกรรมอื่นๆ เช่นงาน แถลงข้าว และกิจกรรมพิเศษที่จัดขึ้นในโอกาสต่างๆ เนื่องด้วยปราสาทศีขรภูมิเป็นปราสาทขอมที่มีความสวยงามที่สุดของสุรินทร์ ๒ ปราสาทช่างปี มีงานแสดง แสง สี เสียง ปราสาทช่างปี และงานบวงสรวงที่จัดขึ้นทุกปี รวมทั้งได้มีการโปรโมทเรื่องพระอาทิตย์ตกลอดช่องประตูของปราสาท ซึ่งมีความคล้ายกับปราสาทหินพนมรุ้งในจังหวัดบุรีรัมย์ ๓. ปราสาทบ้านอนันต์ มีการจัดงานแสดง แสง สี เสียง ปราสาทบ้านอนันต์ มีการบวงสรวงตัวปราสาทขอมเช่นเดียวกัน ๔. ปราสาทภูมิโปน เป็นอีกหนึ่งปราสาทที่มีกิจกรรมตลอดทั้งปี งานหลักคืองานแสดง แสง สี เสียง ปราสาทภูมิโปน งานประเพณีลอยกระทง งานกิจกรรมอื่นๆที่ใช้พื้นที่ปราสาท เช่นงานรวมกลุ่มผู้สูงอายุ งานต้อนรับแขกบ้านแขกเมืองที่สำคัญมักจะใช้พื้นที่ของปราสาทในการจัดกิจกรรม ๕.ปราสาทบ้านจารย์ ๖ ปราสาทหมื่นชัย ๗ ปราสาทตาเมือนธม ๘. ปราสาทตาควาย ๙. ปราสาทเบง ๑๐. ปราสาทยายเหงา ๑๑. ปราสาทตามอญ ๑๒. ปราสาทตระเปียงเตีย จะมีงานแสดง แสง สี เสียง และการบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์เช่นเดียวกันทุกปราสาท โดยมีงบประมาณสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์ สำนักงาน

พัฒนาชุมชนจังหวัดสุรินทร์ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่ ๆ เป็นที่ตั้งของตัวปราสาทขอม ซึ่งมีการกำหนดการจัดกิจกรรมแบบนี้ในทุกปี(สมัย สุทธิธรรม:๒๕๓๗)

๓. การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์

ในด้านการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอม จากข้อจำกัดในหลายๆด้านทั้งพื้นที่ และความสมบูรณ์ของตัวปราสาทขอมเอง ส่งผลให้ความน่าสนใจของตัวปราสาทขอมมีน้อยลง การจัดการท่องเที่ยวในแต่ละพื้นที่ยังคงเป็นหน่วยงานหลักคือสำนักศิลปากรที่ ๑๐ (นครราชสีมา) กรมศิลปากร เป็นเจ้าของพื้นที่ในการบริหารจัดการและจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกให้เกิดขึ้นในพื้นที่ แต่ด้วยจำนวนของปราสาทขอมทั้งที่ขึ้นทะเบียนแล้วและยังไม่ขึ้นทะเบียนมีประมาณ ๓๙ แห่งนั้น ก็เกินขีดความสามารถของสำนักศิลปากรที่ ๑๐ (นครราชสีมา) กรมศิลปากร บางแห่งจึงได้มอบหมายหน่วยงานองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีขีดความสามารถในการช่วยบำรุงรักษาและสามารถมาช่วยในการบริหารจัดการขั้นต้นเพื่อดูแลพื้นที่ปราสาทขอม

จากข้อจำกัดดังที่ได้กล่าวมาข้างต้น ในจังหวัดสุรินทร์ มีปราสาทขอมเพียงไม่กี่แห่งเท่านั้นที่มีศักยภาพในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวชั้นนำของจังหวัดได้ ซึ่งก็มีข้อจำกัดในหลายๆด้าน เช่น ด้านสถานที่ตั้งที่อยู่ห่างไกล สิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยว การบริการในพื้นที่ปราสาท เป็นต้น ล้วนส่งผลต่อสภาพลักษณะสถานที่ท่องเที่ยวปราสาทขอม โดยปราสาทขอมที่มีศักยภาพโดดเด่น ประกอบไปด้วย กลุ่มปราสาทตาเมือน ปราสาทตาควาย ปราสาทศีขรภูมิ ปราสาทภูมิโพน ปราสาทบ้านพลวง ปราสาททง ปราสาทบ้านไพล ปราสาทยายเหงา ที่ยังคงความสวยงามและสมบูรณ์อยู่ หากได้รับการพัฒนาต่อจะได้รับความสนใจจากกลุ่มนักท่องเที่ยวเฉพาะที่มีความสนใจเกี่ยวกับปราสาทขอม ซึ่งกลุ่มนักท่องเที่ยวเหล่านี้คือกลุ่มเฉพาะที่มีจำนวนไม่มาก เพราะการมาท่องเที่ยวปราสาทก็จะใช้กิจกรรมการเดินชมปราสาทชิมซบประวัติความเป็นมา จะไม่ค่อยมีกิจกรรมอื่นให้ทำในพื้นที่ปราสาทขอมเท่าที่ควร จึงเป็นจุดที่ต้องร่วมกันคิดกับชุมชนให้มีงานสร้างสรรค์อื่น ๆ อันจะดึงดูดการท่องเที่ยวปราสาทขอมให้มีความนิยมขึ้นได้

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาประวัติศาสตร์และกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ แบ่งออกเป็น ๓ ประเด็น โดยผู้วิจัยอภิปรายผลได้ ดังนี้

๑ ประวัติศาสตร์ปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์

การศึกษาประวัติปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์มีอยู่ทั่วทั้งอาณาบริเวณพื้นที่จังหวัดสุรินทร์ ซึ่งมีจำนวนมากถึง ๒๘ แห่ง และสามารถจำแนกอายุของปราสาทขอมแต่ละแห่งโดยแบ่งเป็น ๒ ช่วงระยะเวลา คือ สมัยก่อนเมืองพระนคร จำนวน ๒ แห่ง และสมัยเมืองพระนครจำนวน ๒๖ แห่งรวม ๒๘ แห่ง ส่วนปราสาทที่เหลือนั้น จากการสัมภาษณ์ ผู้อำนวยการพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสุรินทร์ ได้ให้คำตอบว่าปราสาทที่เหลือจาก ๒๖ แห่งนั้น เป็นปราสาทที่สร้างขึ้นและมีศิลปะแบบล้านช้าง และแบบอยุธยาจนถึงรัตนโกสินทร์ตอนต้น แทรกด้วยอยู่ในพื้นที่ต่างๆทั่วทั้งจังหวัดสุรินทร์ เช่น

ปราสาทตามอญ อำเภอบัวเขต ปราสาททอง ปราสาทแก้ว อำเภอเขวาสินรินทร์ ปราสาทสังแก ปราสาทวัดกลางสังชะ อำเภอสังชะ เจดีย์เก่าอำเภอลำดวน เป็นต้น ซึ่งไม่นับเข้าเป็นปราสาทขอม

๒ กิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์

การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมที่รองรับการเข้ามาท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่ต้องการเข้ามาเยี่ยมชมปราสาทขอมของจังหวัดสุรินทร์ กิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่ปราสาทขอม พบว่า ผู้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ มีความคิดเห็นว่าการท่องเที่ยวที่มีอยู่ในปัจจุบันไม่ตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว เมื่อพิจารณารายชื่อ พบว่า เน้นความสำคัญในด้านการนำเสนอแหล่งท่องเที่ยวแบบใหม่ “นวัตกรรมชุมชน” คือ ชุมชนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม และเป็นผู้สามารถได้รับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว อาทิ ผลิตภัณฑ์ชุมชน อาหาร ขนมโบราณ เมนูอาหารดั้งเดิม และการแสดงชุมชน ด้วย ดังนั้นในรูปแบบการท่องเที่ยวแบบใหม่จึงมีการจัดลำดับรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวของพื้นที่ ได้ดังนี้ ๑) การจัดรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบผสมผสาน เพิ่มเติมกิจกรรมโดยชุมชน และนักท่องเที่ยวได้ทำกิจกรรมร่วมกัน ๒) รูปแบบการท่องเที่ยว นอกจากปราสาทโบราณสามารถจัดกิจกรรมปั่นจักรยาน ตามพื้นที่ท่องเที่ยวอื่นๆ รอบปราสาทได้ ๓) รูปแบบเพิ่มกิจกรรมในปราสาทขอม เช่น รอบการแสดงศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และการรำรำ ของชุมชน เพื่อให้เกิดการดึงดูด มากกว่าที่เป็นอยู่ ดังนั้น ที่สำคัญปราสาทขอมโบราณ เป็นโบราณสถาน อันเก่าแก่ เป็นแหล่งที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยว มาเป็นระดับต้นๆ และระดับรองลงมาจะเป็นกิจกรรมเสริม ที่จัดให้มีในโปรแกรมพื้นที่ปราสาท และจะเป็นการร่วมกิจกรรมของนักท่องเที่ยวในรูปแบบต่างๆ ได้ด้วย สิ่งเหล่านี้สามารถเป็นแนวทาง ทิศทางในการพัฒนาเสริมของกิจกรรมการท่องเที่ยวของพื้นที่ปราสาทขอมได้

๓ การจัดการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์

จากการศึกษาในการลงพื้นที่ปราสาทแต่ละแห่ง พบว่าปราสาทบางแห่งมีสภาพที่ไม่สามารถนำมาพัฒนาคือมีสภาพเป็นซากปรักหักพัง บางแห่งยังไม่สำรวจและบูรณะ พื้นที่เข้าถึงได้ยาก ห่างไกลชุมชน และมีปราสาทขอมเพียงไม่กี่แห่งเท่านั้นที่ชุมชนเข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่เพื่อบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวสามารถเชื่อมโยงการบริหารจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่ชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ การจัดการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ พบว่า ผู้ที่ให้การสัมภาษณ์ส่วนใหญ่ จะให้ความสำคัญกับสถานที่เก่าแก่และศักดิ์สิทธิ์ พื้นที่ปราสาทมาเป็นลำดับต้นๆ จะให้ความสำคัญของชุมชนมาเป็นส่วนช่วยเสริมในการจัดการการท่องเที่ยว จากการสัมภาษณ์ นายทศ แม่นผล (ผู้นำชุมชนของปราสาท) ได้กล่าวว่า ด้านการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวของปราสาทโดยรวม เป็นที่สนใจแก่นักท่องเที่ยว แต่ยังคงขาดทุน เพื่อการพัฒนาารูปแบบการแสดงให้ต่อยอดได้มากกว่าเดิม สามารถเป็นที่ดึงดูดนักท่องเที่ยว การจัดกิจกรรมภายในแหล่งท่องเที่ยว การให้บริการในปัจจุบัน การจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมปราสาท การรับรองด้านการท่องเที่ยว การให้บริการอาหารและเครื่องดื่ม การเดินทางไปสู่แหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบัน จัดให้มีในพื้นที่ปราสาทช่วงกิจกรรม และงานประจำปี ส่วนการเดินทางไปสู่แหล่งท่องเที่ยวในปัจจุบัน พบว่า จากการสัมภาษณ์ส่วนใหญ่ให้คำตอบแบบเดียวกัน ให้คำตอบในด้านระบบคมนาคม การเข้าชมในปัจจุบันมี

ความสะอาดมากกว่าหลายสิบปีก่อนมาก มีถนนลาดยางเข้าถึงได้สะอาดกว่าเดิมมาก มีการให้บริการร้านค้า อาหาร เครื่องดื่ม ตามรายทางที่เข้าสู่สถานที่แหล่งท่องเที่ยวปราสาทขอมก็มีมาก และให้บริการได้ เป็นอาหารท้องถิ่น และการขายของที่ระลึกมักเป็นผลิตภัณฑ์จากชุมชน เป็นต้น แต่เมื่อพิจารณาป้ายบอกทางเข้าปราสาท เพื่อให้ทราบว่าปราสาทขอมอยู่ในจุดนั้น ปรากฏว่ายังขาดป้ายบอกทางเข้าตัวปราสาทขอม ทั้งนี้โดยภาพรวมทั้ง ๑๓ ปราสาท คือ ๑) ปราสาทศีขรภูมิ ๒) ปราสาทช่างปี่ ๓) ปราสาทบ้านอนันต์ ๔) ปราสาทภูมิโพน ๕) ปราสาทบ้านจารย์ ๖) ปราสาทหมื่นชัย ๗) กลุ่มปราสาทตาเมือน ๘) ปราสาทตาควาย ๙) ปราสาทเบง ๑๐) ปราสาทยายเหงา ๑๑) ปราสาททะนง ๑๒) ปราสาทบ้านพลวง ๑๓) ปราสาทบ้านไพล กล่าวได้ว่า มีความสะอาดขั้นพื้นฐาน ในด้านห้องน้ำห้องสุขา ร้านอาหาร ร้านขายเครื่องดื่ม ป้ายบอกทาง ที่รองรับนักท่องเที่ยว และมีความปลอดภัยทั้งในชีวิตและทรัพย์สินด้วย

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑) นโยบายเกี่ยวกับหน่วยงานของรัฐ ได้แก่ สำนักงานจังหวัดสุรินทร์ องค์การบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์ สำนักศิลปากรที่ ๑๐ นครราชสีมา สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสุรินทร์ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดสุรินทร์ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสุรินทร์ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สามารถนำองค์ความรู้จากงานวิจัยนี้ไปเป็นกรอบกำหนดแนวนโยบายในการพัฒนาชุมชนปราสาทขอมให้เกิดความเข้มแข็งด้านการบริหารจัดการและองค์ความรู้เรื่องปราสาทขอม การกำหนดนโยบายในการวางแผนพัฒนาพื้นที่ปราสาทขอม อันจะนำไปสู่การยกระดับเศรษฐกิจของชุมชนให้เติบโตได้ด้วยแหล่งท่องเที่ยวของชุมชน

๒) องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรให้การสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชน ที่อยู่ใกล้ปราสาทขอม เพื่อให้เกิดความเข้มแข็งภายในชุมชนและเห็นคุณค่าของปราสาทขอมที่สามารถสร้างรายได้และเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญได้เมื่อได้รับการพัฒนา

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

๑) ในแต่ละพื้นที่ของปราสาทขอม หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเร่งสำรวจความสมบูรณ์ของตัวปราสาทและพื้นที่ เพื่อให้เกิดการวางแผนในด้านงบประมาณจากท้องถิ่นด้วย เนื่องจากงบประมาณที่สำนักศิลปากรที่ ๑๐ ได้รับมานั้นไม่เพียงพอในการบริหารจัดการและบูรณะโบราณสถาน ซึ่งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นบางแห่งมีความสามารถในการดูแล โดยอาศัยองค์ความรู้เบื้องต้นจากสำนักศิลปากรที่ ๑๐ ในการเป็นพี่เลี้ยง ซึ่งปราสาทขอมในพื้นที่ของจังหวัดสุรินทร์หลายแห่งก็มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่รับผิดชอบบริหารจัดการพื้นที่และดูแลความสะอาด

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

๑) ควรมีการศึกษาโดยให้มีการพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับปราสาทขอมในแต่ชุมชนที่ปราสาทขอมตั้งอยู่ เพื่อสร้างหลักสูตรท้องถิ่นหรือมีกิจกรรมเสริมในสถานศึกษาที่สามารถให้นักเรียนและคนรุ่นใหม่เป็นแกนนำในการบรรยายให้ความรู้และแนะนำปราสาทขอมในชุมชนของตนเอง

๒) ควรศึกษาเกี่ยวกับการส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนการท่องเที่ยวโดยใช้ปราสาทขอมเป็นฐานในการพัฒนาและสร้างสรรค์มูลค่าทางเศรษฐกิจ ผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชน

เอกสารอ้างอิง

รองศาสตราจารย์ศิริพร สุขเมธารัตน์ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองสุรินทร์,สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์., (๒๕๕๔).

ศิริวรรณ ทาปัญญา,การอนุรักษ์และการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม,(กรุงเทพมหานคร: จรัสสินทวงศ์การพิมพ์,๒๕๕๒.

สุนทรชัย ขอบยศ,ประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเพื่อการพัฒนารากฐานท้องถิ่นที่เข้มแข็งและยั่งยืน, สถาบันพระปกเกล้า,(๒๕๖๒)

สมัย สุทธิธรรม. สารคดีชุดเส้นทางปราสาท ปราสาทศิขรภูมิ. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส. พรินติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๓๗.

ภาคผนวก ข กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์

กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการนำผลจากโครงการวิจัยไปใช้ประโยชน์

๑ กิจกรรมด้านการเรียนการสอนในสถาบันศึกษา

สามารถนำกระบวนการศึกษาวิจัยไปประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนในรายวิชา เช่น วิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น วิชาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม วิชาสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน และชุมชน ในคณะครุศาสตร์ สาขาวิชาสังคมศึกษา และสาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษ รวมทั้งคณะสังคมศาสตร์ หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต หลักสูตรรัฐศาสตรบัณฑิต ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

สามารถนำผลการศึกษานำเสนอต่อกลุ่มหรือองค์กรในชุมชนเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เสนอความคิดเห็นแนวทางการพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคมให้ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึงทรัพยากรและบริการทางสังคมที่มีคุณภาพมีความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้

สามารถนำผลการศึกษาไปวิเคราะห์เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสม ชัดเจน และมีความเป็นจริงในการนำไปใช้ทั้งในด้านที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน ด้านประวัติศาสตร์ ด้านการท่องเที่ยว และการส่งเสริมกิจกรรมการท่องเที่ยว

๒. กิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชน

สามารถพัฒนาองค์ความรู้เกี่ยวกับปราสาทขอม โดยสอดแทรกกระบวนการหรือกิจกรรมเกี่ยวกับประสาทของ การบริหารจัดการโดยชุมชนในการพัฒนาความมั่นคงทางเศรษฐกิจและสังคม ให้มีการใช้ทรัพยากรร่วมกันในชุมชนอย่างมีคุณภาพและสามารถเสริมสร้างการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนและความเข้มแข็งพึ่งพาตนเองได้

สามารถส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนาโครงการที่มีความร่วมมือกันเป็นเครือข่ายขององค์กรชุมชนอย่างเป็นระบบอันจะส่งผลต่อชุมชนในด้านความมั่นคงทางเศรษฐกิจ จากแหล่งท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในชุมชนของตนเอง และเป็นประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวของจังหวัดต่อไป

๓. ด้านกิจกรรมวิชาการ

มีการศึกษาประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์มีการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มย่อยและการให้ความรู้จากผู้ทรงคุณวุฒิในเรื่องของปราสาทขอม

มีการศึกษาร่วมกับชุมชนที่เกี่ยวข้อง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่มีส่วนสำคัญในการเข้าไปดูแลชุมชนปราสาทขอมโดยมีการศึกษาถึงกิจกรรมที่เหมาะสมกับแต่ละสถานที่

มีการพัฒนาทักษะด้านการวิจัยให้กับทีมงานวิจัยผู้ช่วยวิจัยและนิสิตทั้งในการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อการเรียนรู้ในมิติที่หลากหลาย เช่น การสัมภาษณ์ เทคนิคการเก็บข้อมูล เป็นต้น

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ข้าพเจ้า นายไชยรัตน์ ปัญญาเอก ตำแหน่ง ผู้อำนวยการส่วนสนับสนุนวิชาการ สำนักวิชาการวิทยาเขต
สุรินทร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

ที่อยู่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ เลขที่ ๓๐๕ หมู่ที่ ๘ ตำบลนอกเมือง
อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ ๓๒๐๐๐

ตามที่ พระปรัชญา ชยวฑฺฒโน, นางสาวเกษศิริรินทร์ ปัญญาเอก, พระครูสาธุกิจโกศล,มศ.ดร. ได้นำรายงานการ
วิจัยฉบับสมบูรณ์ พร้อมทั้งชุดความรู้จากการวิจัย เรื่อง " การศึกษาประวัติศาสตร์และกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชน
ปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ Historical Study and Tourism Activities at Prasat Khmer Community
in Surin Province " มอบให้หลักหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา สังกัดวิทยาลัยสงฆ์
สุรินทร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ เพื่อนำไปเผยแพร่และใช้ประโยชน์ นั้น

ขอรับรองว่า พระปรัชญา ชยวฑฺฒโน, นางสาวเกษศิริรินทร์ ปัญญาเอก, พระครูสาธุกิจโกศล,มศ.ดร. ได้มีการ
นำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง " การศึกษาประวัติศาสตร์และ
กิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ Historical Study and Tourism Activities at Prasat
Khmer Community in Surin Province " โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่นำไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕ จนถึง ๒๕ มิถุนายน ๒๕๖๕ ซึ่งการนำ
ผลงานวิจัย/งาน สร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี คือ สามารถให้บริการแก่คณาจารย์ นิสิตและ
ผู้สนใจ ใช้ศึกษาอ้างอิงทางวิชาการต่อไป

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ

(นายไชยรัตน์ ปัญญาเอก)

ตำแหน่ง ผู้อำนวยการส่วนสนับสนุนวิชาการ
สำนักวิชาการวิทยาเขตสุรินทร์

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
แฟนเพจ SURIN CITY TALK อัปเดตทุกเรื่องเมืองสุรินทร์

๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ข้าพเจ้า นายปิยะกร สุขเลิศ ตำแหน่ง แอดมินเพจ SURIN CITY TALK อัปเดตทุกเรื่องเมือง
สุรินทร์ ที่อยู่ เลขที่ ๑๒ ถนนสี่รสทหาร ตำบลในเมือง อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ ๓๒๐๐๐

ตามที่ พระปรัชญา ชยวฑูโฒ, นางสาวเกษศิริรินทร์ ปัญญาเอก, พระครูสาธุกิจโกศล,ผศ.ดร. ได้นำรายงานการ
วิจัยฉบับสมบูรณ์ พร้อมทั้งชุดความรู้จากการวิจัย เรื่อง " การศึกษาประวัติศาสตร์และกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชน
ปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ Historical Study and Tourism Activities at Prasat Khmer Community
in Surin Province " มอบให้หลักหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา สังกัดวิทยาลัยสงฆ์
สุรินทร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ เพื่อนำไปเผยแพร่และใช้ประโยชน์ นั้น

ขอรับรองว่า พระปรัชญา ชยวฑูโฒ, นางสาวเกษศิริรินทร์ ปัญญาเอก, พระครูสาธุกิจโกศล,ผศ.ดร. ได้มีการ
นำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง " การศึกษาประวัติศาสตร์และ
กิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ Historical Study and Tourism Activities at Prasat
Khmer Community in Surin Province " โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- การใช้ประโยชน์ด้านการท่องเที่ยว
- การใช้ประโยชน์ด้านความรู้เชิงประวัติศาสตร์
- การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่น่าผลงานไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕ จนถึง ๒๕ มิถุนายน ๒๕๖๕ ซึ่งการนำ
ผลงานวิจัย/งาน สร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี คือ สามารถให้ประชาสัมพันธ์และสนับสนุน
แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ในจังหวัดสุรินทร์ต่อไป

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ

(นายปิยะกร สุขเลิศ)

ตำแหน่ง แอดมินเพจ SURIN CITY TALK อัปเดตทุกเรื่องเมืองสุรินทร์

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ข้าพเจ้า พระวิริยปัญญาภวิวัฒน์, ผศ.ดร. ตำแหน่ง กรรมการและเลขานุการหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

ที่อยู่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ เลขที่ ๓๐๕ หมู่ที่ ๘ ตำบลนอกเมือง อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ ๓๒๐๐๐

ตามที่ พระปรัชญา ชยวุฑโฒ, นางสาวเกษศิริรินทร์ ปัญญาเอก, พระครูสาธุกิจโกศล, ผศ.ดร. ได้นำรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์ พร้อมทั้งชุดความรู้จากการวิจัย เรื่อง " การศึกษาประวัติศาสตร์และกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ Historical Study and Tourism Activities at Prasat Khmer Community in Surin Province " มอบให้หลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา สังกัดวิทยาลัยสงฆ์สุรินทร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ เพื่อนำไปเผยแพร่และใช้ประโยชน์ นั้น

ขอรับรองว่า พระปรัชญา ชยวุฑโฒ, นางสาวเกษศิริรินทร์ ปัญญาเอก, พระครูสาธุกิจโกศล, ผศ.ดร. ได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เรื่อง " การศึกษาประวัติศาสตร์และกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ Historical Study and Tourism Activities at Prasat Khmer Community in Surin Province " โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

- การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ เช่น การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
- การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
- การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่น่าไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่ ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕ จนถึง ๒๕ มิถุนายน ๒๕๖๕ ซึ่งการนำผลงานวิจัย/งาน สรรค์เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี คือ สามารถให้บริการแก่คณาจารย์ นิสิตและผู้สนใจ ใช้ศึกษาอ้างอิงทางวิชาการต่อไป

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ

(พระวิริยปัญญาภวิวัฒน์, ผศ.ดร.)

ตำแหน่ง กรรมการและเลขานุการหลักสูตรครุศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการสอนสังคมศึกษา

ภาคผนวก ค ตัวอย่างแบบสอบถาม

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

เรื่อง การศึกษาประวัติศาสตร์และกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในจังหวัด
สุรินทร์

แบบสัมภาษณ์นี้ เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัย เรื่อง “การศึกษาประวัติศาสตร์และกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์” คำตอบของท่านทุกข้อมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการศึกษาด้านประวัติศาสตร์ของปราสาทขอม ด้านการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมและการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ กระผม/อาตมาภาพและทีมผู้วิจัย ขอเจริญพร/ขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้สัมภาษณ์

ชื่อ-นามสกุล/ฉายา (ผู้ให้
สัมภาษณ์).....

เพศ.....อายุ.....ตำแหน่ง.....

เบอร์โทรศัพท์

.....

หน่วยงาน/ที่อยู่

.....

.....

.....

สัมภาษณ์วันที่..... เดือน..... ปี ๒๕๖๔

สถานที่สัมภาษณ์.....

เวลาที่สัมภาษณ์ ตั้งแต่.....น. ถึงเวลา.....น

ตอนที่ ๒ บทสัมภาษณ์เกี่ยวกับปราสาทขอม

๑. ปราสาทขอมในพื้นที่มีประวัติความเป็นมาอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

๒. ที่ตั้งของปราสาทขอม

.....

.....

.....

๓. สภาพพื้นที่ปัจจุบันของปราสาทขอมเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

๔. ปราสาทขอมเคยมีการสำรวจขุดค้นและบูรณะของกรมศิลปากรหรือไม่

.....

.....

.....

.....

๕. การคมนาคมสู่ปราสาทขอมเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

๖. ชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาปราสาทขอมหรือไม่ หากมีเป็นรูปแบบใดบ้าง

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ ๓ บทสัมภาษณ์ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยวปราสาทขอม

๑. ในพื้นที่ปราสาทขอมมีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวหรือไม่

.....

.....

.....

.....

.....

๒. ในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวได้รับงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชนอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

๓. กิจกรรมการท่องเที่ยวปราสาทขอมมีชื่อเรียกอย่างเป็นทางการหรือไม่

.....

.....

.....

.....

.....

๔. รูปแบบกิจกรรมที่จัดขึ้นเป็นอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

๕. ระยะเวลาในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว

.....

.....

.....

.....

.....

๖. กลุ่มคนที่เข้าร่วมกิจกรรมการท่องเที่ยวปราสาทขอมมีใครบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

 ๗. ท่านคิดว่าควรเพิ่มกิจกรรมการท่องเที่ยวปราสาทขอมหรือไม่ หากควรเพิ่มจะเพิ่มสิ่งใด
 เข้าไปในกิจกรรม

.....

 ๘. ท่านมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมท่องเที่ยวปราสาทขอมหรือไม่ อย่างไร

.....

ตอนที่ ๒ บทสัมภาษณ์ ด้านการจัดการการท่องเที่ยว

๑. ท่านมีส่วนเกี่ยวข้องข้องในการจัดการการท่องเที่ยวด้านใดบ้าง

- () วางแผน () จัดหางบประมาณ () ดำเนินการ
 () เป็นคณะกรรมการร่วม () ผู้สังเกตการณ์
 () อื่น ๆ เช่น

.....

๒. การจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานใดบ้าง

- () การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย () สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด
 () สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด () สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด
 () องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น () องค์กรเอกชน
 () อื่น ๆ ระบุ

.....

๓. ท่านอยากให้หน่วยงานใดเข้ามาสนับสนุนการจัดการการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอม
 เพราะเหตุใด

- () การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย () สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด
 () สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด () สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด
 () องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น () องค์กรเอกชน

() อื่น ๆ ระบุ

.....

๔. ในการจัดการการท่องเที่ยวที่ผ่านมามีปัญหาเกี่ยวกับอะไรที่ท่านคิดว่าเป็นปัญหาสำคัญที่สุด ?

.....

.....

.....

๕. ในพื้นที่ปราสาทขอมมีศูนย์บริการนักท่องเที่ยวหรือไม่ และสามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับการท่องเที่ยวได้หรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

๖. ตามความคิดเห็นของท่าน การจัดการการท่องเที่ยวที่เป็นอยู่ในปัจจุบันมีความเหมาะสมหรือไม่ ถ้าจะทำให้ดีขึ้นควรต้องเพิ่มเติมสิ่งใด

.....

.....

.....

๗. การมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมภายในปราสาทขอม ชุมชนมีการปรับตัวอย่างไรบ้างหรือไม่

.....

.....

.....

๘. ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวปราสาทขอม เช่น มัคคุเทศก์ท้องถิ่น ชมรมอนุรักษ์ การจำหน่ายสินค้า หรือไม่ อย่างไร

.....

.....

.....

๙. สิ่งอำนวยความสะดวกที่ได้เตรียมเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวมีอะไรบ้าง

.....
.....
.....

๑๐. การท่องเที่ยวปราสาทขอมส่งผลทำให้วิถีชีวิตและความเป็นอยู่ของคนในชุมชนเปลี่ยนแปลงไปหรือไม่และอย่างไรบ้าง

.....
.....
.....

๑๑. ในพื้นที่ชุมชนปราสาทขอมมีการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมหรือไม่

.....
.....
.....

ตอนที่ ๔ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับกิจกรรมการท่องเที่ยวและการจัดการท่องเที่ยวปราสาทขอม

.....
.....
.....
.....
.....

ภาคผนวก ง หนังสือที่เกี่ยวกับงานวิจัย

ที่ อว๘๐๔๗/ว ๐๒๘

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตสุรินทร์เลขที่ ๓๐๕ หมู่ ๘ ตำบลนอกเมือง
อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์
๓๒๐๐๐ โทร. ๐-๔๔๑๔-๒๑๐๗

๒๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๔

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์สัมภาษณ์การวิจัย

เจริญพร นายกองค้การบริหารส่วนจังหวัดสุรินทร์

สิ่งที่ส่งมาด้วย แบบตอบรับการสัมภาษณ์การวิจัย จำนวน ๑ ฉบับ

ด้วย พระครูปริยัติวิสุทธิคุณ, รศ.ดร. อาจารย์ประจำหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา วิทยาลัยสงฆ์สุรินทร์ ได้รับอนุมัติให้ดำเนินการวิจัย จากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประจำปีงบประมาณ ๒๕๖๔ ตามสัญญาวิจัยเลขที่ ว.๐๑๗/๒๕๖๔ ในแผนงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์” โดยมีวัตถุประสงค์ของแผนงานการวิจัย ดังนี้ (๑) เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์และกิจกรรมการท่องเที่ยวชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ (๒) เพื่อพัฒนาสินค้าและรูปแบบการบริการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ (๓) เพื่อพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ และ (๔) เพื่อศึกษากลไกการจัดการและเครือข่ายการท่องเที่ยวของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งคณะผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ในการวิจัย คือ ปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ จำนวน ๔ แห่ง ประกอบด้วย ๑) ปราสาทศีขรภูมิ ๒) ปราสาทข่างปี ๓) ปราสาทภูมิโปน และ ๔) ปราสาทตาเมือน

ดังนั้น เพื่อให้การวิจัยครั้งนี้ เป็นไปด้วยความเรียบร้อย และบรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัย จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์การวิจัย ทั้งนี้เพื่อใช้ประกอบการทำวิจัยสืบถัดไป

จึงเจริญพรมาเพื่อทราบ และพิจารณาให้การอนุเคราะห์สืบถัดไป

ขอเจริญพร

(พระครูวิริยปัญญาวิวัฒน์, ผศ.ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์สุรินทร์

ผู้ประสานงาน: พระปรัชญา ขยวฑูโฒ

โทร. 080-460-9025, E-mail: thanarat.mcusr@gmail.com

แบบตอบรับการสัมภาษณ์ เพื่อประกอบการวิจัย
เรื่อง การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์
(Foundation Economic Development of Prasat Khmer Community in Surin Province)
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

ข้าพเจ้า นายชเนบ สร้อยจิตต์ ตำแหน่ง ท้องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสุรินทร์
หน่วยงาน สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสุรินทร์ ที่อยู่ ตำบล ชอกเคิ่ง
อำเภอ เมืองสุรินทร์ จังหวัด สุรินทร์ รหัสไปรษณีย์ 32000 เบอร์โทร 0865848163

ขอกราบนมัสการ / เรียน แจ้งว่า

มีความยินดีให้การสัมภาษณ์เพื่อประกอบการวิจัย เรื่อง การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของ
ชุมชนปราสาทขอมในจังหวัดสุรินทร์ (Foundation Economic Development of Prasat Khmer Community
in Surin Province) ของคณะผู้วิจัย จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

โดยให้คณะผู้วิจัย

ติดต่อสัมภาษณ์ได้ ในวันที่.....เดือน.....พ.ศ. ๒๕๖๔

เวลา.....น. ณ สำนักงาน..... หรือ

ผ่านช่องทางการสื่อสารออนไลน์ Zoom Application โดยคณะผู้วิจัยเป็นผู้กำหนด

ในวันที่ 17 เดือน ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๔ เวลา 09.30 น.

ไม่สะดวก เนื่องจาก.....

(ลงชื่อ).....

(..... (นายชเนบ สร้อยจิตต์))

ตำแหน่ง..... ท้องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสุรินทร์

ข้อมูลในการติดต่อประสานงาน

เบอร์โทรศัพท์..... 087-8625259

ID Line : 087-8625259

E-mail : surin@mts.go.th

ภาคผนวก จ ประมวลภาพกิจกรรม

ภาพการลงพื้นที่เพื่อศึกษาและรวบรวมข้อมูล

ภาพการลงพื้นที่เพื่อศึกษาและรวบรวมข้อมูล

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	: พระปรัชญา ชยวฑฺฒโฒ (ถิ่นแถว)
วัน เดือน ปี เกิด	: วันอังคาร ที่ ๑๖ ตุลาคม พ.ศ.๒๕๓๓
ภูมิลำเนา	: ๔๗/๑ ม.๓ ต.ดม อ.สังขะ จ.สุรินทร์
การบรรพชา	: วันที่ ๓ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๔๖ ณ พัทธสีมา วัดเทพศิรีอุดม ต.ดม อ.สังขะ จ.สุรินทร์
การอุปสมบท	: วันที่ ๘ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๕๓ ณ พัทธสีมา วัดเทพศิรีอุดม ตำบลดม อำเภอสังขะ จังหวัดสุรินทร์
การศึกษาฝ่ายธรรม	: พุทธศักราช ๒๕๕๐ สอบไล่ได้นักธรรมชั้นเอก สำนักเรียนวัดหนองบัว : พุทธศักราช ๒๕๕๔ สอบไล่ได้บาลีประโยค ๑-๒ สำนักเรียนวัดหนองบัว
การศึกษาฝ่ายสามัญ	: พุทธศักราช ๒๕๕๖ ประถมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนบ้านสนบ : พุทธศักราช ๒๕๕๙ มัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนปริยัติโกศลวิทยา : พุทธศักราช ๒๕๕๒ มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนปริยัติโกศลวิทยา : พุทธศักราช ๒๕๕๗ พุทธศาสตรบัณฑิต คณะครุศาสตร์ สาขาวิชา สังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ : พุทธศักราช ๒๕๖๐ พุทธศาสตรมหาบัณฑิต คณะครุศาสตร์ สาขาวิชา สังคมศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์
ที่อยู่ปัจจุบัน	: ๓๔๙ วัดหนองบัว ต.ในเมือง อ.เมืองสุรินทร์ จ.สุรินทร์ ๓๒๐๐๐ โทรศัพท์ ๐๘-๐๔๖๐-๙๐๒๕ E-mail : Tezer_129@hotmail.com

ผลงานทางวิชาการ

๑. งานวิจัย

พระปรัชญา ชยวฑฺฒโฒ. (๒๕๖๑). “การพัฒนาภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารของนักเรียนใน
จังหวัดสุรินทร์โดยใช้ทฤษฎี CLT”. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ : มหาวิทยาลัยมหา
จุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๖๑.

๒. บทความทางวิชาการ

พระปรัชญา ชยวฑฺฒโฒ (๒๕๖๐). “การสอนสังคมศึกษาเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม”.
สู่จิตต์การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒ การวิจัยทางพระพุทธศาสนาเพื่อการ
พัฒนาที่ยั่งยืน. (หน้า๓๘๑-๑๘๘).

พระปรีชญา ชยวฑุโฒ (๒๕๖๐). “การสอนสังคมศึกษาเพื่อพัฒนาค่านิยมของคนไทยยุค ๔.๐”. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๔ ศาสตร์พระราชากับ การสร้างสังคมอุดมปัญญาในยุคไทยแลนด์ ๔.๐. วิทยาลัยสงฆ์ลำพูน มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (หน้า ๙๕).

พระปรีชญา ชยวฑุโฒ (๒๕๖๐). “การสอนสังคมศึกษา”.งานประชุมวิชาการและ นำเสนอ ผลงานระดับชาติ นวัตกรรมและเทคโนโลยีวิชาการ ๒๐๑๗ วิจัยจากองค์ความรู้สู่การ พัฒนาอย่างยั่งยืน. ๒๕-๒๖ ธันวาคม ๒๕๖๐. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน วิทยาเขตสุรินทร์. (หน้าC๔๒๙).

พระปรีชญา ชยวฑุโฒ (๒๕๖๑). “ความสำคัญของวิชาสังคมศึกษาและพัฒนาการของ สาขาวิชาสังคมศึกษา”.การประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ ๒ MCU Nan Congress II การวิจัยและนวัตกรรมเพื่อพัฒนาจิตใจและสังคมอย่างยั่งยืนในยุค Thailand ๔.๐. ๙ กันยายน ๒๕๖๑. วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระ เทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย . (หน้า๖๑๖).